។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មជ្ឈិមនិកាយេ

ឧបរិបណ្ណាស-អដ្ឋកថា

១. ទេវទហវគ្គោ

១. ទេវទហសុត្តវណ្ណនា

១. ឯវំ មេ សុតន្តិ ទេវទហសុត្តំ។ តត្ថ **ទេវទហំ នាមា**តិ ទេវា វុច្ចន្តិ រាជានោ, តត្ថ ច សក្យរាជូនំ មង្គលបោក្ខរណី អហោសិ បាសាទិកា អារក្ខសម្បន្នា, សា ទេវានំ ទហត្តា “ទេវទហ”ន្តិ បញ្ញាយិត្ថ។ តទុបាទាយ សោបិ និគមោ ទេវទហន្តេវ សង្ខំ គតោ។ ភគវា តំ និគមំ និស្សាយ លុម្ពិនិវនេ វិហរតិ។ **សព្ពំ តំ បុព្ពេកតហេតូ**តិ បុព្ពេកតកម្មបច្ចយា។ ឥមិនា កម្មវេទនញ្ច កិរិយវេទនញ្ច បដិក្ខិបិត្វា ឯកំ វិបាកវេទនមេវ សម្បដិច្ឆន្តីតិ ទស្សេតិ។ **ឯវំ វាទិនោ, ភិក្ខវេ, និគណ្ឋា**តិ ឥមិនា បុព្ពេ អនិយមេត្វា វុត្តំ និយមេត្វា ទស្សេតិ។

អហុវម្ហេវ មយន្តិ ឥទំ ភគវា តេសំ អជាននភាវំ ជានន្តោវ កេវលំ កលិសាសនំ អារោបេតុកាមោ បុច្ឆតិ។ យេ ហិ “មយំ អហុវម្ហា”តិបិ ន ជានន្តិ, តេ កថំ កម្មស្ស កតភាវំ វា អកតភាវំ វា ជានិស្សន្តិ។ ឧត្តរិបុច្ឆាយបិ ឯសេវ នយោ។

២. ឯវំ សន្តេតិ ចូឡទុក្ខក្ខន្ធេ (ម. និ. ១.១៧៩-១៨០) មហានិគណ្ឋស្ស វចនេ សច្ចេ សន្តេតិ អត្ថោ, ឥធ បន ឯត្តកស្ស ឋានស្ស តុម្ហាកំ អជាននភាវេ សន្តេតិ អត្ថោ។ **ន កល្ល**ន្តិ ន យុត្តំ។

៣. គាឡ្ហូបលេបនេនាតិ ពហលូបលេបនេន, បុនប្បុនំ វិសរញ្ជិតេន, ន បន ខលិយា លិត្តេន វិយ។ **ឯសនិយា**តិ ឯសនិសលាកាយ អន្តមសោ នន្តកវដ្ដិយាបិ។ **ឯសេយ្យា**តិ គម្ភីរំ វា ឧត្តានំ វាតិ វីមំសេយ្យ។ **អគទង្គារ**ន្តិ ឈាមហរីតកស្ស វា អាមលកស្ស វា ចុណ្ណំ។ **ឱទហេយ្យា**តិ បក្ខិបេយ្យ។ **អរោគោ**តិអាទិ មាគណ្ឌិយសុត្តេ (ម. និ. ២.២១៣) វុត្តមេវ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ, សល្លេន វិទ្ធស្ស ហិ វិទ្ធកាលេ វេទនាយ បាកដកាលោ វិយ ឥមេសំ “មយំ បុព្ពេ អហុវម្ហា វា នោ វា, បាបកម្មំ អករម្ហា វា នោ វា, ឯវរូបំ វា បាបំ ករម្ហា”តិ ជាននកាលោ សិយា។ វណមុខស្ស បរិកន្តនាទីសុ ចតូសុ កាលេសុ វេទនាយ បាកដកាលោ វិយ “ឯត្តកំ វា នោ ទុក្ខំ និជ្ជិណ្ណំ, ឯត្តកេ វា និជ្ជិណ្ណេ សព្ពមេវ ទុក្ខំ និជ្ជិណ្ណំ ភវិស្សតិ, សុទ្ធន្តេ បតិដ្ឋិតា នាម ភវិស្សាមា”តិ ជាននកាលោ សិយា។ អបរភាគេ ផាសុភាវជាននកាលោ វិយ ទិដ្ឋេវ ធម្មេ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទាយ ជាននកាលោ សិយា។ ឯវមេត្ថ ឯកាយ ឧបមាយ តយោ អត្ថា, ចតូហិ ឧបមាហិ ឯកោ អត្ថោ បរិទីបិតោ។

៤. ឥមេ បន តតោ ឯកម្បិ ន ជានន្តិ, វិរជ្ឈិត្វា គតេ សល្លេ អវិទ្ធោវ “វិទ្ធោសិ មយា”តិ បច្ចត្ថិកស្ស វចនប្បមាណេនេវ “វិទ្ធោស្មី”តិ សញ្ញំ ឧប្បាទេត្វា ទុក្ខប្បត្តបុរិសោ វិយ កេវលំ មហានិគណ្ឋស្ស វចនប្បមាណេន សព្ពមេតំ សទ្ទហន្តា ឯវំ សល្លូបមាយ ភគវតា និគ្គហិតា បច្ចាហរិតុំ អសក្កោន្តា យថា នាម ទុព្ពលោ សុនខោ មិគំ ឧដ្ឋាបេត្វា សាមិកស្ស អភិមុខំ ករិត្វា អត្តនា ឱសក្កតិ, ឯវំ មហានិគណ្ឋស្ស មត្ថកេ វាទំ បក្ខិបន្តា **និគណ្ឋោ, អាវុសោ**តិអាទីមាហំសុ។

៥. អថ នេ ភគវា សាចរិយកេ និគ្គណ្ហន្តោ **បញ្ច ខោ ឥមេ**តិអាទិមាហ។ **តត្រាយស្មន្តាន**ន្តិ តេសុ បញ្ចសុ ធម្មេសុ អាយស្មន្តានំ។ **កា អតីតំសេ សត្ថរិ សទ្ធា**តិ អតីតំសវាទិម្ហិ សត្ថរិ កា សទ្ធា។ យា អតីតវាទំ សទ្ទហន្តានំ តុម្ហាកំ មហានិគណ្ឋស្ស សទ្ធា, សា កតមា? កឹ ភូតត្ថា អភូតត្ថា, ភូតវិបាកា អភូតវិបាកាតិ បុច្ឆតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **សហធម្មិក**ន្តិ សហេតុកំ សការណំ។ **វាទបដិហារ**ន្តិ បច្ចាគមនកវាទំ។ ឯត្តាវតា តេសំ “អបនេថ សទ្ធំ, សព្ពទុព្ពលា ឯសា”តិ សទ្ធាឆេទកវាទំ នាម ទស្សេតិ។

៦. **អវិជ្ជា អញ្ញាណា**តិ អវិជ្ជាយ អញ្ញាណេន។ **សម្មោហា**តិ សម្មោហេន។ **វិបច្ចេថា**តិ វិបរីតតោ សទ្ទហថ, វិបល្លាសគ្គាហំ វា គណ្ហថាតិ អត្ថោ។

៧. **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយ**ន្តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ វិបាកទាយកំ។ **ឧបក្កមេនា**តិ បយោគេន។ **បធានេនា**តិ វីរិយេន។ **សម្បរាយវេទនីយ**ន្តិ ទុតិយេ វា តតិយេ វា អត្តភាវេ វិបាកទាយកំ។ **សុខវេទនីយ**ន្តិ ឥដ្ឋារម្មណវិបាកទាយកំ កុសលកម្មំ។ វិបរីតំ **ទុក្ខវេទនីយំ។ បរិបក្កវេទនីយ**ន្តិ បរិបក្កេ និប្ផន្នេ អត្តភាវេ វេទនីយំ, ទិដ្ឋធម្មវេទនីយស្សេវេតំ អធិវចនំ។ **អបរិបក្កវេទនីយ**ន្តិ អបរិបក្កេ អត្តភាវេ វេទនីយំ, សម្បរាយវេទនីយស្សេវេតំ អធិវចនំ។ ឯវំ សន្តេបិ អយមេត្ថ វិសេសោ – យំ បឋមវយេ កតំ បឋមវយេ វា មជ្ឈិមវយេ វា បច្ឆិមវយេ វា វិបាកំ ទេតិ, មជ្ឈិមវយេ កតំ មជ្ឈិមវយេ វា បច្ឆិមវយេ វា វិបាកំ ទេតិ, បច្ឆិមវយេ កតំ តត្ថេវ វិបាកំ ទេតិ, តំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ នាម។ យំ បន សត្តទិវសព្ភន្តរេ វិបាកំ ទេតិ, តំ បរិបក្កវេទនីយំ នាម។ តំ កុសលម្បិ ហោតិ អកុសលម្បិ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – **បុណ្ណោ** នាម កិរ ទុគ្គតមនុស្សោ រាជគហេ សុមនសេដ្ឋិំ និស្សាយ វសតិ។ តមេនំ ឯកទិវសំ នគរម្ហិ នក្ខត្តេ សង្ឃុដ្ឋេ សេដ្ឋិ អាហ – "សចេ អជ្ជ កសិស្សសិ, ទ្វេ ច គោណេ នង្គលញ្ច លភិស្សសិ។ កិំ នក្ខត្តំ កីឡិស្សសិ, កសិស្សសី"តិ។ កិំ មេ នក្ខត្តេន, កសិស្សាមីតិ? តេន ហិ យេ គោណេ ឥច្ឆសិ, តេ គហេត្វា កសាហីតិ។ សោ កសិតុំ គតោ។ តំ ទិវសំ សារិបុត្តត្ថេរោ និរោធា វុដ្ឋាយ "កស្ស សង្គហំ ករោមី"តិ? អាវជ្ជន្តោ បុណ្ណំ ទិស្វា បត្តចីវរំ អាទាយ តស្ស កសនដ្ឋានំ គតោ។ បុណ្ណោ កសិំ ឋបេត្វា ថេរស្ស ទន្តកដ្ឋំ ទត្វា មុខោទកំ អទាសិ។ ថេរោ សរីរំ បដិជគ្គិត្វា កម្មន្តស្ស អវិទូរេ និសីទិ ភត្តាភិហារំ ឱលោកេន្តោ។ អថស្ស ភរិយំ ភត្តំ អាហរន្តិំ ទិស្វា អន្តរាមគ្គេយេវ អត្តានំ ទស្សេសិ។

សា សាមិកស្ស អាហដភត្តំ ថេរស្ស បត្តេ បក្ខិបិត្វា បុន គន្ត្វា អញ្ញំ ភត្តំ សម្បាទេត្វា ទិវា អគមាសិ។ បុណ្ណោ ឯកវារំ កសិត្វា និសីទិ។ សាបិ ភត្តំ គហេត្វា អាគច្ឆន្តី អាហ – "សាមិ បាតោវ តេ ភត្តំ អាហរិយិត្ថ, អន្តរាមគ្គេ បន សារិបុត្តត្ថេរំ ទិស្វា តំ តស្ស ទត្វា អញ្ញំ បចិត្វា អាហរន្តិយា មេ ឧស្សូរោ ជាតោ, មា កុជ្ឈិ សាមី"តិ។ ភទ្ទកំ តេ ភទ្ទេ កតំ, មយា ថេរស្ស បាតោវ ទន្តកដ្ឋញ្ច មុខោទកញ្ច ទិន្នំ, អម្ហាកំយេវានេន បិណ្ឌបាតោបិ បរិភុត្តោ, អជ្ជ ថេរេន កតសមណធម្មស្ស មយំ ភាគិនោ ជាតាតិ ចិត្តំ បសាទេសិ។ ឯកវារំ កសិតដ្ឋានំ សុវណ្ណមេវ អហោសិ។ សោ ភុញ្ជិត្វា កសិតដ្ឋានំ ឱលោកេន្តោ វិជ្ជោតមានំ ទិស្វា ឧដ្ឋាយ យដ្ឋិយា បហរិត្វា រត្តសុវណ្ណភាវំ ជានិត្វា "រញ្ញោ អកថេត្វា បរិភុញ្ជិតុំ ន សក្កា"តិ គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា តំ សព្ពំ សកដេហិ អាហរាបេត្វា រាជង្គណេ រាសិំ ការេត្វា "កស្សិមស្មិំ នគរេ ឯត្តកំ សុវណ្ណំ អត្ថី"តិ បុច្ឆិ។ កស្សចិ នត្ថីតិ ច វុត្តេ សេដ្ឋិដ្ឋានមស្ស អទាសិ។ សោ **បុណ្ណសេដ្ឋិ** នាម ជាតោ។

អបរម្បិ វត្ថុ – តស្មិំយេវ រាជគហេ **កាឡវឡិយោ** នាម ទុគ្គតោ អត្ថិ។ តស្ស ភរិយា បណ្ណម្ពិលយាគុំ បចិ។ មហាកស្សបត្ថេរោ និរោធា វុដ្ឋាយ "កស្ស សង្គហំ ករោមី"តិ អាវជ្ជន្តោ តំ ទិស្វា គន្ត្វា គេហទ្វារេ អដ្ឋាសិ។ សា បត្តំ គហេត្វា សព្ពំ តត្ថ បក្ខិបិត្វា ថេរស្ស អទាសិ, ថេរោ វិហារំ គន្ត្វា សត្ថុ ឧបនាមេសិ។ សត្ថា អត្តនោ យាបនមត្តំ គណ្ហិ, សេសំ បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ បហោសិ។ កាឡវឡិយោបិ តំ ឋានំ បត្តោ ចូឡកំ លភិ។ មហាកស្សបោ សត្ថារំ កាឡវឡិយស្ស វិបាកំ បុច្ឆិ។ សត្ថា "ឥតោ សត្តមេ ទិវសេ សេដ្ឋិច្ឆត្តំ លភិស្សតី"តិ អាហ។ កាឡវឡិយោ តំ កថំ សុត្វា គន្ត្វា ភរិយាយ អារោចេសិ។

តទា ច រាជា នគរំ អនុសញ្ចរន្តោ ពហិនគរេ ជីវសូលេ និសិន្នំ បុរិសំ អទ្ទស។ បុរិសោ រាជានំ ទិស្វា ឧច្ចាសទ្ទំ អកាសិ "តុម្ហាកំ មេ ភុញ្ជនភត្តំ បហិណថ ទេវា"តិ។ រាជា "បេសេស្សាមី"តិ វត្វា សាយមាសភត្តេ ឧបនីតេ សរិត្វា "ឥមំ ហរិតុំ សមត្ថំ ជានាថា"តិ អាហ, នគរេ សហស្សភណ្ឌិកំ ចារេសុំ។ តតិយវារេ កាឡវឡិយស្ស ភរិយា អគ្គហេសិ ។ អថ នំ រញ្ញោ ទស្សេសុំ, សា បុរិសវេសំ គហេត្វា បញ្ចាវុធសន្នទ្ធា ភត្តបាតិំ គហេត្វា នគរា និក្ខមិ។ ពហិនគរេ តាលេ អធិវត្ថោ **ទីឃតាលោ** នាម យក្ខោ តំ រុក្ខមូលេន គច្ឆន្តិំ ទិស្វា "តិដ្ឋ តិដ្ឋ ភក្ខោសិ មេ"តិ អាហ។ នាហំ តវ ភក្ខោ, រាជទូតោ អហន្តិ។ កត្ថ គច្ឆសីតិ។ ជីវសូលេ និសិន្នស្ស បុរិសស្ស សន្តិកន្តិ។ មមបិ ឯកំ សាសនំ ហរិតុំ សក្ខិស្សសីតិ។ អាម សក្ខិស្សាមីតិ។ "ទីឃតាលស្ស ភរិយា សុមនទេវរាជធីតា កាឡី បុត្តំ វិជាតា"តិ អារោចេយ្យាសិ។ ឥមស្មិំ តាលមូលេ សត្ត និធិកុម្ភិយោ អត្ថិ, តា ត្វំ គណ្ហេយ្យាសីតិ។ សា "ទីឃតាលស្ស ភរិយា សុមនទេវរាជធីតា កាឡី បុត្តំ វិជាតា"តិ ឧគ្ឃោសេន្តី អគមាសិ។

សុមនទេវោ យក្ខសមាគមេ និសិន្នោ សុត្វា "ឯកោ មនុស្សោ អម្ហាកំ បិយបវត្តិំ អាហរតិ, បក្កោសថ ន"ន្តិ សាសនំ សុត្វា បសន្នោ "ឥមស្ស រុក្ខស្ស បរិមណ្ឌលច្ឆាយាយ ផរណដ្ឋានេ និធិកុម្ភិយោ តុយ្ហំ ទម្មី"តិ អាហ។ ជីវសូលេ និសិន្នបុរិសោ ភត្តំ ភុញ្ជិត្វា មុខបុញ្ឆនកាលេ ឥត្ថិផស្សោតិ ញត្វា ចូឡាយ ឌំសិ, សា អសិនា អត្តនោ

ចូឡំ ឆិន្ទិត្វា រញ្ញោ សន្តិកំយេវ គតា។ រាជា ភត្តភោជិតភាវោ កថំ ជានិតព្ពោតិ? ចូឡសញ្ញាយាតិ វត្វា រញ្ញោ អាចិក្ខិត្វា តំ ធនំ អាហរាបេសិ។ រាជា អញ្ញស្ស ឯត្តកំ ធនំ នាម អត្ថីតិ។ នត្ថិ ទេវាតិ។ រាជា តស្សា បតី តស្មឹ នគរេ ធនសេដ្ឋី អកាសិ។ **មល្លិកាយបិ** ទេវិយា វត្ថុ កថេតព្ពំ។ ឥមានិ តាវ **កុសលកម្មេ វត្ថូនិ**។

នន្ទមាណវកោ បន ឧប្បលវណ្ណាយ ថេរិយា វិប្បដិបជ្ជិ, តស្ស មញ្ចតោ ឧដ្ឋាយ និក្ខមិត្វា គច្ឆន្តស្ស មហាបថវី ភិជ្ជិត្វា ឱកាសមទាសិ, តត្ថេវ មហានរកំ បវិដ្ឋោ។ **នន្ទោ**បិ គោឃាតកោ បណ្ណាស វស្សានិ គោឃាតកកម្មំ កត្វា ឯកទិវសំ ភោជនកាលេ មំសំ អលភន្តោ ឯកស្ស ជីវមានកគោណស្ស ជិវ្ហំ ឆិន្ទិត្វា អង្គារេសុ បចាបេត្វា ខាទិតុំ អារទ្ធោ។ អថស្ស ជិវ្ហា មូលេ ឆិជ្ជិត្វា ភត្តបាតិយំយេវ បតិតា, សោ វិរវន្តោ កាលំ កត្វា និរយេ និព្ពត្តិ។ **នន្ទោបិ យក្ខោ** អញ្ញេន យក្ខេន សទ្ធឹ អាកាសេន គច្ឆន្តោ សារិបុត្តត្ថេរំ នវោរោបិតេហិ កេសេហិ រត្តិភាគេ អព្ភោកាសេ និសិន្នំ ទិស្វា សីសេ បហរិតុកាមោ ឥតរស្ស យក្ខស្ស អារោចេត្វា តេន វារិយមានោបិ បហារំ ទត្វា ឌយ្ហាមិ ឌយ្ហាមីតិ វិរវន្តោ តស្មឹយេវ ឋានេ ភូមឹ បវិសិត្វា មហានិរយេ និព្ពត្តោតិ ឥមានិ **អកុសលកម្មេ វត្ថូនិ**។

យំ បន អន្តិមសោ មរណសន្តិកេបិ កតំ កម្មំ ភវន្តរេ វិបាកំ ទេតិ, តំ សព្ពំ **សម្បរាយវេទនីយំ** នាម។ តត្ថ យោ អបរិហីនស្ស ឈានស្ស វិបាកោ និព្ពត្តិស្សតិ, សោ ឥធ និព្ពត្តិតវិបាកោតិ វុត្តោ។ តស្ស មូលភូតំ កម្មំ នេវ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ន សម្បរាយវេទនីយន្តិ, ន វិចារិតំ, កិញ្ចាបិ ន វិចារិតំ, សម្បរាយវេទនីយមេវ បនេតន្តិ វេទិតព្ពំ។ យោ បឋមមគ្គាទីនំ ភវន្តរេ ផលសមាបត្តិវិបាកោ, សោ ឥធ និព្ពត្តិតគុណោត្វេវ វុត្តោ។ កិញ្ចាបិ ឯវំ វុត្តោ, មគ្គកម្មំ បន **បរិបក្កវេទនីយ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ មគ្គចេតនាយេវ ហិ សព្ពលហុំ ផលទាយិកា អនន្តរផលត្តាតិ។

៨. ពហុវេទនីយន្តិ សញ្ញាភវូបគំ។ **អប្បវេទនីយ**ន្តិ អសញ្ញាភវូបគំ។ **សវេទនីយ**ន្តិ សវិបាកំ កម្មំ។ **អវេទនីយ**ន្តិ អវិបាកំ កម្មំ។ **ឯវំ សន្តេ**តិ ឥមេសំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទីនំ កម្មានំ ឧបក្កមេន សម្បរាយវេទនីយាទិភាវការណស្ស អលាភេ សតិ។ **អផលោ**តិ និប្ផលោ និរត្ថកោតិ។ ឯត្តាវតា អនិយ្យានិកសាសនេ បយោគស្ស អផលតំ ទស្សេត្វា បធានច្ឆេទកវាទោ នាម ទស្សិតោតិ វេទិតព្ពោ។ **សហធម្មិកា វាទានុវាទា**តិ បរេហិ វុត្តការណេន សការណា ហុត្វា និគណ្ឋានំ វាទា ច អនុវាទា ច។ **គារយ្ហំ ឋានំ អាគច្ឆន្តី**តិ វិញ្ញូហិ គរហិតព្ពំ ការណំ អាគច្ឆន្តិ។ “វាទានុប្បត្តា គារយ្ហដ្ឋានា”តិបិ បាឋោ។ តស្សត្ថោ – បរេហិ វុត្តេន ការណេន សការណា និគណ្ឋានំ វាទំ អនុប្បត្តា តំ វាទំ សោសេន្តា មិលាបេន្តា ទុក្កដកម្មការិនោតិអាទយោ ទស គារយ្ហដ្ឋានា អាគច្ឆន្តិ។

៩. សង្គតិភាវហេតូតិ និយតិភាវការណា។ **បាបសង្គតិកា**តិ បាបនិយតិនោ។ **អភិជាតិហេតូ**តិ ឆឡភិជាតិហេតុ។

១០. ឯវំ និគណ្ឋានំ ឧបក្កមស្ស អផលតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ និយ្យានិកសាសនេ ឧបក្កមស្ស វីរិយស្ស ច សផលតំ ទស្សេតុំ **កថញ្ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អនទ្ធភូត**ន្តិ អនធិភូតំ។ ទុក្ខេន អនធិភូតោ នាម មនុស្សត្តភាវោ វុច្ចតិ, ន តំ អទ្ធភាវេតិ នាភិភវតីតិ អត្ថោ។ តម្បិ នានប្បការាយ ទុក្ករការិកាយ បយោជេន្តោ ទុក្ខេន អទ្ធភាវេតិ នាម។ យេ បន សាសនេ បព្ពជិត្វា អារញ្ញកា វា ហោន្តិ រុក្ខមូលិកាទយោ វា, តេ ទុក្ខេន ន អទ្ធភាវេន្តិ នាម។ និយ្យានិកសាសនស្មិញ្ហិ វីរិយំ សម្មាវាយាមោ នាម ហោតិ។

ថេរោ បនាហ – យោ ឥស្សរកុលេ និព្ពត្តោ សត្តវស្សិកោ ហុត្វា អលង្កតប្បដិយត្តោ បិតុអង្កេ និសិន្នោ ឃរេ ភត្តកិច្ចំ កត្វា និសិន្នេន ភិក្ខុសង្ឃេន អនុមោទនាយ ករិយមានាយ តិស្សោ សម្បត្តិយោ ទស្សេត្វា សច្ចេសុ បកាសិតេសុ អរហត្តំ បាបុណាតិ, មាតាបិតូហិ វា “បព្ពជិស្សសិ តាតា”តិ វុត្តោ “អាម បព្ពជិស្សាមី”តិ វត្វា ន្ហាបេត្វា អលង្ករិត្វា វិហារំ នីតោ តចបញ្ចកំ ឧគ្គណ្ហិត្វា និសិន្នោ កេសេសុ ឱហារិយមានេសុ ខុរគ្គេយេវ អរហត្តំ បាបុណាតិ, នវបព្ពជិតោ វា បន មនោសិលាតេលមក្ខិតេន សីសេន បុនទិវសេ មាតាបិតូហិ បេសិតំ កាជភត្តំ ភុញ្ជិត្វា វិហារេ និសិន្នោវ អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយំ ន ទុក្ខេន អត្តានំ អទ្ធភាវេតិ នាម។ អយំ បន ឧក្កដ្ឋសក្ការោ។ យោ ទាសិកុច្ឆិយំ និព្ពត្តោ អន្តិមសោ រជតមុទ្ទិកម្បិ បិឡន្ធិត្វា គោរកបិយង្គុមត្តេនាបិ សរីរំ វិលិម្បេត្វា “បព្ពាជេថ ន”ន្តិ នីតោ ខុរគ្គេ វា បុនទិវសេ វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយម្បិ ន អនទ្ធភូតំ អត្តានំ ទុក្ខេន អទ្ធភាវេតិ នាម។

ធម្មិកំ សុខំ នាម សង្ឃតោ វា គណតោ វា ឧប្បន្នំ ចតុបច្ចយសុខំ។ **អនធិមុច្ឆិតោ**តិ តណ្ហាមុច្ឆនាយ អមុច្ឆិតោ។ ធម្មិកញ្ហិ សុខំ ន បរិច្ចជាមីតិ ន តត្ថ គេធោ កាតព្ពោ។ សង្ឃតោ ហិ ឧប្បន្នំ សលាកភត្តំ វា វស្សាវាសិកំ វា “ឥទមត្ថំ ឯត”ន្តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា សង្ឃមជ្ឈេ ភិក្ខូនំ អន្តរេ បរិភុញ្ជន្តោ បត្តន្តរេ បទុមំ វិយ សីលសមាធិវិបស្សនាមគ្គផលេហិ វឌ្ឍតិ។ **ឥមស្សា**តិ បច្ចុប្បន្នានំ បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ មូលភូតស្ស។ **ទុក្ខនិទានស្សា**តិ តណ្ហាយ។

សា ហិ បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខស្ស និទានំ។ **សង្ខារំ បទហតោ**តិ សម្បយោគវីរិយំ ករោន្តស្ស។ **វិរាគោ ហោតី**តិ មគ្គេន វិរាគោ ហោតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ “សង្ខារបធានេន មេ ឥមស្ស ទុក្ខនិទានស្ស វិរាគោ ហោតី”តិ **ឯវំ បជានាតី**តិ ឥមិនា សុខាបដិបទា ខិប្បាភិញ្ញា កថិតា។ ទុតិយវារេន តស្ស សម្បយោគវីរិយស្ស មជ្ឈត្តតាការោ កថិតោ។ **សោ យស្ស ហិ ខ្វាស្សា**តិ ឯត្ថ អយំ សង្ខេបត្ថោ – សោ បុគ្គលោ យស្ស ទុក្ខនិទានស្ស សង្ខារបធានេន វិរាគោ ហោតិ, សង្ខារំ តត្ថ បទហតិ, មគ្គបធានេន បទហតិ។ យស្ស បន ទុក្ខនិទានស្ស អជ្ឈុបេក្ខតោ ឧបេក្ខំ ភាវេន្តស្ស វិរាគោ ហោតិ, ឧបេក្ខំ តត្ថ ភាវេតិ, មគ្គភាវនាយ ភាវេតិ។ **តស្សា**តិ តស្ស បុគ្គលស្ស។

១១. បដិពទ្ធចិត្តោតិ ឆន្ទរាគេន ពទ្ធចិត្តោ។ **តិព្ពច្ឆន្ទោ**តិ ពហលច្ឆន្ទោ។ **តិព្ពាបេក្ខោ**តិ ពហលបត្ថនោ។ **សន្តិដ្ឋន្តិ**ន្តិ ឯកតោ តិដ្ឋន្តី។ **សញ្ជគ្ឃន្តិ**ន្តិ មហាហសិតំ ហសមានំ។ **សំហសន្តិ**ន្តិ សិតំ កុរុមានំ។

ឯវមេវ ខោ, ភិក្ខវេតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មវិភាវនំ – ឯកោ ហិ បុរិសោ ឯកិស្សា ឥត្ថិយា សារត្តោ ឃាសច្ឆាទន មាលាលង្ការាទីនិ ទត្វា ឃរេ វាសេតិ។ សា តំ អតិចរិត្វា អញ្ញំ សេវតិ។ សោ “នូន អហំ អស្សា អននុរូបំ សក្ការំ ករោមី”តិ សក្ការំ វឌ្ឍេសិ។ សា ភិយ្យោសោមត្តាយ អតិចរតិយេវ។ សោ – “អយំ សក្ករិយមានាបិ អតិចរតេវ, ឃរេ មេ វសមានា អនត្ថម្បិ ករេយ្យ, នីហរាមិ ន”ន្តិ បរិសមជ្ឈេ អលំវចនីយំ កត្វា “មា បុន គេហំ បាវិសី”តិ វិស្សជ្ជេសិ។ សា កេនចិ ឧបាយេន តេន សទ្ធិំ សន្ថវំ កាតុំ អសក្កោន្តី នដនច្ចកាទីហិ សទ្ធិំ វិចរតិ។ តស្ស បុរិសស្ស តំ ទិស្វា នេវ ឧប្បជ្ជតិ ទោមនស្សំ, សោមនស្សំ បន ឧប្បជ្ជតិ។

តត្ថ បុរិសស្ស ឥត្ថិយា សារត្តកាលោ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អត្តភាវេ អាលយោ។ ឃាសច្ឆាទនាទីនិ ទត្វា ឃរេ វសាបនកាលោ វិយ អត្តភាវស្ស បដិជគ្គនកាលោ។ តស្សា អតិចរណកាលោ វិយ ជគ្គិយមានស្សេវ អត្តភាវស្ស បិត្តបកោបាទីនំ វសេន សាពាធតា។ “អត្តនោ អនុរូបំ សក្ការំ អលភន្តី អតិចរតី”តិ សល្លក្ខេត្វា សក្ការវឌ្ឍនំ វិយ “ភេសជ្ជំ អលភន្តោ ឯវំ ហោតី”តិ សល្លក្ខេត្វា ភេសជ្ជករណកាលោ។ សក្ការេ វឌ្ឍិតេបិ បុន អតិចរណំ វិយ បិត្តាទីសុ ឯកស្ស ភេសជ្ជេ ករិយមានេ សេសានំ បកោបវសេន បុន សាពាធតា។ បរិសមជ្ឈេ អលំវចនីយំ កត្វា គេហា និក្កឌ្ឍនំ វិយ “ឥទានិ តេ នាហំ ទាសោ ន កម្មករោ, អនមតគ្គេ សំសារេ តំយេវ ឧបដ្ឋហន្តោ វិចរិំ, កោ មេ តយា អត្ថោ, ឆិជ្ជ វា ភិជ្ជ វា”តិ តស្មិំ អនបេក្ខតំ អាបជ្ជិត្វា វីរិយំ ថិរំ កត្វា មគ្គេន កិលេសសមុគ្ឃាតនំ។ នដនច្ចកាទីហិ នច្ចមានំ វិចរន្តិំ ទិស្វា យថា តស្ស បុរិសស្ស ទោមនស្សំ ន ឧប្បជ្ជតិ, សោមនស្សមេវ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវមេវ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អរហត្តំ បត្តស្ស បិត្តបកោបាទីនំ វសេន អាពាធិកំ អត្តភាវំ ទិស្វា ទោមនស្សំ ន ឧប្បជ្ជតិ, “មុច្ចិស្សាមិ វត ខន្ធបរិហារទុក្ខតោ”តិ សោមនស្សមេវ ឧប្បជ្ជតីតិ។ អយំ បន ឧបមា “បដិពទ្ធចិត្តស្ស ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, អប្បដិពទ្ធចិត្តស្ស នត្ថេតន្តិ ញត្វា ឥត្ថិយា ឆន្ទរាគំ បជហតិ, ឯវមយំ ភិក្ខុ សង្ខារំ វា បទហន្តស្ស ឧបេក្ខំ វា ភាវេន្តស្ស ទុក្ខនិទានំ បហីយតិ, នោ អញ្ញថាតិ ញត្វា តទុភយំ សម្បាទេន្តោ ទុក្ខនិទានំ បជហតី”តិ ឯតមត្ថំ វិភាវេតុំ អាគតាតិ វេទិតព្ពា។

១២. យថា សុខំ ខោ មេ វិហរតោតិ យេន សុខេន វិហរិតុំ ឥច្ឆាមិ តេន, មេ វិហរតោ។ **បទហតោ**តិ បេសេន្តស្ស។ ឯត្ថ ច យស្ស សុខា បដិបទា អសប្បាយា, សុខុមចីវរានិ ធារេន្តស្ស បាសាទិកេ សេនាសនេ វសន្តស្ស ចិត្តំ វិក្ខិបតិ, ទុក្ខា បដិបទា សប្បាយា, ឆិន្នភិន្នានិ ថូលចីវរានិ ធារេន្តស្ស សុសានរុក្ខមូលាទីសុ វសន្តស្ស ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ, ឧសុការោ វិយ ហិ ជាតិជរាមរណភីតោ យោគី ទដ្ឋព្ពោ, វង្កកុដិលជិម្ហតេជនំ វិយ វង្កកុដិលជិម្ហចិត្តំ, ទ្វេ អលាតា វិយ កាយិកចេតសិកវីរិយំ, តេជនំ ឧជុំ ករោន្តស្ស កញ្ជិកតេលំ វិយ សទ្ធា, នមនទណ្ឌកោ វិយ លោកុត្តរមគ្គោ, ឧសុការស្ស វង្កកុដិលជិម្ហតេជនំ កញ្ជិកតេលេន សិនេហេត្វា អលាតេសុ តាបេត្វា នមនទណ្ឌកេន ឧជុករណំ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ វង្កកុដិលជិម្ហចិត្តំ សទ្ធាយ សិនេហេត្វា កាយិកចេតសិកវីរិយេន តាបេត្វា លោកុត្តរមគ្គេន ឧជុករណំ, ឧសុការស្សេវ ឯវំ ឧជុកតេន តេជនេន សបត្តំ វិជ្ឈិត្វា សម្បត្តិអនុភវនំ វិយ ឥមស្ស យោគិនោ តថា ឧជុកតេន ចិត្តេន កិលេសគណំ វិជ្ឈិត្វា បាសាទិកេ សេនាសនេ និរោធវរគតគតស្ស ផលសមាបត្តិសុខានុភវនំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥធ តថាគតោ សុខាបដិបទាខិប្បាភិញ្ញភិក្ខុនោ, ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញភិក្ខុនោ ច បដិបត្តិយោ កថិតា, ឥតរេសំ ទ្វិន្នំ ន កថិតា, តា កថេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ ឥមាសុ វា ទ្វីសុ កថិតាសុ ឥតរាបិ កថិតាវ ហោន្តិ, អាគមនីយបដិបទា បន ន កថិតា, តំ កថេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ សហាគមនីយាបិ វា បដិបទា កថិតាវ, អទស្សិតំ បន ឯកំ ពុទ្ធុប្បាទំ ទស្សេត្វា ឯកស្ស កុលបុត្តស្ស និក្ខមនទេសនំ អរហត្តេន វិនិវដ្ដេស្សាមីតិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

២. បញ្ចត្តយសុត្តវណ្ណនា

២១. ឯវំ មេ សុតន្តិ បញ្ចត្តយសុត្តំ។ តត្ថ **ឯកេតិ** ឯកច្ចេ។ **សមណព្រាហ្មណាតិ** បរិព្ពជុបគតភាវេន សមណា ជាតិយា ព្រាហ្មណា, លោកេន វា សមណាតិ ច ព្រាហ្មណាតិ ច ឯវំ សម្មតា។ អបរន្តំ កប្បេត្វា វិកប្បេត្វា គណ្ហន្តីតិ **អបរន្តកប្បិកា**។ អបរន្តកប្បោ វា ឯតេសំ អត្ថីតិបិ អបរន្តកប្បិកា។ ឯត្ថ ច **អន្តោតិ** “សក្កាយោ ខោ, អាវុសោ, ឯកោ អន្តោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៦.៦១) វិយ ឥធ កោដ្ឋាសោ អធិប្បេតោ។ **កប្បោតិ** តណ្ហាទិដ្ឋិយោ។ វុត្តម្បិ ចេតំ “កប្បោតិ ឧទ្ទានតោ ទ្វេ កប្បា តណ្ហាកប្បោ ច ទិដ្ឋិកប្បោ ចា”តិ។ តស្មា តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន អនាគតំ ខន្ធកោដ្ឋាសំ កប្បេត្វា ឋិតាតិ អបរន្តកប្បិកាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេសំ ឯវំ អបរន្តំ កប្បេត្វា ឋិតានំ បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជនវសេន អបរន្តមេវ អនុគតា ទិដ្ឋីតិ **អបរន្តានុទិដ្ឋិនោ**។ តេ ឯវំទិដ្ឋិនោ តំ អបរន្តំ អារព្ភ អាគម្ម បដិច្ច អញ្ញម្បិ ជនំ ទិដ្ឋិគតិកំ ករោន្តា អនេកវិហិតានិ អធិវុត្តិបទានិ អភិវទន្តិ។ **អនេកវិហិតានីតិ** អនេកវិធានិ។ **អធិវុត្តិបទានីតិ** អធិវចនបទានិ។ អថ វា ភូតមត្ថំ អធិភវិត្វា យថាសភាវតោ អគ្គហេត្វា វត្តនតោ **អធិវុត្តិយោតិ** ទិដ្ឋិយោ វុច្ចន្តិ, អធិវុត្តីនំ បទានិ **អធិវុត្តិបទានិ,** ទិដ្ឋិទីបកានិ វចនានីតិ អត្ថោ។

សញ្ញីតិ សញ្ញាសមង្គី។ **អរោគោតិ** និច្ចោ។ **ឥត្ថេកេតិ** ឥត្ថំ ឯកេ, ឯវមេកេតិ អត្ថោ។ ឥមិនា សោឡស សញ្ញីវាទា កថិតា, **អសញ្ញីតិ** ឥមិនា អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា, **នេវសញ្ញីនាសញ្ញីតិ** ឥមិនា អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា, **សតោ វា បន សត្តស្សាតិ** ឥមិនា សត្ត ឧច្ឆេទវាទា។ តត្ថ **សតោតិ** វិជ្ជមានស្ស។ **ឧច្ឆេទន្តិ** ឧបច្ឆេទំ។ **វិនាសន្តិ** អទស្សនំ។ **វិភវន្តិ** ភវវិគមំ។ សព្ពានេតានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានេវ។ **ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានំ វាតិ** ឥមិនា បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទា កថិតា។ តត្ថ **ទិដ្ឋធម្មោតិ** បច្ចក្ខធម្មោ វុច្ចតិ, តត្ថ តត្ថ បដិលទ្ធអត្តភាវស្សេតំ អធិវចនំ។ ទិដ្ឋធម្មេ និព្ពានំ ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានំ, ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ទុក្ខវូបសមន្តិ អត្ថោ។ **សន្តំ វាតិ** សញ្ញីតិអាទិវសេន តីហាការេហិ សន្តំ។ **តីណិ ហោន្តីតិ** សញ្ញី អត្តាតិអាទីនិ សន្តអត្តវសេន ឯកំ, ឥតរានិ ទ្វេតិ ឯវំ តីណិ។

២២. រូបីំ វាតិ ករជរូបេន វា កសិណរូបេន វា រូបីំ។ តត្ថ លាភី កសិណរូបំ អត្តាតិ គណ្ហាតិ, តក្កី ឧភោបិ រូបានិ គណ្ហាតិយេវ។ **អរូបិន្តិ** អរូបសមាបត្តិនិមិត្តំ វា, ឋបេត្វា សញ្ញាក្ខន្ធំ សេសអរូបធម្មេ វា អត្តាតិ បញ្ញបេន្តា លាភិនោបិ តក្កិកាបិ ឯវំ បញ្ញបេន្តិ។ តតិយទិដ្ឋិ បន មិស្សកគាហវសេន បវត្តា, ចតុត្ថា តក្កគាហេនេវ។ ទុតិយចតុក្កេ បឋមទិដ្ឋិ សមាបន្នកវារេន កថិតា, ទុតិយទិដ្ឋិ អសមាបន្នកវារេន, តតិយទិដ្ឋិ សុប្បមត្តេន វា សរាវមត្តេន វា កសិណបរិកម្មវសេន, ចតុត្ថទិដ្ឋិ វិបុលកសិណវសេន កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

ឯតំ វា បនេកេសំ ឧបាតិវត្តតន្តិ សញ្ញីតិបទេន សង្ខេបតោ វុត្តំ សញ្ញាសត្តកំ អតិក្កន្តានន្តិ អត្ថោ។ អបរេ អដ្ឋកន្តិ វទន្តិ។ តទុភយំ បរតោ អាវិភវិស្សតិ។ អយំ បនេត្ថ សង្ខេបត្ថោ – កេចិ ហិ ឯតា សត្ត វា អដ្ឋ វា សញ្ញា សមតិក្កមិតុំ សក្កោន្តិ, កេចិ បន ន សក្កោន្តិ។ តត្ថ យេ សក្កោន្តិ, តេវ គហិតា។ តេសំ បន ឯកេសំ ឧបាតិវត្តតំ អតិក្កមិតុំ សក្កោន្តានំ យថាបិ នាម គង្គំ ឧត្តិណ្ណេសុ មនុស្សេសុ ឯកោ ទីឃវាបី គន្ត្វា តិដ្ឋេយ្យ, ឯកោ តតោ បរំ មហាគាមំ; ឯវមេវ ឯកេ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ អប្បមាណំ អានេញ្ជន្តិ វត្វា តិដ្ឋន្តិ, ឯកេ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ។ តត្ថ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ តាវ ទស្សេតុំ **វិញ្ញាណកសិណមេកេតិ** វុត្តំ។ បរតោ “អាកិញ្ចញ្ញាយតនមេកេ”តិ វក្ខតិ។ **តយិទន្តិ** តំ ឥទំ ទិដ្ឋិគតញ្ច ទិដ្ឋិបច្ចយញ្ច ទិដ្ឋារម្មណញ្ច។ **តថាគតោ អភិជានាតីតិ**។ ឥមិនា បច្ចយេន ឥទំ នាម ទស្សនំ គហិតន្តិ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន ជានាតិ។

ឥទានិ តទេវ វិត្ថារេន្តោ **យេ ខោ តេ ភោន្តោតិ**អាទិមាហ។ **យា វា បន ឯតាសំ សញ្ញានន្តិ** យា វា បន ឯតាសំ “យទិ រូបសញ្ញាន”ន្តិ ឯវំ វុត្តសញ្ញានំ។ **បរិសុទ្ធាតិ** និរុបក្កិលេសា។ **បរមាតិ** ឧត្តមា។ **អគ្គាតិ** សេដ្ឋា។ **អនុត្តរិយា អក្ខាយតីតិ** អសទិសា កថិយតិ។ **យទិ រូបសញ្ញានន្តិ** ឥមិនា ចតស្សោ រូបាវចរសញ្ញា កថិតា។ **យទិ អរូបសញ្ញានន្តិ** ឥមិនា អាកាសានញ្ចាយតនវិញ្ញាណញ្ចាយតនសញ្ញា។ ឥតរេហិ បន ទ្វីហិ បទេហិ សមាបន្នកវារោ ច អសមាបន្នកវារោ ច កថិតោតិ ឯវមេតា កោដ្ឋាសតោ អដ្ឋ, អត្ថតោ បន សត្ត សញ្ញា ហោន្តិ។ សមាបន្នកវារោ ហិ បុរិមាហិ ឆហិសង្គហិតោយេវ។ **តយិទំ សង្ខតន្តិ** តំ ឥទំ សព្ពម្បិ សញ្ញាគតំ សទ្ធិំ ទិដ្ឋិគតេន សង្ខតំ បច្ចយេហិ សមាគន្ត្វា កតំ។ **ឱឡារិកន្តិ** សង្ខតត្តាវ ឱឡារិកំ។ **អត្ថិ ខោ បន សង្ខារានំ និរោធោតិ** ឯតេសំ បន សង្ខតន្តិ វុត្តានំ សង្ខារានំ និរោធសង្ខាតំ និព្ពានំ នាម អត្ថិ។ **អត្ថេតន្តិ ឥតិ វិទិត្វាតិ** តំ ខោ បន និព្ពានំ “អត្ថិ ឯត”ន្តិ ឯវំ ជានិត្វា។ **តស្ស និស្សរណទស្សាវីតិ** តស្ស សង្ខតស្ស និស្សរណទស្សី និព្ពានទស្សី។ **តថាគតោ តទុបាតិវត្តោតិ** តំ សង្ខតំ អតិក្កន្តោ សមតិក្កន្តោតិ អត្ថោ។

២៣. **តត្រា**តិ តេសុ អដ្ឋសុ អសញ្ញីវាទេសុ។ **រូបី វា**តិអាទីនិ សញ្ញីវាទេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ អយញ្ច យស្មា អសញ្ញីវាទោ, តស្មា ឥធ ទុតិយចតុក្កំ ន វុត្តំ។ **បដិក្កោសន្តី**តិ បដិពាហន្តិ បដិសេធេន្តិ។ **សញ្ញា រោគោ**តិអាទីសុ អាពាធដ្ឋេន **រោគោ**, សទោសដ្ឋេន **គណ្ឌោ**, អនុបវិដ្ឋដ្ឋេន **សល្លំ**។ **អាគតឹ វា គតឹ វា**តិអាទីសុ បដិសន្ធិវសេន **អាគតឹ**, ចុតិវសេន **គតឹ**, ចវនវសេន **ចុតឹ**, ឧបបជ្ជនវសេន **ឧបបត្តឹ**, បុនប្បុនំ ឧប្បជ្ជិត្វា អបរាបរំ វឌ្ឍនវសេន **វុឌ្ឍឹ វិរូឡ្ហឹ វេបុល្លំ**។ កាមញ្ច ចតុវោការភវេ រូបំ វិនាបិ វិញ្ញាណស្ស បវត្តិ អត្ថិ, សេសេ បន តយោ ខន្ធេ វិនា នត្ថិ។ អយំ បន បញ្ហោ បញ្ចវោការភវវសេន កថិតោ។ បញ្ចវោការេ ហិ ឯត្តកេ ខន្ធេ វិនា វិញ្ញាណស្ស បវត្តិ នាម នត្ថិ។ វិតណ្ឌវាទី បនេត្ថ “អញ្ញត្រ រូបាតិអាទិវចនតោ អរូបភវេបិ រូបំ, អសញ្ញភវេ ច វិញ្ញាណំ អត្ថិ, តថា និរោធសមាបន្នស្សា”តិ វទតិ។ សោ វត្តព្ពោ – ព្យញ្ជនច្ឆាយាយ ចេ អត្ថំ បដិពាហសិ, អាគតឹ វាតិអាទិវចនតោ តំ វិញ្ញាណំ បក្ខិទ្វិបទចតុប្បទា វិយ ឧប្បតិត្វាបិ គច្ឆតិ, បទសាបិ គច្ឆតិ, គោវិសាណវល្លិអាទីនិ វិយ ច វឌ្ឍតីតិ អាបជ្ជតិ។ យេ ច ភគវតា អនេកសតេសុ សុត្តេសុ តយោ ភវា វុត្តា, តេ អរូបភវស្ស អភាវា ទ្វេវ អាបជ្ជន្តិ។ តស្មា មា ឯវំ អវច, យថា វុត្តមត្ថំ ធារេហីតិ។

២៤. **តត្រា**តិ អដ្ឋសុ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទេសុ ភុម្មំ។ ឥធាបិ **រូបី វា**តិអាទីនិ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពានិ។ **អសញ្ញា សម្មោហោ**តិ និស្សញ្ញភាវោ នាមេស សម្មោហដ្ឋានំ។ យោ ហិ កិញ្ចិ ន ជានាតិ, តំ អសញ្ញី ឯសោតិ វទន្តិ។ **ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតព្ពសង្ខារមត្តេនា**តិ ទិដ្ឋវិញ្ញាតព្ពមត្តេន សុតវិញ្ញាតព្ពមត្តេន មុតវិញ្ញាតព្ពមត្តេន។ ឯត្ថ ច វិជានាតីតិ វិញ្ញាតព្ពំ, ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតព្ពមត្តេន បញ្ចទ្វារិកសញ្ញាបវត្តិមត្តេនាតិ អយញ្ហិ ឯត្ថ អត្ថោ។ **សង្ខារមត្តេនា**តិ ឱឡារិកសង្ខារបវត្តិមត្តេនាតិ អត្ថោ។ **ឯតស្ស អាយតនស្សា**តិ ឯតស្ស នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនស្ស។ **ឧបសម្បទ**ន្តិ បដិលាភំ។ **ព្យសនំ ហេត**ន្តិ វិនាសោ ហេស, វុដ្ឋានំ ហេតន្តិ អត្ថោ។ បញ្ចទ្វារិកសញ្ញាបវត្តញ្ហិ ឱឡារិកសង្ខារបវត្តំ វា អប្បវត្តំ កត្វា តំ សមាបជ្ជិតព្ពំ។ តស្ស បន បវត្តេន តតោ វុដ្ឋានំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ **សង្ខារសមាបត្តិបត្តព្ពមក្ខាយតី**តិ ឱឡារិកសង្ខារបវត្តិយា បត្តព្ពន្តិ ន អក្ខាយតិ។ **សង្ខារាវសេសសមាបត្តិបត្តព្ព**ន្តិ សង្ខារានំយេវ អវសេសា ភាវនាវសេន សព្ពសុខុមភាវំ បត្តា សង្ខារា, តេសំ បវត្តិយា ឯតំ បត្តព្ពន្តិ អត្ថោ។ ឯវរូបេសុ ហិ សង្ខារេសុ បវត្តេសុ ឯតំ បត្តព្ពំ នាម ហោតិ។ **តយិទ**ន្តិ តំ ឥទំ ឯតំ សុខុមម្បិ សមានំ សង្ខតំ សង្ខតត្តា ច ឱឡារិកំ។

២៥. **តត្រា**តិ សត្តសុ ឧច្ឆេទវាទេសុ ភុម្មំ។ **ឧទ្ធំ សរ**ន្តិ ឧទ្ធំ វុច្ចតិ អនាគតសំសារវាទោ, អនាគតំ សំសារវាទំ សរន្តីតិ អត្ថោ។ **អាសត្តិំយេវ អភិវទន្តិ** លគ្គនកំយេវ វទន្តិ។ “អាសត្ត”ន្តិបិ បាឋោ, តណ្ហំយេវ វទន្តីតិ អត្ថោ។ **ឥតិ បេច្ច ភវិស្សាមា**តិ ឯវំ បេច្ច ភវិស្សាម។ ខត្តិយា ភវិស្សាម, ព្រាហ្មណា ភវិស្សាមាតិ ឯវមេត្ថ នយោ នេតព្ពោ។ **វាណិជូបមា មញ្ញេ**តិ វាណិជូបមា វិយ វាណិជបដិភាគា វាណិជសទិសា មយ្ហំ ឧបដ្ឋហន្តិ។ **សក្កាយភយា**តិ សក្កាយស្ស ភយា។ តេ ហិ យថេវ “ចត្តារោ ខោ, មហារាជ, អភយស្ស ភាយន្តិ។ កតមេ ចត្តារោ? គណ្ឌុប្បាទោ ខោ, មហារាជ, ភយា បថវឹ ន ខាទតិ ‘មា បថវី ខិយី’តិ, កោន្តោ ខោ, មហារាជ, ឯកបាទេន តិដ្ឋតិ ‘មា បថវី ឱសីទី’តិ, កិកី ខោ, មហារាជ, ឧត្តានា សេតិ ‘មា អម្ភា ឧន្ទ្រិយី’តិ, ព្រាហ្មណធម្មិកោ ខោ, មហារាជ, ព្រហ្មចរិយំ ន ចរតិ ‘មា លោកោ ឧច្ឆិជ្ជី’តិ ឥមេ ចត្តារោ អភយស្ស ភាយន្តិ, ឯវំ សក្កាយស្ស ភាយន្តិ”។ **សក្កាយបរិជេគុច្ឆា**តិ តមេវ តេភូមកសង្ខាតំ សក្កាយំ បរិជិគុច្ឆមានា។ **សា គទ្ទុលពទ្ធោ**តិ ទណ្ឌកេ រជ្ជុំ បវេសេត្វា ពទ្ធសុនខោ។ **ឯវមេវិមេ**តិ ឯត្ថ ទទ្ទុលត្ថម្ភោ វិយ ខីលោ វិយ ច តេភូមកធម្មសង្ខាតោ សក្កាយោ ទដ្ឋព្ពោ, សា វិយ ទិដ្ឋិគតិកោ, ទណ្ឌកោ វិយ ទិដ្ឋិ, រជ្ជុ វិយ តណ្ហា, គទ្ទុលេន ពន្ធិត្វា ថម្ភេ វា ខីលេ វា ឧបនិពទ្ធសុនខស្ស អត្តនោ ធម្មតាយ ឆិន្ទិត្វា គន្តុំ អសមត្ថស្ស អនុបរិធាវនំ វិយ ទិដ្ឋិគតិកស្ស ទិដ្ឋិទណ្ឌកេ បវេសិតាយ តណ្ហារជ្ជុយា ពន្ធិត្វា សក្កាយេ ឧបនិពទ្ធស្ស អនុបរិធាវនំ វេទិតព្ពំ។

២៦. **ឥមានេវ បញ្ចាយតនានី**តិ ឥមានេវ បញ្ច ការណានិ។ ឥតិ មាតិកំ ឋបេន្តេនបិ បញ្ចេវ ឋបិតានិ, និគមេន្តេនបិ បញ្ចេវ និគមិតានិ, ភាជេន្តេន បន ចត្តារិ ភាជិតានិ។ ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានំ កុហឹ បវិដ្ឋន្តិ។ ឯកត្តនានត្តវសេន ទ្វីសុ បទេសុ បវិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។

២៧. ឯវញ្ច ចតុចត្តាលីស អបរន្តកប្បិកេ ទស្សេត្វា ឥទានិ អដ្ឋារស បុព្ពន្តកប្បិកេ ទស្សេតុំ **សន្តិ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ អតីតកោដ្ឋាសសង្ខាតំ បុព្ពន្តំ កប្បេត្វា វិកប្បេត្វា គណ្ហន្តីតិ **បុព្ពន្តកប្បិកា**។ បុព្ពន្តកប្បោ វា ឯតេសំ អត្ថីតិ បុព្ពន្តកប្បិកា។ ឯវំ សេសម្បិ បុព្ពេ វុត្តប្បការំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា**តិ រូបាទីសុ អញ្ញតរំ អត្តាតិ ច លោកោតិ ច គហេត្វា សស្សតោ អមរោ និច្ចោ ធុវោតិ អភិវទន្តិ។ យថាហ “រូបំ អត្តា ចេវ លោកោ ច សស្សតោ ចាតិ អត្តានញ្ច លោកញ្ច បញ្ញបេន្តី”តិ វិត្ថារោ។ អសស្សតាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច បឋមវាទេន ចត្តារោ សស្សតវាទា វុត្តា, ទុតិយវាទេន សត្ត ឧច្ឆេទវាទា។

ននុ ចេតេ ហេដ្ឋា អាគតា, ឥធ កស្មា បុន គហិតាតិ។ ហេដ្ឋា តត្ថ តត្ថ មតោ តត្ថ តត្ថេវ ឧច្ឆិជ្ជតីតិ ទស្សនត្ថំ អាគតា។ ឥធ បន បុព្ពេនិវាសលាភី ទិដ្ឋិគតិកោ អតីតំ បស្សតិ, ន អនាគតំ, តស្ស ឯវំ ហោតិ "បុព្ពន្តតោ អាគតោ អត្តា ឥធេវ ឧច្ឆិជ្ជតិ, ឥតោ បរំ ន គច្ឆតី"តិ ឥមស្សត្ថស្ស ទស្សនត្ថំ គហិតា។ តតិយវាទេន ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតវាទា វុត្តា, ចតុត្ថវាទេន ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបិកា វុត្តា។ **អន្តវា**តិ សបរិយន្តោ បរិច្ឆិន្នោ បរិវដុមោ។ អវឌ្ឍិតកសិណស្ស តំ កសិណំ អត្តាតិ ច លោកោតិ ច គហេត្វា ឯវំ ហោតិ។ ទុតិយវាទោ វឌ្ឍិតកសិណស្ស វសេន វុត្តោ, តតិយវាទោ តិរិយំ វឌ្ឍេត្វា ឧទ្ធមធោ អវឌ្ឍិតកសិណស្ស, ចតុត្ថវាទោ តក្កិវសេន វុត្តោ។ អនន្តរចតុក្កំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។

ឯកន្តសុខីតិ និរន្តរសុខី។ អយំ ទិដ្ឋិ លាភីជាតិស្សរតក្កីនំ វសេន ឧប្បជ្ជតិ។ លាភិនោ ហិ បុព្ពេនិវាសញាណេន ខត្តិយាទិកុលេ ឯកន្តសុខមេវ អត្តនោ ជាតិំ អនុស្សរន្តស្ស ឯវំ ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ។ តថា ជាតិស្សរស្ស បច្ចុប្បន្នំ សុខមនុភវតោ អតីតាសុ សត្តសុ ជាតីសុ តាទិសមេវ អត្តភាវំ អនុស្សរន្តស្ស។ តក្កិស្ស បន ឥធ សុខសមង្គិនោ "អតីតេបាហំ ឯវមេវ អហោសិ"ន្តិ តក្កេនេវ ឧប្បជ្ជតិ។

ឯកន្តទុក្ខីតិ អយំ ទិដ្ឋិ លាភិនោ នុប្បជ្ជតិ។ សោ ហិ ឯកន្តេនេវ ឥធ ឈានសុខេន សុខី ហោតិ។ ឥធ ទុក្ខេន ផុដ្ឋស្ស បន ជាតិស្សរស្ស តក្កិស្សេវ ច សា ឧប្បជ្ជតិ។ តតិយា ឥធ វោកិណ្ណសុខទុក្ខានំ សព្ពេសម្បិ តេសំ ឧប្បជ្ជតិ, តថា ចតុត្ថា ទិដ្ឋិ។ លាភិនោ ហិ ឥទានិ ចតុត្ថជ្ឈានវសេន អទុក្ខមសុខស្ស, បុព្ពេ ចតុត្ថជ្ឈានិកមេវ ព្រហ្មលោកំ អនុស្សរន្តស្ស ។ ជាតិស្សរស្សាបិ បច្ចុប្បន្នេ មជ្ឈត្តស្ស, អនុស្សរន្តស្សាបិ មជ្ឈត្តភូតដ្ឋានមេវ អនុស្សរន្តស្ស, តក្កិនោបិ បច្ចុប្បន្នេ មជ្ឈត្តស្ស, អតីតេបិ ឯវំ ភវិស្សតីតិ តក្កេនេវ គណ្ហន្តស្ស ឯសា ទិដ្ឋិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯត្តាវតា ចត្តារោ សស្សតវាទា, ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតិកា, ចត្តារោ អន្តានន្តិកា, ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបិកា , ទ្វេ អធិច្ច-សមុប្បន្និកាតិ អដ្ឋារសបិ បុព្ពន្តកប្បិកា កថិតា ហោន្តិ។

២៨. ឥទានិ ទិដ្ឋទ្វារំ ឧទ្ធរន្តោ **តត្រ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បច្ចត្តំយេវ ញាណ**ន្តិ បច្ចក្ខញាណំ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ **បរិយោទាត**ន្តិ បភស្សរំ។ សព្ពបទេហិ វិបស្សនាញាណំយេវ កថិតំ។ សទ្ធាទយោ ហិ បញ្ចធម្មា ពាហិរសមយស្មិម្បិ ហោន្តិ, វិបស្សនាញាណំ សាសនស្មីំយេវ។ **តត្ថ ញាណភាគមត្តមេវ បរិយោទបេតី**តិ មយមិទំ ជានាមាតិ ឯវំ តត្ថ ញាណកោដ្ឋាសំ ឱតារេន្តិយេវ។ **ឧបាទានមក្ខាយតី**តិ ន តំ ញាណំ, មិច្ឆាទស្សនំ នាមេតំ, តស្មា តទបិ តេសំ ភវន្តានំ ទិដ្ឋុបាទានំ អក្ខាយតីតិ អត្ថោ។ អថាបិ តំ ជាននមត្តលក្ខណត្តា ញាណភាគមត្តមេវ, តថាបិ តស្ស ទស្សនស្ស អនុបាតិវត្តនតោ ឧបាទានបច្ចយតោ ច ឧបាទានមេវ។ **តទុបាតិវត្តោ**តិ តំ ទិដ្ឋិំ អតិក្កន្តោ។ ឯត្តាវតា ចត្តារោ សស្សតវាទា, ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតិកា, ចត្តារោ អន្តានន្តិកា, ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបិកា, ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្និកា, សោឡស សញ្ញីវាទា, អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា, អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា, សត្ត ឧច្ឆេទវាទា, បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទាតិ ព្រហ្មជាលេ អាគតា ទ្វាសដ្ឋិបិ ទិដ្ឋិយោ កថិតា ហោន្តិ។ ព្រហ្មជាលេ បន កថិតេ ឥទំ សុត្តំ អកថិតមេវ ហោតិ។ កស្មា? ឥធ តតោ អតិរេកាយ សក្កាយទិដ្ឋិយា អាគតត្តា។ ឥមស្មិំ បន កថិតេ ព្រហ្មជាលំ កថិតមេវ ហោតិ។

៣០. ឥទានិ ឥមា ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិយោ ឧប្បជ្ជមានា សក្កាយទិដ្ឋិបមុខេនេវ ឧប្បជ្ជន្តីតិ ទស្សេតុំ **ឥធ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បដិនិស្សគ្គា**តិ បរិច្ចាគេន។ **កាមសំយោជនានំ អនធិដ្ឋានា**តិ បញ្ចកាមគុណតណ្ហានំ និស្សដ្ឋត្តា។ **បវិវេកំ បីតិ**ន្តិ សប្បីតិកជ្ឈានទ្វយបីតិំ។ **និរុជ្ឈតី**តិ ឈាននិរោធេន និរុជ្ឈតិ។ សមាបត្តិតោ បន វុដ្ឋិតស្ស និរុទ្ធា នាម ហោតិ។ យថេវ ហិ "អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ និរោធា ឧប្បជ្ជតិ និរាមិសំ សុខំ, និរាមិសសុខស្ស និរោធា ឧប្បជ្ជតិ អទុក្ខមសុខា វេទនា"តិ ឯត្ថ ន អយមត្ថោ ហោតិ – ចតុត្ថជ្ឈាននិរោធា តតិយជ្ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតីតិ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថោ – ចតុត្ថជ្ឈានា វុដ្ឋាយ តតិយំ ឈានំ សមាបជ្ជតិ, តតិយជ្ឈានា វុដ្ឋាយ ចតុត្ថំ ឈានំ សមាបជ្ជតីតិ, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។ **ឧប្បជ្ជតិ ទោមនស្ស**ន្តិ ហីនជ្ឈានបរិយាទានកទោមនស្សំ។ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតចិត្តស្ស បន កម្មនីយភាវោ កថិតោ។

បវិវេកា បីតីតិ សា ឯវ ឈានទ្វយបីតិ។ **យំ ឆាយា ជហតី**តិ យំ ឋានំ ឆាយា ជហតិ។ កឹ វុត្តំ ហោតិ? យស្មិំ ឋានេ ឆាយា អត្ថិ, តស្មិំ អាតបោ នត្ថិ។ យស្មិំ អាតបោ អត្ថិ, តស្មិំ ឆាយា នត្ថីតិ។

៣១. **និរាមិសំ សុខ**ន្តិ តតិយជ្ឈានសុខំ។

៣២. **អទុក្ខមសុខ**ន្តិ ចតុត្ថជ្ឈានវេទនំ។

៣៣. អនុបាទានោហមស្មីតិ និគ្គហណោ អហមស្មិ។ **និព្ពានសប្បាយន្តិ** និព្ពានស្ស សប្បាយំ ឧបការភូតំ ។ ននុ ច មគ្គទស្សនំ នាម សព្ពត្ថ និកន្តិយា សុក្ខាបិតាយ ឧប្បជ្ជតិ, កថមេតំ និព្ពានស្ស ឧបការបដិបទា នាម ជាតន្តិ, សព្ពត្ថ អនុបាទិយនវសេន អគ្គណ្ហនវសេន ឧបការបដិបទា នាម ជាតំ។ **អភិវទតីតិ** អភិមានេន ឧបវទតិ។ **បុព្ពន្តានុទិដ្ឋីន្តិ** អដ្ឋារសវិធម្បិ បុព្ពន្តានុទិដ្ឋឹ។ **អបរន្តានុទិដ្ឋីន្តិ** ចតុចត្តារីសវិធម្បិ អបរន្តានុទិដ្ឋឹ។ **ឧបាទានមក្ខាយតីតិ** អហមស្មីតិ គហណស្ស សក្កាយទិដ្ឋិបរិយាបន្នត្តា ទិដ្ឋុបាទានំ អក្ខាយតិ។

សន្តិវរបទន្តិ រូបសន្តកិលេសត្តា សន្តំ ឧត្តមបទំ។ **ឆន្នំ ផស្សាយតនានន្តិ** ភគវតា "យត្ថ ចក្ខុ ច និរុជ្ឈតិ រូបសញ្ញា ច និរុជ្ឈតិ សោ អាយតនោ វេទិតព្ពោ"តិ ឯត្ថ ទ្វិន្នំ អាយតនានំ បដិក្ខេបេន និព្ពានំ ទស្សិតំ។

"យត្ថ អាបោ ច បថវី, តេជោ វាយោ ន គាធតិ;
អតោ សរា និវត្តន្តិ, ឯត្ថ វដ្ដំ ន វត្តតិ;
ឯត្ថ នាមញ្ច រូបញ្ច, អសេសំ ឧបរុជ្ឈតី"តិ។ (សំ. និ. ១.២៧) –

ឯត្ថ បន សង្ខារបដិក្ខេបេន និព្ពានំ ទស្សិតំ។

"កត្ថ អាបោ ច បថវី, តេជោ វាយោ ន គាធតិ;
កត្ថ ទីឃញ្ច រស្សញ្ច, អណុំ ថូលំ សុភាសុភំ;
កត្ថ នាមញ្ច រូបញ្ច, អសេសំ ឧបរុជ្ឈតី"តិ។ (ទី. និ. ១.៤៩៨);

តត្រ វេយ្យាករណំ ភវតិ –

"វិញ្ញាណំ អនិទស្សនំ, អនន្តំ សព្ពតោ បភ"ន្តិ –

ឯត្ថ សង្ខារបដិក្ខេបេន និព្ពានំ ទស្សិតំ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ ឆអាយតនបដិក្ខេបេន ទស្សិតំ។ អញ្ញត្ថ ច **អនុបាទាវិមោក្ខោតិ** និព្ពានមេវ ទស្សិតំ, ឥធ បន អរហត្តផលសមាបត្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

បញ្ចត្តយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. កិន្តិសុត្តវណ្ណនា

៣៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ កិន្តិសុត្តំ។ តត្ថ **បិសិនារាយន្តិ** ឯវំនាមកេ មណ្ឌលបទេសេ។ **ពលិហរណេតិ** តស្មឹ វនសណ្ឌេ ភូតានំ ពលឹ អាហរន្តិ, តស្មា សោ ពលិហរណន្តិ វុត្តោ។ **ចីវរហេតូតិ** ចីវរការណា, ចីវរំ បច្ចាសីសមានោតិ អត្ថោ។ **ឥតិភវាភវហេតូតិ** ឯវំ ឥមំ ទេសនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុំ និស្សាយ តស្មឹ តស្មឹ ភវេ សុខំ វេទិស្សាមីតិ ធម្មំ ទេសេតីតិ កឹ តុម្ហាកំ ឯវំ ហោតីតិ អត្ថោ។

៣៥. ចត្តារោ សតិបដ្ឋានាតិអាទយោ សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា លោកិយលោកុត្តរាវ កថិតា។ **តត្ថាតិ** តេសុ សត្តតឹសាយ ធម្មេសុ។ **សិយំសូតិ** ភវេយ្យុំ។ **អភិធម្មេតិ** វិសិដ្ឋេ ធម្មេ, ឥមេសុ សត្តតឹសពោធិបក្ខិយធម្មេសូតិ អត្ថោ។ **តត្រ ចេតិ** តទម្បិ ពោធិបក្ខិយធម្មេស្វេវ ភុម្មំ។ **អត្ថតោ ចេវ នានំ ព្យញ្ជនតោ ចាតិ** ឯត្ថ "កាយោវ សតិបដ្ឋានំ វេទនាវ សតិបដ្ឋាន"ន្តិ វុត្តេ អត្ថតោ នានំ ហោតិ , "សតិបដ្ឋានា"តិ វុត្តេ បន ព្យញ្ជនតោ នានំ នាម ហោតិ។ **តទមិនាបីតិ** តំ តុម្ហេ ឥមិនាបិ ការណេន ជានាថាតិ អត្ថញ្ច ព្យញ្ជនញ្ច សមានេត្វា អថស្ស ច អញ្ញថា គហិតភាវោ ព្យញ្ជនស្ស ច មិច្ឆា រោបិតភាវោ ទស្សេតព្ពោ។ **យោ ធម្មោ យោ វិនយោតិ** ឯត្ថ អត្ថញ្ច ព្យញ្ជនញ្ច វិញ្ញាបនការណមេវ ធម្មោ ច វិនយោ ច។

៣៧. អត្ថតោ ហិ ខោ សមេតីតិ សតិយេវ សតិបដ្ឋានន្តិ គហិតា។ **ព្យញ្ជនតោ នានន្តិ** កេវលំ ព្យញ្ជនមេវ សតិបដ្ឋានោតិ វា សតិបដ្ឋានាតិ វា មិច្ឆា រោបេថ។ **អប្បមត្តកំ ខោតិ** សុត្តន្តំ បត្វា ព្យញ្ជនំ អប្បមត្តកំ នាម ហោតិ។ បរិត្តមត្តំ ធនិតំ កត្វា រោបិតេបិ ហិ និព្ពុតី បត្តុំ សក្កា ហោតិ។

តត្រិទំ វត្ថុ – វិជយារាមវិហារវាសី កិរេកោ ខីណាសវត្ថេរោ ទ្វិន្នំ ភិក្ខូនំ សុត្តំ អាហរិត្វា កម្មដ្ឋានំ កថេន្តោ – "សមុទ្ទោ សមុទ្ទោតិ, ភិក្ខវេ, អស្សុតវា បុថុជ្ជនោ ភាសតី"តិ ធនិតំ កត្វា អាហ។ ឯកោ ភិក្ខុ "សមុទ្ទោ នាម,

ភន្តេ”តិ អាហ។ អាវុសោ, សមុទ្ទោតិ វុត្តេបិ សមុទ្ទោតិ វុត្តេបិ មយំ លោណសាគរមេវ ជានាម, តុម្ហេ បន នោ អត្ថគវេសកា, ព្យញ្ជនគវេសកា, គច្ឆថ មហាវិហារេ បគុណព្យញ្ជនានំ ភិក្ខូនំ សន្តិកេ ព្យញ្ជនំ សោធាបេថាតិ កម្មដ្ឋានំ អកថេត្វាវ ឧដ្ឋាបេសិ។ សោ អបរភាគេ មហាវិហារេ ភេរិំ បហរាបេត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស ចតូសុ មគ្គេសុ បញ្ហំ កថេត្វាវ បរិនិព្ពុតោ។ ឯវំ សុត្តន្តំ បត្វា ព្យញ្ជនំ អប្បមត្តកំ នាម ហោតិ។

វិនយំ បន បត្វា នោ អប្បមត្តកំ។ សាមណេរបព្ពជ្ជាបិ ហិ ឧភតោសុទ្ធិតោ វដ្ដតិ, ឧបសម្បទាទិកម្មានិបិ សិថិលាទីនំ ធនិតាទិករណមត្តេនេវ កុប្បន្តិ។ ឥធ បន សុត្តន្តព្យញ្ជនំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

៣៨. អថ ចតុត្ថវារេ វិវាទោ កស្មា? សញ្ញាយ វិវាទោ។ “អហំ សតិមេវ សតិបដ្ឋានំ វទាមិ, អយំ ‘កាយោ សតិបដ្ឋាន’ន្តិ វទតី”តិ ហិ នេសំ សញ្ញា ហោតិ។ ព្យញ្ជនេបិ ឯសេវ នយោ។

៣៩. ន ចោទនាយ តរិតព្ពន្តិ ន ចោទនត្ថាយ វេគាយិតព្ពំ។ ឯកច្ចោ ហិ បុគ្គលោ “នលាដេ តេ សាសបមត្តា បិឡកា”តិ វុត្តោ “មយ្ហំ នលាដេ សាសបមត្តំ បិឡកំ បស្សសិ, អត្តនោ នលាដេ តាលបក្កមត្តំ មហាគណ្ឌំ ន បស្សសី”តិ វទតិ។ តស្មា បុគ្គលោ ឧបបរិក្ខិតព្ពោ។ **អទឡ្ហទិដ្ឋី**តិ អនាទានទិដ្ឋី សុំសុមារំ ហទយេ បក្ខិបន្តោ វិយ ទឡ្ហំ ន គណ្ហាតិ។

ឧបឃាតោតិ ចណ្ឌភាវេន វណឃដ្ដិតស្ស វិយ ទុក្ខុប្បត្តិ។ **សុប្បដិនិស្សគ្គី**តិ “កឹ នាម អហំ អាបន្នោ, កទា អាបន្នោ”តិ វា “ត្វំ អាបន្នោ, តវ ឧបជ្ឈាយោ អាបន្នោ”តិ វា ឯកំ ទ្វេ វារេ វត្វាបិ “អសុកំ នាម អសុកទិវសេ នាម, ភន្តេ, អាបន្នត្ថ, សណិកំ អនុស្សរថា”តិ សរិត្វា តាវទេវ វិស្សជ្ជេតិ។ **វិហេសា**តិ ពហុំ អត្ថញ្ច ការណញ្ច អាហរន្តស្ស កាយចិត្តកិលមថោ។ **សក្កោមី**តិ ឯវរូបោ ហិ បុគ្គលោ ឱកាសំ ការេត្វា “អាបត្តឹ អាបន្នត្ថ, ភន្តេ”តិ វុត្តោ “កទា កិស្មឹ វត្ថុស្មិ”ន្តិ វត្វា “អសុកទិវសេ អសុកស្មឹ វត្ថុស្មិ”ន្តិ វុត្តេ “ន សរាមិ, អាវុសោ”តិ វទតិ, តតោ “សណិកំ, ភន្តេ, សរថា”តិ ពហុំ វត្វា សារិតោ សរិត្វា វិស្សជ្ជេតិ។ តេនាហ “សក្កោមី”តិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឧបេក្ខា នាតិមញ្ញិតព្ពាតិ ឧបេក្ខា ន អតិក្កមិតព្ពា, កត្តព្ពា ជនេតព្ពាតិ អត្ថោ។ យោ ហិ ឯវរូបំ បុគ្គលំ ឋិតកំយេវ បស្សាវំ ករោន្តំ ទិស្វាបិ “ននុ, អាវុសោ, និសីទិតព្ព”ន្តិ វទតិ, សោ ឧបេក្ខំ អតិមញ្ញតិ នាម។

៤០. វចីសំហារោតិ វចនសញ្ចារោ។ ឥមេហិ កថិតំ អមូសំ អន្តរំ បវេសេយ្យ, តុម្ហេ ឥមេហិ ឥទញ្ចិទញ្ច វុត្តាតិ អមូហិ កថិតំ ឥមេសំ អន្តរំ បវេសេយ្យាតិ អត្ថោ។ **ទិដ្ឋិបឡាសោ**តិអាទីហិ ចិត្តស្ស អនារាធនិយភាវោ កថិតោ។ **តំ ជានមានោ សមានោ គរហេយ្យា**តិ តំ សត្ថា ជានមានោ សមានោ និន្ទេយ្យ អម្ហេតិ។ **ឯតំ បនាវុសោ, ធម្ម**ន្តិ ឯតំ កលហភណ្ឌនធម្មំ។

តញ្ចេតិ តំ សញ្ញត្តិការកំ ភិក្ខុំ។ **ឯវំ ព្យាករេយ្យា**តិ មយា ឯតេ សុទ្ធន្តេ បតិដ្ឋាបិតាតិ អវត្វា យេន ការណេន សញ្ញត្តិ កតា, តទេវ ទស្សេន្តោ ឯវំ ព្យាករេយ្យ។ **តាហំ ធម្មំ សុត្វា**តិ ឯត្ថ **ធម្មោ**តិ សារណីយធម្មោ អធិប្បេតោ។ **ន ចេវ អត្តាន**ន្តិអាទីសុ “ព្រហ្មលោកប្បមាណោ ហេស អគ្គិ ឧដ្ឋាសិ, កោ ឯតមញ្ញត្រ មយា និព្ពាបេតុំ សមត្ថោ”តិ ហិ វទន្តោ អត្តានំ ឧក្កំសេតិ នាម។ “ឯត្តកា ជនា វិចរន្តិ, ឱកាសោ លទ្ធុំ ន សក្កា, ឯកោបិ ឯត្តកមត្តំ និព្ពាបេតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថី”តិ វទមានោ បរំ វម្ភេតិ នាម។ តទុភយម្បេស ន ករោតិ។ **ធម្មោ** បនេត្ថ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ព្យាករណំ, តេសំ ភិក្ខូនំ សញ្ញត្តិករណំ **អនុធម្មោ**, តទេវ **ព្យាករោតិ នាម។ ន ច កោចិ សហធម្មិកោ**តិ អញ្ញោ ចស្ស កោចិ សហេតុកោ បរេហិ វុត្តោ វាទោ វា អនុវាទោ វា គរហិតព្ពភាវំ អាគច្ឆន្តោ នាម នត្ថិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

កិន្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សាមគាមសុត្តវណ្ណនា

៤១. ឯវំ មេ សុតន្តិ សាមគាមសុត្តំ។ តត្ថ **សាមគាមេ**តិ សាមាកានំ ឧស្សន្នត្តា ឯវំលទ្ធនាមេ គាមេ។ **អធុនា កាលង្កតោ**តិ សម្បតិ កាលំ កតោ។ **ទ្វេធិកជាតា**តិ ទ្វេជ្ឈជាតា ទ្វេភាគជាតា។ ភណ្ឌនាទីសុ **ភណ្ឌនំ** បុព្ពភាគកលហោ, តំ ទណ្ឌាទានាទិវសេន បណ្ណត្តិវីតិក្កមវសេន ច វឌ្ឍិតំ **កលហោ**, “ន ត្វំ ឥមំ ធម្មវិនយំ អា

ជានាសី”តិអាទិកំ វិរុទ្ធវចនំ **វិវាទោ។ វិតុទន្តា**តិ វិតុជ្ជន្តា។ **សហិតំ មេ**តិ មម វចនំ អត្ថសំហិតំ។ **អធិចិណ្ណំ តេ វិបរាវត្ត**ន្តិ យំ តវ អធិចិណ្ណំ ចិរកាលសេវនវសេន បគុណំ, តំ មម វាទំ អាគម្ម និវត្តំ។ **អារោបិតោ តេ វាទោ**តិ តុយ្ហំ ឧបរិ មយា ទោសោ អារោបិតោ។ **ចរ វាទប្បមោក្ខាយា**តិ ភត្តបុដំ អាទាយ តំ តំ ឧបសង្កមិត្វា វាទប្បមោក្ខត្ថាយ ឧត្តរិ បរិយេសមានោ ចរ។ **និព្ពេឋេហិ វា**តិ អថ មយា អារោបិតវាទតោ អត្តានំ មោចេហិ។ **សចេ បហោសី**តិ សចេ សក្កោសិ។ **វធោយេវា**តិ មរណមេវ។

នាដបុត្តិយេសូតិ នាដបុត្តស្ស អន្តេវាសិកេសុ។ **និព្ពិន្នរូបា**តិ ឧក្កណ្ឋិតសភាវា, អភិវាទនាទីនិ ន ករោន្តិ។ **វិរត្តរូបា**តិ វិគតបេមា។ **បដិវានរូបា**តិ តេសំ និបច្ចកិរិយតោ និវត្តសភាវា។ **យថា ត**ន្តិ យថា ច ទុរក្ខាតាទិសភាវេ ធម្មវិនយេ និព្ពិន្នវិរត្តបដិវានរូបេហិ ភវិតព្ពំ, តថេវ ជាតាតិ អត្ថោ។ **ទុរក្ខាតេ**តិ ទុក្កថិតេ។ **ទុប្បវេទិតេ**តិ ទុវិញ្ញាបិតេ។ **អនុបសមសំវត្តនិកេ**តិ រាគាទីនំ ឧបសមំ កាតុំ អសមត្ថេ។ **ភិន្នថូបេ**តិ ភិន្នបតិដ្ឋេ។ ឯត្ថ ហិ នាដបុត្តោវ នេសំ បតិដ្ឋេន ថូបោ, សោ បន ភិន្នោ មតោ។ តេន វុត្តំ “ភិន្នថូបេ”តិ។ **អប្បដិសរណេ**តិ តស្សេវ អភាវេន បដិសរណវិរហិតេ។

ននុ ចាយំ នាដបុត្តោ នាឡន្ទវាសិកោ, សោ កស្មា បាវាយំ កាលង្កតោតិ។ សោ កិរ ឧបាលិនា គហបតិនា បដិវិទ្ធសច្ចេន ទសហិ គាថាហិ ភាសិតេ ពុទ្ធគុណេ សុត្វា ឧណ្ហំ លោហិតំ ឆឌ្ឌេសិ។ អថ នំ អផាសុកំ គហេត្វា បាវំ អគមំសុ, សោ តត្ថ កាលមកាសិ។ កាលំ កុរុមានោ ច “មម លទ្ធិ អនិយ្យានិកា សាររហិតា, មយ្ហំ តាវ នដ្ឋា, អវសេសជនោ មា អបាយបូរកោ អហោសិ ។ សចេ បនាហំ ‘មម សាសនំ អនិយ្យានិក’ន្តិ វក្ខាមិ, ន សទ្ទហិស្សន្តិ។ យំនូនាហំ ទ្វេបិ ជនេ ន ឯកនីហារេន ឧគ្គណ្ហាបេយ្យំ, តេ មមច្ចយេន អញ្ញមញ្ញំ វិវទិស្សន្តិ។ សត្ថា តំ វិវាទំ បដិច្ច ឯកំ ធម្មកថំ កថេស្សតិ, តតោ តេ សាសនស្ស មហន្តភាវំ ជានិស្សន្តី”តិ។

អថ នំ ឯកោ អន្តេវាសិកោ ឧបសង្កមិត្វា អាហ “ភន្តេ, តុម្ហេ ទុព្ពលា, មយ្ហំ ឥមស្មិំ ធម្មេ សារំ អាចិក្ខថ អាចរិយប្បមាណ”ន្តិ។ អាវុសោ, ត្វំ មមច្ចយេន សស្សតន្តិ គណ្ហេយ្យាសីតិ។ អបរោបិ តំ ឧបសង្កមិ, តំ ឧច្ឆេទំ គណ្ហាបេសិ។ ឯវំ ទ្វេបិ ជនេ ឯកលទ្ធិកេ អកត្វា ពហូ នានានីហារេន ឧគ្គណ្ហាបេត្វា កាលមកាសិ។ តេ តស្ស សរីរកិច្ចំ កត្វា សន្និបតិត្វា អញ្ញមញ្ញំ បុច្ឆឹសុ “កស្សាវុសោ, អាចរិយោ សារមាចិក្ខី”តិ? ឯកោ ឧដ្ឋហិត្វា មយ្ហន្តិ អាហ។ កឹ អាចិក្ខីតិ? សស្សតន្តិ។ អបរោ តំ បដិពាហិត្វា មយ្ហំ សារំ អាចិក្ខីតិ អាហ។ ឯវំ សព្ពេ “មយ្ហំ សារំ អាចិក្ខិ, អហំ ជេដ្ឋកោ”តិ អញ្ញមញ្ញំ វិវាទំ វឌ្ឍេត្វា អក្កោសេ ចេវ បរិភាសេ ច ហត្ថបាទបហារាទីនិ ច បវត្តេត្វា ឯកមគ្គេន ទ្វេ អគច្ឆន្តា នានាទិសាសុ បក្កមឹសុ, ឯកច្ចេ គិហី អហេសុំ។

ភគវតោ បន ធរមានកាលេបិ ភិក្ខុសង្ឃេ វិវាទោ ន ឧប្បជ្ជិ។ សត្ថា ហិ តេសំ វិវាទការណេ ឧប្បន្នមត្តេយេវ សយំ វា គន្ត្វា តេ វា ភិក្ខូ បក្កោសាបេត្វា ខន្តិ មេត្តា បដិសង្ខា អវិហឹសា សារណីយធម្មេសុ ឯកំ ការណំ កថេត្វា វិវាទំ វូបសមេតិ។ ឯវំ ធរមានោបិ សង្ឃស្ស បតិដ្ឋាវ អហោសិ។ បរិនិព្ពាយមានោបិ អវិវាទការណំ កត្វាវ បរិនិព្ពាយិ។ ភគវតា ហិ សុត្តេ ទេសិតា ចត្តារោ មហាបទេសា (អ. និ. ៤.១៨០; ទី. និ. ២.១៨៧) យាវជ្ជទិវសា ភិក្ខូនំ បតិដ្ឋា ច អវស្សយោ ច។ តថា ខន្ធកេ ទេសិតា ចត្តារោ មហាបទេសា (មហាវ. ៣០៥) សុត្តេ វុត្តានិ ចត្តារិ បញ្ហព្យាករណានិ (អ. និ. ៤.៤២) ច។ តេនេវាហ – “យោ វោ មយា, អានន្ទ, ធម្មោ ច វិនយោ ច ទេសិតោ បញ្ញត្តោ, សោ វោ មមច្ចយេន សត្ថា”តិ (ទី. និ. ២.២១៦)។

៤២. អថ ខោ ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោតិ អយំ ថេរោ ធម្មសេនាបតិស្ស កនិដ្ឋភាតិកោ។ តំ ភិក្ខូ អនុបសម្បន្នកាលេ ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោតិ សមុទាចរិត្វា ថេរកាលេបិ តថេវ សមុទាចរិំសុ។ តេន វុត្តំ “ចុន្ទោ សមណុទ្ទេសោ”តិ។ **ឧបសង្កមី**តិ កស្មា ឧបសង្កមិ? នាដបុត្តេ កិរ កាលង្កតេ ជម្ពុទីបេ មនុស្សា តត្ថ តត្ថ កថំ បវត្តយិំសុ – “និគណ្ឋោ នាដបុត្តោ ឯកោ សត្ថាតិ បញ្ញាយិត្ថ, តស្ស កាលកិរិយាយ សាវកានំ ឯវរូបោ វិវាទោ ជាតោ, សមណោ បន គោតមោ ជម្ពុទីបេ ចន្ទោ វិយ សូរិយោ វិយ ច បាកដោយេវ, កីទិសោ នុ ខោ សមណេ គោតមេ បរិនិព្ពុតេ សាវកានំ វិវាទោ ភវិស្សតី”តិ។ ថេរោ តំ កថំ សុត្វា ចិន្តេសិ – “ឥមំ កថំ គហេត្វា ទសពលស្ស អារោចេស្សាមិ, សត្ថា ច ឯតំ អត្ថុប្បត្តិំ កត្វា ឯកំ ទេសនំ កថេស្សតី”តិ។ សោ និក្ខមិត្វា យេន សាមគាមោ, យេនាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមិ។ ឧជុមេវ ភគវតោ សន្តិកំ អគន្ត្វា យេនស្ស ឧបជ្ឈាយោ អាយស្មា អានន្ទោ តេនុបសង្កមីតិ អត្ថោ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “ឧបជ្ឈាយោ មេ មហាបញ្ញោ, សោ ឥមំ សាសនំ សត្ថុ អារោចេស្សតិ, អថ សត្ថា តទនុរូបំ ធម្មំ ទេសេស្សតី”តិ។ **កថាបាភត**ន្តិ កថាមូលំ, មូលញ្ហិ បាភតន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ –

“អប្បកេនបិ មេធាវី, បាភតេន វិចក្ខណោ;
សមុដ្ឋាបេតិ អត្តានំ, អណុំ អគ្គឹវ សន្ធម”ន្តិ។ (ជា. ២.១.៤);

ទស្សនាយាតិ ទស្សនត្ថាយ។ កឹ បនិមិនា ភគវា ន ទិដ្ឋបុព្ពោតិ? នោ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ, អយញ្ហិ អាយស្មា ទិវា នវ វារេ រត្តឹ នវ វារេតិ ឯកាហំ អដ្ឋារស វារេ ឧបដ្ឋានមេវ គច្ឆតិ។ ទិវសស្ស បន សតក្ខត្តុំ វា សហស្សក្ខត្តុំ វា គន្តុកាមោ សមានោបិ ន អការណា គច្ឆតិ, ឯកំ បញ្ហុទ្ទារំ គហេត្វាវ គច្ឆតិ។ សោ តំទិវសំ តេន គន្តុកាមោ ឯវមាហ។

អហិតាយ ទុក្ខាយ ទេវមនុស្សានន្តិ ឯកស្មឹ វិហារេ សង្ឃមជ្ឈេ ឧប្បន្នោ វិវាទោ កថំ ទេវមនុស្សានំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តតិ? កោសម្ពកក្ខន្ធកេ (មហាវ. ៤៥១) វិយ ហិ ទ្វីសុ ភិក្ខូសុ វិវាទំ អាបន្នេសុ តស្មឹ វិហារេ តេសំ អន្តេវាសិកា វិវទន្តិ, តេសំ ឱវាទំ គណ្ហន្តោ ភិក្ខុនិសង្ឃោ វិវទតិ, តតោ តេសំ ឧបដ្ឋាកា វិវទន្តិ, អថ មនុស្សានំ អារក្ខទេវតា ទ្វេ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ តត្ថ ធម្មវាទីនំ អារក្ខទេវតា ធម្មវាទិនិយោ ហោន្តិ, អធម្មវាទីនំ អធម្មវាទិនិយោ ហោន្តិ។ តតោ តាសំ អារក្ខទេវតានំ មិត្តា ភុម្មទេវតា ភិជ្ជន្តិ។ ឯវំ បរម្បរាយ យាវ ព្រហ្មលោកា ឋបេត្វា អរិយសាវកេ សព្ពេ ទេវមនុស្សា ទ្វេ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ ធម្មវាទីហិ បន អធម្មវាទិនោវ ពហុតរា ហោន្តិ, តតោ យំ ពហូហិ គហិតំ, តំ គណ្ហន្តិ។ ធម្មំ វិស្សជ្ជេត្វា ពហុតរាវ អធម្មំ គណ្ហន្តិ។ តេ អធម្មំ បូរេត្វា វិហរន្តា អបាយេ និព្ពត្តន្តិ។ ឯវំ ឯកស្មឹ វិហារេ សង្ឃមជ្ឈេ ឧប្បន្នោ វិវាទោ ពហូនំ អហិតាយ ទុក្ខាយ ហោតិ។

៤៣. អភិញ្ញា ទេសិតាតិ មហាពោធិមូលេ និសិន្នេន បច្ចក្ខំ កត្វា បវេទិតា។ **បតិស្សយមានរូបា វិហរន្តី**តិ ឧបនិស្សាយ វិហរន្តិ។ **ភគវតោ អច្ចយេនា**តិ ឯតរហិ ភគវន្តំ ជេដ្ឋកំ កត្វា សគារវា វិហរន្តិ, តុម្ហាកំ, ភន្តេ, ឧគ្គតេជតាយ ទុរាសទតាយ វិវាទំ ជនេតុំ ន សក្កោន្តិ, ភគវតោ បន អច្ចយេន វិវាទំ ជនេយ្យុន្តិ វទតិ។ យត្ថ បន តំ វិវាទំ ជនេយ្យុំ, តំ ទស្សេន្តោ **អជ្ឈាជីវេ វា អធិបាតិមោក្ខេ វា**តិ អាហ។ តត្ថ **អជ្ឈាជីវេ**តិ អាជីវហេតុ អាជីវការណា – “ភិក្ខុ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ ឧល្លបតិ អាបត្តិ បារាជិកស្សា”តិអាទិនា (បរិ. ២៨៧) នយេន បរិវារេ បញ្ញត្តានិ ឆ សិក្ខាបទានិ, តានិ ឋបេត្វា សេសានិ សព្ពសិក្ខាបទានិ **អធិបាតិមោក្ខំ** នាម។ **អប្បមត្តកោ សោ អានន្ទា**តិ អជ្ឈាជីវំ អធិបាតិមោក្ខញ្ច អារព្ភ ឧប្បន្នវិវាទោ នាម យស្មា បរស្ស កថាយបិ អត្តនោ ធម្មតាយបិ សល្លក្ខេត្វា សុប្បជហោ ហោតិ, តស្មា “អប្បមត្តកោ”តិ វុត្តោ។

តត្រាយំ នយោ – ឥធេកច្ចោ “ន សក្កា ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ អនុល្លបន្តេន កិញ្ចិ លទ្ធុ”ន្តិអាទីនិ ចិន្តេត្វា អាជីវហេតុ ឧត្តរិមនុស្សធម្មំ វា ឧល្លបតិ សញ្ចរិត្តំ វា អាបជ្ជតិ, យោ តេ វិហារេ វសតិ, សោ ភិក្ខុ អរហាតិអាទិនា នយេន សាមន្តជប្បនំ វា ករោតិ, អគិលានោ វា អត្តនោ អត្ថាយ បណីតភោជនានិ វិញ្ញាបេត្វា ភុញ្ជតិ, ភិក្ខុនី វា បន តានិ វិញ្ញាបេត្វា បាដិទេសនីយំ អាបជ្ជតិ, យោ កោចិ ទុក្កដវត្ថុកំ យំកិញ្ចិ សូបោទនវិញ្ញត្តិមេវ វា ករោតិ, អញ្ញតរំ វា បន បណ្ណត្តិវីតិក្កមំ ករោន្តោ វិហរតិ, តមេនំ សព្រហ្មចារី ឯវំ សញ្ញាបេន្តិ – “កឹ ឥមស្ស ឥមិនា លាភេន លទ្ធេន, យោ សាសនេ បព្ពជិត្វា មិច្ឆាជីវេន ជីវិកំ កប្បេតិ, បណ្ណត្តិវីតិក្កមំ ករោតី”តិ។ អត្តនោ ធម្មតាយបិស្ស ឯវំ ហោតិ – “កិស្ស មយ្ហំ ឥមិនា លាភេន, យ្វាហំ ឯវំ ស្វាក្ខាតេ ធម្មវិនយេ បព្ពជិត្វា មិច្ឆាជីវេន ជីវិកំ កប្បេមិ, បណ្ណត្តិវីតិក្កមំ ករោមី”តិ សល្លក្ខេត្វា តតោ ឱរមតិ។ ឯវំ បរស្ស កថាយបិ អត្តនោ ធម្មតាយបិ សល្លក្ខេត្វា សុប្បជហោ ហោតិ។ តេន ភគវា “អប្បមត្តកោ”តិ អាហ។

មគ្គេ វា ហិ, អានន្ទ, បដិបទាយ វាតិ លោកុត្តរមគ្គំ បត្វា វិវាទោ នាម សព្ពសោ វូបសម្មតិ, នត្ថិ អធិគតមគ្គានំ វិវាទោ។ បុព្ពភាគមគ្គំ បន បុព្ពភាគបដិបទញ្ច សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

តត្រាយំ នយោ – ឯវំ ភិក្ខុំ មនុស្សា លោកុត្តរធម្មេ សម្ភាវេន្តិ។ សោ សទ្ធិវិហារិកាទយោ អាគន្ត្វា វន្ទិត្វា ឋិតេ បុច្ឆតិ “កឹ អាគតត្ថា”តិ។ មនសិកាតព្ពកម្មដ្ឋានំ បុច្ឆិតុំ, ភន្តេតិ។ និសីទថ, ខណេនេវ អរហត្តំ បាបេតុំ សមត្ថកម្មដ្ឋានកថំ អាចិក្ខិស្សាមីតិ វត្វា វទតិ – “ឥធ ភិក្ខុ អត្តនោ វសនដ្ឋានំ បរិសិត្វា និសិន្នោ មូលកម្មដ្ឋានំ មនសិ ករោតិ, តស្ស តំ មនសិករោតោ ឱភាសោ ឧប្បជ្ជតិ។ អយំ បឋមមគ្គោ នាម។ សោ ទុតិយំ ឱភាសញាណំ និព្ពត្តេតិ, ទុតិយមគ្គោ អធិគតោ ហោតិ, ឯវំ តតិយញ្ច ចតុត្ថញ្ច។ ឯត្តាវតា មគ្គប្បត្តោ ចេវ ផលប្បត្តោ ច ហោតី”តិ។ អថ តេ ភិក្ខូ “អខីណាសវោ នាម ឯវំ កម្មដ្ឋានំ កថេតុំ ន សក្កោតិ, អទ្ធាយំ ខីណាសវោ”តិ និដ្ឋំ គច្ឆន្តិ។

សោ អបរេន សមយេន កាលំ ករោតិ។ សមន្តា ភិក្ខាចារគាមេហិ មនុស្សា អាគន្ត្វា បុច្ឆន្តិ “កេនចិ, ភន្តេ, ថេរោ បញ្ហំ បុច្ឆិតោ”តិ។ ឧបាសកា បុព្ពេវ ថេរេន បញ្ហោ កថិតោ អម្ហាកន្តិ។ តេ បុប្ផមណ្ឌបំ បុប្ផកូដាគារំ សជ្ជេត្វា សុវណ្ណេន អក្ខិបិធានមុខបិធានាទី ករិត្វា គន្ធមាលាទីហិ បូជេត្វា សត្តាហំ សាធុកីឡិកំ កីឡេត្វា ឈាបេត្វា អដ្ឋីនិ អាទាយ ចេតិយំ ករោន្តិ។ អញ្ញេ អាគន្តុកា វិហារំ អាគន្ត្វា បាទេ ធោវិត្វា “មហាថេរំ បស្សិស្សាម, កហំ, អាវុសោ, មហាថេរោ”តិ បុច្ឆន្តិ។ បរិនិព្ពុតោ, ភន្តេតិ។ ទុក្ករំ, អាវុសោ, ថេរេន កតំ មគ្គផលានិ និព្ពត្តេន្តេន, បញ្ហំ បុច្ឆិត្ថ, អាវុសោតិ។ ភិក្ខូនំ កម្មដ្ឋានំ កថេន្តោ ឥមិនា និយាមេន កថេសិ,

ភន្តេតិ។ ន ឯសោ, អាវុសោ, មគ្គោ, វិបស្សនុបក្កិលេសោ នាមេស, ន តុម្ហេ ជានិត្ថ, បុថុជ្ជនោ, អាវុសោ, ថេរោតិ។ តេ កលហំ ករោន្តា ឧដ្ឋហិត្វា "សកលវិហារេ ភិក្ខូ ច ភិក្ខាចារគាមេសុ មនុស្សា ច ន ជានន្តិ, តុម្ហេយេវ ជានាថ។ កតរមគ្គេន តុម្ហេ អាគតា, កឹ វោ វិហារទ្វារេ ចេតិយំ ន ទិដ្ឋ"ន្តិ។ ឯវំវាទីនំ បន ភិក្ខូនំ សតំ វា, ហោតុ សហស្សំ វា, យាវ តំ លទ្ធឹ នប្បជហន្តិ, សគ្គោបិ មគ្គោបិ វារិតោយេវ។

អបរោបិ តាទិសោវ កម្មដ្ឋានំ កថេន្តោ ឯវំ កថេតិ – ចិត្តេនេវ តីសុ ឧទ្ធនេសុ តីណិ កបល្លានិ អារោបេត្វា ហេដ្ឋា អគ្គឹ កត្វា ចិត្តេនេវ អត្តនោ ទ្វត្តឹសាការំ ឧប្បាដេត្វា កបល្លេសុ បក្ខិបិត្វា ចិត្តេនេវ ទណ្ឌកេន បរិវត្តេត្វា បរិវត្តេត្វា ភជ្ជិតព្ពំ, យា ឈាយមានេ ឆារិកា ហោតិ, សា មុខវាតេន បលាសេតព្ពា។ ឯត្តកេន ធូតបាបោ នាមេស សមណោ ហោតិ។ សេសំ បុរិមនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។

អបរោ ឯវំ កថេតិ – ចិត្តេនេវ មហាចាដឹ ឋបេត្វា មត្ថុំ យោជេត្វា ចិត្តេនេវ អត្តនោ ទ្វត្តឹសាការំ ឧប្បាដេត្វា តត្ថ បក្ខិបិត្វា មត្ថុំ ឱតារេត្វា មន្ថិតព្ពំ។ មថិយមានំ វិលីយតិ, វិលីនេ ឧបរិ ផេណោ ឧគ្គច្ឆតិ។ សោ ផេណោ បរិភុញ្ជិតព្ពោ។ ឯត្តាវតា វោ អមតំ បរិភុត្តំ នាម ភវិស្សតិ ។ តតោ បរំ "អថ តេ ភិក្ខូ"តិអាទិ សព្ពំ បុរិមនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។

៤៤. ឥទានិ យោ ឯវំ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តស្ស មូលំ ទស្សេន្តោ **ឆយិមានី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អគារវោ**តិ គារវវិរហិតោ។ **អប្បតិស្សោ**តិ អប្បតិស្សយោ អនីចវុត្តិ។ ឯត្ថ បន យោ ភិក្ខុ សត្ថរិ ធរមានេ តីសុ កាលេសុ ឧបដ្ឋានំ ន យាតិ, សត្ថរិ អនុបាហនេ ចង្កមន្តេ សឧបាហនោ ចង្កមតិ, នីចេ ចង្កមេ ចង្កមន្តេ ឧច្ចេ ចង្កមេ ចង្កមតិ, ហេដ្ឋា វសន្តេ ឧបរិ វសតិ, សត្ថុ ទស្សនដ្ឋានេ ឧភោ អំសេ បារុបតិ, ឆត្តំ ធារេតិ, ឧបាហនំ ធារេតិ, ន្ហានតិត្ថេ ឧច្ចារំ វា បស្សាវំ វា ករោតិ, បរិនិព្ពុតេ វា បន ចេតិយំ វន្ទិតុំ ន គច្ឆតិ, ចេតិយស្ស បញ្ញាយនដ្ឋានេ សត្ថុទស្សនដ្ឋានេ វុត្តំ សព្ពំ ករោតិ, អញ្ញេហិ ច ភិក្ខូហិ "កស្មា ឯវំ ករោសិ, ន ឥទំ វដ្ដតិ, សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស នាម លជ្ជិតុំ វដ្ដតី"តិ វុត្តេ "តុណ្ហី ហោតិ, កឹ ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ វទសី"តិ ភណតិ, អយំ **សត្ថរិ អគារវោ** នាម។

យោ បន ធម្មស្សវនេ សង្ឃុដ្ឋេ សក្កច្ចំ ន គច្ឆតិ, សក្កច្ចំ ធម្មំ ន សុណាតិ, និទ្ទាយតិ វា សល្លបេន្តោ វា និសីទតិ, សក្កច្ចំ ន គណ្ហាតិ ន ធារេតិ, "កឹ ធម្មេ អគារវំ ករោសី"តិ វុត្តេ "តុណ្ហី ហោតិ, ធម្មោ ធម្មោតិ វទសិ, កឹ ធម្មោ នាមា"តិ វទតិ, អយំ **ធម្មេ អគារវោ** នាម។

យោ បន ថេរេន ភិក្ខុនា អនជ្ឈិដ្ឋោ ធម្មំ ទេសេតិ, និសីទតិ បញ្ហំ កថេតិ, វុឌ្ឍេ ភិក្ខូ ឃដ្ដេន្តោ គច្ឆតិ, តិដ្ឋតិ និសីទតិ, ទុស្សបល្លត្ថិកំ វា ហត្ថបល្លត្ថិកំ វា ករោតិ, សង្ឃមជ្ឈេ ឧភោ អំសេ បារុបតិ, ឆត្តុបាហនំ ធារេតិ, "ភិក្ខុសង្ឃស្ស លជ្ជិតុំ វដ្ដតី"តិ វុត្តេបិ "តុណ្ហី ហោតិ, សង្ឃោ សង្ឃោតិ វទសិ, កឹ សង្ឃោ, មិគសង្ឃោ អជសង្ឃោ"តិអាទីនិ វទតិ, អយំ **សង្ឃេ អគារវោ** នាម។ ឯកភិក្ខុស្មិម្បិ ហិ អគារវេ កតេ សង្ឃេ កតោយេវ ហោតិ។ តិស្សោ សិក្ខា បន អបរិបូរយមានោវ **សិក្ខាយ ន បរិបូរការី** នាម។

អជ្ឈត្តំ វាតិ អត្តនិ វា អត្តនោ បរិសាយ វា។ **ពាហិទ្ធា**តិ បរស្មឹ វា បរស្ស បរិសាយ វា។

៤៦. ឥទានិ អយំ ឆ ឋានានិ និស្សាយ ឧប្បន្នវិវាទោ វឌ្ឍន្តោ យានិ អធិករណានិ បាបុណាតិ, តានិ ទស្សេតុំ **ចត្តារិមានី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ វូបសមនត្ថាយ បវត្តមានេហិ សមថេហិ អធិកាតព្ពានីតិ **អធិករណានិ**។ វិវាទោវ អធិករណំ **វិវាទាធិករណំ**។ ឥតរេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥទានិ ឥមានិបិ ចត្តារិ អធិករណានិ បត្វា ឧបរិ វឌ្ឍន្តោ សោ វិវាទោ យេហិ សមថេហិ វូបសម្មតិ, តេសំ ទស្សនត្ថំ **សត្ត ខោ បនិមេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ អធិករណានិ សមេន្តិ វូបសមេន្តីតិ **អធិករណសមថា។ ឧប្បន្នុប្បន្នាន**ន្តិ ឧប្បន្នានំ ឧប្បន្នានំ។ **អធិករណាន**ន្តិ ឯតេសំ វិវាទាធិករណាទីនំ ចតុន្នំ។ **សមថាយ វូបសមាយា**តិ សមនត្ថញ្ចេវ វូបសមនត្ថញ្ច។ **សម្មុខាវិនយោ ទាតព្ពោ...បេ.... តិណវត្ថារកោ**តិ ឥមេ សត្ត សមថា ទាតព្ពា។

តត្រាយំ វិនិច្ឆយកថា – អធិករណេសុ តាវ ធម្មោតិ វា អធម្មោតិ វាតិ អដ្ឋារសហិ វត្ថូហិ វិវទន្តានំ ភិក្ខូនំ យោ វិវាទោ, ឥទំ **វិវាទាធិករណំ** នាម។ សីលវិបត្តិយា វា អាចារទិដ្ឋិអាជីវវិបត្តិយា វា អនុវទន្តានំ យោ អនុវាទោ ឧបវទនា ចេវ ចោទនា ច, ឥទំ **អនុវាទាធិករណំ** នាម។ មាតិកាយំ អាគតា បញ្ច វិភង្គេ ទ្វេតិ សត្ត អាបត្តិក្ខន្ធា **អាបត្តាធិករណំ** នាម។ យំ សង្ឃស្ស អបលោកនាទីនំ ចតុន្នំ កម្មានំ ករណំ, ឥទំ **កិច្ចាធិករណំ** នាម។

តត្ថ **វិវាទាធិករណំ** ទ្វីហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច។ សម្មុខាវិនយេនេវ សម្មមានំ យស្មឹ វិហារេ ឧប្បន្នំ, តស្មឹយេវ វា, អញ្ញត្ថ វូបសមេតុំ គច្ឆន្តានំ អន្តរាមគ្គេ វា, យត្ថ គន្ត្វា សង្ឃស្ស និយ្យាតិតំ, តត្ថ សង្ឃេន វា គណេន វា វូបសមេតុំ អសក្កោន្តេ តត្ថេវ ឧព្ពាហិកាយ សម្មតបុគ្គលេហិ វា វិនិច្ឆិតំ សម្មតិ។ ឯវំ សម្មមានេ បន តស្មឹ យា សង្ឃសម្មុខតា ធម្មសម្មុខតា, វិនយសម្មុខតា, បុគ្គលសម្មុខតា, អយំ **សម្មុខាវិនយោ** នាម។

តត្ថ ច ការកសង្ឃស្ស សាមគ្គិវសេន សម្មុខីភាវោ សង្ឃសម្មុខតា។ សមេតព្ពស្ស វត្ថុនោ ភូតតា ធម្មសម្មុខតា។ យថា តំ សមេតព្ពំ, តថេវ សមនំ វិនយសម្មុខតា។ យោ ច វិវទតិ, យេន ច វិវទតិ, តេសំ ឧភិន្នំ អត្ថបច្ចត្ថិកានំ សម្មុខីភាវោ បុគ្គលសម្មុខតា។ ឧព្ពាហិកាយ វូបសមេ បនេត្ថ សង្ឃសម្មុខតា បរិហាយតិ។ ឯវំ តាវ សម្មុខាវិនយេនេវ សម្មតិ។

សចេ បនេវម្បិ ន សម្មតិ, អថ នំ ឧព្ពាហិកាយ សម្មតា ភិក្ខូ “ន មយំ សក្កោម វូបសមេតុ”ន្តិ សង្ឃស្សេវ និយ្យាតេន្តិ។ តតោ សង្ឃោ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ ភិក្ខុំ សលាកគ្គាហកំ សម្មន្និត្វា តេន គុឡ្ហកវិវដកសកណ្ណជប្បកេសុ តីសុ សលាកគ្គាហេសុ អញ្ញតរវសេន សលាកំ គាហេត្វា សន្និបតិតបរិសាយ ធម្មវាទីនំ យេភុយ្យតាយ យថា តេ ធម្មវាទិនោ វទន្តិ, ឯវំ វូបសន្តំ អធិករណំ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច វូបសន្តំ ហោតិ។ តត្ថ សម្មុខាវិនយោ វុត្តនយោ ឯវ។ យំ បន យេភុយ្យសិកាយ កម្មស្ស ករណំ, អយំ **យេភុយ្យសិកា** នាម។ ឯវំ វិវាទាធិករណំ ទ្វីហិ សមថេហិ សម្មតិ។

អនុវាទាធិករណំ ចតូហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច សតិវិនយេន ច អមូឡ្ហវិនយេន ច តស្សបាបិយសិកាយ ច។ សម្មុខាវិនយេនេវ សម្មមានំ យោ ច អនុវទតិ, យញ្ច អនុវទតិ, តេសំ វចនំ សុត្វា, សចេ កាចិ អាបត្តិ នត្ថិ, ឧភោ ខមាបេត្វា, សចេ អត្ថិ, អយំ នាមេត្ថ អាបត្តីតិ ឯវំ វិនិច្ឆិតំ វូបសម្មតិ។ តត្ថ សម្មុខាវិនយលក្ខណំ វុត្តនយមេវ។

យទា បន ខីណាសវស្ស ភិក្ខុនោ អមូលិកាយ សីលវិបត្តិយា អនុទ្ធំសិតស្ស សតិវិនយំ យាចមានស្ស សង្ឃោ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន សតិវិនយំ ទេតិ, តទា សម្មុខាវិនយេន ច សតិវិនយេន ច វូបសន្តំ ហោតិ។ ទិន្នេ បន សតិវិនយេ បុន តស្មឹ បុគ្គលេ កស្សចិ អនុវាទោ ន រុហតិ។

យទា ឧម្មត្តកោ ភិក្ខុ ឧម្មាទវសេន កតេ អស្សាមណកេ អជ្ឈាចារេ “សរតាយស្មា ឯវរូបឹ អាបត្តិ”ន្តិ ភិក្ខូហិ វុច្ចមានោ – “ឧម្មត្តកេន មេ, អាវុសោ, ឯតំ កតំ, នាហំ តំ សរាមី”តិ ភណន្តោបិ ភិក្ខូហិ ចោទិយមានោវ បុន អចោទនត្ថាយ អមូឡ្ហវិនយំ យាចតិ, សង្ឃោ ចស្ស ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន អមូឡ្ហវិនយំ ទេតិ, តទា សម្មុខាវិនយេន ច អមូឡ្ហវិនយេន ច វូបសន្តំ ហោតិ។ ទិន្នេ បន អមូឡ្ហវិនយេ បុន តស្មឹ បុគ្គលេ កស្សចិ តប្បច្ចយា អនុវាទោ ន រុហតិ។

យទា បន បារាជិកេន វា បារាជិកសាមន្តេន វា ចោទិយមានស្ស អញ្ញេនាញ្ញំ បដិចរតោ បាបុស្សន្នតាយ បាបិយស្ស បុគ្គលស្ស – “សចាយំ អច្ឆិន្នមូលោ ភវិស្សតិ, សម្មា វត្តិត្វា ឱសារណំ លភិស្សតិ, សចេ ឆិន្នមូលោ, អយមេវស្ស នាសនា ភវិស្សតី”តិ មញ្ញមានោ សង្ឃោ ញត្តិចតុត្ថេន កម្មេន តស្សបាបិយសិកំ ករោតិ, តទា សម្មុខាវិនយេន ច តស្ស បាបិយសិកាយ ច វូបសន្តំ ហោតិ។ ឯវំ អនុវាទាធិករណំ ចតូហិ សមថេហិ សម្មតិ។

អាបត្តាធិករណំ តីហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច បដិញ្ញាតករណេន ច តិណវត្ថារកេន ច។ តស្ស សម្មុខាវិនយេនេវ វូបសមោ នត្ថិ។ យទា បន ឯកស្ស វា ភិក្ខុនោ សន្តិកេ សង្ឃគណមជ្ឈេសុ វា ភិក្ខុ លហុកំ អាបត្តឹ ទេសេតិ, តទា អាបត្តាធិករណំ សម្មុខាវិនយេន ច បដិញ្ញាតករណេន ច វូបសម្មតិ។ តត្ថ សម្មុខាវិនយោ តាវ យោ ច ទេសេតិ, យស្ស ច ទេសេតិ, តេសំ សម្មុខតា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ បុគ្គលស្ស ច គណស្ស ច ទេសនាកាលេ សង្ឃសម្មុខតា បរិហាយតិ។ យំ បនេត្ថ “អហំ, ភន្តេ, ឥត្ថន្នាមំ អាបត្តឹ អាបន្នោ”តិ ច, អាម “បស្សាមី”តិ ច បដិញ្ញាតាយ “អាយតឹ សំវរេយ្យាសី”តិ ករណំ, តំ បដិញ្ញាតករណំ នាម។ សង្ឃាទិសេសេ បរិវាសាទិយាចនា បដិញ្ញា, បរិវាសាទីនំ ទានំ បដិញ្ញាតករណំ នាម។

ទ្វេបក្ខជាតា បន ភណ្ឌនការកា ភិក្ខូ ពហុំ អស្សាមណកំ អជ្ឈាចារំ ចរិត្វា បុន លជ្ជិធម្មេ ឧប្បន្នេ “សចេ មយំ ឥមាហិ អាបត្តីហិ អញ្ញមញ្ញំ ការេស្សាម, សិយាបិ តំ អធិករណំ កក្ខឡត្តាយ សំវត្តេយ្យា”តិ អញ្ញមញ្ញំ អាបត្តិយា ការាបនេ ទោសំ ទិស្វា យទា តិណវត្ថារកកម្មំ ករោន្តិ, តទា អាបត្តាធិករណំ សម្មុខាវិនយេន ច តិណវត្ថារកេន ច សម្មតិ។ តត្រ ហិ យត្តកា ហត្ថបាសុបគតា “ន មេ តំ ខមតី”តិ ឯវំ ទិដ្ឋាវិកម្មំ អកត្វា

“ទុក្កដំ កម្មំ បុន កាតព្ពំ កម្ម”ន្តិ ន ឧក្កោដេន្តិ, និទ្ទម្បិ ឱក្កន្តា ហោន្តិ, សព្ពេសម្បិ ឋបេត្វា ថុល្លវជ្ជញ្ច គិហិបដិសំយុត្តញ្ច សព្ពាបត្តិយោ វុដ្ឋហន្តិ។ ឯវំ អាបត្តាធិករណំ ទីហិ សមថេហិ សម្មតិ។ **កិច្ចាធិករណំ** ឯកេន សមថេន សម្មតិ សម្មុខាវិនយេនេវ។

ឥមានិ ចត្តារិ អធិករណានិ យថានុរូបំ ឥមេហិ សត្តហិ សមថេហិ សម្មន្តិ។ តេន វុត្តំ “ឧប្បន្នុប្បន្នានំ អធិករណានំ សមថាយ វូបសមាយ សម្មុខាវិនយោ ទាតព្ពោ…បេ…. តិណវត្ថារកោ”តិ។ អយមេត្ថ វិនិច្ឆយនយោ, វិត្ថារោ បន សមថក្ខន្ធកេ (ចូឡវ. ១៨៥) អាគតោយេវ។ វិនិច្ឆយោបិស្ស **សមន្តបាសាទិកាយ** វុត្តោ។

៤៧. យោ បនាយំ ឥមស្មឹ សុត្តេ “ឥធានន្ទ, ភិក្ខូ វិវទន្តី”តិអាទិកោ វិត្ថារោ វុត្តោ, សោ ឯតេន នយេន សង្ខេបតោវ វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **ធម្មោ**តិអាទីសុ សុត្តន្តបរិយាយេន តាវ ទស កុសលកម្មបថា **ធម្មោ**, អកុសលកម្មបថា **អធម្មោ**។ តថា “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិ ហេដ្ឋា អាគតា សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា, តយោ សតិបដ្ឋានា តយោ សម្មប្បធានា តយោ ឥទ្ធិបាទា ឆ ឥន្ទ្រិយានិ ឆ ពលានិ អដ្ឋ ពោជ្ឈង្គា នវង្គិកោ មគ្គោ ចាតិ, ចត្តារោ ឧបាទានា បញ្ច នីវរណានីតិអាទយោ សង្កិលិដ្ឋធម្មា ចាតិ អយំ អធម្មោ។

តត្ថ យំកិញ្ចិ ឯកំ អធម្មកោដ្ឋាសំ គហេត្វា “ឥមំ អធម្មំ ធម្មោតិ ករិស្សាម, ឯវំ អម្ហាកំ អាចរិយកុលំ និយ្យានិកំ ភវិស្សតិ, មយញ្ច លោកេ បាកដា ភវិស្សាមា”តិ តំ អធម្មំ “ធម្មោ អយ”ន្តិ កថេន្តា ធម្មោតិ វិវទន្តិ។ តថេវ ធម្មកោដ្ឋាសេសុ ឯកំ គហេត្វា “អធម្មោ អយ”ន្តិ កថេន្តា អធម្មោតិ វិវទន្តិ។

វិនយបរិយាយេន បន ភូតេន វត្ថុនា ចោទេត្វា សារេត្វា យថាបដិញ្ញាយ កាតព្ពកម្មំ **ធម្មោ** នាម, អភូតេន បន វត្ថុនា អចោទេត្វា អសារេត្វា អបដិញ្ញាយ កតព្ពកម្មំ **អធម្មោ** នាម។ តេសុបិ អធម្មំ “ធម្មោ អយ”ន្តិ កថេន្តា ធម្មោតិ វិវទន្តិ, “អធម្មោ អយ”ន្តិ កថេន្តា អធម្មោតិ វិវទន្តិ។

សុត្តន្តបរិយាយេន បន រាគវិនយោ ទោសវិនយោ មោហវិនយោ សំវរោ បហានំ បដិសង្ខាតិ អយំ **វិនយោ** នាម, រាគាទីនំ អវិនយោ អសំវរោ អប្បហានំ អប្បដិសង្ខាតិ អយំ **អវិនយោ** នាម។ វិនយបរិយាយេន វត្ថុសម្បត្តិ ញត្តិសម្បត្តិ អនុសាវនសម្បត្តិ សីមសម្បត្តិ បរិសសម្បត្តីតិ អយំ **វិនយោ** នាម, វត្ថុវិបត្តិ…បេ…. បរិសវិបត្តីតិ អយំ **អវិនយោ** នាម។ តេសុបិ យំកិញ្ចិ អវិនយំ “វិនយោ អយ”ន្តិ កថេន្តា វិនយោតិ វិវទន្តិ, វិនយំ អវិនយោតិ កថេន្តា អវិនយោតិ វិវទន្តិ។

ធម្មនេត្តិ សមនុមជ្ជិតព្ពាតិ ធម្មរជ្ជុ អនុមជ្ជិតព្ពា ញាណេន ឃំសិតព្ពា ឧបបរិក្ខិតព្ពា។ សា បនេសា ធម្មនេត្តិ “ឥតិ ខោ វច្ឆ ឥមេ ទស ធម្មា អកុសលា ទស ធម្មា កុសលា”តិ ឯវំ មហាវច្ឆគោត្តសុត្តេ (ម. និ. ២.១៩៤) អាគតាតិ វុត្តា។ សា ឯវ វា ហោតុ, យោ វា ឥធ ធម្មោតិ ច វិនយោ ច វុត្តោ។ **យថា តត្ថ សមេតី**តិ យថា តាយ ធម្មនេត្តិយា សមេតិ, “ធម្មោ ធម្មោវ ហោតិ, អធម្មោ អធម្មោវ, វិនយោ វិនយោវ ហោតិ, អវិនយោ អវិនយោវ”។ **តថា ត**ន្តិ ឯវំ តំ អធិករណំ វូបសមេតព្ពំ។ **ឯកច្ចានំ អធិករណាន**ន្តិ ឥធ វិវាទាធិករណមេវ ទស្សិតំ, សម្មុខាវិនយោ បន ន កិស្មិញ្ចិ អធិករណេ ន លព្ភតិ។

៤៨. តំ បនេតំ យស្មា ទ្វីហិ សមថេហិ សម្មតិ សម្មុខាវិនយេន ច យេភុយ្យសិកាយ ច, តស្មា ហេដ្ឋា មាតិកាយ ឋបិតានុក្កមេន ឥទានិ សតិវិនយស្ស វារេ បត្តេបិ តំ អវត្វា វិវាទាធិករណយេវ តាវ ទុតិយសមថំ ទស្សេន្តោ **កថញ្ចានន្ទ, យេភុយ្យសិកា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ពហុតរា**តិ អន្តមសោ ទ្វីហិ តីហិបិ អតិរេកតរា។ សេសមេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

៤៩. ឥទានិ ហេដ្ឋា អវិត្ថារិតំ សតិវិនយំ អាទឹ កត្វា វិត្ថារិតាវសេសសមថេ បដិបាដិយា វិត្ថារេតុំ **កថញ្ចានន្ទ, សតិវិនយោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **បារាជិកសាមន្តេន វា**តិ ទ្វេ សាមន្តានិ ខន្ធសាមន្តញ្ច អាបត្តិសាមន្តញ្ច។ តត្ថ បារាជិកាបត្តិក្ខន្ធោ សង្ឃាទិសេសាបត្តិក្ខន្ធោ ថុល្លច្ចយ-បាចិត្តិយ-បាដិទេសនីយ-ទុក្កដ-ទុព្ភាសិតាបត្តិក្ខន្ធោតិ ឯវំ បុរិមស្ស បច្ឆិមខន្ធំ ខន្ធសាមន្តំ នាម ហោតិ។ បឋមបារាជិកស្ស បន បុព្ពភាគេ ទុក្កដំ, សេសានំ ថុល្លច្ចយន្តិ ឥទំ អាបត្តិសាមន្តំ នាម។ តត្ថ ខន្ធសាមន្តេ បារាជិកសាមន្តំ គរុកាបត្តិ នាម ហោតិ។ **សរតាយស្មា**តិ សរតុ អាយស្មា។ **ឯកច្ចានំ អធិករណាន**ន្តិ ឥធ អនុវាទាធិករណមេវ ទស្សិតំ។

៥០. **ភាសិតបរិក្កន្ត**ន្តិ វាចាយ ភាសិតំ កាយេន ច បរិក្កន្តំ, បរក្កមិត្វា កតន្តិ អត្ថោ។ **ឯកច្ចាន**ន្តិ ឥធាបិ អនុវាទាធិករណមេវ អធិប្បេតំ។ បដិញ្ញាតករណេ “ឯកច្ចាន”ន្តិ អាបត្តាធិករណំ ទស្សិតំ។

៥២. ទវាតិ សហសា។ **រវាតិ** អញ្ញំ ភណិតុកាមេន អញ្ញំ វុត្តំ។ **ឯវំ ខោ, អានន្ទ, តស្សបាបិយសិកា ហោតីតិ** តស្សបុគ្គលស្ស បាបុស្សន្នតា បាបិយសិកា ហោតិ។ ឥមិនា កម្មស្ស វត្ថុ ទស្សិតំ។ ឯវរូបស្ស ហិ បុគ្គលស្ស កម្មំ កាតព្ពំ។ កម្មេន ហិ អធិករណស្ស វូបសមោ ហោតិ, ន បុគ្គលស្ស បាបុស្សន្នតាយ។ ឥធាបិ ច អនុវាទាធិករណមេវ អធិករណន្តិ វេទិតព្ពំ។

៥៣. កថញ្ចានន្ទ , តិណវត្ថារកោតិ ឯត្ថ ឥទំ កម្មំ តិណវត្ថារកសទិសត្តា តិណវត្ថារកោតិ វុត្តំ។ យថា ហិ គូថំ វា មុត្តំ វា ឃដ្ដិយមានំ ទុគ្គន្ធតាយ ពាធតិ, តិណេហិ អវត្ថរិត្វា សុប្បដិច្ឆាទិតស្ស បនស្ស សោ គន្ធោ ន ពាធតិ, ឯវមេវ យំ អធិករណំ មូលានុមូលំ គន្ត្វា វូបសមិយមានំ កក្ខឡត្តាយ វាឡត្តាយ ភេទាយ សំវត្តតិ, តំ ឥមិនា កម្មេន វូបសន្តំ គូថំ វិយ តិណវត្ថារកេន បដិច្ឆន្នំ វូបសន្តំ ហោតីតិ ឥទំ កម្មំ តិណវត្ថារកសទិសត្តា តិណវត្ថារកោតិ វុត្តំ។ តស្ស **ឥធានន្ទ, ភិក្ខូនំ ភណ្ឌនជាតាន**ន្តិអាទិវចនេន អាការមត្តមេវ ទស្សិតំ, ខន្ធកេ អាគតាយេវ បនេត្ថ កម្មវាចា បមាណំ។ **ឋបេត្វា ថុល្លវជ្ជំ ឋបេត្វា គិហិបដិសំយុត្ត**ន្តិ។ ឯត្ថ បន **ថុល្លវជ្ជ**ន្តិ ថុល្លវជ្ជំ បារាជិកញ្ចេវ សង្ឃាទិសេសញ្ច។ **គិហិបដិសំយុត្ត**ន្តិ គិហីនំ ហីនេន ខុំសនវម្ភនធម្មិកបដិស្សវេសុ អាបន្នា អាបត្តិ។ **អធិករណាន**ន្តិ ឥធ អាបត្តាធិករណមេវ វេទិតព្ពំ។ កិច្ចាធិករណស្ស បន វសេន ឥធ ន កិញ្ចិ វុត្តំ។ កិញ្ចាបិ ន វុត្តំ, សម្ពុខាវិនយេនេវ បនស្ស វូបសមោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

៥៤. ឆយិមេ , អានន្ទ, ធម្មា សារណីយាតិ ហេដ្ឋា កលហវសេន សុត្តំ អារទ្ធំ, ឧបរិ សារណីយធម្មា អាគតា។ ឥតិ យថានុសន្ធិនាវ ទេសនា គតា ហោតិ។ ហេដ្ឋា កោសម្ពិយសុត្តេ (ម. និ. ១.៤៩៨-៥០០) បន សោតាបត្តិមគ្គសម្មាទិដ្ឋិ កថិតា, ឥមស្មិំ សុត្តេ សោតាបត្តិផលសម្មាទិដ្ឋិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ **អណុ**ន្តិ អប្បសាវជ្ជំ។ **ថូល**ន្តិ មហាសាវជ្ជំ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សាមគាមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សុនក្ខត្តសុត្តវណ្ណនា

៥៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ សុនក្ខត្តសុត្តំ។ តត្ថ **អញ្ញាតិ** អរហត្តំ។ **ព្យាកតាតិ** ខីណា ជាតីតិអាទីហិ ចតូហិ បទេហិ កថិតា។ **អធិមានេនាតិ** អប្បត្តេ បត្តសញ្ញិនោ, អនធិគតេ អធិគតសញ្ញិនោ ហុត្វា អធិគតំ អម្ហេហីតិ មានេន ព្យាករិំសុ។

៥៦. ឯវញ្ចេត្ថ សុនក្ខត្ត តថាគតស្ស ហោតីតិ សុនក្ខត្ត ឯត្ថ ឯតេសំ ភិក្ខូនំ បញ្ហព្យាករណេ – ''ឥទំ ឋានំ ឯតេសំ អវិភូតំ អន្ធការំ, តេនិមេ អនធិគតេ អធិគតសញ្ញិនោ, ហន្ទ នេសំ វិសោធេត្វា បាកដំ កត្វា ធម្មំ ទេសេមី''តិ, ឯវញ្ច តថាគតស្ស ហោតិ។ **អថ ច បនិធេកច្ចេ…បេ…. តស្សបិ ហោតិ អញ្ញថត្ត**ន្តិ ភគវា បដិបន្នកានំ ធម្មំ ទេសេតិ។ យត្ថ បន ឥច្ឆាចារេ ឋិតា ឯកច្ចេ មោឃបុរិសា ហោន្តិ, តត្រ ភគវា បស្សតិ – ''ឥមេ ឥមំ បញ្ហំ ឧគ្គហេត្វា អជានិត្វាវ ជានន្តា វិយ អប្បត្តេ បត្តសញ្ញិនោ ហុត្វា គាមនិគមាទីសុ វិចរិស្សន្តិ, តំ នេសំ ភវិស្សតិ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយា''តិ ឯវមស្សាយំ ឥច្ឆាចារេ ឋិតានំ ការណា បដិបន្នកានម្បិ អត្ថាយ ''ធម្មំ ទេសិស្សាមី''តិ ឧប្បន្នស្ស ចិត្តស្ស អញ្ញថាភាវោ ហោតិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

៥៨. លោកាមិសាធិមុត្តោតិ វដ្ដាមិស-កាមាមិស-លោកាមិសភូតេសុ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ អធិមុត្តោ តន្និន្នោ តគ្គរុកោ តប្បព្ភារោ។ **តប្បតិរូបីតិ** កាមគុណសភាគា។ **អានេញ្ជបដិសំយុត្តាយាតិ** អានេញ្ជសមាបត្តិបដិសំយុត្តាយ។ **សំសេយ្យាតិ** កថេយ្យ។ **អានេញ្ជសំយោជនេន ហិ ខោ វិសំយុត្តោតិ** អានេញ្ជសមាបត្តិសំយោជនេន វិសំសដ្ឋោ។ **លោកាមិសាធិមុត្តោតិ** ឯវរូបោ ហិ លូខចីវរធរោ មត្តិកាបត្តំ អាទាយ អត្តនោ សទិសេហិ កតិបយេហិ សទ្ធិំ បច្ចន្តជនបទំ គច្ឆតិ, គាមំ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋកាលេ មនុស្សា ទិស្វា ''មហាបំសុកុលិកា អាគតា''តិ យាគុភត្តាទីនិ សម្បាទេត្វា សក្កច្ចំ ទានំ ទេន្តិ, ភត្តកិច្ចេ និដ្ឋិតេ អនុមោទនំ សុត្វា – ''ស្វេបិ, ភន្តេ, ឥធេវ បិណ្ឌាយ បវិសថា''តិ វទន្តិ។ អលំ ឧបាសកា, អជ្ជាបិ វោ ពហូនំ ទិន្នន្តិ។ តេន ហិ, ភន្តេ, អន្តោវស្សំ ឥធ វសេយ្យាថាតិ អធិវាសេត្វា វិហារមគ្គំ បុច្ឆិត្វា វិហារំ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ សេនាសនំ គហេត្វា បត្តចីវរំ បដិសាមេន្តិ។ សាយំ ឯកោ អាវាសិកោ តេ ភិក្ខូ បុច្ឆតិ ''កត្ថ បិណ្ឌាយ ចរិត្ថា''តិ? អសុកគាមេតិ។ ភិក្ខាសម្បន្នាតិ? អាម ឯវរូបា នាម មនុស្សានំ សទ្ធា ហោតិ។ ''អជ្ជេវ នុ ខោ ឯតេ ឯទិសា, និច្ចម្បិ ឯទិសា''តិ? សទ្ធា តេ មនុស្សា និច្ចម្បិ ឯទិសា, តេ និស្សាយេវ អយំ វិហារោ វឌ្ឍតីតិ។ តតោ តេ បំសុកុលិកា បុនប្បុនំ តេសំ វណ្ណំ

កថេន្តិ , ទិវសាវសេសំ កថេត្វា រត្តិម្បិ កថេន្តិ។ ឯត្ថាវតា ឥច្ចាចារេ ឋិតស្ស សីសំ និក្ខន្តំ ហោតិ ឧទរំ ផាលិតំ។ ឯវំ លោកាមិសាធិមុត្តោ វេទិតព្ពោ។

៥៩. ឥទានិ អានេញ្ជសមាបត្តិលាភីំ អធិមានិកំ ទស្សេន្តោ **ឋានំ ខោ បនេត**ន្តិអាទិមាហ។ **អានេញ្ជាធិមុត្តស្សា**តិ កិលេសសិញ្ចនវិរហិតាសុ ហេដ្ឋិមាសុ ឆសុ សមាបត្តីសុ អធិមុត្តស្ស តន្និន្នស្ស តគ្គរុនោ តប្បព្ភារស្ស។ **សេ បវុត្តេ**តិ តំ បវុត្តំ។ ឆ សមាបត្តិលាភិនោ ហិ អធិមានិកស្ស បញ្ចកាមគុណាមិសពន្ធនា បតិតបណ្ឌុបលាសោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ។ តេនេតំ វុត្តំ។

៦០. ឥទានិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសមាបត្តិ លាភិនោ អធិមានិកស្ស និយំសំ ទស្សេតុំ **ឋានំ ខោ បនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ទ្វេធា ភិន្នា**តិ មជ្ឈេ ភិន្នា។ **អប្បដិសន្ធិកា**តិ ខុទ្ទកា មុដ្ឋិបាសាណមត្តា ជតុនា វា សិលេសេន វា អល្លីយាបេត្វា បដិសន្ធាតុំ សក្កា។ មហន្តំ បន កុដាគារប្បមាណំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **សេ ភិន្នេ**តិ តំ ភិន្នំ។ ឧបរិ សមាបត្តិលាភិនោ ហិ ហេដ្ឋាសមាបត្តិ ទ្វេធាភិន្នា សេលា វិយ ហោតិ, តំ សមាបជ្ជិស្សាមីតិ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។ តេនេតំ វុត្តំ។

៦១. ឥទានិ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនលាភិនោ អធិមានិកស្ស ច និយំសំ ទស្សេន្តោ **ឋានំ ខោ បនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សេ វន្តេ**តិ តំ វន្តំ។ អដ្ឋសមាបត្តិលាភិនោ ហិ ហេដ្ឋាសមាបត្តិយោ វន្តសទិសា ហុត្វា ឧបដ្ឋហន្តិ, បុន សមាបជ្ជិស្សាមីតិ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។ តេនេតំ វុត្តំ។

៦២. ឥទានិ ខីណាសវស្ស និយំសំ ទស្សេន្តោ **ឋានំ ខោ បនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សេ ឧច្ឆិន្នមូលេ**តិ សោ ឧច្ឆិន្នមូលោ។ ឧបរិ សមាបត្តិលាភិនោ ហិ ហេដ្ឋាសមាបត្តិ មូលច្ឆិន្នតាលោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ, តំ សមាបជ្ជិស្សាមីតិ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។ តេនេតំ វុត្តំ។

៦៣. **ឋានំ ខោ បនា**តិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ហេដ្ឋា ហិ សមាបត្តិលាភិនោ អធិមានិកស្សបិ ខីណាសវស្សបិ និយំសោ កថិតោ, សុក្ខវិបស្សកស្ស បន អធិមានិកស្សបិ ខីណាសវស្សបិ ន កថិតោ។ តេសំ ទ្វិន្នម្បិ និយំសំ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តំ បន បដិក្ខិត្តំ។ សមាបត្តិលាភិនោ ហិ អធិមានិកស្ស និយំសេ កថិតេ សុក្ខវិបស្សកស្សបិ អធិមានិកស្ស កថិតោវ ហោតិ, សមាបត្តិលាភិនោ ច ខីណាសវស្ស កថិតេ សុក្ខវិបស្សកខីណាសវស្ស កថិតោវ ហោតិ។ ឯតេសំ បន ទ្វិន្នំ ភិក្ខូនំ សប្បាយាសប្បាយំ កថេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ សិយា – បុថុជ្ជនស្ស តាវ អារម្មណំ អសប្បាយំ ហោតុ, ខីណាសវស្ស កថំ អសប្បាយន្តិ។ យទគ្គេន បុថុជ្ជនស្ស អសប្បាយំ, តទគ្គេន ខីណាសវស្សាបិ អសប្បាយមេវ។ វិសំ នាម ជានិត្វា ខាទិតម្បិ អជានិត្វា ខាទិតម្បិ វិសមេវ។ ន ហិ ខីណាសវេនបិ “អហំ ខីណាសវោ”តិ អសំវុតេន ភវិតព្ពំ។ ខីណាសវេនបិ យុត្តបយុត្តេនេវ ភវិតុំ វដ្ដតិ។

៦៤. តត្ថ **សមណេនា**តិ ពុទ្ធសមណេន។ **ឆន្ទរាគព្យាបាទេនា**តិ សោ អវិជ្ជាសង្ខាតោ វិសទោសោ ឆន្ទរាគេន ច ព្យាបាទេន ច រុប្បតិ កុប្បតិ។ **អសប្បាយានី**តិ អវឌ្ឍិករានិ អារម្មណានិ។ **អនុទ្ធំសេយ្យា**តិ សោសេយ្យ មិលាបេយ្យ។ **សឧបាទិសេស**ន្តិ សគហណសេសំ, ឧបាទិតព្ពំ គណ្ហិតព្ពំ ឥធ ឧបាទីតិ វុត្តំ។ **អនលញ្ច តេ អន្តរាយាយា**តិ ជីវិតន្តរាយំ តេ កាតុំ អសមត្ថំ។ **រជោសូក**ន្តិ រជោ ច វីហិសុកាទិ ច សូកំ។ **អសុ ច វិសទោសោ**តិ សោ ច វិសទោសោ។ **តទុភយេនា**តិ យា សា អសប្បាយកិរិយា ច យោ វិសទោសោ ច, តេន ឧភយេន។ **បុថុត្ត**ន្តិ មហន្តភាវំ។

ឯវមេវ ខោតិ ឯត្ថ សឧបាទានសល្លុទ្ធារោ វិយ អប្បហីនោ អវិជ្ជាវិសទោសោ ទដ្ឋព្ពោ, អសប្បាយកិរិយាយ ឋិតភាវោ វិយ ឆសុ ទ្វារេសុ អសំវុតកាលោ, តទុភយេន វណេ បុថុត្តំ គតេ មរណំ វិយ សិក្ខំ បច្ចក្ខាយ ហីនាយាវត្តនំ, មរណមត្តំ ទុក្ខំ វិយ អញ្ញតរាយ គរុកាយ សំកិលិដ្ឋាយ អាបត្តិយា អាបជ្ជនំ ទដ្ឋព្ពំ។ សុក្កបក្ខេបិ ឥមិនាវ នយេន ឱបម្មសំសន្ទនំ វេទិតព្ពំ។

៦៥. **សតិយាយេតំ អធិវចន**ន្តិ ឯត្ថ សតិ បញ្ញាគតិកា។ លោកិកាយ បញ្ញាយ លោកិកា ហោតិ, លោកុត្តរាយ លោកុត្តរា។ **អរិយាយេតំ បញ្ញាយា**តិ បរិសុទ្ធាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ។

ឥទានិ ខីណាសវស្ស ពលំ ទស្សេន្តោ **សោ វតា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សំវុតការី**តិ បិហិតការី។ **ឥតិ វិទិត្វា និរុបធី**តិ ឯវំ ជានិត្វា កិលេសុបធិបហានា និរុបធិ ហោតិ, និរុបាទានោតិ អត្ថោ។ **ឧបធិសង្ខយេ វិមុត្តោ**តិ ឧបធីនំ សង្ខយភូតេ និព្ពានេ អារម្មណតោ វិមុត្តោ។ **ឧបធិស្មិន្តិ** កាមុបធិស្មឹ។ **កាយំ ឧបសំហរិស្សតី**តិ កាយំ អល្លីយាបេស្សតិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – តណ្ហក្ខយេ និព្ពានេ អារម្មណតោ វិមុត្តោ ខីណាសវោ បញ្ច កាមគុណេ សេវិតុំ, កាយំ វា ឧបសំហរិស្សតិ ចិត្តំ វា ឧប្បាទេស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សុនក្ខត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. អានេញ្ជសប្បាយសុត្តវណ្ណនា

៦៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ អានេញ្ជសប្បាយសុត្តំ។ តត្ថ **អនិច្ចា**តិ ហុត្វា អភាវដ្ឋេន អនិច្ចា។ **កាមា**តិ វត្ថុកាមាបិ កិលេសកាមាបិ។ **តុច្ឆា**តិ និច្ចសារធុវសារអត្តសារវិរហិតត្តា រិត្តា, ន បន នត្ថីតិ គហេតព្ពា។ ន ហិ តុច្ឆមុដ្ឋីតិ វុត្តេ មុដ្ឋិ នាម នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ យស្ស បន អព្ភន្តរេ កិញ្ចិ នត្ថិ, សោ វុច្ចតិ តុច្ឆោ។ **មុសា**តិ នាសនកា។ **មោសធម្មា**តិ នស្សនសភាវា, ខេត្តំ វិយ វត្ថុ វិយ ហិរញ្ញសុវណ្ណំ វិយ ច ន បញ្ញាយិត្ថ, កតិបាហេនេវ សុបិនកេ ទិដ្ឋា វិយ នស្សន្តិ ន បញ្ញាយន្តិ។ តេន វុត្តំ “មោសធម្មា”តិ, **មាយាកតមេត**ន្តិ យថា មាយាយ ឧទកំ មណីតិ កត្វា ទស្សិតំ, ពទរិបណ្ណំ កហាបណោតិ កត្វា ទស្សិតំ, អញ្ញំ វា បន ឯវរូបំ ទស្សនូបចារេ ឋិតស្សេវ តថា បញ្ញាយតិ, ឧបចារាតិក្កមតោ បដ្ឋាយ បាកតិកមេវ បញ្ញាយតិ។ ឯវំ កាមាបិ ឥត្តរបច្ចុបដ្ឋានដ្ឋេន “មាយាកត”ន្តិ វុត្តា។ យថា ច មាយាការោ ឧទកាទីនិ មណិអាទីនំ វសេន ទស្សេន្តោ វញ្ចេតិ, ឯវំ កាមាបិ អនិច្ចាទីនិ និច្ចាទិសភាវំ ទស្សេន្តា វញ្ចេន្តីតិ វញ្ចនកដ្ឋេនបិ “មាយាកត”ន្តិ វុត្តា។ **ពាលលាបន**ន្តិ មយ្ហំ បុត្តោ, មយ្ហំ ធីតា, មយ្ហំ ហិរញ្ញំ មយ្ហំ សុវណ្ណន្តិ ឯវំ ពាលានំ លាបនតោ ពាលលាបនំ។ **ទិដ្ឋធម្មិកា កាមា**តិ មានុសកា បញ្ច កាមគុណា។ **សម្បរាយិកា**តិ តេ ឋបេត្វា អវសេសា។ **ទិដ្ឋធម្មិកា។ កាមសញ្ញា**តិ មានុសកេ កាមេ អារព្ភ ឧប្បន្នសញ្ញា។ **ឧភយមេតំ មារធេយ្យ**ន្តិ ឯតេ កាមា ច កាមសញ្ញា ច ឧភយម្បិ មារធេយ្យំ។ យេហិ ឧភយមេតំ គហិតំ, តេសញ្ហិ ឧបរិ មារោ វសំ វត្តេតិ។ តំ សន្ធាយ “ឧភយមេតំ មារធេយ្យ”ន្តិ វុត្តំ។

មារស្សេស វិសយោតិអាទីសុបិ យថា ចោឡស្ស វិសយោ ចោឡវិសយោ, បណ្ឌស្ស វិសយោ បណ្ឌវិសយោ, សំវរានំ វិសយោ សំវរវិសយោតិ បវត្តនដ្ឋានំ វិសយោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ យេហិ ឯតេ កាមា គហិតា, តេសំ ឧបរិ មារោ វសំ វត្តេតិ។ តំ សន្ធាយ **មារស្សេស វិសយោ**តិ វុត្តំ។ បញ្ច បន កាមគុណេ និវាបពីជំ វិយ វិប្បកិរន្តោ មារោ គច្ឆតិ។ យេហិ បន តេ គហិតា, តេសំ ឧបរិ មារោ វសំ វត្តេតិ។ តំ សន្ធាយ **មារស្សេស និវាបោ**តិ វុត្តំ។ យថា ច យត្ថ ហត្ថិអាទយោ វសំ វត្តេន្តិ, សោ ហត្ថិគោចរោ អស្សគោចរោ អជគោចរោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ យេហិ ឯតេ កាមា គហិតា, តេសុ មារោ វសំ វត្តេតិ។ តំ សន្ធាយ **មារស្សេស គោចរោ**តិ វុត្តំ។

ឯត្ថាតិ ឯតេសុ កាមេសុ។ **មានសា**តិ ចិត្តសម្ភូតា។ តត្ថ សិយា – ទុវិធេ តាវ កាមេ អារព្ភ អភិជ្ឈាន លក្ខណា អភិជ្ឈា, ករណុត្តរិយលក្ខណោ សារម្ភោ ច ឧប្បជ្ជតុ, ព្យាបាទោ កថំ ឧប្បជ្ជតីតិ? មមាយិតេ វត្ថុស្មឹ អច្ឆិន្នេបិ សោចន្តិ, អច្ឆិជ្ជន្តេបិ សោចន្តិ, អច្ឆិន្នសង្កិនោបិ សោចន្តិ, យោ ឯវរូបោ ចិត្តស្ស អាឃាតោតិ ឯវំ ឧប្បជ្ជតិ។ **តេវ អរិយសាវកស្សា**តិ តេ អរិយសាវកស្ស។ វការោ អាគមសន្ធិមត្តំ ហោតិ។ **ឥធ មនុសិក្ខតោ**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ សិក្ខន្តស្ស តេ តយោបិ កិលេសា អន្តរាយករា ហោន្តិ។ **អភិភុយ្យ លោក**ន្តិ កាមលោកំ អភិភវិត្វា។ **អធិដ្ឋាយ មនសា**តិ ឈានារម្មណចិត្តេន អធិដ្ឋហិត្វា។ **អបរិត្ត**ន្តិ កាមាវចរចិត្តំ បរិត្តំ នាម, តស្ស បដិក្ខេបេន មហគ្គតំ អបរិត្តំ នាម។ **បមាណ**ន្តិបិ កាមាវចរមេវ, រូបាវចរំ អរូបាវចរំ **អប្បមាណំ។ សុភាវិត**ន្តិ បន ឯតំ កាមាវចរាទីនំ នាមំ ន ហោតិ, លោកុត្តរស្សេវេតំ នាមំ។ តស្មា ឯតស្ស វសេន អបរិត្តំ អប្បមាណំ សុភាវិតន្តិ សព្ពំ លោកុត្តរមេវ វដ្ដតិ។

តព្ពហុលវិហារិនោតិ កាមបដិពាហនេន តមេវ បដិបទំ ពហុលំ កត្វា វិហរន្តស្ស។ **អាយតនេ ចិត្តំ បសីទតី**តិ ការណេ ចិត្តំ បសីទតិ។ កឹ បនេត្ថ ការណំ? អរហត្តំ វា, អរហត្តស្ស វិបស្សនំ វា, ចតុត្ថជ្ឈានំ វា, ចតុត្ថជ្ឈានស្ស ឧបចារំ វា។ **សម្បសាទេ សតី**តិ ឯត្ថ ទុវិធោ សម្បសាទោ អធិមោក្ខសម្បសាទោ ច បដិលាភសម្បសាទោ ច។ អរហត្តស្ស ហិ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា វិហរតោ មហាភូតាទីសុ ឧបដ្ឋហន្តេសុ យេនិមេ នីហារេន មហាភូតា ឧបដ្ឋហន្តិ, ឧបាទារូបា ឧបដ្ឋហន្តិ នាមរូបា ឧបដ្ឋហន្តិ, បច្ចយា សព្ពថា ឧបដ្ឋហន្តិ, លក្ខណារម្មណា វិបស្សនា ឧបដ្ឋហតិ, អជ្ជេវ អរហត្តំ គណ្ហិស្សាមីតិ អប្បដិលទ្ធេយេវ អាសា សន្តិដ្ឋតិ, អធិមោក្ខំ បដិលភតិ។ តតិយជ្ឈានំ វា បាទកំ កត្វា ចតុត្ថជ្ឈានត្ថាយ កសិណបរិកម្មំ ករោន្តស្ស នីវរណវិក្ខម្ភនាទីនិ សមនុបស្សតោ

យេនិមេ នីវរណា វិក្ខម្ភន្តិ, កិលេសា សន្និសីទន្តិ, សតិ សន្តិដ្ឋតិ, សង្ខារគតំ វា វិភូតំ បាកដំ ហុត្វា ទិព្ពចក្ខុកស្ស បរលោកោ វិយ ឧបដ្ឋាតិ , ចិត្តុប្បាទោ លេបបិណ្ឌេ លគ្គមានោ វិយ ឧបចារេន សមាធិយតិ, អជ្ជេវ ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តេស្សាមីតិ អបដិលទ្ធេយេវ អាសា សន្តិដ្ឋតិ, អធិមោក្ខំ បដិលភតិ ។ អយំ **អធិមោក្ខសម្បសាទោ** នាម។ តស្មិំ សម្បសាទេ សតិ។ យោ បន អរហត្តំ វា បដិលភតិ ចតុត្ថជ្ឈានំ វា, តស្ស ចិត្តំ វិប្បសន្នំ ហោតិយេវ។ តេន បន "អាយតនេ ចិត្តំ បសីទតី"តិ វចនតោ អរហត្តវិបស្សនាយ ចេវ ចតុត្ថជ្ឈានូបចារស្ស ច បដិលាភោ **បដិលាភសម្បសាទោ**តិ វេទិតព្ពោ។ វិបស្សនា ហិ បញ្ញាយ អធិមុច្ចនស្ស ការណំ, ឧបចារំ អានេញ្ជសមាបត្តិយា។

ឯតរហិ វា អានេញ្ជំ សមាបជ្ជតិ។ បញ្ញាយ វា អធិមុច្ចតីតិ ឯត្ថ ឯតរហិ វា បញ្ញាយ អធិមុច្ចតិ, អានេញ្ជំ វា សមាបជ្ជតីតិ ឯវំ បទបរិវត្តនំ កត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ – តស្មិំ សម្បសាទេ សតិ ឯតរហិ វា បញ្ញាយ អធិមុច្ចតិ, អរហត្តំ សច្ឆិករោតីតិ អត្ថោ។ តំ អនភិសម្ភុណន្តោ អានេញ្ជំ វា សមាបជ្ជតិ, អថ វា **បញ្ញាយ វា អធិមុច្ចតីតិ** អរហត្តមគ្គំ ភាវេតិ, តំ អនភិសម្ភុណន្តោ អានេញ្ជំ វា សមាបជ្ជតិ។ អរហត្តមគ្គំ ភាវេតុំ អសក្កោន្តោ ឯតរហិ ចតុសច្ចំ វា សច្ឆិករោតិ។ តំ អនភិសម្ភុណន្តោ អានេញ្ជំ វា សមាបជ្ជតីតិ។

តត្រាយំ នយោ – ឥធ ភិក្ខុ តតិយជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា ចតុត្ថជ្ឈានស្ស កសិណបរិកម្មំ ករោតិ។ តស្ស នីវរណា វិក្ខម្ភន្តិ, សតិ សន្តិដ្ឋតិ, ឧបចារេន ចិត្តំ សមាធិយតិ។ សោ រូបារូបំ បរិគណ្ហាតិ, បច្ចយំ បរិគ្គណ្ហាតិ, លក្ខណារម្មណិកំ វិបស្សនំ វវត្ថបេតិ, តស្ស ឯវំ ហោតិ – "ឧបចារេន មេ ឈានំ វិសេសភាគិយំ ភវេយ្យ, តិដ្ឋតុ វិសេសភាគិយតា, និព្ពេធភាគិយំ នំ ករិស្សាមី"តិ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ សច្ឆិករោតិ។ ឯត្តកេនស្ស កិច្ចំ កតំ នាម ហោតិ។ អរហត្តំ សច្ឆិកាតុំ អសក្កោន្តោ បន តតោ ឱសក្កិតមានសោ អន្តរា ន តិដ្ឋតិ, ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជតិយេវ។ យថា កឹ? យថា បុរិសោ "វនមហិំសំ ឃាតេស្សាមី"តិ សត្តឹ គហេត្វា អនុពន្ធន្តោ សចេ តំ ឃាតេតិ, សកលគាមវាសិនោ តោសេស្សតិ, អសក្កោន្តោ បន អន្តរាមគ្គេ សសគោធាទយោ ខុទ្ទកមិគេ ឃាតេត្វា កាជំ បូរេត្វា ឯតិយេវ។

តត្ថ បុរិសស្ស សត្តឹ គហេត្វា វនមហិំសានុពន្ធនំ វិយ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ តតិយជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា ចតុត្ថជ្ឈានស្ស បរិកម្មករណំ, វនមហិំសឃាតនំ វិយ – "នីវរណវិក្ខម្ភនាទីនិ សមនុបស្សតោ វិសេសភាគិយំ ភវេយ្យ, តិដ្ឋតុ វិសេសភាគិយតា, និព្ពេធភាគិយំ នំ ករិស្សាមី"តិ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តស្ស សច្ឆិករណំ, មហិំសំ ឃាតេតុំ អសក្កោន្តស្ស អន្តរាមគ្គេ សសគោធាទយោ ខុទ្ទកមិគេ ឃាតេត្វា កាជំ បូរេត្វា គមនំ វិយ អរហត្តំ សច្ឆិកាតុំ អសក្កោន្តស្ស, តតោ ឱសក្កិត្វា ចតុត្ថជ្ឈានសមាបជ្ជនំ វេទិតព្ពំ។ មគ្គភាវនា ចតុសច្ចសច្ឆិកិរិយាយោជនាសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥទានិ អរហត្តំ សច្ឆិកាតុំ អសក្កោន្តស្ស និព្ពត្តដ្ឋានំ ទស្សេន្តោ **កាយស្ស ភេទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **យន្តិ** យេន ការណេន តំ សំវត្តនិកំ វិញ្ញាណំ អស្ស អានេញ្ជូបគំ, តំ ការណំ វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច **តំសំវត្តនិក**ន្តិ តស្ស ភិក្ខុនោ សំវត្តនិកំ។ យេន វិបាកវិញ្ញាណេន សោ ភិក្ខុ សំវត្តតិ និព្ពត្តតិ, តំ វិញ្ញាណំ។ **អានេញ្ជូបគ**ន្តិ កុសលានេញ្ជសភាវូបគតំ អស្ស, តាទិសមេវ ភវេយ្យាតិ អត្ថោ។ កេចិ កុសលវិញ្ញាណំ វទន្តិ។ យំ តស្ស ភិក្ខុនោ សំវត្តនិកំ ឧបបត្តិហេតុភូតំ កុសលវិញ្ញាណំ អានេញ្ជូបគតំ អស្ស, វិបាកកាលេបិ តន្នាមកមេវ អស្សាតិ អត្ថោ។ សោ បនាយមត្ថោ – "បុញ្ញំ ចេ សង្ខារំ អភិសង្ខរោតិ, បុញ្ញូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណំ។ អបុញ្ញំ ចេ សង្ខារំ អភិសង្ខរោតិ, អបុញ្ញូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណំ។ អានេញ្ជំ ចេ សង្ខារំ អភិសង្ខរោតិ, អានេញ្ជូបគំ ហោតិ វិញ្ញាណ"ន្តិ (សំ. និ. ២.៥១) ឥមិនា នយេន វេទិតព្ពោ។ **អានេញ្ជសប្បាយា**តិ អានេញ្ជស្ស ចតុត្ថជ្ឈានស្ស សប្បាយា។ ន កេវលញ្ច សា អានេញ្ជស្សេវ, ឧបរិ អរហត្តស្សាបិ សប្បាយាវ ឧបការភូតាយេវាតិ វេទិតព្ពា។ ឥតិ ឥមស្មឹ បឋមកអានេញ្ជេ សមាធិវសេន ឱសក្កនា កថិតា។

៦៧. ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតីតិ ចតុត្ថជ្ឈានំ បត្វា ឯវំ បដិសញ្ចិក្ខតិ។ អយញ្ហិ ភិក្ខុ ហេដ្ឋិមេន ភិក្ខុនា បញ្ញវន្តតរោ តស្ស ច ភិក្ខុនោ អត្តនោ ចាតិ ទ្វិន្នម្បិ កម្មដ្ឋានំ ឯកតោ កត្វា សម្មសតិ។ **តព្ពហុលវិហារិនោ**តិ រូបបដិពាហនេន តមេវ បដិបទំ ពហុលំ កត្វា វិហរន្តស្ស។ **អានេញ្ជំ សមាបជ្ជតី**តិ អាកាសានញ្ចាយតនានេញ្ជំ សមាបជ្ជតិ។ សេសំ បុរិមសទិសមេវ។ យថា ច ឥធ, ឯវំ សព្ពត្ថ វិសេសមត្តមេវ បន វក្ខាម។ ឥតិ ឥមស្មឹ ទុតិយអានេញ្ជេ វិបស្សនាវសេន ឱសក្កនា កថិតា, "យំកិញ្ចិ រូប"ន្តិ ឯវំ វិបស្សនាមគ្គំ ទស្សេន្តេន កថិតាតិ អត្ថោ។

ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតីតិ អាកាសានញ្ចាយតនំ បត្វា ឯវំ បដិសញ្ចិក្ខតិ។ អយញ្ហិ ហេដ្ឋា ទ្វីហិ ភិក្ខូហិ បញ្ញវន្តតរោ តេសញ្ច ភិក្ខូនំ អត្តនោ ចាតិ តិណ្ណម្បិ កម្មដ្ឋានំ ឯកតោ កត្វា សម្មសតិ។ **ឧភយមេតំ អនិច្ច**ន្តិ ឯត្ថ អដ្ឋ ឯកេកកោដ្ឋាសា ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកវសេន បន សង្ខិបិត្វា ឧភយន្តិ វុត្តំ។ **នាលំ អភិនន្ទិតុ**ន្តិ តណ្ហា

ទិដ្ឋិវសេន អភិនន្ទិតុំ ន យុត្តំ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **តព្ពហុលវិហារិនោ**តិ កាមបដិពាហនេន ច រូបបដិពាហនេន ច តមេវ បដិបទំ ពហុលំ កត្វា វិហរន្តស្ស។ **អានេញ្ជំ សមាបជ្ជតី**តិ វិញ្ញាណញ្ចាយតនានេញ្ជំ សមាបជ្ជតិ។ ឥមស្មិំ តតិយអានេញ្ជេ វិបស្សនាវសេន ឱសក្កនា កថិតា។

៦៨. ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតីតិ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ បត្វា ឯវំ បដិសញ្ចិក្ខតិ។ អយញ្ហិ ហេដ្ឋា តីហិ ភិក្ខូហិ បញ្ញវន្តតរោ តេសញ្ច ភិក្ខូនំ អត្តនោ ចាតិ ចតុន្នម្បិ កម្មដ្ឋានំ ឯកតោ កត្វា សម្មសតិ។ **យត្ថេតា អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តី**តិ យំ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ បត្វា ឯតា ហេដ្ឋា វុត្តា សព្ពសញ្ញា និរុជ្ឈន្តិ។ **ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីត**ន្តិ ឯតំ អង្គសន្តតាយ អារម្មណសន្តតាយ ច **សន្តំ**, អតប្បកដ្ឋេន **បណីតំ។ តព្ពហុលវិហារិនោ**តិ តាសំ សញ្ញានំ បដិពាហនេន តមេវ បដិបទំ ពហុលំ កត្វា វិហរន្តស្ស។ ឥមស្មិំ បឋមាកិញ្ចញ្ញាយតនេ សមាធិវសេន ឱសក្កនា កថិតា។

ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតីតិ វិញ្ញាណញ្ចាយតនមេវ បត្វា ឯវំ បដិសញ្ចិក្ខតិ។ អយញ្ហិ ហេដ្ឋា ចតូហិ ភិក្ខូហិ បញ្ញវន្តតរោ តេសញ្ច ភិក្ខូនំ អត្តនោ ចាតិ បញ្ចន្នម្បិ កម្មដ្ឋានំ ឯកតោ កត្វា សម្មសតិ។ **អត្តេន វា អត្តនិយេន វា**តិ អហំ មមាតិ គហេតព្ពេន សុញ្ញំ តុច្ឆំ រិត្តំ។ ឯវមេត្ថ ទ្វិកោដិកា សុញ្ញតា ទស្សិតា។ **តព្ពហុលវិហារិនោ**តិ ហេដ្ឋា វុត្តបដិបទញ្ច ឥមញ្ច សុញ្ញតបដិបទំ ពហុលំ កត្វា វិហរន្តស្ស។ ឥមស្មិំ ទុតិយាកិញ្ចញ្ញាយតនេ វិបស្សនាវសេន ឱសក្កនា កថិតា។

៧០. ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតីតិ វិញ្ញាណញ្ចាយតនមេវ បត្វា ឯវំ បដិសញ្ចិក្ខតិ។ អយញ្ហិ ហេដ្ឋា បញ្ចហិ ភិក្ខូហិ បញ្ញវន្តតរោ តេសញ្ច ភិក្ខូនំ អត្តនោ ចាតិ ឆន្នម្បិ កម្មដ្ឋានំ ឯកតោ កត្វា សម្មសតិ។ **នាហំ ក្វចនិ កស្សចិ កិញ្ចនតស្មិំ, ន ច មម ក្វចនិ កិស្មិញ្ចិ កិញ្ចនំ នត្ថី**តិ ឯត្ថ បន ចតុកោដិកា សុញ្ញតា កថិតា។ កថំ? អយញ្ហិ **នាហំ ក្វចនី**តិ ក្វចិ អត្តានំ ន បស្សតិ, **កស្សចិ កិញ្ចនតស្មិ**ន្តិ អត្តនោ អត្តានំ កស្សចិ បរស្ស កិញ្ចនភាវេ ឧបនេតព្ពំ ន បស្សតិ, អត្តនោ ភាតិដ្ឋានេ ភាតរំ សហាយដ្ឋានេ សហាយំ បរិក្ខារដ្ឋានេ វា បរិក្ខារំ មញ្ញិត្វា ឧបគន្ត្វា ឧបនេតព្ពំ ន បស្សតីតិ អត្ថោ។ **ន ច មម ក្វចនី**តិ ឯត្ថ មម – សទ្ទំ តាវ ឋបេត្វា ន ច ក្វចនិ បរស្ស ច អត្តានំ ក្វចិ ន បស្សតីតិ អយមត្ថោ។ ឥទានិ មម – សទ្ទំ អាហរិត្វា **មម កិស្មិញ្ចិ កិញ្ចនំ នត្ថី**តិ សោ បរស្ស អត្តា មម កិស្មិញ្ចិ កិញ្ចនភាវេ អត្ថីតិ ន បស្សតិ។ អត្តនោ ភាតិដ្ឋានេ ភាតរំ សហាយដ្ឋានេ សហាយំ បរិក្ខារដ្ឋានេ វា បរិក្ខារន្តិ កិស្មិញ្ចិ ឋានេ បរស្ស អត្តានំ ឥមិនា កិញ្ចនភាវេន ឧបនេតព្ពំ ន បស្សតីតិ អត្ថោ។ ឯវមយំ យស្មា នេវ កត្ថចិ អត្តានំ បស្សតិ, ន តំ បរស្ស កិញ្ចនភាវេ ឧបនេតព្ពំ បស្សតិ, ន បរស្ស អត្តានំ បស្សតិ, ន បរស្ស អត្តានំ អត្តនោ កិញ្ចនភាវេ ឧបនេតព្ពំ បស្សតិ, តស្មា អយំ សុញ្ញតា ចតុកោដិកាតិ វេទិតព្ពា។ **តព្ពហុលវិហារិនោ**តិ ហេដ្ឋា វុត្តប្បដិបទំ ឥមំ ចតុកោដិសុញ្ញតញ្ច ពហុលំ កត្វា វិហរន្តស្ស។ ឥមស្មិំ តតិយាកិញ្ចញ្ញាយតនេបិ វិបស្សនាវសេនេវ ឱសក្កនា កថិតា។

ឥតិ បដិសញ្ចិក្ខតីតិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ បត្វា ឯវំ បដិសញ្ចិក្ខតិ។ អយញ្ហិ ហេដ្ឋា ឆហិ ភិក្ខូហិ បញ្ញវន្តតរោ តេសញ្ច ភិក្ខូនំ អត្តនោ ចាតិ សត្តន្នម្បិ កម្មដ្ឋានំ ឯកតោ កត្វា សម្មសតិ។ **យត្ថេតា អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តី**តិ យំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ បត្វា ឯត្ថ ឯតា ហេដ្ឋា វុត្តា សព្ពសញ្ញា និរុជ្ឈន្តិ។ **តព្ពហុលវិហារិនោ**តិ តាសំ សញ្ញានំ បដិពាហនេន តមេវ បដិបទំ ពហុលំ កត្វា វិហរន្តស្ស។ ឥមស្មិំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេ សមាធិវសេន ឱសក្កនា កថិតា។

៧១. នោ ចស្ស នោ ច មេ សិយាតិ សចេ មយ្ហំ បុព្ពេ បញ្ចវិធំ កម្មវដ្ដំ ន អាយូហិតំ អស្ស, យំ មេ ឥទំ ឯតរហិ ឯវំ បញ្ចវិធំ វិបាកវដ្ដំ ឯតំ មេ ន សិយា នប្បវត្តេយ្យាតិ អត្ថោ។ **ន ភវិស្សតី**តិ សចេ ឯតរហិ បញ្ចវិធំ កម្មវដ្ដំ អាយូហិតំ ន ភវិស្សតិ។ **ន មេ ភវិស្សតី**តិ តស្មិំ អសតិ អនាគតេ មេ បញ្ចវិធំ វិបាកវដ្ដំ ន ភវិស្សតិ។ **យទត្ថិ យំ ភូតំ តំ បជហាមី**តិ យំ អត្ថិ យំ ភូតំ ឯតរហិ ខន្ធបញ្ចកំ, តំ បជហាមិ។ **ឯវំ ឧបេក្ខំ បដិលភតី**តិ សោ ភិក្ខុ ឯវំ វិបស្សនុបេក្ខំ លភតីតិ អត្ថោ។

បរិនិព្ពាយេយ្យ នុ ខោ សោ, ភន្តេ, ភិក្ខុ ន វា បរិនិព្ពាយេយ្យាតិ កិំ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ, តតិយជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា ឋិតស្ស អរហត្តម្បិ ឱសក្កនាបិ បដិបទាបិ បដិសន្ធិបិ កថិតា, តថា ចតុត្ថជ្ឈានាទីនិ បាទកានិ កត្វា ឋិតានំ, នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ បាទកំ កត្វា ឋិតស្ស ន កិញ្ចិ កថិតំ, តំ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ។ **អបេត្ថា**តិ អបិ ឯត្ថ។ **សោ តំ ឧបេក្ខំ អភិនន្ទតី**តិ សោ តំ វិបស្សនុបេក្ខំ តណ្ហាទិដ្ឋិអភិនន្ទនាហិ អភិនន្ទតិ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **តន្និស្សិតំ ហោតិ វិញ្ញាណ**ន្តិ វិញ្ញាណំ វិបស្សនានិស្សិតំ ហោតិ។ **តទុបាទាន**ន្តិ យំ និកន្តិវិញ្ញាណំ, តំ តស្ស ឧបាទានំ នាម គហណំ នាម ហោតិ។ **សឧបាទានោ**តិ សគហណោ។ **ន បរិនិព្ពាយតី**តិ វិបស្សនាយ សាលយោ ភិក្ខុ មម សាសនេ ន បរិនិព្ពាយតិ។ យោ បន វិហារបរិវេណឧបដ្ឋាកាទីសុ សាលយោ, តស្មិំ វត្តព្ពមេវ

នត្ថីតិ ទស្សេតិ។ **កថំ បនាតិ**? កត្ថ បន? **ឧបាទិយមានោ ឧបាទិយតីតិ** បដិសន្ធឹ គណ្ហមានោ គណ្ហាតិ។ **ឧបាទានសេដ្ឋំ កិរ សោ, ភន្តេតិ**, ភន្តេ, សោ កិរ ភិក្ខុ គហេតព្ពដ្ឋានំ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ ភវំ ឧបាទិយតិ, សេដ្ឋភវេ បដិសន្ធឹ គណ្ហាតីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា តស្ស ភិក្ខុនោ បដិសន្ធិ កថិតា។ ឥទានិស្ស អរហត្តំ កថេតុំ **ឥធានន្ទាតិ**អាទិមាហ។

៧៣. និស្សាយ និស្សាយាតិ តំ តំ សមាបត្តឹ និស្សាយ។ **ឱឃស្ស និត្ថរណា អក្ខាតាតិ** ឱឃតរណំ កថិតំ, តតិយជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា ឋិតភិក្ខុនោ ឱឃនិត្ថរណា កថិតា...បេ.... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ បាទកំ កត្វា ឋិតភិក្ខុនោ ឱឃនិត្ថរណា កថិតាតិ វទតិ។

កតមោ បន, ភន្តេ, អរិយោ វិមោក្ខោតិ ឥទ កឹ បុច្ឆតិ? សមាបត្តឹ តាវ បទដ្ឋានំ កត្វា វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ គណ្ហន្តោ ភិក្ខុ នាវំ វា ឧឡុម្បាទីនិ វា និស្សាយ មហោឃំ តរិត្វា បារំ គច្ឆន្តោ វិយ ន កិលមតិ។ សុក្ខវិបស្សកោ បន បកិណ្ណកសង្ខារេ សម្មសិត្វា អរហត្តំ គណ្ហន្តោ ពាហុពលេន សោតំ ឆិន្ទិត្វា បារំ គច្ឆន្តោ វិយ កិលមតិ។ ឥតិ ឥមស្ស សុក្ខវិបស្សកស្ស អរហត្តំ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ។ **អរិយសាវកោតិ** សុក្ខវិបស្សកោ អរិយសាវកោ។ អយញ្ហិ ហេដ្ឋា អដ្ឋហិ ភិក្ខូហិ បញ្ញវន្តតរោ តេសញ្ច ភិក្ខូនំ អត្តនោ ចាតិ នវន្នម្បិ កម្មដ្ឋានំ ឯកតោ កត្វា សម្មសតិ។ **ឯស សក្កាយោ យាវតា សក្កាយោតិ** យត្តកោ តេភូមកវដ្ដសង្ខាតោ សក្កាយោ នាម អត្ថិ, សព្ពោបិ សោ ឯស សក្កាយោ, ន ឥតោ បរំ សក្កាយោ អត្ថីតិ បដិសញ្ចិក្ខតិ។

ឯតំ អមតំ យទិទំ អនុបាទា ចិត្តស្ស វិមោក្ខោតិ យោ បនេស ចិត្តស្ស អនុបាទាវិមោក្ខោ នាម, ឯតំ អមតំ ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីតន្តិ បដិសញ្ចិក្ខតិ។ អញ្ញត្ថ ច “អនុបាទា ចិត្តស្ស វិមោក្ខោ”តិ និព្ពានំ វុច្ចតិ។ ឥមស្មឹ បន សុត្តេ សុក្ខវិបស្សកស្ស អរហត្តំ កថិតំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។

កេវលំ បន ឥមស្មឹ សុត្តេ សត្តសុ ឋានេសុ ឱសក្កនា កថិតា, អដ្ឋសុ ឋានេសុ បដិសន្ធិ, នវសុ ឋានេសុ អរហត្តំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ កថំ? តតិយំ ឈានំ តាវ បាទកំ កត្វា ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ ឱសក្កនា កថិតា, បដិសន្ធិ កថិតា, អរហត្តំ កថិតំ, តថា ចតុត្ថជ្ឈានំ, តថា អាកាសានញ្ចាយតនំ។ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ បន បទដ្ឋានំ កត្វា ឋិតានំ តិណ្ណំ ភិក្ខូនំ ឱសក្កនា កថិតា, បដិសន្ធិ កថិតា, អរហត្តំ កថិតំ។ តថា អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ បាទកំ កត្វា ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ។ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ បាទកំ កត្វា ឋិតស្ស បន ឱសក្កនា នត្ថិ, បដិសន្ធិ បន អរហត្តញ្ច កថិតំ។ សុក្ខវិបស្សកស្ស អរហត្តមេវ កថិតន្តិ។ ឯវំ សត្តសុ ឋានេសុ ឱសក្កនា កថិតា, អដ្ឋសុ ឋានេសុ បដិសន្ធិ, នវសុ ឋានេសុ អរហត្តំ កថិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥមញ្ច បន សត្តសុ ឋានេសុ ឱសក្កនំ អដ្ឋសុ បដិសន្ធឹ នវសុ អរហត្តំ សមោធានេត្វា កថេន្តេន ឥមំ អានេញ្ជសប្បាយសុត្តំ សុកថិតំ នាម ហោតីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អានេញ្ជសប្បាយសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. គណកមោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា

៧៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ គណកមោគ្គល្លានសុត្តំ។ តត្ថ **យាវ បច្ឆិមសោបានកឡេវរាតិ** យាវ បឋមសោបានផលកា ឯកទិវសេនេវ សត្តភូមិកោ បាសាទោ ន សក្កា កាតុំ, វត្ថុំ សោធេត្វា ថម្ភុស្សាបនតោ បដ្ឋាយ បន យាវ ចិត្តកម្មករណា អនុបុព្ពកិរិយា ចេត្ថ បញ្ញាយតីតិ ទស្សេតិ។ **យទិទំ អជ្ឈេនេតិ** តយោបិ វេទា ន សក្កា ឯកទិវសេនេវ អធីយិតុំ, ឯតេសំ អជ្ឈេនេបិ បន អនុបុព្ពកិរិយាវ បញ្ញាយតីតិ ទស្សេតិ។ **ឥស្សត្ថេតិ** អាវុធវិជ្ជាយបិ ឯកទិវសេនេវ វាលវេធិ នាម ន សក្កា កាតុំ, ឋានសម្បាទនមុដ្ឋិករណាទីហិ បន ឯត្ថាបិ អនុបុព្ពកិរិយា បញ្ញាយតីតិ ទស្សេតិ។ **សង្ខានេតិ** គណនាយ។ តត្ថ អនុបុព្ពកិរិយំ អត្តនាវ ទស្សេន្តោ **ឯវំ គណាបេមាតិ**អាទិមាហ។

៧៥. សេយ្យថាបិ ព្រាហ្មណាតិ ឥធ ភគវា យស្មា ពាហិរសមយេ យថា យថា សិប្បំ ឧគ្គណ្ហន្តិ, តថា តថា កេរាដិកា ហោន្តិ, តស្មា អត្តនោ សាសនំ ពាហិរសមយេន អនុបមេត្វា ភទ្រអស្សាជានីយេន ឧបមេន្តោ **សេយ្យថាបីតិ**អាទិមាហ។ ភទ្រោ ហិ អស្សាជានីយោ យស្មឹ ការណេ ទមិតោ ហោតិ, តំ ជីវិតហេតុបិ នាតិក្កមតិ។ ឯវមេវ សាសនេ សម្មាបដិបន្នោ កុលបុត្តោ សីលវេលំ នាតិក្កមតិ។ **មុខាធានេតិ** មុខដ្ឋបនេ។

៧៦. សតិសម្បជញ្ញាយ ចាតិ សតិសម្បជញ្ញាហិ សមង្គិភាវត្ថាយ ។ ទ្វេ ហិ ខីណាសវា សតតវិហារី ច នោសតតវិហារី ច។ តត្ថ **សតតវិហារី** យំកិញ្ចិ កម្មំ កត្វាបិ ផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិតុំ សក្កោតិ, នោ **សតត វិហារី** បន អប្បមត្តកេបិ កិច្ចេ កិច្ចប្បសុតោ ហុត្វា ផលសមាបត្តិំ អប្បេតុំ ន សក្កោតិ។

តត្រិទំ វត្ថុ – ឯកោ កិរ ខីណាសវត្ថេរោ ខីណាសវសាមណេរំ គហេត្វា អរញ្ញវាសំ គតោ, តត្ថ មហាថេរស្ស សេនាសនំ បត្តំ, សាមណេរស្ស ន បាបុណាតិ, តំ វិតក្កេន្តោ ថេរោ ឯកទិវសម្បិ ផលសមាបត្តិំ អប្បេតុំ នាសក្ខិ។ សាមណេរោ បន តេមាសំ ផលសមាបត្តិរតិយា វីតិនាមេត្វា “សប្បាយោ , ភន្តេ, អរញ្ញវាសោ ជាតោ”តិ ថេរំ បុច្ឆិ។ ថេរោ “ន ជាតោ, អាវុសោ”តិ អាហ។ ឥតិ យោ ឯវរូបោ ខីណាសវោ, សោ ឥមេ ធម្មេ អាទិតោ បដ្ឋាយ អាវជ្ជិត្វាវ សមាបជ្ជិតុំ សក្ខិស្សតីតិ ទស្សេន្តោ “សតិសម្បជញ្ញាយ ចា”តិ អាហ។

៧៨. យេមេ, ភោ គោតមាតិ តថាគតេ កិរ កថយន្តេវ ព្រាហ្មណស្ស “ឥមេ បុគ្គលា ន អារាធេន្តិ, ឥមេ អារាធេន្តី”តិ នយោ ឧទបាទិ, តំ ទស្សេន្តោ ឯវំ វត្តុមារទ្ធោ។

បរមជ្ជធម្មេសូតិ អជ្ជធម្មា នាម ឆសត្ថារធម្មា, តេសុ គោតមវាទោវ, បរមោ ឧត្តមោតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

គណកមោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. គោបកមោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា

៧៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ គោបកមោគ្គល្លានសុត្តំ។ តត្ថ **អចិរបរិនិព្ពុតេ ភគវតី**តិ ភគវតិ អចិរបរិនិព្ពុតេ, ធាតុភាជនីយំ កត្វា ធម្មសង្គីតិំ កាតុំ រាជគហំ អាគតកាលេ ។ **រញ្ញោ បជ្ជោតស្ស អាសង្កមានោ**តិ ចណ្ឌបជ្ជោតោ នាមេស រាជា ពិម្ពិសារមហារាជស្ស សហាយោ អហោសិ, ជីវកំ បេសេត្វា ភេសជ្ជការិតកាលតោ បដ្ឋាយ បន ទឡ្ហមិត្តោវ ជាតោ, សោ “អជាតសត្តុនា ទេវទត្តស្ស វចនំ គហេត្វា បិតា ឃាតិតោ”តិ សុត្វា “មម បិយមិត្តំ ឃាតេត្វា ឯស រជ្ជំ ករិស្សាមីតិ មញ្ញតិ, មយ្ហំ សហាយស្ស សហាយានំ អត្ថិកភាវំ ជានាបេស្សាមី”តិ បរិសតិ វាចំ អភាសិ។ តំ សុត្វា តស្ស អាសង្កា ឧប្បន្នា។ តេន វុត្តំ “រញ្ញោ បជ្ជោតស្ស អាសង្កមានោ”តិ។ **កម្មន្តោ**តិ ពហិនគរេ នគរបដិសង្ខារាបនត្ថាយ កម្មន្តដ្ឋានំ។

ឧបសង្កមីតិ មយំ ធម្មវិនយសង្គីតិំ ការេស្សាមាតិ វិចរាម, អយញ្ច មហេសក្ខោ រាជវល្លភោ សង្គហេ កតេ វេឡុវនស្ស អារក្ខំ ករេយ្យាតិ មញ្ញមានោ ឧបសង្កមិ។ **តេហិ ធម្មេហី**តិ តេហិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណធម្មេហិ។ **សព្ពេន សព្ព**ន្តិ សព្ពាការេន សព្ពំ។ **សព្ពថា សព្ព**ន្តិ សព្ពកោដ្ឋាសេហិ សព្ពំ។ កិំ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ? ឆ ហិ សត្ថារោ បឋមតរំ អប្បញ្ញាតកុលេហិ និក្ខមិត្វា បព្ពជិតា, តេ តថាគតេ ធរមានេយេវ កាលំកតា, សាវកាបិ នេសំ អប្បញ្ញាតកុលេហេវ បព្ពជិតា។ តេ តេសំ អច្ចយេន មហាវិវាទំ អកំសុ។ សមណោ បន គោតមោ មហាកុលា បព្ពជិតោ, តស្ស អច្ចយេន សាវកានំ មហាវិវាទោ ភវិស្សតីតិ អយំ កថា សកលជម្ពុទីបំ បត្ថរមានា ឧទបាទិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធេ ច ធរន្តេ ភិក្ខូនំ វិវាទោ នាហោសិ។ យោបិ អហោសិ, សោបិ តត្ថេវ វូបសមិតោ។ បរិនិព្ពុតកាលេ បនស្ស – “អដ្ឋសដ្ឋិយោជនសតសហស្សុព្ពេធំ សិនេរុំ អបវាហិតុំ សមត្ថស្ស វាតស្ស បុរតោ បុរាណបណ្ណំ កិំ ឋស្សតិ, ទស បារមិយោ បូរេត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បត្តស្ស សត្ថុ អលជ្ជមានោ មច្ចុរាជា កស្ស លជ្ជិស្សតី”តិ មហាសំវេគំ ជនេត្វា ភិយ្យោសោមត្តាយ ភិក្ខូ សមគ្គា ជាតា អតិវិយ ឧបសន្តុបសន្តា, កិំ នុ ខោ ឯតន្តិ ឥទំ បុច្ឆាមីតិ បុច្ឆតិ។ **អនុសញ្ញាយមានោ**តិ អនុសញ្ញាយមានោ, កតាកតំ ជានន្តោតិ អត្ថោ។ អនុវិចរមានោ វា។

៨០. អត្ថិ នុ ខោតិ អយម្បិ ហេដ្ឋិមបុច្ឆមេវ បុច្ឆតិ។ **អប្បដិសរណេ**តិ អប្បដិសរណេ ធម្មវិនយេ។ **កោ ហេតុ សាមគ្គិយា**តិ តុម្ហាកំ សមគ្គភាវស្ស កោ ហេតុ កោ បច្ចយោ។ **ធម្មប្បដិសរណា**តិ ធម្មោ អម្ហាកំ បដិសរណំ, ធម្មោ អវស្សយោតិ ទីបេតិ។

៨១. បវត្តតីតិ បគុណំ ហុត្វា អាគច្ឆតិ។ **អាបត្តិ ហោតិ វីតិក្កមោ**តិ ឧភយមេតំ ពុទ្ធស្ស អាណាតិក្កមនមេវ។ **យថាធម្មំ យថានុសិដ្ឋំ ការេមា**តិ យថា ធម្មោ ច អនុសិដ្ឋិ ច ឋិតា, ឯវំ ការេមាតិ អត្ថោ។

ន កិរ នោ ភវន្តោ ការេន្តិ ធម្មោ នោ ការេតីតិ បទទ្វយេបិ នោ ការោ និបាតមត្តំ។ ឯវំ សន្តេ ន កិរ ភវន្តោ ការេន្តិ, ធម្មោវ ការេតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

៨៣. **តគ្ឃា**តិ ឯកំសេ និបាតោ។ **កហំ បន ភវំ អានន្ទោ**តិ កឹ ថេរស្ស វេឡុវនេ វសនភាវំ ន ជានាតីតិ? ជានាតិ។ វេឡុវនស្ស បន អនេន អារក្ខា ទិន្នា, តស្មា អត្តានំ ឧក្កំសាបេតុកាមោ បុច្ឆតិ។ កស្មា បន តេន តត្ថ អារក្ខា ទិន្នា? សោ កិរ ឯកទិវសំ មហាកច្ចាយនត្ថេរំ គិជ្ឈកូដា ឱតរន្តំ ទិស្វា – “មក្កដោ វិយ ឯសោ”តិ អាហ។ ភគវា តំ កថំ សុត្វា – “សចេ ខមាបេតិ, ឥច្ចេតំ កុសលំ។ នោ ចេ ខមាបេតិ, ឥមស្មឹ វេឡុវនេ គោនង្គលមក្កដោ ភវិស្សតី”តិ អាហ។ សោ តំ កថំ សុត្វា – “សមណស្ស គោតមស្ស កថាយ ទ្វេធាភាវោ នាម នត្ថិ, បច្ឆា មេ មក្កដភូតកាលេ គោចរដ្ឋានំ ភវិស្សតី”តិ វេឡុវនេ នានាវិធេ រុក្ខេ រោបេត្វា អារក្ខំ អទាសិ។ អបរភាគេ កាលំ កត្វា មក្កដោ ហុត្វា និព្ពត្តិ។ “វស្សការោ”តិ វុត្តេ អាគន្ត្វា សមីបេ អដ្ឋាសិ។ **តគ្ឃា**តិ សព្ពវារេសុ ឯកំសវចនេនេវ និបាតោ។ **តគ្ឃ, ភោ អានន្ទា**តិ ឯវំ ថេរេន បរិសមជ្ឈេ អត្តនោ ឧក្កំសិតភាវំ ញត្វា អហម្បិ ថេរំ ឧក្កំសិស្សាមីតិ ឯវមាហ។

៨៤. **ន ច ខោ, ព្រាហ្មណា**តិ ថេរោ កិរ ចិន្តេសិ “សម្មាសម្ពុទ្ធេន វណ្ណិតជ្ឈានម្បិ អត្ថិ, អវណ្ណិតជ្ឈានម្បិ អត្ថិ, អយំ បន ព្រាហ្មណោ សព្ពមេវ វណ្ណេតីតិ បញ្ហំ វិសំវាទេតិ, ន ខោ បន សក្កា ឥមស្ស មុខំ ឧល្លោកេតុំ ន បិណ្ឌបាតំ រក្ខិតុំ, បញ្ហំ ឧជុំ កត្វា កថេស្សាមី”តិ ឥទំ វត្តុំ អារទ្ធំ។ **អន្តរំ ករិត្វា**តិ អព្ភន្តរំ ករិត្វា។ **ឯវរូបំ ខោ, ព្រាហ្មណ, សោ ភគវា ឈានំ វណ្ណេសី**តិ ឥធ សព្ពសង្គាហកជ្ឈានំ នាម កថិតំ។

យំ នោ មយន្តិ អយំ កិរ ព្រាហ្មណោ វស្សការព្រាហ្មណំ ឧស្សូយតិ, តេន បុច្ឆិតបញ្ហស្ស អកថនំ បច្ចាសីសមានោ កថិតភាវំ ញត្វា “វស្សការេន បុច្ឆិតំ បញ្ហំ បុនប្បុនំ តស្ស នាមំ គណ្ហន្តោ វិត្ថារេត្វា កថេសិ, មយា បុច្ឆិតបញ្ហំ បន យដ្ឋិកោដិយា ឧប្បីឡេន្តោ វិយ ឯកទេសមេវ កថេសី”តិ អនត្តមនោ អហោសិ, តស្មា ឯវមាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

គោបកមោគ្គល្លានសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. មហាបុណ្ណមសុត្តវណ្ណនា

៨៥. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ មហាបុណ្ណមសុត្តំ។ តត្ថ **តទហូ**តិ តស្មឹ អហុ, តស្មឹ ទិវសេតិ អត្ថោ។ ឧបវសន្តិ ឯត្ថាតិ **ឧបោសថោ**។ ឧបវសន្តីតិ សីលេន វា អនសនេន វា ឧបេតា ហុត្វា វសន្តីតិ អត្ថោ។ អយំ បនេត្ថ អត្ថុទ្ធារោ – “អាយាម, អាវុសោ, កប្បិន, ឧបោសថំ គមិស្សាមា”តិអាទីសុ ហិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសោ ឧបោសថោ។ “អដ្ឋង្គសមន្នាគតោ ខោ វិសាខេ ឧបោសថោ ឧបវុត្ថោ”តិអាទីសុ (អ. និ. ៨.៥៣) សីលំ។ “សុទ្ធស្ស វេ សទា ផគ្គុ, សុទ្ធស្សុបោសថោ សទា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៧៩) ឧបវាសោ។ “ឧបោសថោ នាម នាគរាជា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៤៦) បញ្ញត្តិ។ “ន, ភិក្ខវេ, តទហុបោសថេ សភិក្ខុកា អាវាសា”តិអាទីសុ (មហាវ. ១៨១) ឧបវសិតព្ពទិវសោ។ ឥធាបិ សោយេវ អធិប្បេតោ ។ សោ បនេស អដ្ឋមីចាតុទ្ទសីបន្នរសីភេទេន តិវិធោ។ តស្មា សេសទ្វយនិវារណត្ថំ **បន្នរសេ**តិ វុត្តំ។ តេន វុត្តំ “ឧបវសន្តិ ឯត្ថាតិ ឧបោសថោ”តិ។ មាសបុណ្ណតាយ បុណ្ណា សំបុណ្ណាតិ **បុណ្ណា**។ **មា**-ឥតិ ចន្ទោ វុច្ចតិ, សោ ឯត្ថ បុណ្ណោតិ **បុណ្ណមា**។ ឯវំ បុណ្ណាយ បុណ្ណមាយាតិ ឥមស្មឹ បទទ្វយេ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ទេសន្តិ ការណំ។ **តេន ហិ ត្វំ ភិក្ខុ សកេ អាសនេ និសីទិត្វា បុច្ឆា**តិ កស្មា ភគវា ឋិតស្ស អកថេត្វា និសីទាបេសីតិ។ អយំ កិរ ភិក្ខុ សដ្ឋិមត្តានំ បធានិយភិក្ខូនំ សង្ឃត្ថេរោ សដ្ឋឹ ភិក្ខូ គហេត្វា អរញ្ញេ វសតិ, តេ តស្ស សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ឃដេន្តិ វាយមន្តិ។ មហាភូតានិ បរិគ្គណ្ហន្តិ ឧបាទារូបានិ, នាមរូបបច្ចយលក្ខណារម្មណិកវិបស្សនំ បរិគ្គណ្ហន្តិ។ អថ នេ អាចរិយុបដ្ឋានំ អាគន្ត្វា វន្ទិត្វា និសិន្នេ ថេរោ មហាភូតបរិគ្គហាទីនិ បុច្ឆតិ។ តេ សព្ពំ កថេន្តិ, មគ្គផលបញ្ហំ បុច្ឆិតា បន កថេតុំ ន សក្កោន្តិ។ អថ ថេរោ ចិន្តេសិ – “មម សន្តិកេ ឯតេសំ ឱវាទស្ស បរិហានិ នត្ថិ, ឥមេ ច អារទ្ធវីរិយា វិហរន្តិ។ កុក្កុដស្ស បានីយបិវនកាលមត្តម្បិ នេសំ បមាទកិរិយា នត្ថិ។ ឯវំ សន្តេបិ មគ្គផលានិ និព្ពត្តេតុំ ន សក្កោន្តិ។ អហំ ឥមេសំ អជ្ឈាសយំ ន ជានាមិ, ពុទ្ធវេនេយ្យា ឯតេ ភវិស្សន្តិ , គហេត្វា នេ សត្ថុ សន្តិកំ គច្ឆាមិ, អថ នេសំ សត្ថា ចរិយវសេន ធម្មំ ទេសេស្សតី”តិ, តេ ភិក្ខូ គហេត្វា សត្ថុ សន្តិកំ អាគតោ។

សត្ថាបិ សាយន្ហសមយេ អានន្ទត្ថេរេន ឧបនីតំ ឧទកំ អាទាយ សរីរំ ឧតុំ គណ្ហាបេត្វា មិគារមាតុបាសាទ បរិវេណេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិ, ភិក្ខុសង្ឃោបិ នំ បរិវារេត្វា និសីទិ។

តស្មិំ សមយេ សូរិយោ អត្ថង្គមេតិ, ចន្ទោ ឧគ្គច្ឆតិ, មជ្ឈដ្ឋានេ ច ភគវា និសិន្នោ។ ចន្ទស្ស បភា នត្ថិ, សូរិយស្ស បភា នត្ថិ, ចន្ទិមសូរិយានំ បភំ មក្ខេត្វា ឆព្ពណ្ណា យមកពុទ្ធរស្មិយោ វិជ្ជោតមានា បុញ្ជា បុញ្ជា ហុត្វា ទិសាវិទិសាសុ ធាវន្តីតិ សព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន វិត្ថារេតព្ពំ។ វណ្ណភូមិ នាមេសា, ធម្មកថិកស្សេវេត្ថ ថាមោ បមាណំ, យត្តកំ សក្កោតិ, តត្តកំ កថេតព្ពំ។ ទុក្កថិតន្តិ ន វត្តព្ពំ។ ឯវំ សន្និសិន្នាយ បរិសាយ ថេរោ ឧដ្ឋហិត្វា សត្ថារំ បញ្ហស្ស ឱកាសំ ការេសិ។ តតោ ភគវា – “សចេ ឥមស្មិំ ឋិតកេ បុច្ឆន្តេ ‘អាចរិយោ នោ ឧដ្ឋិតោ’តិ សេសភិក្ខូ ឧដ្ឋហិស្សន្តិ, ឯវំ តថាគតេ អគារវោ កតោ ភវិស្សតិ។ អថ និសិន្នាវ បុច្ឆិស្សន្តិ, អាចរិយេ អគារវោ កតោ ភវិស្សតិ, ឯកគ្គា ហុត្វា ធម្មទេសនំ បដិច្ឆិតុំ ន សក្កុណិស្សន្តិ។ អាចរិយេ បន និសិន្នេ តេបិ និសីទិស្សន្តិ។ តតោ ឯកគ្គា ធម្មទេសនំ បដិច្ឆិតុំ សក្កុណិស្សន្តី”តិ ឥមិនា ការណេន ភគវា ឋិតស្ស អកថេត្វា និសីទាបេតីតិ។

ឥមេ នុ ខោ, ភន្តេតិ វិមតិបុច្ឆា វិយ កថិតា។ ថេរោ បន បញ្ចក្ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ បរិគ្គណ្ហិត្វា អរហត្តំ បត្តោ មហាខីណាសវោ, នត្ថិ ឯតស្ស វិមតិ។ ជានន្តេនបិ បន អជានន្តេន វិយ ហុត្វា បុច្ឆិតុំ វដ្ដតិ។ សចេ ហិ ជានន្តោ វិយ បុច្ឆតិ, “ជានាតិ អយ”ន្តិ តស្ស តស្ស វិស្សជ្ជេន្តោ ឯកទេសមេវ កថេតិ។ អជានន្តេន វិយ បុច្ឆិតេ បន កថេន្តោ ឥតោ ច ឯត្តោ ច ការណំ អាហរិត្វា បាកដំ កត្វា កថេតិ។ កោចិ បន អជានន្តោបិ ជានន្តោ វិយ បុច្ឆតិ។ ថេរោ ឯវរូបំ វចនំ កឹ ករិស្សតិ, ជានន្តោយេវ បន អជានន្តោ វិយ បុច្ឆតីតិ វេទិតព្ពោ។

ឆន្ទមូលកាតិ តណ្ហាមូលកា។ **ឯវំរូបោ សិយ**ន្តិ សចេ ឱទាតោ ហោតុកាមោ, ហរិតាលវណ្ណោ វា មនោសិលាវណ្ណោ វា សិយន្តិ បត្ថេតិ ។ សចេ កាឡោ ហោតុកាមោ, នីលុប្បលវណ្ណោ វា អញ្ជនវណ្ណោ វា អតសីបុប្ផវណ្ណោ វា សិយន្តិ បត្ថេតិ។ **ឯវំវេទនោ**តិ កុសលវេទនោ វា សុខវេទនោ វា សិយន្តិ បត្ថេតិ។ សញ្ញាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ យស្មា បន អតីតេ បត្ថនា នាម នត្ថិ, បត្ថេន្តេនាបិ ច ន សក្កា តំ លទ្ធុំ, បច្ចុប្បន្នេបិ ន ហោតិ, ន ហិ ឱទាតោ កាឡភាវំ បត្ថេត្វា បច្ចុប្បន្នេ កាឡោ ហោតិ, ន កាឡោ វា ឱទាតោ, ទីឃោ វា រស្សោ, រស្សោ វា ទីឃោ, ទានំ បន ទត្វា សីលំ វា សមាទិយិត្វា “អនាគតេ ខត្តិយោ វា ហោមិ ព្រាហ្មណោ វា”តិ បត្ថេន្តស្ស បត្ថនា សមិជ្ឈតិ។ តស្មា អនាគតមេវ គហិតំ។

ខន្ធាធិវចនន្តិ ខន្ធានំ ខន្ធបណ្ណត្តិ កិត្តកេន ហោតីតិ បុច្ឆតិ។

មហាភូតា ហេតូតិ “តយោ កុសលហេតូ”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១៤៤១) ហិ ហេតុហេតុ វុត្តោ។ អវិជ្ជា បុញ្ញាភិសង្ខារាទីនំ សាធារណត្តា សាធារណហេតុ។ កុសលាកុសលំ អត្តនោ អត្តនោ វិបាកទានេ ឧត្តមហេតុ។ ឥធ បច្ចយហេតុ អធិប្បេតោ។ តត្ថ បឋវីធាតុ មហាភូតំ ឥតរេសំ តិណ្ណំ ភូតានំ ឧបាទារូបស្ស ច បញ្ញាបនាយ ទស្សនត្ថាយ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច។ ឯវំ សេសេសុបិ យោជនា វេទិតព្ពា។

ផស្សោតិ “ផុដ្ឋោ, ភិក្ខវេ, វេទេតិ, ផុដ្ឋោ សញ្ជានាតិ, ផុដ្ឋោ ចេតេតី”តិ (សំ. និ. ៤.៩៣) វចនតោ ផស្សោ តិណ្ណំ ខន្ធានំ បញ្ញាបនាយ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច។ **វិញ្ញាណក្ខន្ធស្សា**តិ ឯត្ថ បដិសន្ធិវិញ្ញាណេន តាវ សទ្ធឹ គព្ភសេយ្យកានំ ឧបរិមបរិច្ឆេទេន សមតឹស រូបានិ សម្បយុត្តា ច តយោ ខន្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ, តំ នាមរូបំ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស បញ្ញាបនាយ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច។ ចក្ខុទ្វារេ ចក្ខុបសាទោ ចេវ រូបារម្មណញ្ច រូបំ, សម្បយុត្តា តយោ ខន្ធា នាមំ។ តំ នាមរូបំ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស បញ្ញាបនាយ ហេតុ ចេវ បច្ចយោ ច។ ឯសេវ នយោ សេសវិញ្ញាណេសុ។

៨៧. កថំ បន, ភន្តេតិ ឥទំ កិត្តកេន នុ ខោតិ វដ្ដំ បុច្ឆន្តោ ឯវមាហ។ **សក្កាយទិដ្ឋិ ន ហោតី**តិ ឥទំ វិវដ្ដំ បុច្ឆន្តោ ឯវមាហ។

៨៨. អយំ រូបេ អស្សាទោតិ ឥមិនា បរិញ្ញាបដិវេធោ ចេវ ទុក្ខសច្ចញ្ច កថិតំ។ **អយំ រូបេ អាទីនវោ**តិ ឥមិនា បហានបដិវេធោ ចេវ សមុទយសច្ចញ្ច។ **ឥទំ រូបេ និស្សរណ**ន្តិ ឥមិនា សច្ឆិកិរិយាបដិវេធោ ចេវ និរោធសច្ចញ្ច។ យេ ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ ធម្មា, អយំ ភាវនាបដិវេធោ មគ្គសច្ចំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៨៩. ពហិទ្ធាតិ បរស្ស សវិញ្ញាណកេ កាយេ។ **សព្ពនិមិត្តេសូ**តិ ឥមិនា បន អនិន្ទ្រិយពទ្ធម្បិ សង្គណ្ហាតិ។ “សវិញ្ញាណកេ កាយេ”តិ វចនេន វា អត្តនោ ច បរស្ស ច កាយោ គហិតោវ, ពហិទ្ធា ច សព្ពនិមិត្តគ្គហណេន

អនិន្ទ្រិយពទ្ធំ គណ្ហាតិ។

៩០. អនត្តកតានីតិ អនត្តនិ បត្វា កតានិ។ **កមត្តានំ ផុសិស្សន្តី**តិ កតរស្មី អត្តនិ បត្វា វិបាកំ ទស្សេន្តីតិ សស្សតទស្សនំ ឱក្កមន្តោ ឯវមាហ។ **តណ្ហាធិបតេយ្យេនា**តិ តណ្ហាជេដ្ឋកេន។ **តត្រ តត្រា**តិ តេសុ តេសុ ធម្មេសុ។ **សង្ខិមត្តាន**ន្តិ ឥមេ ភិក្ខូ បកតិកម្មដ្ឋានំ ជហិត្វា អញ្ញំ នវកម្មដ្ឋានំ សម្មសន្តា បល្លង្កំ អភិន្ទិត្វា តស្មិំយេវ អាសនេ អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាបុណ្ណមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ចូឡបុណ្ណមសុត្តវណ្ណនា

៩១. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡបុណ្ណមសុត្តំ។ តត្ថ **តុណ្ហីភូតំ តុណ្ហីភូត**ន្តិ យំ យំ ទិសំ អនុវិលោកេតិ, តត្ថ តត្ថ តុណ្ហីភូតមេវ។ **អនុវិលោកេត្វា**តិ បញ្ចបសាទបដិមណ្ឌិតានិ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា តតោ តតោ វិលោកេត្វា អន្តមសោ ហត្ថកុក្កុច្ចបាទកុក្កុច្ចានម្បិ អភាវំ ទិស្វា។ **អសប្បុរិសោ**តិ បាបបុរិសោ។ **នោ ហេតំ, ភន្តេ**តិ យស្មា អន្ធោ អន្ធំ វិយ សោ តំ ជានិតុំ ន សក្កោតិ, តស្មា ឯវមាហំសុ។ ឯតេនេវ នយេន ឥតោ បរេសុបិ វារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អស្សទ្ធសមន្នាគតោ**តិ បាបធម្មសមន្នាគតោ។ **អសប្បុរិសភត្តី**តិ អសប្បុរិសសេវនោ។ **អសប្បុរិសចិន្តី**តិ អសប្បុរិសចិន្តាយ ចិន្តកោ។ **អសប្បុរិសមន្តី**តិ អសប្បុរិសមន្តនំ មន្តេតា។ **អសប្បុរិសវាចោ**តិ អសប្បុរិសវាចំ ភាសិតា។ **អសប្បុរិសកម្មន្តោ**តិ អសប្បុរិសកម្មានំ កត្តា។ **អសប្បុរិសទិដ្ឋី**តិ អសប្បុរិសទិដ្ឋិយា សមន្នាគតោ។ **អសប្បុរិសទាន**ន្តិ អសប្បុរិសេហិ ទាតព្ពំ ទានំ។ **ត្យាស្ស មិត្តា**តិ តេ អស្ស មិត្តា។ **អត្តព្យាពាធាយបិ ចេតេតី**តិ បាណំ ហនិស្សាមិ, អទិន្នំ អាទិយិស្សាមិ, មិច្ឆា ចរិស្សាមិ, ទស អកុសលកម្មបថេ សមាទាយ វត្តិស្សាមីតិ ឯវំ អត្តនោ ទុក្ខត្ថាយ ចិន្តេតិ។ **បរព្យាពាធាយា**តិ យថា អសុកោ អសុកំ បាណំ ហន្តិ, អសុកស្ស សន្តកំ អទិន្នំ អាទិយតិ, ទស អកុសលកម្មបថេ សមាទាយ វត្តតិ, ឯវំ នំ អាណាបេស្សាមីតិ ឯវំ បរស្ស ទុក្ខត្ថាយ ចិន្តេតិ។ **ឧភយព្យាពាធាយា**តិ អហំ អសុកញ្ច អសុកញ្ច គហេត្វា ទស អកុសលកម្មបថេ សមាទាយ វត្តិស្សាមីតិ ឯវំ ឧភយទុក្ខត្ថាយ ចិន្តេតីតិ។

អត្តព្យាពាធាយបិ មន្តេតីតិអាទីសុ អហំ ទស អកុសលកម្មបថេ សមាទាយ វត្តិស្សាមីតិ មន្តេន្តោ អត្តព្យាពាធាយ មន្តេតិ នាម។ អសុកំ ទស អកុសលកម្មបថេ សមាទបេស្សាមីតិ មន្តេន្តោ បរព្យាពាធាយ មន្តេតិ នាម។ អញ្ញេន សទ្ធឹ – “មយំ ឧភោបិ ឯកតោ ហុត្វា ទស អកុសលកម្មបថេ សមាទាយ វត្តិស្សាមា”តិ មន្តេន្តោ ឧភយព្យាពាធាយ មន្តេតិ នាម។

អសក្កច្ចំ ទានំ ទេតីតិ ទេយ្យធម្មម្បិ បុគ្គលម្បិ ន សក្ករោតិ។ ទេយ្យធម្មំ ន សក្ករោតិ នាម ឧត្តណ្ឌុលាទិទោសសមន្នាគតំ អាហារំ ទេតិ, ន បសន្នំ ករោតិ។ បុគ្គលំ ន សក្ករោតិ នាម និសីទនដ្ឋានំ អសម្មជ្ជិត្វា យត្ថ វា តត្ថ វា និសីទាបេត្វា យំ វា តំ វា អាធារកំ ឋបេត្វា ទានំ ទេតិ។ **អសហត្ថា**តិ អត្តនោ ហត្ថេន, ន ទេតិ, ទាសកម្មការាទីហិ ទាបេតិ។ **អចិត្តីកត្វា**តិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន ទេយ្យធម្មេបិ បុគ្គលេបិ ន ចិត្តីការំ កត្វា ទេតិ។ **អបវិទ្ធ**ន្តិ ឆឌ្ឌេតុកាមោ ហុត្វា វម្មិកេ ឧរគំ បក្ខិបន្តោ វិយ ទេតិ។ **អនាគមនទិដ្ឋិកោ**តិ នោ ផលបាដិកង្ខី ហុត្វា ទេតិ។

តត្ថ ឧបបជ្ជតីតិ ន ទានំ ទត្វា និរយេ ឧបបជ្ជតិ។ យំ បន តេន បាបលទ្ធិកាយ មិច្ឆាទស្សនំ គហិតំ, តាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា និរយេ ឧបបជ្ជតិ។ សុក្កបក្ខោ វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតព្ពោ។ **ទេវមហត្តតា**តិ ឆកាមាវចរទេវា។ **មនុស្សមហត្តតា**តិ តិណ្ណំ កុលានំ សម្បត្តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវ។ ឥទំ បន សុត្តំ សុទ្ធវដ្ដវសេនេវ កថិតន្តិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡបុណ្ណមសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បឋមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អនុបទវគ្គោ

១. អនុបទសុត្តវណ្ណនា

៩៣. ឯវំ មេ សុតន្តិ អនុបទសុត្តំ។ តត្ថ **ឯតទវោចា**តិ ឯតំ (បដិ. ម. ៣.៤) “បណ្ឌិតោ”តិអាទិនា នយេន ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរស្ស គុណកថំ អវោច។ កស្មា? អវសេសត្ថេរេសុ ហិ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរស្ស ឥទ្ធិមាតិ គុណោ បាកដោ, មហាកស្សបស្ស ធុតវាទោតិ, អនុរុទ្ធត្ថេរស្ស ទិព្ពចក្ខុកោតិ, ឧបាលិត្ថេរស្ស វិនយធរោតិ, រេវតត្ថេរស្ស ឈាយី ឈានាភិរតោតិ, អានន្ទត្ថេរស្ស ពហុស្សុតោតិ។ ឯវំ តេសំ តេសំ ថេរានំ តេ តេ គុណា បាកដា, សារិបុត្តត្ថេរស្ស បន អបាកដា។ កស្មា? បញ្ញវតោ ហិ គុណា ន សក្កា អកថិតា ជានិតុំ។ ឥតិ ភគវា “សារិបុត្តស្ស គុណេ កថេស្សាមី”តិ សភាគបរិសាយ សន្និបាតំ អាគមេសិ។ វិសភាគបុគ្គលានញ្ហិ សន្តិកេ វណ្ណំ កថេតុំ ន វដ្ដតិ, តេ វណ្ណេ កថិយមានេ អវណ្ណមេវ កថេន្តិ។ ឥមស្មិំ បន ទិវសេ ថេរស្ស សភាគបរិសា សន្និបតិ, តស្សា សន្និបតិតភាវំ ទិស្វា សត្ថា វណ្ណំ កថេន្តោ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។

តត្ថ **បណ្ឌិតោ**តិ ធាតុកុសលតា អាយតនកុសលតា បដិច្ចសមុប្បាទកុសលតា ឋានាដ្ឋានកុសលតាតិ ឥមេហិ ចតូហិ ការណេហិ បណ្ឌិតោ។ **មហាបញ្ញោ**តិអាទីសុ មហាបញ្ញាទីហិ សមន្នាគតោតិ អត្ថោ។

តត្រិទំ មហាបញ្ញាទីនំ នានត្តំ – តត្ថ កតមា **មហាបញ្ញា**? មហន្តេ សីលក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តេ សមាធិក្ខន្ធេ, បញ្ញាក្ខន្ធេ, វិមុត្តិក្ខន្ធេ, វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា, មហន្តានិ ឋានាដ្ឋានានិ, មហន្តា វិហារសមាបត្តិយោ , មហន្តានិ អរិយសច្ចានិ, មហន្តេ សតិបដ្ឋានេ, សម្មប្បធានេ, ឥទ្ធិបាទេ, មហន្តានិ ឥន្ទ្រិយានិ, ពលានិ, ពោជ្ឈង្គានិ, មហន្តេ អរិយមគ្គេ, មហន្តានិ សាមញ្ញផលានិ, មហន្តា អភិញ្ញាយោ, មហន្តំ បរមត្ថំ និព្ពានំ បរិគ្គណ្ហាតីតិ មហាបញ្ញា។

កតមា **បុថុបញ្ញា**, បុថុ នានាខន្ធេសុ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា។ បុថុ នានាធាតូសុ, បុថុ នានាអាយតនេសុ, បុថុ នានាអត្ថេសុ, បុថុ នានាបដិច្ចសមុប្បាទេសុ, បុថុ នានាសុញ្ញតមនុបលព្ភេសុ, បុថុ នានាអត្ថេសុ, ធម្មេសុ, និរុត្តីសុ, បដិភានេសុ, បុថុ នានាសីលក្ខន្ធេសុ, បុថុ នានាសមាធិ-បញ្ញា-វិមុត្តិ-វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធេសុ, បុថុ នានាឋានាដ្ឋានេសុ, បុថុ នានាវិហារសមាបត្តីសុ, បុថុ នានាអរិយសច្ចេសុ, បុថុ នានាសតិបដ្ឋានេសុ, សម្មប្បធានេសុ, ឥទ្ធិបាទេសុ, ឥន្ទ្រិយេសុ, ពលេសុ, ពោជ្ឈង្គេសុ, បុថុ នានាអរិយមគ្គេសុ, សាមញ្ញផលេសុ, អភិញ្ញាសុ, បុថុ នានាជនសាធារណេ ធម្មេ សមតិក្កម្ម បរមត្ថេ និព្ពានេ ញាណំ បវត្តតីតិ បុថុបញ្ញា។

កតមា **ហាសបញ្ញា**, ឥធេកច្ចោ ហាសពហុលោ វេទពហុលោ តុដ្ឋិពហុលោ បាមោជ្ជពហុលោ សីលំ បរិបូរេតិ, ឥន្ទ្រិយសំវរំ បរិបូរេតិ, ភោជនេ មត្តញ្ញុតំ, ជាគរិយានុយោគំ, សីលក្ខន្ធំ, សមាធិក្ខន្ធំ, បញ្ញាក្ខន្ធំ, វិមុត្តិក្ខន្ធំ, វិមុត្តិញាណទស្សនក្ខន្ធំ បរិបូរេតីតិ ហាសបញ្ញា។ ហាសពហុលោ បាមោជ្ជពហុលោ ឋានាដ្ឋានំ បដិវិជ្ឈតិ, ហាសពហុលោ វិហារសមាបត្តិយោ បរិបូរេតីតិ ហាសបញ្ញា, ហាសពហុលោ អរិយសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ។ សតិបដ្ឋានេ, សម្មប្បធានេ, ឥទ្ធិបាទេ, ឥន្ទ្រិយានិ, ពលានិ, ពោជ្ឈង្គានិ, អរិយមគ្គំ ភាវេតីតិ ហាសបញ្ញា, ហាសពហុលោ សាមញ្ញផលានិ សច្ឆិករោតិ, អភិញ្ញាយោ បដិវិជ្ឈតីតិ ហាសបញ្ញា, ហាសពហុលោ វេទតុដ្ឋិបាមោជ្ជពហុលោ បរមត្ថំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតីតិ ហាសបញ្ញា។

កតមា **ជវនបញ្ញា,** យំកិញ្ចិ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ…បេ… យំ ទូរេ សន្តិកេ វា, សព្ពំ រូបំ អនិច្ចតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ ទុក្ខតោ ខិប្បំ… អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ យា កាចិ វេទនា…បេ… យំកិញ្ចិ វិញ្ញាណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ…បេ… សព្ពំ វិញ្ញាណំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ ចក្ខុ…បេ… ជរាមរណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេន, ទុក្ខំ ភយដ្ឋេន, អនត្តា អសារកដ្ឋេនាតិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា វិភាវយិត្វា វិភូតំ កត្វា រូបនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ វេទនា, សញ្ញា, សង្ខារា, វិញ្ញាណំ , ចក្ខុ…បេ… ជរាមរណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ ខយដ្ឋេន…បេ… វិភូតំ កត្វា ជរាមរណនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ…បេ… វិញ្ញាណំ។ ចក្ខុ…បេ… ជរាមរណំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អនិច្ចំ សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្នំ ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្មន្តិ តុលយិត្វា តីរយិត្វា វិភាវយិត្វា វិភូតំ កត្វា ជរាមរណនិរោធេ និព្ពានេ ខិប្បំ ជវតីតិ ជវនបញ្ញា។

កតមា **តិក្ខបញ្ញា**, ខិប្បំ កិលេសេ ឆិន្ទតីតិ តិក្ខបញ្ញា។ ឧប្បន្នំ កាមវិតក្កំ នាធិវាសេតិ, ឧប្បន្នំ ព្យាបាទវិតក្កំ, ឧប្បន្នំ វិហឹសាវិតក្កំ, ឧប្បន្នុប្បន្នេ បាបកេ អកុសលេ ធម្មេ, ឧប្បន្នំ រាគំ, ទោសំ, មោហំ, កោធំ, ឧបនាហំ, មក្ខំ, បឡាសំ, ឥស្សំ, មច្ឆរិយំ, មាយំ, សាឋេយ្យំ, ថម្ភំ, សារម្ភំ, មានំ, អតិមានំ, មទំ, បមាទំ, សព្ពេ កិលេសេ, សព្ពេ ទុច្ចរិតេ, សព្ពេ អភិសង្ខារេ, សព្ពេ ភវគាមិកម្មេ នាធិវាសេតិ បជហតិ វិនោទេតិ ព្យន្តីករោតិ អនភាវំ គមេតីតិ តិក្ខបញ្ញា។ ឯកស្មឹ អាសនេ ចត្តារោ អរិយមគ្គា, ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ, ចតស្សោ បដិសម្ភិទាយោ, ឆ ច អភិញ្ញាយោ អធិគតា ហោន្តិ សច្ឆិកតា បស្សិតា បញ្ញាយាតិ តិក្ខបញ្ញា។

កតមា **និព្ពេធិកបញ្ញា**, ឥធេកច្ចោ សព្ពសង្ខារេសុ ឧព្ពេគពហុលោ ហោតិ ឧត្តាសពហុលោ ឧក្កណ្ឋនពហុលោ អរតិពហុលោ អនភិរតិពហុលោ ពហិមុខោ ន រមតិ សព្ពសង្ខារេសុ, អនិព្ពិទ្ធបុព្ពំ អប្បទាលិតបុព្ពំ លោភក្ខន្ធំ និព្ពិជ្ឈតិ បទាលេតីតិ និព្ពេធិកបញ្ញា។ អនិព្ពិទ្ធបុព្ពំ អប្បទាលិតបុព្ពំ ទោសក្ខន្ធំ, មោហក្ខន្ធំ, កោធំ, ឧបនាហំ...បេ.... សព្ពេ ភវគាមិកម្មេ និព្ពិជ្ឈតិ បទាលេតីតិ និព្ពេធិកបញ្ញា។

អនុបទធម្មវិបស្សនន្តិ សមាបត្តិវសេន វា ឈានង្គវសេន វា អនុបដិបាដិយា ធម្មវិបស្សនំ វិបស្សតិ, ឯវំ វិបស្សន្តោ អឌ្ឍមាសេន អរហត្តំ បត្តោ។ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ បន សត្តហិ ទិវសេហិ។ ឯវំ សន្តេបិ សារិបុត្តត្ថេរោ មហាបញ្ញវន្តតរោ។ មហាមោគ្គល្លានត្ថេរោ ហិ សាវកានំ សម្មសនចារំ យដ្ឋិកោដិយា ឧប្បីឡេន្តោ វិយ ឯកទេសមេវ សម្មសន្តោ សត្ត ទិវសេ វាយមិត្វា អរហត្តំ បត្តោ។ សារិបុត្តត្ថេរោ ឋបេត្វា ពុទ្ធានំ បច្ចេកពុទ្ធានញ្ច សម្មសនចារំ សាវកានំ សម្មសនចារំ និប្បទេសំ សម្មសិ។ ឯវំ សម្មសន្តោ អឌ្ឍមាសំ វាយមិ។ អរហត្តញ្ច កិរ បត្វា អញ្ញាសិ – “ឋបេត្វា ពុទ្ធេ ច បច្ចេកពុទ្ធេ ច អញ្ញោ សាវកោ នាម បញ្ញាយ មយា បត្តព្ពំ បត្តុំ សមត្ថោ នាម ន ភវិស្សតី”តិ។ យថា ហិ បុរិសោ វេឡុយដ្ឋឹ គណ្ហិស្សាមីតិ មហាជដំ វេឡុំ ទិស្វា ជដំ ឆិន្ទន្តស្ស បបញ្ចោ ភវិស្សតីតិ អន្តរេន ហត្ថំ បវេសេត្វា សម្បត្តមេវ យដ្ឋឹ មូលេ ច អគ្គេ ច ឆិន្ទិត្វា អាទាយ បក្កមេយ្យ, សោ កិញ្ចាបិ បឋមតរំ គច្ឆតិ, យដ្ឋឹ បន សារំ វា ឧជុំ វា ន លភតិ។ អបរោ ច តថារូបមេវ វេឡុំ ទិស្វា “សចេ សម្បត្តំ យដ្ឋឹ គណ្ហិស្សាមិ, សារំ វា ឧជុំ វា ន លភិស្សាមី”តិ កច្ឆំ ពន្ធិត្វា មហន្តេន សត្ថេន វេឡុជដំ ឆិន្ទិត្វា សារា ចេវ ឧជូ ច យដ្ឋិយោ ឧច្ចិនិត្វា អាទាយ បក្កមេយ្យ។ អយំ កិញ្ចាបិ បច្ឆា គច្ឆតិ, យដ្ឋិយោ បន សារា ចេវ ឧជូ ច លភតិ។ ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ ឥមេសំ ទ្វិន្នំ ថេរានំ បធានំ។

ឯវំ បន អឌ្ឍមាសំ វាយមិត្វា ធម្មសេនាបតិ សារិបុត្តត្ថេរោ សូករខតលេណទ្វារេ ភាគិនេយ្យស្ស ទីឃនខបរិព្ពាជកស្ស វេទនាបរិគ្គហសុត្តន្តេ ទេសិយមានេ ទសពលំ ពីជយមានោ ឋិតោ ទេសនានុសារេន ញាណំ បេសេត្វា បព្ពជិតទិវសតោ បន្នរសមេ ទិវសេ សាវកបារមិញាណស្ស មត្ថកំ បត្វា សត្តសដ្ឋិ ញាណានិ បដិវិជ្ឈិត្វា សោឡសវិធំ បញ្ញំ អនុប្បត្តោ។

តត្រិទំ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តស្ស អនុបទធម្មវិបស្សនាយាតិ យា អនុបទធម្មវិបស្សនំ វិបស្សតីតិ អនុបទធម្មវិបស្សនា វុត្តា, តត្រ អនុបទធម្មវិបស្សនាយ សារិបុត្តស្ស ឥទំ ហោតិ។ ឥទានិ វត្តព្ពំ តំ តំ វិបស្សនាកោដ្ឋាសំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

៩៤. បឋមេ ឈានេតិ យេ បឋមេ ឈានេ អន្តោសមាបត្តិយំ ធម្មា។ **ត្យាស្សា**តិ តេ អស្ស។ **អនុបទវវត្ថិតា ហោន្តី**តិ អនុបដិបាដិយា វវត្ថិតា បរិច្ឆិន្នា ញាតា វិទិតា ហោន្តិ។ កថំ? ថេរោ ហិ តេ ធម្មេ ឱលោកេន្តោ អភិនិរោបនលក្ខណោ វិតក្កោ វត្តតីតិ ជានាតិ។ តថា អនុមជ្ជនលក្ខណោ វិចារោ, ផរណលក្ខណា បីតិ, សាតលក្ខណំ សុខំ, អវិក្ខេបលក្ខណា ចិត្តេកគ្គតា, ផុសនលក្ខណោ ផស្សោ វេទយិតលក្ខណា វេទនា, សញ្ជាននលក្ខណា សញ្ញា, ចេតយិតលក្ខណា ចេតនា, វិជាននលក្ខណំ វិញ្ញាណំ, កត្តុកម្យតាលក្ខណោ ឆន្ទោ, អធិមោក្ខលក្ខណោ អធិមោក្ខោ, បគ្គាហលក្ខណំ វីរិយំ ឧបដ្ឋានលក្ខណា សតិ, មជ្ឈត្តលក្ខណា ឧបេក្ខា, អនុនយមនសិការលក្ខណោ មនសិការោ វត្តតីតិ ជានាតិ។ ឯវំ ជានំ អភិនិរោបនដ្ឋេន វិតក្កំ សភាវតោ វវត្ថបេតិ...បេ.... អនុនយមនសិការណដ្ឋេន មនសិការំ សភាវភាវតោ វវត្ថបេតិ។ តេន វុត្តំ “ត្យាស្ស ធម្មា អនុបទវវត្ថិតា ហោន្តី”តិ។

វិទិតា ឧប្បជ្ជន្តីតិ ឧប្បជ្ជមានា វិទិតា បាកដាវ ហុត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ។ **វិទិតា ឧបដ្ឋហន្តី**តិ តិដ្ឋមានាបិ វិទិតា បាកដាវ ហុត្វា តិដ្ឋន្តិ។ **វិទិតា អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តី**តិ និរុជ្ឈមានាបិ វិទិតា បាកដាវ ហុត្វា និរុជ្ឈន្តិ។ ឯត្ថ បន តំញាណតា ចេវ ញាណពហុតា ច មោចេតព្ពា។ យថា ហិ តេនេវ អង្គុលគ្គេន តំ អង្គុលគ្គំ ន សក្កា ផុសិតុំ, ឯវមេវ តេនេវ ចិត្តេន តស្ស ចិត្តស្ស ឧប្បាទោ វា ឋិតិ វា ភង្គោ វា ន សក្កា ជានិតុន្តិ។ ឯវំ តាវ តំញាណតា មោចេតព្ពា។ យទិ បន ទ្វេ ចិត្តានិ ឯកតោ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, ឯកេន ចិត្តេន ឯកស្ស ឧប្បាទោ វា ឋិតិ វា ភង្គោ វា សក្កា ភវេយ្យ ជានិតុំ។ ទ្វេ បន ផស្សា វា វេទនា វា សញ្ញា វា ចេតនា វា ចិត្តានិ វា ឯកតោ ឧប្បជ្ជនកានិ នាម

នត្ថិ, ឯកេកមេវ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ ញាណពហុតា មោចេតព្ពា។ ឯវំ សន្តេ កថំ? មហាថេរស្ស អន្តោសមាបត្តិយំ សោឡស ធម្មា វិទិតា បាកដា ហោន្តីតិ។ វត្ថារម្មណានំ បរិគ្គហិតតាយ។ ថេរេន ហិ វត្ថុ ចេវ អារម្មណញ្ច បរិគ្គហិតំ, តេនស្ស តេសំ ធម្មានំ ឧប្បាទំ អាវជ្ជន្តស្ស ឧប្បាទោ បាកដោ ហោតិ, ឋានំ អាវជ្ជន្តស្ស ឋានំ បាកដំ ហោតិ, ភេទំ អាវជ្ជន្តស្ស ភេទោ បាកដោ ហោតិ។ តេន វុត្តំ "វិទិតា ឧប្បជ្ជន្តិ វិទិតា ឧបដ្ឋហន្តិ វិទិតា អព្ភត្ថំ គច្ឆន្តី"តិ។ **អហុត្វា សម្ភោន្តី**តិ ឥមិនា ឧទយំ បស្សតិ។ **ហុត្វា បដិវេន្តី**តិ ឥមិនា វយំ បស្សតិ។

អនុបាយោតិ រាគវសេន អនុបគមនោ ហុត្វា។ **អនបាយោ**តិ បដិឃវសេន អនបគតោ។ **អនិស្សិតោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិនិស្សយេហិ អនិស្សិតោ។ **អប្បដិពទ្ធោ**តិ ឆន្ទរាគេន អពទ្ធោ។ **វិប្បមុត្តោ**តិ កាមរាគតោ វិប្បមុត្តោ។ **វិសំយុត្តោ**តិ ចតូហិ យោគេហិ សព្ពកិលេសេហិ វា វិសំយុត្តោ។ **វិមរិយាទីកតេនា**តិ និម្មរិយាទីកតេន។ **ចេតសា**តិ ឯវំវិធេន ចិត្តេន វិហរតិ។

តត្ថ ទ្វេ មរិយាទា កិលេសមរិយាទា ច អារម្មណមរិយាទា ច។ សចេ ហិស្ស អន្តោសមាបត្តិយំ បវត្តេ សោឡស ធម្មេ អារព្ភ រាគាទយោ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, កិលេសមរិយាទា តេន កតា ភវេយ្យ, តេសុ បនស្ស ឯកោបិ ន ឧប្បន្នោតិ កិលេសមរិយាទា នត្ថិ។ សចេ បនស្ស អន្តោសមាបត្តិយំ បវត្តេ សោឡស ធម្មេ អាវជ្ជន្តស្ស ឯកច្ចេ អាបាថំ នាគច្ឆេយ្យុំ។ ឯវមស្ស អារម្មណមរិយាទា ភវេយ្យុំ។ តេ បនស្ស សោឡស ធម្មេ អាវជ្ជន្តស្ស អាបាថំ អនាគតធម្មោ នាម នត្ថីតិ អារម្មណមរិយាទាបិ នត្ថិ។

អបរាបិ ទ្វេ មរិយាទា វិក្ខម្ភនមរិយាទា ច សមុច្ឆេទមរិយាទា ច។ តាសុ សមុច្ឆេទមរិយាទា ឧបរិ អាគមិស្សតិ, ឥមស្មឹ បន ឋានេ វិក្ខម្ភនមរិយាទា អធិប្បេតា។ តស្ស វិក្ខម្ភិតបច្ចនីកត្តា នត្ថីតិ វិមរិយាទិកតេន ចេតសា វិហរតិ។

ឧត្តរិ និស្សរណន្តិ ឥតោ ឧត្តរិ និស្សរណំ។ អញ្ញេសុ ច សុត្តេសុ "ឧត្តរិ និស្សរណ"ន្តិ និព្ពានំ វុត្តំ, ឥធ បន អនន្តរោ វិសេសោ អធិប្បេតោតិ វេទិតព្ពោ។ **តព្ពហុលីការា**តិ តស្ស បជាននស្ស ពហុលីករណេន។ **អត្ថិត្វេវស្ស ហោតី**តិ តស្ស ថេរស្ស អត្ថីតិយេវ ទឡ្ហតរំ ហោតិ។ ឥមិនា នយេន សេសវារេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ទុតិយវារេ បន សម្បសាទនដ្ឋេន **សម្បសាទោ**។ សភាវតោ វវត្ថបេតិ។

ចតុត្ថវារេ **ឧបេក្ខា**តិ សុខដ្ឋានេ វេទនុបេក្ខាវ។ **បស្សទ្ធត្តា ចេតសោ អនាភោគោ**តិ យោ សោ "យទេវ តត្ថ សុខ"ន្តិ ចេតសោ អាភោគោ, ឯតេនេតំ ឱឡារិកមក្ខាយតីតិ ឯវំ បស្សទ្ធត្តា ចេតសោ អនាភោគោ វុត្តោ, តស្ស អភាវាតិ អត្ថោ។ **សតិបារិសុទ្ធី**តិ បរិសុទ្ធាសតិយេវ។ **ឧបេក្ខាបិ** បារិសុទ្ធិឧបេក្ខា។

៩៥. សតោ វុដ្ឋហតីតិ សតិយា សមន្នាគតោ ញាណេន សម្បជានោ ហុត្វា វុដ្ឋាតិ។ **តេ ធម្មេ សមនុបស្សតី**តិ យស្មា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនេ ពុទ្ធានំយេវ អនុបទធម្មវិបស្សនា ហោតិ, ន សាវកានំ, តស្មា ឯត្ថ កលាបវិបស្សនំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។

បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តីតិ មគ្គបញ្ញាយ ចត្តារិ សច្ចានិ ទិស្វា ចត្តារោ អាសវា ខីណា ហោន្តិ។ សារិបុត្តត្ថេរស្ស សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធំ អាហរិត្វា អរហត្តំ បត្តវារោបិ អត្ថិ, និរោធសមាបត្តិ សមាបន្នវារោបិ។ អរហត្តំ បត្តវារោ ឥធ គហិតោ, និរោធំ បន ចិណ្ណវសិតាយ អបរាបរំ សមាបជ្ជិស្សតីតិ វទន្តិ។

តត្ថស្ស យស្មឹ កាលេ និរោធសមាបត្តិ សីសំ ហោតិ, និរោធស្ស វារោ អាគច្ឆតិ, ផលសមាបត្តិ គុឡ្ហា ហោតិ។ យស្មឹ កាលេ ផលសមាបត្តិ សីសំ ហោតិ, ផលសមាបត្តិយា វារោ អាគច្ឆតិ, និរោធសមាបត្តិ គុឡ្ហា ហោតិ។ ជម្ពុទីបវាសិនោ ថេរា បន វទន្តិ "សារិបុត្តត្ថេរោ សមថវិបស្សនំ យុគនទ្ធំ អាហរិត្វា អនាគាមិផលំ សច្ឆិកត្វា និរោធំ សមាបជ្ជិ, និរោធា វុដ្ឋាយ អរហត្តំ បត្តោ"តិ។ **តេ ធម្មេ**តិ អន្តោសមាបត្តិយំ បវត្តេ តិសមុដ្ឋានិករូបធម្មេ, ហេដ្ឋា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយំ បវត្តធម្មេ វា។ តេបិ ហិ ឥមស្មឹ វារេ វិបស្សិតព្ពធម្មាវ, តស្មា តេ វា វិបស្សតីតិ ទស្សេតុំ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

៩៧. វសិប្បត្តោតិ ចិណ្ណវសិតំ បត្តោ។ **បារមិប្បត្តោ**តិ និប្ផត្តិំ បត្តោ។ **ឱរសោ**តិអាទីសុ ថេរោ ភគវតោ ឧរេ និព្ពត្តសទ្ទំ សុត្វា ជាតោតិ **ឱរសោ**, មុខេន បភាវិតំ សទ្ទំ សុត្វា ជាតោតិ **មុខតោ ជាតោ**, ធម្មេន បន ជាតត្តា និម្មិតត្តា **ធម្មជោ ធម្មនិម្មិតោ**, ធម្មទាយស្ស អាទិយនតោ **ធម្មទាយាទោ**, អាមិសទាយស្ស អនាទិយនតោ **នោ អាមិសទាយាទោ**តិ វេទិតព្ពោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អនុបទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឆព្ពិសោធនសុត្តវណ្ណនា

៩៨. ឯវំ មេ សុតន្តិ ឆព្ពិសោធនសុត្តំ។ តត្ថ **ខីណា ជាតី**តិអាទីសុ ឯកេនាបិ បទេន អញ្ញា ព្យាកតាវ ហោតិ, ទ្វីហិបិ។ ឥធ បន ចតូហិ បទេហិ អញ្ញាព្យាករណំ អាគតំ។ **ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋវាទិតា**តិអាទីសុ យាយ ចេតនាយ ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋំ មេតិ វទតិ, សា ទិដ្ឋេ ទិដ្ឋវាទិតា នាម។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អយមនុធម្មោ**តិ អយំ សភាវោ។ **អភិនន្ទិតព្ព**ន្តិ ន កេវលំ អភិនន្ទិតព្ពំ, បរិនិព្ពុតស្ស បនស្ស សព្ពោបិ ខីណាសវស្ស សក្ការោ កាតព្ពោ។ **ឧត្តរិំ បញ្ហោ**តិ សចេ បនស្ស វេយ្យាករណេន អសន្តុដ្ឋា ហោថ, ឧត្តរិម្បិ អយំ បញ្ហោ បុច្ឆិតព្ពោតិ ទស្សេតិ។ ឥតោ បរេសុបិ តីសុ វារេសុ អយមេវ នយោ។

៩៩. អពលន្តិ ទុព្ពលំ។ **វិរាគុន**ន្តិ វិគច្ឆនសភាវំ។ **អនស្សាសិក**ន្តិ អស្សាសវិរហិតំ។ **ឧបាយូបាទានា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីនមេតំ អធិវចនំ។ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ ហិ តេភូមកធម្មេ ឧបេន្តីតិ **ឧបាយា**, ឧបាទិយន្តីតិ **ឧបាទានា។ ចេតសោ អធិដ្ឋានាភិនិវេសានុសយា**តិបិ តាសំយេវ នាមំ។ ចិត្តញ្ហិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ សក្កាយធម្មេសុ តិដ្ឋតិ អធិតិដ្ឋតីតិ តណ្ហាទិដ្ឋិយោ **ចេតសោ អធិដ្ឋានា**, តាហិ តំ អភិនិវិសតីតិ **អភិនិវេសា**, តាហិយេវ តំ អនុសេតីតិ **អនុសយា**តិ វុច្ចន្តិ។ **ខយា វិរាគា**តិអាទីសុ ខយេន វិរាគេនាតិ អត្ថោ។ សព្ពានិ ចេតានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានេវ។

១០០. បថវីធាតូតិ បតិដ្ឋានធាតុ។ **អាបោធាតូ**តិ អាពន្ធនធាតុ។ **តេជោធាតូ**តិ បរិបាចនធាតុ។ **វាយោធាតូ**តិ វិត្ថម្ភនធាតុ។ **អាកាសធាតូ**តិ អសម្ផុដ្ឋធាតុ។ **វិញ្ញាណធាតូ**តិ វិជាននធាតុ។ **ន អនត្តតោ ឧបគច្ឆិ**ន្តិ អហំ អត្តាតិ អត្តកោដ្ឋាសេន ន ឧបគមិំ។ **ន ច បថវីធាតុនិស្សិត**ន្តិ បថវីធាតុនិស្សិតា សេសធាតុយោ ច ឧបាទារូបញ្ច អរូបក្ខន្ធា ច។ តេបិ ហិ និស្សិតវត្ថុរូបានំ បថវីធាតុនិស្សិតត្តា ឯកេន បរិយាយេន បថវីធាតុនិស្សិតាវ។ តស្មា “ន ច បថវីធាតុនិស្សិត”ន្តិ វទន្តោ សេសរូបារូបធម្មេបិ អត្តតោ ន ឧបគច្ឆិន្តិ វទតិ។ អាកាសធាតុនិស្សិតបទេ បន អវិនិព្ភោគវសេន សព្ពម្បិ ភូតុបាទារូបំ **អាកាសធាតុនិស្សិតំ** នាម , តថា តំនិស្សិតរូបវត្ថុកា អរូបក្ខន្ធា។ ឯវំ ឥធាបិ រូបារូបំ គហិតមេវ ហោតិ។ វិញ្ញាណធាតុនិស្សិតបទេ បន សហជាតា តយោ ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានរូបញ្ច **វិញ្ញាណធាតុនិស្សិត**ន្តិ រូបារូបំ គហិតមេវ ហោតិ។

១០១. រូបេ ចក្ខុវិញ្ញាណេ ចក្ខុវិញ្ញាណវិញ្ញាតព្ពេសុ ធម្មេសូតិ ឯត្ថ យំ អតីតេ ចក្ខុទ្វារស្ស អាបាថំ អាគន្ត្វា និរុទ្ធំ, យញ្ច អនាគតេ អាបាថំ អាគន្ត្វា និរុជ្ឈិស្សតិ, យម្បិ ឯតរហិ អាគន្ត្វា និរុទ្ធំ, តំ សព្ពំ រូបំ នាម។ យំ បន អតីតេបិ អាបាថំ អនាគន្ត្វា និរុទ្ធំ, អនាគតេបិ អនាគន្ត្វា និរុជ្ឈិស្សតិ, ឯតរហិបិ អនាគន្ត្វា និរុទ្ធំ, តំ ចក្ខុវិញ្ញាណវិញ្ញាតព្ពធម្មេសុ សង្គហិតន្តិ វុត្តេ តិបិដកចូឡាភយត្ថេរោ អាហ – “ឥមស្មិំ ឋានេ ទ្វិធា ករោថ, ឧបរិ ឆន្ទោវារេ កិន្តិ ករិស្សថ, នយិទំ លព្ភតី”តិ។ តស្មា តីសុ កាលេសុ អាបាថំ អាគតំ វា អនាគតំ វា សព្ពម្បិ តំ រូបមេវ, ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តា បន តយោ ខន្ធា ចក្ខុវិញ្ញាណវិញ្ញាតព្ពធម្មាតិ វេទិតព្ពា។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ “ចក្ខុវិញ្ញាណេន សទ្ធិំ វិញ្ញាតព្ពេសុ ធម្មេសូ”តិ។ **ឆន្ទោ**តិ តណ្ហាឆន្ទោ។ **រាគោ**តិ ស្វេវ រជ្ជនវសេន រាគោ។ **នន្ទី**តិ ស្វេវ អភិនន្ទនវសេន នន្ទី។ **តណ្ហា**តិ ស្វេវ តណ្ហាយនវសេន តណ្ហា។ សេសទ្វារេសុបិ ឯសេវ នយោ។

១០២. អហង្ការមមង្ការមានានុសយាតិ ឯត្ថ អហង្ការោ មានោ, មមង្ការោ តណ្ហា, ស្វេវ មានានុសយោ។ **អាសវានំ ខយញាណាយា**តិ ឥទំ បុព្ពេនិវាសំ ទិព្ពចក្ខុញ្ច អវត្វា កស្មា វុត្តំ? ភិក្ខុ លោកិយធម្មំ ន បុច្ឆន្តិ, លោកុត្តរមេវ បុច្ឆន្តិ, តស្មា បុច្ឆិតបញ្ហំយេវ កថេន្តោ ឯវមាហ។ ឯកវិស្សជ្ជិតសុត្តំ នាមេតំ, ឆព្ពិសោធនន្តិបិស្ស នាមំ។ ឯត្ថ ហិ ចត្តារោ វោហារា បញ្ច ខន្ធា ឆ ធាតុយោ ឆ អជ្ឈត្តិកពាហិរានិ អាយតនានិ អត្តនោ សវិញ្ញាណកកាយោ បរេសំ សវិញ្ញាណកកាយោតិ ឥមេ ឆ កោដ្ឋាសា វិសុទ្ធា, តស្មា “ឆព្ពិសោធនិយ”ន្តិ វុត្តំ។ **បរសមុទ្ទវាសិត្ថេរា** បន អត្តនោ ច បរស្ស ច វិញ្ញាណកកាយំ ឯកមេវ កត្វា ចតូហិ អាហារេហិ សទ្ធិន្តិ ឆ កោដ្ឋាសេ វទន្តិ។

ឥមេ បន ឆ កោដ្ឋាសា “កិំ តេ អធិគតំ, កិន្តិ តេ អធិគតំ, កទា តេ អធិគតំ, កត្ថ តេ អធិគតំ, កតមេ តេ កិលេសា បហីនា, កតមេសំ ត្វំ ធម្មានំ លាភី”តិ (បារា. ១៩៨) ឯវំ វិនយនិទ្ទេសបរិយាយេន សោធេតព្ពា។

ឯត្ថ ហិ **កិំ តេ អធិគត**ន្តិ អធិគមបុច្ឆា, ឈានវិមោក្ខាទីសុ សោតាបត្តិមគ្គាទីសុ វា កិំ តយា អធិគតំ។ **កិន្តិ តេ អធិគត**ន្តិ ឧបាយបុច្ឆា។ អយញ្ហិ ឯត្ថាធិប្បាយោ – កិំ តយា អនិច្ចលក្ខណំ ធុរំ កត្វា អធិគតំ, ទុក្ខានត្តលក្ខណេសុ អញ្ញតរំ វា, កិំ វា សមាធិវសេន អភិនិវិសិត្វា , ឧទាហុ វិបស្សនាវសេន, តថា កិំ រូបេ

អភិនិវិសិត្វា, ឧទាហុ អរូបេ, កឹ វា អជ្ឈត្តំ អភិនិវិសិត្វា, ឧទាហុ ពហិទ្ធាតិ។ **កទា តេ អធិគត**ន្តិ កាលបុច្ឆា, បុព្ពណ្ហមជ្ឈន្ហិកាទីសុ កតរស្មឹ កាលេតិ វុត្តំ ហោតិ។

កត្ថ តេ អធិគតន្តិ ឱកាសបុច្ឆា, កិស្មឹ ឱកាសេ, កឹ រត្តិដ្ឋានេ ទិវាដ្ឋានេ រុក្ខមូលេ មណ្ឌបេ កតរស្មឹ វា វិហារេតិ វុត្តំ ហោតិ។ **កតមេ តេ កិលេសា បហីនា**តិ បហីនកិលេសេ បុច្ឆតិ, កតរមគ្គវជ្ឈា តវ កិលេសា បហីនាតិ វុត្តំ ហោតិ។

កតមេសំ ត្វំ ធម្មានំ លាភីតិ បដិលទ្ធធម្មបុច្ឆា, បឋមមគ្គាទីសុ កតមេសំ ត្វំ ធម្មានំ លាភីតិ វុត្តំ ហោតិ។

តស្មា ឥទានិ ចេបិ កោចិ ភិក្ខុ ឧត្តរិមនុស្សធម្មាធិគមំ ព្យាករេយ្យ, ន សោ ឯត្តាវតាវ សក្កាតព្ពោ។ ឥមេសុ បន ឆសុ ឋានេសុ សោធនត្ថំ វត្តព្ពោ “កឹ តេ អធិគតំ, កឹ ឈានំ ឧទាហុ វិមោក្ខាទីសុ អញ្ញតរ”ន្តិ? យោ ហិ យេន អធិគតោ ធម្មោ, សោ តស្ស បាកដោ ហោតិ។ សចេ “ឥទំ នាម មេ អធិគត”ន្តិ វទតិ, តតោ “កិន្តិ តេ អធិគត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពោ។ អនិច្ចលក្ខណាទីសុ កឹ ធុរំ កត្វា, អដ្ឋតឹសាយ វា អារម្មណេសុ រូបារូប អជ្ឈត្តពហិទ្ធាទិភេទេសុ វា ធម្មេសុ កេន មុខេន អភិនិវិសិត្វាតិ? យោ ហិ យស្សាភិនិវេសោ, សោ តស្ស បាកដោ ហោតិ។

សចេ បន “អយំ នាម មេ អភិនិវេសោ, ឯវំ មយា អធិគត”ន្តិ វទតិ, តតោ “កទា តេ អធិគត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពោ, “កឹ បុព្ពណ្ហេ, ឧទាហុ មជ្ឈន្ហិកាទីសុ អញ្ញតរស្មឹ កាលេ”តិ ? សព្ពេសញ្ហិ អត្តនា អធិគតកាលោ បាកដោ ហោតិ។ សចេ “អមុកស្មឹ នាម មេ កាលេ អធិគត”ន្តិ វទតិ, តតោ “កត្ថ តេ អធិគត”ន្តិ បុច្ឆិតព្ពោ, “កឹ ទិវាដ្ឋានេ, ឧទាហុ រត្តិដ្ឋានាទីសុ អញ្ញតរស្មឹ ឱកាសេ”តិ? សព្ពេសញ្ហិ អត្តនា អធិគតោកាសោ បាកដោ ហោតិ។ សចេ “អមុកស្មឹ នាម មេ ឱកាសេ អធិគត”ន្តិ វទតិ, តតោ “កតមេ តេ កិលេសា បហីនា”តិ បុច្ឆិតព្ពោ, “កឹ បឋមមគ្គវជ្ឈា, ឧទាហុ ទុតិយាទិមគ្គវជ្ឈា”តិ? សព្ពេសញ្ហិ អត្តនា អធិគតមគ្គេន បហីន កិលេសា បាកដា ហោន្តិ។

សចេ “ឥមេ នាម មេ កិលេសា បហីនា”តិ វទតិ, តតោ “កតមេសំ ត្វំ ធម្មានំ លាភី”តិ បុច្ឆិតព្ពោ, “កឹ សោតាបត្តិមគ្គស្ស, ឧទាហុ សកទាគាមិមគ្គាទីសុ អញ្ញតរស្សា”តិ? សព្ពេសញ្ហិ អត្តនា អធិគតធម្មោ បាកដោ ហោតិ។ សចេ “ឥមេសំ នាមាហំ ធម្មានំ លាភី”តិ វទតិ, ឯត្តាវតាបិស្ស វចនំ ន សទ្ធាតព្ពំ។ ពហុស្សុតា ហិ ឧគ្គហបរិបុច្ឆាកុសលា ភិក្ខូ ឥមានិ ឆ ឋានានិ សោធេតុំ សក្កោន្តិ។ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ អាគមនបដិបទា សោធេតព្ពា, យទិ អាគមនបដិបទា ន សុជ្ឈតិ, “ឥមាយ បដិបទាយ លោកុត្តរធម្មា នាម ន លព្ភន្តី”តិ អបនេតព្ពោ។

យទិ បនស្ស អាគមនបដិបទា សុជ្ឈតិ, “ទីឃរត្តំ តីសុ សិក្ខាសុ អប្បមត្តោ ជាគរិយមនុយុត្តោ ចតូសុ បច្ចយេសុ អលគ្គោ អាកាសេ បាណិសមេន ចេតសា វិហរតី”តិ បញ្ញាយតិ, តស្ស ភិក្ខុនោ ព្យាករណំ បដិបទាយ សទ្ធឹ សំសន្ទតិ សមេតិ។ “សេយ្យថាបិ នាម គង្គោទកំ យមុនោទកេន សទ្ធឹ សំសន្ទតិ សមេតិ, ឯវមេវ សុបញ្ញត្តា តេន ភគវតា សាវកានំ និព្ពានគាមិនី បដិបទា សំសន្ទតិ សមេតិ និព្ពានញ្ច បដិបទា ចា”តិ (ទី. និ. ២.២៩៦) វុត្តសទិសំ ហោតិ។

អបិច ខោ ឯត្តកេនាបិ សក្ការោ ន កាតព្ពោ។ កស្មា? ឯកច្ចស្ស ហិ បុថុជ្ជនស្សាបិ សតោ ខីណាសវ បដិបត្តិសទិសា បដិបទា ហោតិ។ តស្មា សោ ភិក្ខុ តេហិ តេហិ ឧបាយេហិ ឧត្តាសេតព្ពោ។ ខីណាសវស្ស នាម អសនិយាបិ មត្ថកេ បតមានាយ ភយំ វា ឆម្ភិតត្តំ វា លោមហំសោ វា ន ហោតិ, បុថុជ្ជនស្ស អប្បមត្តកេនាបិ ហោតិ។

តត្រិមានិ វត្ថូនិ – ទីឃភាណកអភយត្ថេរោ កិរ ឯកំ បិណ្ឌបាតិកំ បរិគ្គហេតុំ អសក្កោន្តោ ទហរស្ស សញ្ញំ អទាសិ។ សោ តំ ន្ហាយមានំ កល្យាណិនទីមុខទ្វារេ និមុជ្ជិត្វា បាទេ អគ្គហេសិ។ បិណ្ឌបាតិកោ កុម្ភីលោតិ សញ្ញាយ មហាសទ្ទមកាសិ, តទា នំ បុថុជ្ជនោតិ សញ្ជានឹសុ។ ចន្ទមុខតិស្សរាជកាលេ បន មហាវិហារេ សង្ឃត្ថេរោ ខីណាសវោ ទុព្ពលចក្ខុកោ វិហារេយេវ អច្ឆិ។ រាជា ថេរំ បរិគ្គណ្ហិស្សាមីតិ ភិក្ខូសុ ភិក្ខាចារំ គតេសុ អប្បសទ្ទោ ឧបសង្កមិត្វា សប្បោ វិយ បាទេ អគ្គហេសិ។ ថេរោ សិលាថម្ភោ វិយ និច្ចលោ ហុត្វា កោ ឯត្ថាតិ អាហ ? អហំ, ភន្តេ, តិស្សោតិ។ សុគន្ធំ វាយសិ នោ តិស្សាតិ? ឯវំ ខីណាសវស្ស ភយំ នាម នត្ថីតិ។

ឯកច្ចោ បន បុថុជ្ជនោបិ អតិសូរោ ហោតិ និព្ភយោ។ សោ រញ្ជនីយេន អារម្មណេន បរិគ្គណ្ហិតព្ពោ។ វសភរាជាបិ ហិ ឯកំ ថេរំ បរិគ្គណ្ហមានោ ឃរេ និសីទាបេត្វា តស្ស សន្តិកេ ពទរសាឡវំ មទ្ទមានោ និសីទិ។ មហាថេរស្ស ខេឡោ ចលិ, តតោ ថេរស្ស បុថុជ្ជនភាវោ អាវិភូតោ។ ខីណាសវស្ស ហិ រសតណ្ហា នាម សុប្បហីនា, ទិព្ពេសុបិ រសេសុ និកន្តិ នាម ន ហោតិ។ តស្មា ឥមេហិ ឧបាយេហិ បរិគ្គហេត្វា សចស្ស ភយំ វា ឆម្ភិតត្តំ វា លោមហំសោ វា រសតណ្ហា វា ឧប្បជ្ជតិ, ន ត្វំ អរហាតិ អបនេតព្ពោ។ សចេ បន អភីរូ អច្ឆម្ភី អនុត្រាសី ហុត្វា សីហោ វិយ និសីទតិ, ទិព្ពារម្មណេបិ និកន្តឹ ន ជនេតិ។ អយំ ភិក្ខុ សម្បន្នវេយ្យាករណោ សមន្តា រាជរាជមហាមត្តាទីហិ បេសិតំ សក្ការំ អរហតីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ឆព្ពិសោធនសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សប្បុរិសធម្មសុត្តវណ្ណនា

១០៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ សប្បុរិសធម្មសុត្តំ។ តត្ថ **សប្បុរិសធម្ម**ន្តិ សប្បុរិសានំ ធម្មំ។ **អសប្បុរិសធម្ម**ន្តិ បាបបុរិសានំ ធម្មំ។ ឯវំ មាតិកំ ឋបេត្វាបិ បុន យថា នាម មគ្គកុសលោ បុរិសោ វាមំ មុញ្ចិត្វា ទក្ខិណំ គណ្ហាតិ។ បឋមំ មុញ្ចិតព្ពំ កថេតិ, ឯវំ បហាតព្ពំ ធម្មំ បឋមំ ទេសេន្តោ **កតមោ ច, ភិក្ខវេ, អសប្បុរិសធម្មោ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧច្ចាកុលា**តិ ខត្តិយកុលា វា ព្រាហ្មណកុលា វា។ ឯតទេវ ហិ កុលទ្វយំ “ឧច្ចាកុល”ន្តិ វុច្ចតិ។ **សោ តត្ថ បុជ្ជោ**តិ សោ ភិក្ខុ តេសុ ភិក្ខូសុ បូជារហោ។ **អន្តរំ ករិត្វា**តិ អព្ភន្តរំ កត្វា។

មហាកុលាតិ ខត្តិយកុលា វា ព្រាហ្មណកុលា វា វេស្សកុលា វា។ ឥទមេវ ហិ កុលត្តយំ “មហាកុល”ន្តិ វុច្ចតិ។ **មហាភោគកុលា**តិ មហន្តេហិ ភោគេហិ សមន្នាគតា កុលា។ **ឧឡារភោគកុលា**តិ ឧឡារេហិ បណីតេហិ ភោគេហិ សម្បន្នកុលា។ ឥមស្មឹ បទទ្វយេ ចត្តារិបិ កុលានិ លព្ភន្តិ។ យត្ថ កត្ថចិ កុលេ ជាតោ ហិ បុញ្ញពលេហិ មហាភោគោបិ ឧឡារភោគោបិ ហោតិយេវ។

១០៦. យសស្សីតិ បរិវារសម្បន្នោ។ **អប្បញ្ញាតា**តិ រត្តឹ ខិត្តសរា វិយ សង្ឃមជ្ឈាទីសុ ន បញ្ញាយន្តិ។ **អប្បេសក្ខា**តិ អប្បបរិវារា។

១០៧. អារញ្ញិកោតិ សមាទិន្នអារញ្ញិកធុតង្គោ។ សេសធុតង្គេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមស្មិញ្ច សុត្តេ បាឡិយំ នវេវ ធុតង្គានិ អាគតានិ, វិត្ថារេន បនេតានិ តេរស ហោន្តិ។ តេសុ យំ វត្តព្ពំ, តំ សព្ពំ សព្ពាការេន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** ធុតង្គនិទ្ទេសេ វុត្តមេវ។

១០៨. អតម្មយតាតិ តម្មយតា វុច្ចតិ តណ្ហា, និត្តណ្ហាតិ អត្ថោ។ **អតម្មយតញ្ញេវ អន្តរំ ករិត្វា**តិ និត្តណ្ហតំយេវ ការណំ កត្វា អព្ភន្តរំ វា កត្វា, ចិត្តេ ឧប្បាទេត្វាតិ អត្ថោ។

និរោធវារេ យស្មា អនាគាមិខីណាសវាវ តំ សមាបត្តឹ សមាបជ្ជន្តិ, បុថុជ្ជនស្ស សា នត្ថិ, តស្មា អសប្បុរិសវារោ បរិហីនោ។ **ន កិញ្ចិ មញ្ញតី**តិ កិញ្ចិ បុគ្គលំ តីហិ មញ្ញនាហិ ន មញ្ញតិ។ **ន កុហិញ្ចិ មញ្ញតី**តិ កិស្មិញ្ចិ ឱកាសេ ន មញ្ញតិ។ **ន កេនចិ មញ្ញតី**តិ កេនចិ វត្ថុនាបិ តំ បុគ្គលំ ន មញ្ញតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សប្បុរិសធម្មសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. សេវិតព្ពាសេវិតព្ពសុត្តវណ្ណនា

១០៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ សេវិតព្ពាសេវិតព្ពសុត្តំ។ តត្ថ **តញ្ច អញ្ញមញ្ញំ កាយសមាចារ**ន្តិ អញ្ញំ សេវិតព្ពំ កាយសមាចារំ, អញ្ញំ អសេវិតព្ពំ វទាមិ, សេវិតព្ពមេវ កេនចិ បរិយាយេន អសេវិតព្ពន្តិ, អសេវិតព្ពំ វា សេវិតព្ពន្តិ ច ន វទាមីតិ អត្ថោ។ វចីសមាចារាទីសុ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ភគវា សត្តហិ បទេហិ មាតិកំ ឋបេត្វា វិត្ថារតោ អវិភជិត្វាវ ទេសនំ និដ្ឋាបេសិ។ កស្មា? សារិបុត្តត្ថេរស្ស ឱកាសករណត្ថំ។

១១៣. មនោសមាចារេ មិច្ឆាទិដ្ឋិសម្មាទិដ្ឋិយោ ទិដ្ឋិបដិលាភវសេន វិសុំ អង្គំ ហុត្វា ឋិតាតិ ន គហិតា។

១១៤. ចិត្តប្បាទេ អកម្មបថប្បត្តា អភិជ្ឈាទយោ វេទិតព្ពា។

១១៥. សញ្ញាបដិលាភវារេ **អភិជ្ឈាសហគតាយ សញ្ញាយា**តិអាទីនិ កាមសញ្ញាទីនំ ទស្សនត្ថំ វុត្តានិ។

១១៧. សព្យាពជ្ឈន្តិ សទុក្ខំ។ **អបរិនិដ្ឋិតភាវាយា**តិ ភវានំ អបរិនិដ្ឋិតភាវាយ។ ឯត្ថ ច សព្យាពជ្ឈត្តភាវា នាម ចត្តារោ ហោន្តិ។ បុថុជ្ជនោបិ ហិ យោ តេនត្តភាវេន ភវំ បរិនិដ្ឋាបេតុំ ន សក្កោតិ, តស្ស បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ អកុសលា ធម្មា វឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា ច បរិហាយន្តិ, សទុក្ខមេវ អត្តភាវំ អភិនិព្ពត្តេតិ នាម។ តថា សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិនោ។ បុថុជ្ជនាទយោ តាវ ហោន្តុ, អនាគាមី កថំ សព្យាពជ្ឈំ អត្តភាវំ អភិនិព្ពត្តេតិ, កថញ្ចស្ស អកុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, កុសលា ធម្មា បរិហាយន្តីតិ។ អនាគាមីបិ ហិ សុទ្ធាវាសេ និព្ពត្តោ ឧយ្យានវិមានកប្បរុក្ខេ ឱលោកេត្វា “អហោ សុខំ អហោ សុខ”ន្តិ ឧទានំ ឧទានេតិ, អនាគាមិនោ ភវលោភោ ភវតណ្ហា អប្បហីនាវ ហោន្តិ, តស្ស អប្បហីនតណ្ហតាយ អកុសលា វឌ្ឍន្តិ នាម, កុសលា បរិហាយន្តិ នាម, សទុក្ខមេវ អត្តភាវំ អភិនិព្ពត្តេតិ, អបរិនិដ្ឋិតភវោយេវ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

អព្យាពជ្ឈន្តិ អទុក្ខំ។ អយម្បិ ចតុន្នំ ជនានំ វសេន វេទិតព្ពោ។ យោ ហិ បុថុជ្ជនោបិ តេនត្តភាវេន ភវំ បរិនិដ្ឋាបេតុំ សក្កោតិ, បុន បដិសន្ធឹ ន គណ្ហាតិ, តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ អកុសលា បរិហាយន្តិ, កុសលាយេវ វឌ្ឍន្តិ, អទុក្ខមេវ អត្តភាវំ និព្ពត្តេតិ, បរិនិដ្ឋិតភវោយេវ នាម ហោតិ។ តថា សោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមិនោ។ សោតាបន្នាទយោ តាវ ហោន្តុ, បុថុជ្ជនោ កថំ អព្យាពជ្ឈអត្តភាវំ និព្ពត្តេតិ, កថញ្ចស្ស អកុសលបរិហានិអាទីនិ ហោន្តីតិ។ បុថុជ្ជនោបិ បច្ឆិមភវិកោ តេនត្តភាវេន ភវំ បរិនិដ្ឋាបេតុំ សមត្ថោ ហោតិ។ តស្ស អង្គុលិមាលស្ស វិយ ឯកេនូនបាណសហស្សំ ឃាតេន្តស្សាបិ អត្តភាវោ អព្យាពជ្ឈោយេវ នាម, ភវំ បរិនិដ្ឋាបេតិយេវ នាម។ អកុសលមេវ ហាយតិ, វិបស្សនមេវ គព្ភំ គណ្ហាបេតិ នាម។

១១៩. ចក្ខុវិញ្ញេយ្យន្តិអាទីសុ យស្មា ឯកច្ចស្ស តស្មិំយេវ រូបេ រាគាទយោ ឧប្បជ្ជន្តិ, អភិនន្ទតិ អស្សាទេតិ, អភិនន្ទន្តោ អស្សាទេន្តោ អនយព្យសនំ បាបុណាតិ, ឯកច្ចស្ស នុប្បជ្ជន្តិ, និព្ពិន្ទតិ វិរជ្ជតិ, និព្ពិន្ទន្តោ វិរជ្ជន្តោ និព្ពុតិំ បាបុណាតិ, តស្មា “តញ្ច អញ្ញមញ្ញ”ន្តិ ន វុត្តំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។

ឯវំ វិត្ថារេន អត្ថំ អាជានេយ្យុន្តិ ឯត្ថ កេ ភគវតោ ឥមស្ស ភាសិតស្ស អត្ថំ អាជានន្តិ, កេ ន អាជានន្តីតិ? យេ តាវ ឥមស្ស សុត្តស្ស បាឡិញ្ច អដ្ឋកថញ្ច ឧគ្គណ្ហិត្វា តក្ករា ន ហោន្តិ, យថាវុត្តំ អនុលោមបដិបទំ ន បដិបជ្ជន្តិ, តេ ន អាជានន្តិ នាម។ យេ បន តក្ករា ហោន្តិ, យថាវុត្តំ អនុលោមបដិបទំ បដិបជ្ជន្តិ, តេ អាជានន្តិ នាម។ ឯវំ សន្តេបិ សបដិសន្ធិកានំ តាវ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ហោតុ, អប្បដិសន្ធិកានំ កថំ ហោតីតិ។ អប្បដិសន្ធិកា អនុបាទានា វិយ ជាតវេទា បរិនិព្ពាយន្តិ, កប្បសតសហស្សានម្បិ អច្ចយេន តេសំ បុន ទុក្ខំ នាម នត្ថិ។ ឥតិ ឯកំសេន តេសំយេវ ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ហោតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សេវិតព្ពាសេវិតព្ពសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ពហុធាតុកសុត្តវណ្ណនា

១២៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ ពហុធាតុកសុត្តំ។ តត្ថ **ភយានី**តិអាទីសុ **ភយ**ន្តិ ចិត្តុត្រាសោ។ **ឧបទ្ទវោ**តិ អនេកគ្គតាការោ។ **ឧបសគ្គោ**តិ ឧបសដ្ឋាការោ តត្ថ តត្ថ លគ្គនាការោ។ តេសំ ឯវំ នានត្តំ វេទិតព្ពំ – បព្ពតាទិវិសមនិស្សិតា ចោរា ជនបទវាសីនំ បេសេន្តិ “មយំ អសុកទិវសេ នាម តុម្ហាកំ គាមំ បហរិស្សាមា”តិ។ តំ បវត្តិំ សុតកាលតោ បដ្ឋាយ ភយំ សន្តាសំ អាបជ្ជន្តិ។ អយំ ចិត្តុត្រាសោ នាម។ “តថ នោ ចោរា កុបិតា អនត្ថម្បិ អាវហេយ្យុ”ន្តិ ហត្ថសារំ គហេត្វា ទ្វិបទចតុប្បទេហិ សទ្ធិំ អរញ្ញំ បវិសិត្វា តត្ថ តត្ថ ភូមិយំ និបជ្ជន្តិ, ឌំសមកសាទីហិ ខជ្ជមានា គុម្ពន្តរានិ បវិសន្តិ, ខាណុកណ្ដកេ មទ្ទន្តិ។ តេសំ ឯវំ វិចរន្តានំ វិក្ខិត្តភាវោ អនេកគ្គតាការោ នាម។ តតោ ចោរេសុ យថាវុត្តេ ទិវសេ អនាគច្ឆន្តេសុ “តុច្ឆកសាសនំ តំ ភវិស្សតិ, គាមំ បវិសិស្សាមា”តិ សបរិក្ខារា គាមំ បវិសន្តិ, អថ តេសំ បវិដ្ឋភាវំ ញត្វា គាមំ បរិវារេត្វា ទ្វារេ អគ្គិំ ទត្វា មនុស្សេ ឃាតេត្វា ចោរា សព្ពំ វិភវំ វិលុម្បេត្វា គច្ឆន្តិ។ តេសុ ឃាតិតាវសេសា អគ្គិំ និព្ពាបេត្វា កោដ្ឋច្ឆាយភិត្តិច្ឆាយាទីសុ តត្ថ តត្ថ លគ្គិត្វា និសីទន្តិ នដ្ឋំ អនុសោចមានា។ អយំ ឧបសដ្ឋាការោ លគ្គនាការោ នាម។

នឡាគារាតិ នឡេហិ បរិច្ឆន្នា អគារា, សេសសម្ភារា បនេត្ថ រុក្ខមយា ហោន្តិ។ តិណាគារេបិ ឯសេវ នយោ។ **ពាលតោ ឧប្បជ្ជន្តី**តិ ពាលមេវ និស្សាយ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ពាលោ ហិ អបណ្ឌិតបុរិសោ រជ្ជំ វា ឧបរជ្ជំ វា អញ្ញំ វា បន មហន្តំ ឋានំ បត្ថេន្តោ កតិបយេ អត្តនា សទិសេ វិធវាបុត្តេ មហាធុត្តេ គហេត្វា "ឯថ អហំ តុម្ហេ ឥស្សរេ ករិស្សាមី"តិ បព្ពតគហនាទីនិ និស្សាយ អន្តន្តេ គាមេ បហរន្តោ ទាមរិកភាវំ ជានាបេត្វា អនុបុព្ពេន និគមេបិ ជនបទេបិ បហរតិ, មនុស្សា គេហានិ ឆឌ្ឌេត្វា ខេមន្តដ្ឋានំ បត្ថយមានា បក្កមន្តិ, តេ និស្សាយ វសន្តា ភិក្ខូបិ ភិក្ខុនិយោបិ អត្តនោ អត្តនោ វសនដ្ឋានានិ បហាយ បក្កមន្តិ។ គតគតដ្ឋានេ ភិក្ខាបិ សេនាសនម្បិ ទុល្លភំ ហោតិ។ ឯវំ ចតុន្នំ បរិសានំ ភយំ អាគតមេវ ហោតិ។ បព្ពជិតេសុបិ ទ្វេ ពាលា ភិក្ខូ អញ្ញមញ្ញំ វិវាទំ បដ្ឋបេត្វា ចោទនំ អារភន្តិ ។ ឥតិ កោសម្បិវាសិកានំ វិយ មហាកលហោ ឧប្បជ្ជតិ, ចតុន្នំ បរិសានំ ភយំ អាគតមេវ ហោតីតិ ឯវំ យានិ កានិចិ ភយានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, សព្ពានិ តានិ ពាលតោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពានិ។

ឯតទវោចាតិ ភគវតា ធម្មទេសនា មត្ថកំ អបាបេត្វាវ និដ្ឋាបិតា។ យំនូនាហំ ទសពលំ បុច្ឆិត្វា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេនេវស្ស ទេសនាយ បារិបូរិំ ករេយ្យន្តិ ចិន្តេត្វា ឯតំ "កិត្តាវតា នុ ខោ, ភន្តេ"តិអាទិវចនំ អវោច។

១២៥. អដ្ឋារសសុ ធាតូសុ អឡោកាទសធាតុយោ រូបបរិគ្គហោ, អឌ្ឍុដ្ឋមកធាតុយោ អរូបបរិគ្គហោតិ រូបារូបបរិគ្គហោវ កថិតោ។ សព្ពាបិ ខន្ធវសេន បញ្ចក្ខន្ធា ហោន្តិ។ បញ្ចបិ ខន្ធា ទុក្ខសច្ចំ, តេសំ សមុដ្ឋាបិកា តណ្ហា សមុទយសច្ចំ, ឧភិន្នំ អប្បវត្តិ និរោធសច្ចំ, និរោធបជាននា បដិបទា មគ្គសច្ចំ។ ឥតិ ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និគ្គមនំ មត្ថកំ បាបេត្វា កថិតំ ហោតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនេតា ធាតុយោ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** កថិតាវ។ **ជានាតិ បស្សតី**តិ សហ វិបស្សនាយ មគ្គោ វុត្តោ។

បថវីធាតុអាទយោ សវិញ្ញាណកកាយំ សុញ្ញតោ និស្សត្តតោ ទស្សេតុំ វុត្តា។ តាបិ បុរិមាហិ អដ្ឋារសហិ ធាតូហិ បូរេតព្ពា។ បូរេន្តេន វិញ្ញាណធាតុតោ នីហរិត្វា បូរេតព្ពា។ វិញ្ញាណធាតុ ហេសា ចក្ខុវិញ្ញាណាទិវសេន ឆព្ពិធា ហោតិ។ តត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា បរិគ្គហិតាយ តស្សា វត្ថុ ចក្ខុធាតុ, អារម្មណំ រូបធាតូតិ ទ្វេ ធាតុយោ បរិគ្គហិតាវ ហោន្តិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ មនោវិញ្ញាណធាតុយា បន បរិគ្គហិតាយ តស្សា បុរិមបច្ឆិមវសេន មនោធាតុ, អារម្មណវសេន ធម្មធាតូតិ ទ្វេ ធាតុយោ បរិគ្គហិតាវ ហោន្តិ។ ឥតិ ឥមាសុ អដ្ឋារសសុ ធាតូសុ អឡោកាទសធាតុយោ រូបបរិគ្គហោតិ បុរិមនយេនេវ ឥទម្បិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និគ្គមនំ មត្ថកំ បាបេត្វា កថិតំ ហោតិ។

សុខធាតូតិអាទីសុ សុខញ្ច តំ និស្សត្តសុញ្ញតដ្ឋេន ធាតុ ចាតិ សុខធាតុ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ ឯត្ថ ច បុរិមា ចតស្សោ ធាតុយោ សប្បដិបក្ខវសេន គហិតា, បច្ឆិមា ទ្វេ សរិក្ខកវសេន។ អវិភូតភាវេន ហិ ឧបេក្ខាធាតុ អវិជ្ជាធាតុយា សរិក្ខា។ ឯត្ថ ច សុខទុក្ខធាតូសុ បរិគ្គហិតាសុ កាយវិញ្ញាណធាតុ បរិគ្គហិតាវ ហោតិ, សេសាសុ បរិគ្គហិតាសុ មនោវិញ្ញាណធាតុ បរិគ្គហិតាវ ហោតិ។ ឥមាបិ ឆ ធាតុយោ ហេដ្ឋា អដ្ឋារសហិយេវ បូរេតព្ពា។ បូរេន្តេន ឧបេក្ខាធាតុតោ នីហរិត្វា បូរេតព្ពា។ ឥតិ ឥមាសុ អដ្ឋារសសុ ធាតូសុ អឡោកាទសធាតុយោ រូបបរិគ្គហោតិ បុរិមនយេនេវ ឥទម្បិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និគ្គមនំ មត្ថកំ បាបេត្វា កថិតំ ហោតិ។

កាមធាតុអាទីនំ ទ្វេធាវិតក្កេ (ម. និ. ១.២០៦) កាមវិតក្កាទីសុ វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អភិធម្មេបិ "តត្ថ កតមា កាមធាតុ, កាមបដិសំយុត្តោ តក្កោ វិតក្កោ"តិអាទិនា (វិភ. ១៨២) នយេនេវ ឯតាសំ វិត្ថារោ អាគតោយេវ។ ឥមាបិ ឆ ធាតុយោ ហេដ្ឋា អដ្ឋារសហិយេវ បូរេតព្ពា។ បូរេន្តេន កាមធាតុតោ នីហរិត្វា បូរេតព្ពា។ ឥតិ ឥមាសុ អដ្ឋារសសុ ធាតូសុ អឡោកាទសធាតុយោ រូបបរិគ្គហោតិ បុរិមនយេនេវ ឥទម្បិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និគ្គមនំ មត្ថកំ បាបេត្វា កថិតំ ហោតិ។

កាមធាតុអាទីសុ បញ្ច កាមាវចរក្ខន្ធា កាមធាតុ នាម, បញ្ច រូបាវចរក្ខន្ធា រូបធាតុ នាម, ចត្តារោ អរូបាវចរក្ខន្ធា អរូបធាតុ នាម។ អភិធម្មេ បន "តត្ថ កតមា កាមធាតុ, ហេដ្ឋតោ អវីចិនិរយំ បរិយន្តំ ករិត្វា"តិអាទិនា (វិភ. ១៨២) នយេន ឯតាសំ វិត្ថារោ អាគតោយេវ។ ឥមាបិ តិស្សោ ធាតុយោ ហេដ្ឋា អដ្ឋារសហិយេវ បូរេតព្ពា។ បូរេន្តេន កាមធាតុតោ នីហរិត្វា បូរេតព្ពា។ ឥតិ ឥមាសុ អដ្ឋារសសុ ធាតូសុ អឡោកាទសធាតុយោ រូបបរិគ្គហោតិ បុរិមនយេនេវ ឥទម្បិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និគ្គមនំ មត្ថកំ បាបេត្វា កថិតំ ហោតិ។

សង្ខតាតិ បច្ចយេហិ សមាគន្ត្វា កតា, បញ្ចន្នំ ខន្ធានមេតំ អធិវចនំ។ ន សង្ខតា **អសង្ខតា**។ និព្ពានស្សេតំ អធិវចនំ។ ឥមាបិ ទ្វេ ធាតុយោ ហេដ្ឋា អង្គុត្តរសហិយេវ បូរេតព្ពា។ បូរេន្តេន សង្ខតធាតុតោ នីហរិត្វា បូរេតព្ពា។ ឥតិ ឥមាសុ អដ្ឋារសសុ ធាតូសុ អឌ្ឍេកាទសធាតុយោ រូបបរិគ្គហោតិ បុរិមនយេនេវ ឥទម្បិ ឯកស្ស ភិក្ខុនោ និគ្គមនំ មត្ថកំ បាបេត្វា កថិតំ ហោតិ។

១២៦. **អជ្ឈត្តិកពាហិរានី**តិ អជ្ឈត្តិកានិ ច ពាហិរានិ ច។ ឯត្ថ ហិ ចក្ខុអាទីនិ អជ្ឈត្តិកានិ ឆ, រូបាទីនិ ពាហិរានិ ឆ។ ឥធាបិ **ជានាតិ បស្សតី**តិ សហ វិបស្សនាយ មគ្គោ កថិតោ។

ឥមស្មិំ សតិ ឥទន្តិអាទិ មហាតណ្ហាសង្ខយេ វិត្ថារិតមេវ។

១២៧. **អដ្ឋាន**ន្តិ ហេតុបដិក្ខេបោ។ **អនវកាសោ**តិ បច្ចយបដិក្ខេបោ។ ឧភយេនាបិ ការណមេវ បដិក្ខិបតិ។ ការណញ្ហិ តទាយត្តវុត្តិតាយ អត្តនោ ផលស្ស ឋានន្តិ ច អវកាសោតិ ច វុច្ចតិ។ **យ**ន្តិ យេន ការណេន។ **ទិដ្ឋិសម្បន្នោ**តិ មគ្គទិដ្ឋិយា សម្បន្នោ សោតាបន្នោ អរិយសាវកោ។ **កញ្ចិ សង្ខារ**ន្តិ ចតុភូមកេសុ សង្ខតសង្ខារេសុ កញ្ចិ ឯកសង្ខារម្បិ។ **និច្ចតោ ឧបគច្ឆេយ្យា**តិ និច្ចោតិ គណ្ហេយ្យ។ **នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី**តិ ឯតំ ការណំ នត្ថិ ន ឧបលព្ភតិ។ **យំ បុថុជ្ជនោ**តិ យេន ការណេន បុថុជ្ជនោ។ **ឋានមេតំ វិជ្ជតី**តិ ឯតំ ការណំ អត្ថិ។ សស្សតទិដ្ឋិយា ហិ សោ តេភូមកេសុ សង្ខតសង្ខារេសុ កញ្ចិ សង្ខារំ និច្ចតោ គណ្ហេយ្យាតិ អត្ថោ។ ចតុត្ថភូមកសង្ខារា បន តេជុស្សទត្តា ទិវសំ សន្តត្តោ អយោគុឡោ វិយ មក្ខិកានំ ទិដ្ឋិយា វា អញ្ញេសំ វា អកុសលានំ អារម្មណំ ន ហោន្តិ។ ឥមិនា នយេន **កញ្ចិ សង្ខារំ សុខតោ**តិអាទីសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សុខតោ ឧបគច្ឆេយ្យាតិ “ឯកន្តសុខី អត្តា ហោតិ អរោគោ បរំ មរណា”តិ (ម. និ. ៣.២១, ២២) ឯវំ អត្តទិដ្ឋិវសេន សុខតោ គាហំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តចិត្តេន បន អរិយសាវកោ បរិឡាហាភិភូតោ បរិឡាហវូបសមត្ថំ មត្តហត្ថី បរិត្តាសិតោ វិយ, ចោក្ខព្រាហ្មណោ វិយ ច គូថំ កញ្ចិ សង្ខារំ សុខតោ ឧបគច្ឆតិ។ អត្តវារេ កសិណាទិបណ្ណត្តិសង្គហត្ថំ សង្ខារន្តិ អវត្វា កញ្ចិ ធម្មន្តិ វុត្តំ។ ឥធាបិ អរិយសាវកស្ស ចតុភូមកវសេន វេទិតព្ពោ, បុថុជ្ជនស្ស តេភូមកវសេន។ សព្ពវារេសុ អរិយសាវកស្សាបិ តេភូមកវសេនេវ បរិច្ឆេទោ វដ្ដតិ។ យំ យញ្ហិ បុថុជ្ជនោ គណ្ហាតិ, តតោ តតោ អរិយសាវកោ គាហំ វិនិវេឋេតិ។ បុថុជ្ជនោ ហិ យំ យំ និច្ចំ សុខំ អត្តាតិ គណ្ហាតិ, តំ តំ អរិយសាវកោ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ គណ្ហន្តោ តំ គាហំ វិនិវេឋេតិ។

១២៨. **មាតរ**ន្តិអាទីសុ ជនិកាវ មាតា, ជនកោ បិតា, មនុស្សភូតោវ ខីណាសវោ អរហាតិ អធិប្បេតោ។ កឹ បន អរិយសាវកោ អញ្ញំ ជីវិតា វោរោបេយ្យាតិ? ឯតម្បិ អដ្ឋានំ។ សចេបិ ហិ ភវន្តរគតំ អរិយសាវកំ អត្តនោ អរិយភាវំ អជានន្តម្បិ កោចិ ឯវំ វទេយ្យ “ឥមំ កុន្ថកិបិល្លិកំ ជីវិតា វោរោបេត្វា សកលចក្កវាឡគព្ភេ ចក្កវត្តិរជ្ជំ បដិបជ្ជាហី”តិ , នេវ សោ តំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ។ អថាបិ នំ ឯវំ វទេយ្យ “សចេ ឥមំ ន ឃាតេស្សសិ, សីសំ តេ ឆិន្ទិស្សាមា”តិ។ សីសមេវស្ស ឆិន្ទេយ្យុំ, ន ច សោ តំ ឃាតេយ្យ។ បុថុជ្ជនភាវស្ស បន មហាសាវជ្ជភាវទស្សនត្ថំ អរិយសាវកស្ស ច ពលទីបនត្ថមេតំ វុត្តំ។ អយញ្ហេត្ថ អធិប្បាយោ – សាវជ្ជោ បុថុជ្ជនភាវោ, យត្រ ហិ នាម បុថុជ្ជនោ មាតុឃាតាទីនិបិ អានន្តរិយានិ ករិស្សតិ។ មហាពលោ ច អរិយសាវកោ, យោ ឯតានិ កម្មានិ ន ករោតីតិ។

ទុដ្ឋចិត្តោតិ វធកចិត្តេន បទុដ្ឋចិត្តោ។ **លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យា**តិ ជីវមានកសរីរេ ខុទ្ទកមក្ខិកាយ បិវនមត្តម្បិ លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ។ **សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យា**តិ សមានសំវាសកំ សមានសីមាយ ឋិតំ បញ្ចហិ ការណេហិ សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យ។ វុត្តញ្ហេតំ “បញ្ចហុបាលិ អាការេហិ សង្ឃោ ភិជ្ជតិ។ កម្មេន ឧទ្ទេសេន វោហរន្តោ អនុស្សាវនេន សលាកគ្គាហេនា”តិ (បរិ. ៤៥៨)។

តត្ថ **កម្មេនា**តិ អបលោកនាទីសុ ចតូសុ កម្មេសុ អញ្ញតរេន កម្មេន។ **ឧទ្ទេសេនា**តិ បញ្ចសុ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេសុ អញ្ញតរេន ឧទ្ទេសេន។ **វោហរន្តោ**តិ កថយន្តោ, តាហិ តាហិ ឧប្បត្តីហិ អធម្មំ ធម្មោតិអាទីនិ អដ្ឋារស ភេទករវត្ថូនិ ទីបេន្តោ។ **អនុស្សាវនេនា**តិ ននុ តុម្ហេ ជានាថ មយ្ហំ ឧច្ចាកុលា បព្ពជិតភាវំ ពហុស្សុតភាវញ្ច, មាទិសោ នាម ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ សត្ថុសាសនំ គាហេយ្យាតិ ចិត្តម្បិ ឧប្បាទេតុំ តុម្ហាកំ យុត្តំ, កឹ មយ្ហំ អវីចិ នីលុប្បលវនំ វិយ សីតលោ, កឹ អហំ អបាយតោ ន ភាយាមីតិអាទិនា នយេន កណ្ណមូលេ វចីភេទំ កត្វា អនុស្សាវនេន។ **សលាកគ្គាហេនា**តិ ឯវំ អនុស្សាវេត្វា តេសំ ចិត្តំ ឧបត្ថម្ភេត្វា អនិវត្តិធម្មេ កត្វា “គណ្ហថ ឥមំ សលាក”ន្តិ សលាកគ្គាហេន។

ឯត្ថ ច កម្មមេវ ឧទ្ទេសោ វា បមាណំ, វោហារានុស្សាវនសលាកគ្គាហា បន បុព្ពភាគា។ អដ្ឋារសវត្ថុទីបនវសេន ហិ វោហរន្តេន តត្ថ រុចិជននត្ថំ អនុស្សាវេត្វា សលាកាយ គាហិតាយបិ អភិន្នោវ ហោតិ សង្ឃោ។ យទា បន ឯវំ ចត្តារោ វា អតិរេកា វា សលាកំ គាហេត្វា អាវេណិកំ កម្មំ វា ឧទ្ទេសំ វា ករោន្តិ, តទា សង្ឃោ ភិន្នោ នាម ហោតិ។ ឯវំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។ ឯត្តាវតា មាតុឃាតាទីនិ បញ្ច អានន្តរិយកម្មានិ ទស្សិតានិ ហោន្តិ, យានិ បុថុជ្ជនោ ករោតិ, ន អរិយសាវកោ, តេសំ អាវិភាវត្ថំ –

> កម្មតោ ទ្វារតោ ចេវ, កប្បដ្ឋិតិយតោ តថា;
> បាកសាធារណាទីហិ, វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **កម្មតោ** តាវ – ឯត្ថ ហិ មនុស្សភូតស្សេវ មនុស្សភូតំ មាតរំ វា បិតរំ វា អបិ បរិវត្តលិង្គំ ជីវិតា វោរោបេន្តស្ស កម្មំ អានន្តរិយំ ហោតិ, តស្ស វិបាកំ បដិពាហិស្សាមីតិ សកលចក្កវាឡំ មហាចេតិយប្បមាណេហិ កញ្ចនថូបេហិ បូរេត្វាបិ សកលចក្កវាឡំ បូរេត្វា និសិន្នភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វាបិ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សង្ឃាដិកណ្ណំ អមុញ្ចន្តោ វិចរិត្វាបិ កាយស្ស ភេទា និរយមេវ ឧបបជ្ជតិ។ យោ បន សយំ មនុស្សភូតោ តិរច្ឆានភូតំ មាតរំ វា បិតរំ វា, សយំ វា តិរច្ឆានភូតោ មនុស្សភូតំ, តិរច្ឆានោយេវ វា តិរច្ឆានភូតំ ជីវិតា វោរោបេតិ, តស្ស កម្មំ អានន្តរិយំ ន ហោតិ, ភារិយំ បន ហោតិ, អានន្តរិយំ អាហច្ចេវ តិដ្ឋតិ។ មនុស្សជាតិកានំ បន វសេន អយំ បញ្ហោ កថិតោ។

តត្ថ ឯឡកចតុក្កំ សង្គាមចតុក្កំ ចោរចតុក្កញ្ច កថេតព្ពំ។ ឯឡកំ មារេមីតិ អភិសន្ធិនាបិ ហិ ឯឡកដ្ឋានេ ឋិតំ មនុស្សោ មនុស្សភូតំ មាតរំ វា បិតរំ វា មារេន្តោ អានន្តរិយំ ផុសតិ។ ឯឡកាភិសន្ធិនា បន មាតាបិតាអភិសន្ធិនា វា ឯឡកំ មារេន្តោ អានន្តរិយំ ន ផុសតិ។ មាតាបិតាអភិសន្ធិនា មាតាបិតរោ មារេន្តោ ផុសតេវ។ ឯសេវ នយោ ឥតរស្មិម្បិ ចតុក្កទ្វយេ។ យថា ច មាតាបិតូសុ, ឯវំ អរហន្តេបិ ឯតានិ ចតុក្កានិ វេទិតព្ពានិ។

មនុស្សអរហន្តមេវ មារេត្វា អានន្តរិយំ ផុសតិ, ន យក្ខភូតំ។ កម្មំ បន ភារិយំ, អានន្តរិយសទិសមេវ។ មនុស្សអរហន្តស្ស ច បុថុជ្ជនកាលេយេវ សត្ថប្បហារេ វា វិសេ វា ទិន្នេបិ យទិ សោ អរហត្តំ បត្វា តេនេវ មរតិ, អរហន្តឃាតោ ហោតិយេវ។ យំ បន បុថុជ្ជនកាលេ ទិន្នំ ទានំ អរហត្តំ បត្វា បរិភុញ្ជតិ, បុថុជ្ជនស្សេវ ទិន្នំ ហោតិ។ សេសអរិយបុគ្គលេ មារេន្តស្ស អានន្តរិយំ នត្ថិ។ កម្មំ បន ភារិយំ, អានន្តរិយសទិសមេវ។

លោហិតុប្បាទេ តថាគតស្ស អភេជ្ជកាយតាយ បរូបក្កមេន ចម្មច្ឆេទំ កត្វា លោហិតបគ្ឃរណំ នាម នត្ថិ។ សរីរស្ស បន អន្តោយេវ ឯកស្មិំយេវ ឋានេ លោហិតំ សមោសរតិ។ ទេវទត្តេន បវិទ្ធសិលតោ ភិជ្ជិត្វា គតា សកលិកាបិ តថាគតស្ស បាទន្តំ បហរិ, ផរសុនា បហដោ វិយ បាទោ អន្តោលោហិតោយេវ អហោសិ។ តថា ករោន្តស្ស អានន្តរិយំ ហោតិ។ ជីវកោ បន តថាគតស្ស រុចិយា សត្ថកេន ចម្មំ ឆិន្ទិត្វា តម្ហា ឋានា ទុដ្ឋលោហិតំ នីហរិត្វា ផាសុមកាសិ, តថា ករោន្តស្ស បុញ្ញកម្មមេវ ហោតិ។

អថ យេ ច បរិនិព្ពុតេ តថាគតេ ចេតិយំ ភិន្ទន្តិ, ពោធឹ ឆិន្ទន្តិ ធាតុម្ហិ ឧបក្កមន្តិ, តេសំ កឹ ហោតីតិ? ភារិយំ កម្មំ ហោតិ អានន្តរិយសទិសំ។ សធាតុកំ បន ថូបំ វា បដិមំ វា ពាធមានំ ពោធិសាខំ ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិ។ សចេបិ តត្ថ និលីនា សកុណា ចេតិយេ វច្ចំ បាតេន្តិ, ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិយេវ។ បរិភោគចេតិយតោ ហិ សរីរចេតិយំ មហន្តតរំ។ ចេតិយវត្ថុំ ភិន្ទិត្វា គច្ឆន្តំ ពោធិមូលម្បិ ឆិន្ទិត្វា ហរិតុំ វដ្ដតិ។ យា បន ពោធិសាខា ពោធិឃរំ ពាធតិ, តំ គេហរក្ខណត្ថំ ឆិន្ទិតុំ ន លភតិ, ពោធិអត្ថញ្ហិ គេហំ, ន គេហត្ថាយ ពោធិ។ អាសនឃរេបិ ឯសេវ នយោ។ យស្មឹ បន អាសនឃរេ ធាតុ និហិតា ហោតិ, តស្ស រក្ខណត្ថាយ ពោធិសាខំ ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិ។ ពោធិជគ្គនត្ថំ ឱជោហរណសាខំ វា បូតិដ្ឋានំ វា ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិយេវ, ភគវតោ សរីរបដិជគ្គនេ វិយ បុញ្ញម្បិ ហោតិ។

សង្ឃភេទេ សីមដ្ឋកសង្ឃេ អសន្និបតិតេ វិសុំ បរិសំ គហេត្វា កតវោហារានុស្សាវន-សលាកគ្គាហស្ស កម្មំ វា ករោន្តស្ស, ឧទ្ទេសំ វា ឧទ្ទិសន្តស្ស ភេទោ ច ហោតិ អានន្តរិយកម្មញ្ច។ សមគ្គសញ្ញាយ បន វដ្ដតីតិ កម្មំ ករោន្តស្ស ភេទោវ ហោតិ, ន អានន្តរិយកម្មំ, តថា នវតោ ឩនបរិសាយំ។ សព្ពន្តិមេន បរិច្ឆេទេន នវន្នំ ជនានំ យោ សង្ឃំ ភិន្ទតិ , តស្ស អានន្តរិយកម្មំ ហោតិ។ អនុវត្តកានំ អធម្មវាទីនំ មហាសាវជ្ជកម្មំ។ ធម្មវាទិនោ បន អនវជ្ជា។

តត្ថ នវន្នមេវ សង្ឃភេទេ ឥទំ សុត្តំ – "ឯកតោ ឧបាលិ ចត្តារោ ហោន្តិ, ឯកតោ ចត្តារោ, នវមោ អនុស្សាវេតិ, សលាកំ គាហេតិ 'អយំ ធម្មោ អយំ វិនយោ ឥទំ សត្ថុសាសនំ, ឥទំ គណ្ហថ, ឥមំ រោចេថា'តិ, ឯវំ

ខោ, ឧបាលិ, សង្ឃរាជិ ចេវ ហោតិ សង្ឃភេទោ ច។ នវន្នំ វា, ឧបាលិ, អតិរេកនវន្នំ វា សង្ឃរាជិ ចេវ ហោតិ សង្ឃភេទោ ចា’’តិ (ចូឡវ. ៣៥១)។ ឯតេសុ បន បញ្ចសុ សង្ឃភេទោ វចីកម្មំ, សេសានិ កាយកម្មានីតិ។ ឯវំ កម្មតោ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

ទ្វារតោតិ សព្ពានេវ ចេតានិ កាយទ្វារតោបិ វចីទ្វារតោបិ សមុដ្ឋហន្តិ។ បុរិមានិ បនេត្ថ ចត្តារិ អាណត្តិកវិជ្ជាមយបយោគវសេន វចីទ្វារតោ សមុដ្ឋហិត្វាបិ កាយទ្វារមេវ បូរេន្តិ, សង្ឃភេទោ ហត្ថមុទ្ទាយ ភេទំ ករោន្តស្ស កាយទ្វារតោ សមុដ្ឋហិត្វាបិ វចីទ្វារមេវ បូរេតីតិ។ ឯវមេត្ថ ទ្វារតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

កប្បដ្ឋិតិយតោតិ សង្ឃភេទោយេវ ចេត្ថ កប្បដ្ឋិតិយោ។ សណ្ឋហន្តេ ហិ កប្បេ កប្បវេមជ្ឈេ វា សង្ឃភេទំ កត្វា កប្បវិនាសេយេវ មុច្ចតិ។ សចេបិ ហិ ស្វេវ កប្បោ វិនស្សិស្សតីតិ អជ្ជ សង្ឃភេទំ ករោតិ, ស្វេវ មុច្ចតិ, ឯកទិវសមេវ និរយេ បច្ចតិ។ ឯវំ ករណំ បន នត្ថិ។ សេសានិ ចត្តារិ កម្មានិ អានន្តរិយានេវ ហោន្តិ, ន កប្បដ្ឋិតិយានីតិ ឯវមេត្ថ កប្បដ្ឋិតិយតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

បាកតោតិ យេន ច បញ្ចបេ’តានិ កម្មានិ កតានិ ហោន្តិ, តស្ស សង្ឃភេទោយេវ បដិសន្ធិវសេន វិបច្ចតិ, សេសានិ ‘‘អហោសិកម្មំ, នាហោសិ កម្មវិបាកោ’’តិ ឯវមាទីសុ សង្ខ្យំ គច្ឆន្តិ។ សង្ឃស្ស ភេទាភាវេ លោហិតុប្បាទោ, តទភាវេ អរហន្តឃាតោ, តទភាវេ ច សចេ បិតា សីលវា ហោតិ, មាតា ទុស្សីលា, នោ វា តថា សីលវតី, បិតុឃាតោ បដិសន្ធិវសេន វិបច្ចតិ។ សចេ មាតាបិតុឃាតោ, ទ្វីសុបិ សីលេន វា ទុស្សីលេន វា សមានេសុ មាតុឃាតោវ បដិសន្ធិវសេន វិបច្ចតិ ។ មាតា ហិ ទុក្ករការិនី ពហូបការា ច បុត្តានន្តិ ឯវមេត្ថ បាកតោបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

សាធារណាទីហីតិ បុរិមានិ ចត្តារិ សព្ពេសម្បិ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ សាធារណានិ។ សង្ឃភេទោ បន ‘‘ន ខោ, ឧបាលិ ភិក្ខុនី, សង្ឃំ ភិន្ទតិ, ន សិក្ខមានា, ន សាមណេរោ, ន សាមណេរី, ន ឧបាសកោ, ន ឧបាសិកា សង្ឃំ ភិន្ទតិ, ភិក្ខុ ខោ, ឧបាលិ, បកតត្តោ សមានសំវាសកោ សមានសីមាយំ ឋិតោ សង្ឃំ ភិន្ទតី’’តិ (ចូឡវ. ៣៥១) វចនតោ វុត្តប្បការស្ស ភិក្ខុនោវ ហោតិ, ន អញ្ញស្ស, តស្មា អសាធារណោ។ អាទិសទ្ទេន សព្ពេបិ តេ ទុក្ខវេទនាសហគតា ទោសមោហសម្បយុត្តា ចាតិ ឯវមេត្ថ សាធារណាទីហិបិ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

អញ្ញំ សត្ថារន្តិ ‘‘អយំ មេ សត្ថា សត្ថុកិច្ចំ កាតុំ អសមត្ថោ’’តិ ភវន្តរេបិ អញ្ញំ តិត្ថករំ ‘‘អយំ មេ សត្ថា’’តិ ឯវំ គណ្ហេយ្យ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតីតិ អត្ថោ។

១២៩. ឯកិស្សា លោកធាតុយាតិ ទសសហស្សិលោកធាតុយា។ **តីណិ** ហិ **ខេត្តានិ** ជាតិខេត្តំ អាណាខេត្តំ វិសយខេត្តំ។ តត្ថ **ជាតិខេត្តំ** នាម ទសសហស្សី លោកធាតុ។ សា ហិ តថាគតស្ស មាតុកុច្ឆិឱក្កមនកាលេ និក្ខមនកាលេ សម្ពោធិកាលេ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ អាយុសង្ខារោស្សជ្ជនេ បរិនិព្ពានេ ច កម្បតិ។ កោដិសតសហស្សចក្កវាឡំ បន **អាណាខេត្តំ** នាម។ អាដានាដិយមោរបរិត្តធជគ្គបរិត្តរតនបរិត្តាទីនញ្ហិ ឯត្ថ អាណា វត្តតិ។ **វិសយខេត្តស្ស** បន បរិមាណំ នត្ថិ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ‘‘យាវតកំ ញាណំ តាវតកំ នេយ្យំ, យាវតកំ នេយ្យំ តាវតកំ ញាណំ, ញាណបរិយន្តិកំ នេយ្យំ នេយ្យបរិយន្តិកំ ញាណ’’ន្តិ (បដិ. ម. ៣.៥) វចនតោ អវិសយោ នាម នត្ថិ។

ឥមេសុ បន តីសុ ខេត្តេសុ ឋបេត្វា ឥមំ ចក្កវាឡំ អញ្ញស្មិំ ចក្កវាឡេ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តីតិ សុត្តំ នត្ថិ, ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ បន អត្ថិ។ **តីណិ បិដកានិ** វិនយបិដកំ សុត្តន្តបិដកំ អភិធម្មបិដកំ, **តិស្សោ សង្គីតិយោ** មហាកស្សបត្ថេរស្ស សង្គីតិ, យសត្ថេរស្ស សង្គីតិ, មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេរស្ស សង្គីតីតិ។ ឥមា តិស្សោ សង្គីតិយោ អារុឡ្ហេ តេបិដកេ ពុទ្ធវចនេ ឥមំ ចក្កវាឡំ មុញ្ចិត្វា អញ្ញត្ថ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តីតិ សុត្តំ នត្ថិ, ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ បន អត្ថិ។

អបុព្ពំ អចរិមន្តិ អបុរេ អបច្ឆា។ ឯកតោ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, បុរេ វា បច្ឆា វា ឧប្បជ្ជន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ ហិ ពោធិបល្លង្កេ ពោធី អប្បត្វា ន ឧដ្ឋហិស្សាមីតិ និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ មាតុកុច្ឆិស្មិំ បដិសន្ធិគ្គហណំ, តាវ បុព្ពេតិ ន វេទិតព្ពំ។ ពោធិសត្តស្ស ហិ បដិសន្ធិគ្គហណេន ទសសហស្សចក្កវាឡកម្បនេនេវ ខេត្តបរិគ្គហោ កតោ, អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ និវារិតាវ ហោតិ។ បរិនិព្ពានកាលតោ បដ្ឋាយ យាវ សាសបមត្តា ធាតុ តិដ្ឋតិ, តាវ បច្ឆាតិ ន វេទិតព្ពំ។ ធាតូសុ ហិ ឋិតាសុ ពុទ្ធា ឋិតាវ ហោន្តិ។ តស្មា ឯត្ថន្តរេ អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ និវារិតាវ ហោតិ។ ធាតុបរិនិព្ពានេ បន ជាតេ អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ ន និវារិតា។

តីណិ ហិ អន្តរធានានិ នាម បរិយត្តិអន្តរធានំ, បដិវេធអន្តរធានំ, បដិបត្តិអន្តរធានន្តិ។ តត្ថ **បរិយត្តីតិ** តីណិ បិដកានិ។ **បដិវេធោតិ** សច្ចបដិវេធោ។ **បដិបត្តីតិ** បដិបទា។ តត្ថ បដិវេធោ ច បដិបត្តិ ច ហោតិបិ ន ហោតិបិ។ ឯកស្មិញ្ហិ កាលេ បដិវេធធរា ភិក្ខូ ពហូ ហោន្តិ, ឯសោ ភិក្ខុ បុថុជ្ជនោតិ អង្គុលឹ បសារេត្វា ទស្សេតព្ពោ ហោតិ។ ឥមស្មិំយេវ ទីបេ ឯកវារេ បុថុជ្ជនភិក្ខុ នាម នាហោសិ។ បដិបត្តិបូរិកាបិ កទាចិ ពហូ ហោន្តិ កទាចិ អប្បា។ ឥតិ បដិវេធោ ច បដិបត្តិ ច ហោតិបិ ន ហោតិបិ, សាសនដ្ឋិតិយា បន **បរិយត្តិ បមាណំ**។

បណ្ឌិតោ ហិ តេបិដកំ សុត្វា ទ្វេបិ បូរេតិ។ យថា អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ អាឡារស្ស សន្តិកេ បញ្ចាភិញ្ញា សត្ត ច សមាបត្តិយោ និព្ពត្តេត្វា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសមាបត្តិយា បរិកម្មំ បុច្ឆិ, សោ ន ជានាមីតិ អាហ។ តតោ ឧទកស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា អធិគតំ វិសេសំ សំសន្ទេត្វា នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនស្ស បរិកម្មំ បុច្ឆិ, សោ អាចិក្ខិ, តស្ស វចនសមនន្តរមេវ មហាសត្តោ តំ សម្បាទេសិ, ឯវមេវ បញ្ញវា ភិក្ខុ បរិយត្តឹ សុត្វា ទ្វេបិ បូរេតិ។ តស្មា បរិយត្តិយា ឋិតាយ សាសនំ ឋិតំ ហោតិ។

យទា បន សា អន្តរធាយតិ, តទា បឋមំ **អភិធម្មបិដកំ** នស្សតិ។ តត្ថ បដ្ឋានំ សព្ពបឋមំ អន្តរធាយតិ, អនុក្កមេន បច្ឆា ធម្មសង្គហោ, តស្មិំ អន្តរហិតេ ឥតរេសុ ទ្វីសុ បិដកេសុ ឋិតេសុ សាសនំ ឋិតមេវ ហោតិ។ តត្ថ សុត្តន្តបិដកេ អន្តរធាយមានេ បឋមំ អង្គុត្តរនិកាយោ ឯកាទសកតោ បដ្ឋាយ យាវ ឯកកា អន្តរធាយតិ, តទនន្តរំ សំយុត្តនិកាយោ ចក្កបេយ្យាលតោ បដ្ឋាយ យាវ ឱឃតរណា អន្តរធាយតិ, តទនន្តរំ មជ្ឈិមនិកាយោ ឥន្ទ្រិយភាវនតោ បដ្ឋាយ យាវ មូលបរិយាយា អន្តរធាយតិ, តទនន្តរំ ទីឃនិកាយោ ទសុត្តរតោ បដ្ឋាយ យាវ ព្រហ្មជាលា អន្តរធាយតិ។ ឯកិស្សាបិ ទ្វិន្នម្បិ គាថានំ បុច្ឆា អទ្ធានំ គច្ឆតិ, សាសនំ ធារេតុំ ន សក្កោតិ សភិយបុច្ឆា (សុ. និ. សភិយសុត្តំ) វិយ អាឡវកបុច្ឆា (សុ. និ. អាឡវកសុត្តំ; សំ. និ. ១.២៤៦) វិយ ច។ ឯតា កិរ កស្សបពុទ្ធកាលិកា អន្តរា សាសនំ ធារេតុំ នាសក្ខិំសុ។

ទ្វីសុ បន បិដកេសុ អន្តរហិតេសុបិ វិនយបិដកេ ឋិតេ សាសនំ តិដ្ឋតិ, បរិវារខន្ធកេសុ អន្តរហិតេសុ ឧភតោវិភង្គេ ឋិតេ ឋិតមេវ ហោតិ។ ឧភតោវិភង្គេ អន្តរហិតេ មាតិកាយ ឋិតាយបិ ឋិតមេវ ហោតិ។ មាតិកាយ អន្តរហិតាយ បាតិមោក្ខបព្ពជ្ជឧបសម្បទាសុ ឋិតាសុ សាសនំ តិដ្ឋតិ។ លិង្គមទ្ធានំ គច្ឆតិ, សេតវត្ថសមណវំសោ បន កស្សបពុទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ សាសនំ ធារេតុំ នាសក្ខិ។ បច្ឆិមកស្ស បន សច្ចបដិវេធតោ បច្ឆិមកស្ស សីលភេទតោ ច បដ្ឋាយ សាសនំ ឱសក្កិតំ នាម ហោតិ។ តតោ បដ្ឋាយ អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ ន វារិតាតិ។

តីណិ បរិនិព្ពានានិ នាម កិលេសបរិនិព្ពានំ ខន្ធបរិនិព្ពានំ ធាតុបរិនិព្ពានន្តិ។ តត្ថ កិលេសបរិនិព្ពានំ ពោធិបល្លង្កេ អហោសិ, ខន្ធបរិនិព្ពានំ កុសិនារាយំ, ធាតុបរិនិព្ពានំ អនាគតេ ភវិស្សតិ។ សាសនស្ស កិរ ឱសក្កនកាលេ ឥមស្មិំ តម្ពបណ្ណិទីបេ ធាតុយោ សន្និបតិត្វា មហាចេតិយំ គមិស្សន្តិ, មហាចេតិយតោ នាគទីបេ រាជាយតនចេតិយំ, តតោ មហាពោធិបល្លង្កំ គមិស្សន្តិ, នាគភវនតោបិ ទេវលោកតោបិ ព្រហ្មលោកតោបិ ធាតុយោ មហាពោធិបល្លង្កមេវ គមិស្សន្តិ។ សាសបមត្តាបិ ធាតុ អន្តរា ន នស្សិស្សតិ។ សព្ពា ធាតុយោ មហាពោធិបល្លង្កេ រាសិភូតា សុវណ្ណក្ខន្ធោ វិយ ឯកគ្ឃនា ហុត្វា ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ វិស្សជ្ជេស្សន្តិ, តា ទសសហស្សិលោកធាតុំ ផរិស្សន្តិ។

តតោ ទសសហស្សចក្កវាឡេ ទេវតា យោ សន្និបតិត្វា “អជ្ជ សត្ថា បរិនិព្ពាយតិ, អជ្ជ សាសនំ ឱសក្កតិ, បច្ឆិមទស្សនំ ទានិ ឥទំ អម្ហាក”ន្តិ ទសពលស្ស បរិនិព្ពុតទិវសតោ មហន្តតរំ ការុញ្ញំ ករិស្សន្តិ។ ឋបេត្វា អនាគាមិខីណាសវេ អវសេសា សកភាវេន សណ្ឋាតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ ធាតូសុ តេជោធាតុ ឧដ្ឋហិត្វា យាវ ព្រហ្មលោកា ឧគ្គច្ឆិស្សតិ, សាសបមត្តាយបិ ធាតុយា សតិ ឯកជាលាវ ភវិស្សតិ, ធាតូសុ បរិយាទានំ គតាសុ បច្ឆិជ្ជិស្សតិ។ ឯវំ មហន្តំ អានុភាវំ ទស្សេត្វា ធាតូសុ អន្តរហិតាសុ សាសនំ អន្តរហិតំ នាម ហោតិ។ យាវ ឯវំ ន អនន្តរធាយតិ, តាវ អចរិមំ នាម ហោតិ។ ឯវំ អបុព្ពំ អចរិមំ ឧប្បជ្ជេយ្យុន្តិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ។

កស្មា បន អបុព្ពំ អចរិមំ ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ។ អនច្ឆរិយត្តា។ ពុទ្ធា ហិ អច្ឆរិយមនុស្សា។ យថាហ – “ឯកបុគ្គលោ, ភិក្ខវេ, លោកេ ឧប្បជ្ជមានោ ឧប្បជ្ជតិ អច្ឆរិយមនុស្សោ, កតមោ ឯកបុគ្គលោ, តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ (អ. និ. ១.១៧១-១៧៤)។

យទិ ច ទ្វេ វា ចត្តារោ វា អដ្ឋ វា សោឡស វា ឯកតោ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, ន អច្ឆរិយា ភវេយ្យុំ។ ឯកស្មិញ្ហិ វិហារេ ទ្វិន្នំ ចេតិយានម្បិ លាភសក្ការោ ឧឡារោ ន ហោតិ ភិក្ខូបិ ពហុតាយ ន អច្ឆរិយា ជាតា, ឯវំ ពុទ្ធាបិ ភវេយ្យុំ។ តស្មា

ន ឧប្បជ្ជន្តិ។

ទេសនាយ ច វិសេសាភាវតោ។ យញ្ហិ សតិបដ្ឋានាទិភេទំ ធម្មំ ឯកោ ទេសេតិ, អញ្ញេន ឧប្បជ្ជិត្វាបិ សោវ ទេសេតព្ពោ សិយា។ តតោ ន អច្ឆរិយោ សិយា, ឯកស្មិំ បន ធម្មំ ទេសេន្តេ ទេសនាបិ អច្ឆរិយា ហោតិ។

វិវាទាភាវតោ ច។ ពហូសុ ច ពុទ្ធេសុ ឧប្បជ្ជន្តេសុ ពហូនំ អាចរិយានំ អន្តេវាសិកា វិយ “អម្ហាកំ ពុទ្ធោ បាសាទិកោ, អម្ហាកំ ពុទ្ធោ មធុរស្សរោ លាភី បុញ្ញវា”តិ វិវទេយ្យុំ, តស្មាបិ ឯវំ ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ អបិចេតំ ការណំ មិលិន្ទរញ្ញា បុដ្ឋេន នាគសេនត្ថេរេន វិត្ថារិតមេវ។ វុត្តញ្ហិ (មិ. ប. ៥.១.១) –

“តត្ថ, ភន្តេ នាគសេន, ភាសិតម្បេតំ ភគវតា ‘អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អបុព្ពំ អចរិមំ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី’តិ។ ទេសេន្តា ច, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេបិ តថាគតា សត្តតីស ពោធិបក្ខិយធម្មេ ទេសេន្តិ, កថយមានា ច ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ កថេន្តិ, សិក្ខាបេន្តា ច តីសុ សិក្ខាសុ សិក្ខាបេន្តិ, អនុសាសមានា ច អប្បមាទបដិបត្តិយំ អនុសាសន្តិ។ យទិ, ភន្តេ នាគសេន, សព្ពេសម្បិ តថាគតានំ ឯកា ទេសនា ឯកា កថា ឯកា សិក្ខា ឯកា អនុសិដ្ឋិ, កេន ការណេន ទ្វេ តថាគតា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ? ឯកេនបិ តាវ ពុទ្ធុប្បាទេន អយំ លោកោ ឱភាសជាតោ។ យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ភវេយ្យ, ទ្វិន្នំ បភាយ អយំ លោកោ ភិយ្យោសោមត្តាយ ឱភាសជាតោ ភវេយ្យ។ ឱវទមានា ច ទ្វេ តថាគតា សុខំ ឱវទេយ្យុំ, អនុសាសមានា ច សុខំ អនុសាសេយ្យុំ, តត្ថ មេ ការណំ ព្រូហិ, យថាហំ និស្សំសយោ ភវេយ្យន្តិ។

អយំ មហារាជ ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ធារេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ធារេយ្យ, ចលេយ្យ កម្បេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិរេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធំសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ។

យថា, មហារាជ, នាវា ឯកបុរិសសន្ធារណី ភវេយ្យ។ ឯកស្មិំ បុរិសេ អភិរូឡ្ហេ សា នាវា សមុបាទិកា ភវេយ្យ។ អថ ទុតិយោ បុរិសោ អាគច្ឆេយ្យ តាទិសោ អាយុនា វណ្ណេន វយេន បមាណេន កិសថូលេន សព្ពង្គបច្ចង្គេន, សោ តំ នាវំ អភិរូហេយ្យ។ អបិនុ សា មហារាជ, នាវា ទ្វិន្នម្បិ ធារេយ្យាតិ? ន ហិ, ភន្តេ, ចលេយ្យ កម្បេយ្យ នមេយ្យ ឱនមេយ្យ វិនមេយ្យ វិកិរេយ្យ វិធមេយ្យ វិទ្ធំសេយ្យ, ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ, ឱសីទេយ្យ ឧទកេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី, ឯកស្សេវ តថាគតស្ស គុណំ ធារេតិ, យទិ ទុតិយោ ពុទ្ធោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, នាយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ធារេយ្យ, ចលេយ្យ…បេ…. ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យ។

យថា វា បន មហារាជ បុរិសោ យាវទត្ថំ ភោជនំ ភុញ្ជេយ្យ ឆាទេន្តំ យាវកណ្ឋមភិបូរយិត្វា, សោ ធាតោ បីណិតោ បរិបុណ្ណោ និរន្តរោ តន្ទិកតោ អនោនមិតទណ្ឌជាតោ បុនទេវ តត្តកំ ភោជនំ ភុញ្ជេយ្យ, អបិនុ ខោ, មហារាជ, បុរិសោ សុខិតោ ភវេយ្យាតិ? ន ហិ, ភន្តេ, សកឹ ភុត្តោវ មរេយ្យាតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អយំ ទសសហស្សី លោកធាតុ ឯកពុទ្ធធារណី …បេ…. ន ឋានមុបគច្ឆេយ្យាតិ។

កឹ នុ ខោ, ភន្តេ នាគសេន, អតិធម្មភារេន បថវី ចលតីតិ? ឥធ, មហារាជ, ទ្វេ សកដា រតនបរិបូរិតា ភវេយ្យុំ យាវ មុខសមា។ ឯកស្មា សកដតោ រតនំ គហេត្វា ឯកស្មិំ សកដេ អាកិរេយ្យុំ, អបិនុ ខោ តំ, មហារាជ, សកដំ ទ្វិន្នម្បិ សកដានំ រតនំ ធារេយ្យាតិ? ន ហិ, ភន្តេ, នាភិបិ តស្ស ផលេយ្យ, អរាបិ តស្ស ភិជ្ជេយ្យុំ, នេមិបិ តស្ស ឱបតេយ្យ, អក្ខោបិ តស្ស ភិជ្ជេយ្យាតិ។ កឹ នុ ខោ, មហារាជ, អតិរតនភារេន សកដំ ភិជ្ជតីតិ? អាម, ភន្តេតិ។ ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, អតិធម្មភារេន បថវី ចលតីតិ។

អបិច មហារាជ ឥមំ ការណំ ពុទ្ធពលបរិទីបនាយ ឱសារិតំ, អញ្ញម្បិ តត្ថ អភិរូបំ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ យទិ, មហារាជ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេសំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ – “តុម្ហាកំ ពុទ្ធោ អម្ហាកំ ពុទ្ធោ”តិ ឧភតោបក្ខជាតា ភវេយ្យុំ។ យថា, មហារាជ, ទ្វិន្នំ ពលវាមច្ចានំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘តុម្ហាកំ អមច្ចោ អម្ហាកំ អមច្ចោ’តិ ឧភតោបក្ខជាតា ហោន្តិ, ឯវមេវ ខោ, មហារាជ, យទិ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេសំ បរិសាយ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ‘តុម្ហាកំ ពុទ្ធោ អម្ហាកំ ពុទ្ធោ’តិ ឧភតោបក្ខជាតា ភវេយ្យុំ។ ឥទំ តាវ, មហារាជ, ឯកំ ការណំ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។

អបរម្បិ, មហារាជ, ឧត្តរិ ការណំ សុណោហិ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។ យទិ, មហារាជ, ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, អគ្គោ ពុទ្ធោតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ។ ជេដ្ឋោ ពុទ្ធោតិ យំ វចនំ, តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ។ សេដ្ឋោ ពុទ្ធោតិ, វិសិដ្ឋោ ពុទ្ធោតិ, ឧត្តមោ ពុទ្ធោតិ, បវរោ ពុទ្ធោតិ, អសមោ ពុទ្ធោតិ, អសមសមោ ពុទ្ធោតិ, អប្បដិសមោ ពុទ្ធោតិ, អប្បដិភាគោ ពុទ្ធោតិ, អប្បដិបុគ្គលោ ពុទ្ធោតិ យំ វចនំ , តំ មិច្ឆា ភវេយ្យ។ ឥទម្បិ ខោ ត្វំ, មហារាជ , ការណំ អត្ថតោ សម្បដិច្ឆ, យេន ការណេន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា ឯកក្ខណេ នុប្បជ្ជន្តិ។

អបិច ខោ មហារាជ ពុទ្ធានំ ភគវន្តានំ សភាវបកតិ ឯសា, យំ ឯកោយេវ ពុទ្ធោ លោកេ ឧប្បជ្ជតិ។ កស្មា ការណា? មហន្តតាយ សព្ពញ្ញុពុទ្ធគុណានំ។ អញ្ញម្បិ មហារាជ យំ លោកេ មហន្តំ, តំ ឯកំយេវ ហោតិ។ បថវី, មហារាជ, មហន្តី, សា ឯកាយេវ។ សាគរោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ សិនេរុ គិរិរាជា មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ អាកាសោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ សក្កោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ មារោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ ព្រហ្មា មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ។ តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ មហន្តោ, សោ ឯកោយេវ លោកស្មឹ។ យត្ថ តេ ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ អញ្ញស្ស ឱកាសោ ន ហោតិ។ តស្មា, មហារាជ, តថាគតោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឯកោយេវ លោកស្មឹ ឧប្បជ្ជតីតិ។ សុកថិតោ, ភន្តេ នាគសេន, បញ្ហោ ឱបម្មេហិ ការណេហី"តិ។

ឯកិស្សា លោកធាតុយាតិ ឯកស្មឹ ចក្កវាឡេ។ ហេដ្ឋា ឥមិនាវ បទេន ទសចក្កវាឡសហស្សានិ គហិតានិ តានិបិ, ឯកចក្កវាឡេនេវ បរិច្ឆិន្ទិតុំ វដ្ដន្តិ។ ពុទ្ធា ហិ ឧប្បជ្ជមានា ឥមស្មឹយេវ ចក្កវាឡេ ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បជ្ជនដ្ឋានេ បន វារិតេ ឥតោ អញ្ញេសុ ចក្កវាឡេសុ នុប្បជ្ជន្តីតិ វារិតមេវ ហោតិ។

អបុព្ពំ អចរិមន្តិ ឯត្ថ ចក្ករតនបាតុភាវតោ បុព្ពេ បុព្ពំ, តស្សេវ អន្តរធានតោ បច្ឆា ចរិមំ។ តត្ថ ទ្វិធា ចក្ករតនស្ស អន្តរធានំ ហោតិ, ចក្កវត្តិនោ កាលំកិរិយតោ វា បព្ពជ្ជាយ វា។ អន្តរធាយមានញ្ច បន តំ កាលំកិរិយតោ វា បព្ពជ្ជតោ វា សត្តមេ ទិវសេ អន្តរធាយតិ, តតោ បរំ ចក្កវត្តិនោ បាតុភាវោ អវារិតោ។

កស្មា បន ឯកចក្កវាឡេ ទ្វេ ចក្កវត្តិនោ នុប្បជ្ជន្តីតិ ។ វិវាទុបច្ឆេទតោ អច្ឆរិយភាវតោ ចក្ករតនស្ស មហានុភាវតោ ច។ ទ្វីសុ ហិ ឧប្បជ្ជន្តេសុ "អម្ហាកំ រាជា មហន្តោ អម្ហាកំ រាជា មហន្តោ"តិ វិវាទោ ឧប្បជ្ជេយ្យ។ ឯកស្មឹ ទីបេ ចក្កវត្តីតិ ច ឯកស្មឹ ទីបេ ចក្កវត្តីតិ ច អនច្ឆរិយា ភវេយ្យុំ ។ យោ ចាយំ ចក្ករតនស្ស ទ្វិសហស្សទីបបរិវារេសុ ចតូសុ មហាទីបេសុ ឥស្សរិយានុប្បទានសមត្ថោ មហានុភាវោ, សោ បរិហាយេថ។ ឥតិ វិវាទុបច្ឆេទតោ អច្ឆរិយភាវតោ ចក្ករតនស្ស មហានុភាវតោ ច ន ឯកចក្កវាឡេ ទ្វេ ឧប្បជ្ជន្តិ។

១៣០. យំ ឥត្ថី អស្ស អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោតិ ឯត្ថ តិដ្ឋតុ តាវ សព្ពញ្ញុគុណេ និព្ពត្តេត្វា លោកុត្តារណសមត្ថោ ពុទ្ធភាវោ, បណិធានមត្តម្បិ ឥត្ថិយា ន សម្បជ្ជតិ។

> មនុស្សត្តំ លិង្គសម្បត្តិ, ហេតុ សត្ថារទស្សនំ;
> បព្ពជ្ជា គុណសម្បត្តិ, អធិការោ ច ឆន្ទតា;
> អដ្ឋធម្មសមោធានា, អភិនីហារោ សមិជ្ឈតីតិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៩) –

ឥមានិ ហិ បណិធានសម្បត្តិការណានិ។ ឥតិ បណិធានម្បិ សម្បាទេតុំ អសមត្ថាយ ឥត្ថិយា កុតោ ពុទ្ធភាវោតិ "អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ យំ ឥត្ថី អស្ស អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ"តិ វុត្តំ។ សព្ពាការបរិបូរោ ច បុញ្ញុស្សយោ សព្ពាការបរិបូរមេវ អត្តភាវំ និព្ពត្តេតីតិ បុរិសោវ អរហំ ហោតិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ។

យំ ឥត្ថី រាជា អស្ស ចក្កវត្តីតិអាទីសុបិ យស្មា ឥត្ថិយា កោសោហិតវត្ថគុយ្ហាទីនំ អភាវេន លក្ខណានិ ន បរិបូរេន្តិ, ឥត្ថិរតនាភាវេន សត្តរតនសមង្គិតា ន សម្បជ្ជតិ, សព្ពមនុស្សេហិ ច អធិកោ អត្តភាវោ ន ហោតិ, តស្មា "អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ យំ ឥត្ថី រាជា អស្ស ចក្កវត្តី"តិ វុត្តំ។ យស្មា ច សក្កត្តាទីនិ តីណិ ឋានានិ ឧត្តមានិ, ឥត្ថិលិង្គញ្ច ហីនំ, តស្មា តស្សា សក្កត្តាទីនិបិ បដិសិទ្ធានិ។

ននុ ច យថា ឥត្ថិលិង្គំ, ឯវំ បុរិសលិង្គម្បិ ព្រហ្មលោកេ នត្ថិ? តស្មា "យំ បុរិសោ ព្រហ្មត្តំ ករេយ្យ, ឋានមេតំ វិជ្ជតី"តិបិ ន វត្តព្ពំ សិយាតិ។ នោ ន វត្តព្ពំ។ កស្មា? ឥធ បុរិសស្ស តត្ថ និព្ពត្តនតោ។ ព្រហ្មត្តន្តិ ហិ មហាព្រហ្មត្តំ អធិប្បេតំ។ ឥត្ថី ច ឥធ ឈានំ ភាវេត្វា កាលំ កត្វា ព្រហ្មបារិសជ្ជានំ សហព្យតំ ឧបបជ្ជតិ, ន មហាព្រហ្មានំ, បុរិសោ បន តត្ថ ន ឧប្បជ្ជតីតិ ន វត្តព្ពោ។ សមានេបិ ចេត្ថ ឧភយលិង្គាភាវេ បុរិសសណ្ឋានាវ ព្រហ្មានោ, ន ឥត្ថិសណ្ឋានា, តស្មា សុវុត្តមេវេតំ។

១៣១. កាយទុច្ចរិតស្សាតិអាទីសុ យថា និម្ពពីជកោសាតកីពីជាទីនិ មធុរផលំ ន និព្ពត្តេន្តិ, អសាតំ អមធុរមេវ និព្ពត្តេន្តិ, ឯវំ កាយទុច្ចរិតាទីនិ មធុរវិបាកំ ន និព្ពត្តេន្តិ, អមធុរមេវ វិបាកំ និព្ពត្តេន្តិ។ យថា ច ឧច្ឆុពីជសាលិពីជាទីនិ មធុរំ សាទុរសមេវ ផលំ និព្ពត្តេន្តិ, ន អសាតំ កដុកំ, ឯវំ កាយសុចរិតាទីនិ មធុរមេវ វិបាកំ និព្ពត្តេន្តិ, ន អមធុរំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “យាទិសំ វបតេ ពីជំ, តាទិសំ ហរតេ ផលំ;
> កល្យាណការី កល្យាណំ, បាបការី ច បាបក”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២៥៦);

តស្មា “អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ យំ កាយទុច្ចរិតស្សា”តិអាទិ វុត្តំ។

កាយទុច្ចរិតសមង្គីតិអាទីសុ **សមង្គី**តិ បញ្ចវិធា សមង្គិតា អាយូហនសមង្គិតា ចេតនាសមង្គិតា កម្មសមង្គិតា វិបាកសមង្គិតា, ឧបដ្ឋានសមង្គិតាតិ។ តត្ថ កុសលាកុសលកម្មាយូហនក្ខណេ **អាយូហនសមង្គិតា**តិ វុច្ចតិ។ តថា **ចេតនាសមង្គិតា**។ យាវ បន អរហត្តំ ន បាបុណន្តិ, តាវ សព្ពេបិ សត្តា បុព្ពេ ឧបចិតំ វិបាការហំ កម្មំ សន្ធាយ “កម្មសមង្គិនោ”តិ វុច្ចន្តិ, ឯសា **កម្មសមង្គិតា។ វិបាកសមង្គិតា** វិបាកក្ខណេយេវ វេទិតព្ពា។ យាវ បន សត្តា អរហត្តំ ន បាបុណន្តិ, តាវ នេសំ តតោ តតោ ចវិត្វា និរយេ តាវ ឧប្បជ្ជមានានំ អគ្គិជាលលោហកុម្ភិអាទីហិ ឧបដ្ឋានាការេហិ និរយោ, គព្ភសេយ្យកត្តំ អាបជ្ជមានានំ មាតុកុច្ឆិ, ទេវេសុ ឧប្បជ្ជមានានំ កប្បរុក្ខវិមានាទីហិ ឧបដ្ឋានាការេហិ ទេវលោកោតិ ឯវំ ឧប្បត្តិនិមិត្តំ ឧបដ្ឋាតិ, ឥតិ នេសំ ឥមិនា ឧប្បត្តិនិមិត្តឧបដ្ឋានេន អបរិមុត្តតា **ឧបដ្ឋានសមង្គិតា** នាម។ សា ចលតិ សេសា និច្ចលា។ និរយេ ហិ ឧបដ្ឋិតេបិ ទេវលោកោ ឧបដ្ឋាតិ, ទេវលោកេ ឧបដ្ឋិតេបិ និរយោ ឧបដ្ឋាតិ, មនុស្សលោកេ ឧបដ្ឋិតេបិ តិរច្ឆានយោនិ ឧបដ្ឋាតិ, តិរច្ឆានយោនិយា ច ឧបដ្ឋិតាយបិ មនុស្សលោកោ ឧបដ្ឋាតិយេវ។

តត្រិទំ វត្ថុ – សោណគិរិបាទេ កិរ អចេលវិហារេ សោណត្ថេរោ នាម ឯកោ ធម្មកថិកោ, តស្ស បិតា សុនខជីវិកោ អហោសិ។ ថេរោ តំ បដិពាហន្តោបិ សំវរេ ឋបេតុំ អសក្កោន្តោ “មា នស្សិ ជរកោ”តិ មហល្លកកាលេ អកាមកំ បព្ពាជេសិ។ តស្ស គិលានសេយ្យាយ និបន្នស្ស និរយោ ឧបដ្ឋាតិ, សោណគិរិបាទតោ មហន្តា មហន្តា សុនខា អាគន្ត្វា ខាទិតុកាមា វិយ សម្បរិវារេសុំ។ សោ មហាភយភីតោ – “វារេហិ, តាត សោណ, វារេហិ, តាត សោណា”តិ អាហ។ កឹ មហាថេរាតិ។ ន បស្សសិ តាតាតិ តំ បវត្តឹ អាចិក្ខិ។ សោណត្ថេរោ – “កថញ្ហិ នាម មាទិសស្ស បិតា និរយេ និព្ពត្តិស្សតិ, បតិដ្ឋា’ស្ស ភវិស្សាមី”តិ សាមណេរេហិ នានាបុប្ផានិ អាហរាបេត្វា ចេតិយង្គណពោធិយង្គណេសុ តលសន្ថរណបូជំ អាសនបូជញ្ច ការេត្វា បិតរំ មញ្ចេន ចេតិយង្គណំ អាហរិត្វា មញ្ចេ និសីទាបេត្វា – “អយំ មហាថេរ-បូជា តុម្ហាកំ អត្ថាយ កតា ‘អយំ មេ ភគវា ទុគ្គតបណ្ណាការោ’តិ វត្វា ភគវន្តំ វន្ទិត្វា ចិត្តំ បសាទេហី”តិ អាហ។ សោ មហាថេរោ បូជំ ទិស្វា តថា ករោន្តោ ចិត្តំ បសាទេសិ, តាវទេវស្ស ទេវលោកោ ឧបដ្ឋាសិ, នន្ទនវន-ចិត្តលតាវន-មិស្សកវន-ផារុសកវនវិមានានិ ចេវ នាដកានិ ច បរិវារេត្វា ឋិតានិ វិយ អហេសុំ។ សោ “អបេថ អបេថ សោណា”តិ អាហ។ កិមិទំ ថេរាតិ? ឯតា តេ, តាត, មាតរោ អាគច្ឆន្តីតិ ។ ថេរោ “សគ្គោ ឧបដ្ឋិតោ មហាថេរស្សា”តិ ចិន្តេសិ។ ឯវំ ឧបដ្ឋានសមង្គិតា ចលតីតិ វេទិតព្ពា។ ឯតាសុ សមង្គិតាសុ ឥធ អាយូហនចេតនាកម្មសមង្គិតាវសេន កាយទុច្ចរិតសមង្គីតិអាទិ វុត្តំ។

១៣២. ឯវំ វុត្តេ អាយស្មា អានន្ទោតិ “ឯវំ ភគវតា ឥមស្មឹ សុត្តេ វុត្តេ ថេរោ អាទិតោ បដ្ឋាយ សព្ពសុត្តំ សមន្នាហរិត្វា ឯវំ សស្សិរិកំ កត្វា ទេសិតសុត្តស្ស នាម ភគវតា នាមំ ន គហិតំ។ ហន្ទស្ស នាមំ គណ្ហាបេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា ភគវន្តំ ឯតទវោច។

តស្មា តិហ ត្វន្តិអាទីសុ អយំ អត្ថយោជនា –

អានន្ទ, យស្មា ឥមស្មឹ ធម្មបរិយាយេ “អដ្ឋារស ខោ ឥមា, អានន្ទ, ធាតុយោ, ឆ ឥមា, អានន្ទ, ធាតុយោ”តិ ឯវំ ពហុធាតុយោ វិភត្តា, តស្មា តិហ ត្វំ ឥមំ ធម្មបរិយាយំ **ពហុធាតុកោ**តិបិ នំ ធារេហិ។ យស្មា បនេត្ថ ធាតុអាយតនបដិច្ចសមុប្បាទដ្ឋានាដ្ឋានវសេន ចត្តារោ បរិវដ្ដា កថិតា , តស្មា **ចតុបរិវដ្ដោ**តិបិ នំ ធារេហិ។ យស្មា ច អាទាសំ ឱលោកេន្តស្ស មុខនិមិត្តំ វិយ ឥមំ ធម្មបរិយាយំ ឱលោកេន្តស្ស ឯតេ ធាតុអាទយោ អត្ថា បាកដា ហោន្តិ, តស្មា **ធម្មាទាសោ**តិបិ នំ ធារេហិ។ យស្មា ច យថា នាម បរសេនមទ្ទនា យោធា សង្គាមតូរិយំ បគ្គហេត្វា បរសេនំ បវិសិត្វា សបត្តេ មទ្ទិត្វា អត្តនោ ជយំ គណ្ហន្តិ, ឯវមេវ កិលេសសេនមទ្ទនា យោគិនោ ឥធ វុត្តវសេន វិបស្សនំ បគ្គហេត្វា កិលេសេ មទ្ទិត្វា អត្តនោ អរហត្តជយំ គណ្ហន្តិ, តស្មា **អមតទុន្ទុភី**តិបិ នំ ធារេហិ។ យស្មា ច យថា សង្គាមយោធា បញ្ចាវុធំ គហេត្វា បរសេនំ វិទ្ធំសេត្វា

ជយំ គណ្ហន្តិ, ឯវំ យោគិនោបិ តេជ វុត្តំ វិបស្សនាវុធំ គហេត្វា កិលេសសេនំ វិទ្ធំសេត្វា អរហត្តជយំ គណ្ហន្តិ។ តស្មា **អនុត្តរោ សង្គាមវិជយោ**តិបិ នំ ធារេហីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ពហុធាតុកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឥសិគិលិសុត្តវណ្ណនា

១៣៣. ឯវំ មេ សុតន្តិ ឥសិគិលិសុត្តំ។ តត្ថ **អញ្ញាវ សមញ្ញា អហោសី**តិ ឥសិគិលិស្ស ឥសិគិលីតិ សមញ្ញាយ ឧប្បន្នកាលេ វេភារោ ន វេភារោតិ បញ្ញាយិត្ថ, អញ្ញាយេវស្ស សមញ្ញា អហោសិ។ **អញ្ញា បញ្ញត្តី**តិ ឥទំ បុរិមបទស្សេវ វេវចនំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

តទា កិរ ភគវា សាយន្ហសមយេ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ គន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា យស្មិំ ឋានេ និសិន្នានំ បញ្ច បព្ពតា បញ្ញាយន្តិ, តត្ថ ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ និសីទិត្វា ឥមេ បញ្ច បព្ពតេ បដិបាដិយា អាចិក្ខិ។ តត្ថ ន ភគវតោ បព្ពតេហិ អត្ថោ អត្ថិ, ឥតិ ឥមេសុ បន បព្ពតេសុ បដិបាដិយា កថិយមានេសុ ឥសិគិលិស្ស ឥសិគិលិភាវោ កថេតព្ពោ ហោតិ។ តស្មិំ កថិយមានេ បទុមវតិយា បុត្តានំ បញ្ចសតានំ បច្ចេកពុទ្ធានំ នាមានិ ចេវ បទុមវតិយា ច បត្ថនា កថេតព្ពា ភវិស្សតីតិ ភគវា ឥមំ បញ្ច បព្ពតបដិបាដិំ អាចិក្ខិ។

បវិសន្តា ទិស្សន្តិ បវិដ្ឋា ន ទិស្សន្តីតិ យថាផាសុកដ្ឋានេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កតភត្តកិច្ចា អាគន្ត្វា ចេតិយគព្ភេ យមកមហាទ្វារំ វិវរន្តា វិយ តំ បព្ពតំ ទ្វេធា កត្វា អន្តោ បវិសិត្វា រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានានិ មាបេត្វា តត្ថ វសិំសុ, តស្មា ឯវមាហ។ **ឥមេ ឥសី**តិ ឥមេ បច្ចេកពុទ្ធឥសី។

កទា បន តេ តត្ថ វសិំសុ? អតីតេ កិរ អនុប្បន្នេ តថាគតេ ពារាណសី ឧបនិស្សាយ ឯកស្មិំ គាមកេ ឯកា កុលធីតា ខេត្តំ រក្ខមានា ឯកស្ស បច្ចេកពុទ្ធស្ស បញ្ចហិ លាជាសតេហិ សទ្ធិំ ឯកំ បទុមបុប្ផំ ទត្វា បញ្ច បុត្តសតានិ បត្ថេសិ។ តស្មិំយេវ ច ខណេ បញ្ចសតា មិគលុទ្ទកា មធុរមំសំ ទត្វា “ឯតិស្សា បុត្តា ភវេយ្យាមា”តិ បត្ថយិំសុ។ សា យាវតាយុកំ ឋត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តា, តតោ ចុតា ជាតស្សរេ បទុមគព្ភេ និព្ពត្តិ។ តមេកោ តាបសោ ទិស្វា បដិជគ្គិ, តស្សា វិចរន្តិយាវ បាទុទ្ធារេ បាទុទ្ធារេ ភូមិតោ បទុមានិ ឧដ្ឋហន្តិ។ ឯកោ វនចរកោ ទិស្វា ពារាណសិរញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា នំ អាហរាបេត្វា អគ្គមហេសិំ អកាសិ, តស្សា គព្ភោ សណ្ឋាសិ។ មហាបទុមកុមារោ មាតុកុច្ឆិយំ វសិ, សេសា គព្ភមលំ និស្សាយ និព្ពត្តា។ វយប្បត្តា ឧយ្យានេ បទុមស្សរេ កីឡន្តា ឯកេកស្មិំ បទុមេ និសីទិត្វា ខយវយំ បដ្ឋបេត្វា បច្ចេកពោធិញាណំ និព្ពត្តយិំសុ។ អយំ តេសំ ព្យាករណគាថា អហោសិ –

> “សរោរុហំ បទុមបលាសបត្តជំ, សុបុប្ផិតំ ភមរគណានុចិណ្ណំ;
> អនិច្ចតាយុបគតំ វិទិត្វា, ឯកោ ចរេ ខគ្គវិសាណកប្បោ”តិ។

តស្មិំ កាលេ តេ តត្ថ វសិំសុ, តទា ចស្ស បព្ពតស្ស ឥសិគិលីតិ សមញ្ញា ឧទបាទិ។

១៣៥. យេ សត្តសារាតិ អរិដ្ឋោ ឧបរិដ្ឋោ តគរសិខី យសស្សី សុទស្សនោ បិយទស្សី គន្ធារោ បិណ្ឌោលោ ឧបាសភោ នីតោ តថោ សុតវា ភាវិតត្តោតិ តេរសន្នំ បច្ចេកពុទ្ធានំ នាមានិ វត្វា ឥទានិ តេសញ្ច អញ្ញេសញ្ច គាថាពន្ធេន នាមានិ អាចិក្ខន្តោ **យេ សត្តសារា**តិអាទិមាហ ។ តត្ថ **សត្តសារា**តិ សត្តានំ សារភូតា។ **អនីឃា**តិ និទ្ទុក្ខា។ **និរាសា**តិ និត្តណ្ហា។

ទ្វេ ជាលិនោតិ ចូឡជាលិ មហាជាលីតិ ទ្វេ ជាលិនាមកា។ **សន្តចិត្តោ**តិ ឥទម្បិ ឯកស្ស នាមមេវ។ **បស្សិ ជហិ ឧបធិទុក្ខមូល**ន្តិ ឯត្ថ បស្សិ នាម សោ បច្ចេកពុទ្ធោ, ទុក្ខស្ស បន មូលំ ឧបធិំ ជហីតិ អយមស្ស ថុតិ។ **អបរាជិតោ**តិបិ ឯកស្ស នាមមេវ។

សត្ថា បវត្តា សរភង្គោ លោមហំសោ ឧច្ចង្គមាយោតិ ឥមេ បញ្ច ជនា។ **អសិតោ អនាសវោ មនោមយោ**តិ ឥមេបិ តយោ ជនា។ **មានច្ឆិទោ ច ពន្ធុមា**តិ ពន្ធុមា នាម ឯកោ, មានស្ស បន ឆិន្នត្តា មានច្ឆិទោតិ វុត្តោ។ **តទាធិមុត្តោ**តិបិ នាមមេវ។

កេតុម្ភរាគោ ច មាតង្គោ អរិយោតិ ឥមេ តយោ ជនា។ **អថច្ចុតោ**តិ អថ អច្ចុតោ។ **អច្ចុតគាម ព្យាមង្គោ**តិ ឥមេ ទ្វេ ជនា។ **ខេមាភិរតោ ច សោរតោ**តិ ឥមេ ទ្វេយេវ។

សយ្ហោ អនោមនិក្កមោតិ សយ្ហោ នាម សោ ពុទ្ធោ, អនោមវីរិយត្តា បន អនោមនិក្កមោតិ វុត្តោ។ **អានន្ទោ នន្ទោ ឧបនន្ទោ ទ្វាទសា**តិ ចត្តារោ អានន្ទា, ចត្តារោ នន្ទា ចត្តារោ ឧបនន្ទាតិ ឯវំ ទ្វាទស។ **ភារទ្វាជោ អន្តិមទេហធារី**តិ ភារទ្វាជោ នាម សោ ពុទ្ធោ។ **អន្តិមទេហធារី**តិ ចុតិ។

តណ្ហច្ឆិទោតិ សិខរិស្សាយំ ចុតិ។ **វីតរាគោ**តិ មង្គលស្ស ចុតិ។ **ឧសភច្ឆិទា ជាលិនី ទុក្ខមូល**ន្តិ ឧសភោ នាម សោ ពុទ្ធោ ទុក្ខមូលភូតំ ជាលិនី អច្ឆិទាតិ អត្ថោ។ **សន្តំ បទំ អជ្ឈគមោបនីតោ**តិ ឧបនីតោ នាម សោ ពុទ្ធោ សន្តំ បទំ អជ្ឈគមា។ **វីតរាគោ**តិបិ ឯកស្ស នាមមេវ។ **សុវិមុត្តចិត្តោ**តិ អយំ កណ្ហស្ស ចុតិ។

ឯតេ ច អញ្ញេ ចាតិ ឯតេ បាឡិយំ អាគតា ច បាឡិយំ អនាគតា អញ្ញេ ច ឯតេសំ ឯកនាមកាយេវ។ ឥមេសុ ហិ បញ្ចសុ បច្ចេកពុទ្ធសតេសុ ទ្វេបិ តយោបិ ទសបិ ទ្វាទសបិ អានន្ទាទយោ វិយ ឯកនាមកា អហេសុំ។ ឥតិ បាឡិយំ អាគតនាមេហេវ សព្ពេសំ នាមានិ វុត្តានិ ហោន្តីតិ ឥតោ បរំ វិសុំ វិសុំ អវត្វា “ឯតេ ច អញ្ញេ ចា”តិ អាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ឥសិគិលិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មហាចត្តារីសកសុត្តវណ្ណនា

១៣៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាចត្តារីសកសុត្តំ។ តត្ថ **អរិយ**ន្តិ និទ្ទោសំ លោកុត្តរំ, និទ្ទោសញ្ហិ “អរិយ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **សម្មាសមាធិ**ន្តិ មគ្គសមាធឹ។ **សឧបនិស**ន្តិ សបច្ចយំ។ **សបរិក្ខារ**ន្តិ សបរិវារំ។

បរិក្ខតាតិ បរិវារិតា។ **សម្មាទិដ្ឋិ បុព្ពង្គមា ហោតី**តិ ទ្វិធា សម្មាទិដ្ឋិ បុព្ពង្គមា ហោតិ បុរេចារិកា វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ ច មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ ច។ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ តេភូមកសង្ខារេ អនិច្ចាទិវសេន បរិវីមំសតិ; មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ បន បរិវីមំសនបរិយោសានេ ភូមិលទ្ធំ វដ្ដំ សមុគ្ឃាដយមានា វូបសមយមានា សីតុទកឃដសហស្សំ មត្ថកេ អាសិញ្ចមានា វិយ ឧប្បជ្ជតិ។ យថា ហិ ខេត្តំ កុរុមានោ កស្សកោ បឋមំ អរញ្ញេ រុក្ខេ ឆិន្ទតិ, បច្ឆា អគ្គឹ ទេតិ, សោ អគ្គិ បឋមំ ឆិន្នេ រុក្ខេ អនវសេសេ ឈាបេតិ, ឯវមេវ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ បឋមំ អនិច្ចាទិវសេន សង្ខារេ វីមំសតិ, មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ តាយ វីមំសនត្ថំ សង្ខារេ បុន អប្បវត្តិវសេន សមុគ្ឃាដយមានា ឧប្បជ្ជតិ, សា ទុវិធាបិ ឥធ អធិប្បេតា។

មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ បជានាតីតិ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ លក្ខណបដិវេធេន អារម្មណតោ បជានាតិ, សម្មាទិដ្ឋឹ កិច្ចតោ អសម្មោហតោ បជានាតិ។ **សាស្ស ហោតិ សម្មាទិដ្ឋី**តិ សា ឯវំ បជាននា អស្ស សម្មាទិដ្ឋិ នាម ហោតិ។

ទ្វាយំ វទាមីតិ ទ្វយំ វទាមិ, ទុវិធកោដ្ឋាសំ វទាមីតិ អត្ថោ។ **បុញ្ញភាគិយា**តិ បុញ្ញកោដ្ឋាសភូតា។ **ឧបធិវេបក្កា**តិ ឧបធិសង្ខាតស្ស វិបាកស្ស ទាយិកា។

បញ្ញា បញ្ញិន្ទ្រិយន្តិអាទីសុ វិភជិត្វា វិភជិត្វា អមតទ្វារំ បញ្ញបេតិ ទស្សេតីតិ **បញ្ញា**។ តស្មឹ អត្ថេ ឥន្ទត្តំ ករោតីតិ **បញ្ញិន្ទ្រិយំ**។ អវិជ្ជាយ ន កម្បតីតិ **បញ្ញាពលំ**។ ពោជ្ឈង្គប្បត្តា ហុត្វា ចតុសច្ចធម្មេ វិចិនាតីតិ **ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ**។ មគ្គសម្បត្តិយា បសដ្ឋា សោភនា ទិដ្ឋីតិ **សម្មាទិដ្ឋិ**។ អរិយមគ្គស្ស អង្គន្តិ **មគ្គង្គំ។ សោ**តិ សោ ភិក្ខុ។ **បហានាយា**តិ បជហនត្ថាយ។ **ឧបសម្បទាយា**តិ បដិលាភត្ថាយ។ **សម្មាវាយាមោ**តិ និយ្យានិកោ កុសលវាយាមោ។ **សតោ**តិ សតិយា សមន្នាគតោ ហុត្វា។ **អនុបរិធាវន្តិ អនុបរិវត្តន្តី**តិ សហជាតា ច បុរេជាតា ច ហុត្វា បរិវារេន្តិ។ ឯត្ថ ហិ សម្មាវាយាមោ ច សម្មាសតិ ច លោកុត្តរសម្មាទិដ្ឋឹ សហជាតា បរិវារេន្តិ រាជានំ វិយ ឯករថេ ឋិតា អសិគ្គាហឆត្តគ្គាហា។ វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ បន បុរេជាតា ហុត្វា បរិវារេតិ រថស្ស បុរតោ បត្តិកាទយោ វិយ។ ទុតិយបព្ពតោ បដ្ឋាយ បន សម្មាសង្កប្បាទីនំ តយោបិ សហជាតបរិវារា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។

១៣៧. មិច្ឆាសង្កប្បោតិ បជានាតីតិ មិច្ឆាសង្កប្បំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ លក្ខណបដិវេធេន អារម្មណតោ បជានាតិ សម្មាសង្កប្បំ កិច្ចតោ អសម្មោហតោ បជានាតិ។ តតោ អបរេសុ សម្មាវាចាទីសុបិ ឯវមេវ យោជនា វេទិតព្ពា។ កាមសង្កប្បាទយោ ទ្វេធាវិតក្កសុត្តេ (ម. និ. ១.២០៦) វុត្តាយេវ។

តក្កោតិអាទីសុ តក្កនវសេន **តក្កោ**។ ស្វេវ ច ឧបសគ្គេន បទំ វឌ្ឍេត្វា **វិតក្កោ**តិ វុត្តោ, ស្វេវ សង្កប្បនវសេន **សង្កប្បោ**។ ឯកគ្គោ ហុត្វា អារម្មណេ អប្បេតីតិ **អប្បនា** ។ ឧបសគ្គេន បន បទំ វឌ្ឍេត្វា **ព្យប្បនា**តិ វុត្តំ។ **ចេតសោ អភិនិរោបនា**តិ ចិត្តស្ស អភិនិរោបនា។ វិតក្កស្មិញ្ហិ សតិ វិតក្កោ អារម្មណេ ចិត្តំ អភិនិរោបេតិ វិតក្កេ បន អសតិ អត្តនោយេវ ធម្មតាយ ចិត្តំ អារម្មណំ អភិរុហតិ ជាតិសម្បន្នោ អភិញ្ញាតបុរិសោ វិយ រាជគេហំ។ អនភិញ្ញាតស្ស ហិ បដិហារេន វា ទោវារិកេន វា អត្ថោ ហោតិ, អភិញ្ញាតំ ជាតិសម្បន្នំ សព្ពេ រាជរាជមហាមត្តា ជានន្តីតិ អត្តនោវ ធម្មតាយ និក្ខមតិ ចេវ បវិសតិ ច, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។ វាចំ សង្ខរោតីតិ **វចីសង្ខារោ**។ ឯត្ថ ច លោកិយវិតក្កោ វាចំ សង្ខរោតិ, ន លោកុត្តរោ។ កិញ្ចាបិ ន សង្ខរោតិ, វចីសង្ខារោត្វេវ ច បនស្ស នាមំ ហោតិ។ **សម្មាសង្កប្បំ អនុបរិធាវន្តី**តិ លោកុត្តរសម្មាសង្កប្បំ បរិវារេន្តិ។ ឯត្ថ ច តយោបិ នេក្ខម្មសង្កប្បាទយោ បុព្ពភាគេ នានាចិត្តេសុ លព្ភន្តិ, មគ្គក្ខណេ បន តិណ្ណម្បិ កាមសង្កប្បាទីនញ្ច បទច្ឆេទំ សមុគ្ឃាតំ ករោន្តោ មគ្គង្គំ បូរយមានោ ឯកោវ សម្មាសង្កប្បោ ឧប្បជ្ជិត្វា នេក្ខម្មសង្កប្បាទិវសេន តីណិ នាមានិ លភតិ។ បរតោ សម្មាវាចាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

១៣៨. មុសាវាទា វេរមណីតិអាទីសុ វិរតិបិ ចេតនាបិ វដ្ដតិ។ **អារតី**តិអាទីសុ វចីទុច្ចរិតេហិ អារកា រមតីតិ **អារតិ**។ វិនា តេហិ រមតីតិ **វិរតិ**។ តតោ តតោ បដិនិវត្តាវ ហុត្វា តេហិ វិនា រមតីតិ **បដិវិរតិ**។ ឧបសគ្គវសេន វា បទំ វឌ្ឍិតំ, សព្ពមិទំ ឱរមនភាវស្សេវ អធិវចនំ។ វេរំ មណតិ វិនាសេតីតិ **វេរមណី**។ ឥទម្បិ ឱរមនស្សេវ វេវចនំ។

១៣៩. បាណាតិបាតា វេរមណីតិអាទីសុបិ ចេតនា វិរតីតិ ឧភយម្បិ វដ្ដតិយេវ។

១៤០. កុហនាតិអាទីសុ តិវិធេន កុហនវត្ថុនា លោកំ ឯតាយ កុហយន្តិ វិម្ហាបយន្តីតិ **កុហនា**។ លាភសក្ការត្ថិកា ហុត្វា ឯតាយ លបន្តីតិ **លបនា**។ និមិត្តំ សីលមេតេសន្តិ នេមិត្តិកា, តេសំ ភាវោ **នេមិត្តិកតា**។ និប្បេសោ សីលមេតេសន្តិ និប្បេសិកា, តេសំ ភាវោ **និប្បេសិកតា**។ លាភេន លាភំ និជិគីសន្តិ មគ្គន្តិ បរិយេសន្តីតិ លាភេន លាភំ និជិគីសនា, តេសំ ភាវោ **លាភេន លាភំ និជិគីសនតា**។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារេន បនេតា កុហនាទិកា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** សីលនិទ្ទេសេយេវ បាឡិញ្ច **អដ្ឋកថញ្ច** អាហរិត្វា បកាសិតា។ **មិច្ឆាអាជីវស្ស បហានាយា**តិ ឯត្ថ ន កេវលំ បាឡិយំ អាគតោវ មិច្ឆាអាជីវោ, អាជីវហេតុ បន បវត្តិតា បាណាតិបាតាទយោ សត្តកម្មបថចេតនាបិ មិច្ឆាអាជីវោវ។ តាសំយេវ សត្តន្នំ ចេតនានំ បទបច្ឆេទំ សមុគ្ឃាតំ កុរុមានំ មគ្គង្គំ បូរយមានា ឧប្បន្នា វិរតិ សម្មាអាជីវោ នាម។

១៤១. សម្មាទិដ្ឋិស្សាតិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិយំ ឋិតស្ស បុគ្គលស្ស។ **សម្មាសង្កប្បោ បហោតី**តិ មគ្គសម្មាសង្កប្បោ បហោតិ, ផលសម្មាទិដ្ឋិស្សបិ ផលសម្មាសង្កប្បោ បហោតីតិ ឯវំ សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សម្មាញាណស្ស សម្មាវិមុត្តី**តិ ឯត្ថ បន មគ្គសម្មាសមាធិម្ហិ ឋិតស្ស មគ្គបច្ចវេក្ខណំ សម្មាញាណំ បហោតិ, ផលសម្មាសមាធិម្ហិ ឋិតស្ស ផលបច្ចវេក្ខណំ សម្មាញាណំ បហោតិ។ មគ្គបច្ចវេក្ខណសម្មាញាណេ ច ឋិតស្ស មគ្គសម្មាវិមុត្តិ បហោតិ, ផលបច្ចវេក្ខណសម្មាញាណេ ឋិតស្ស ផលសម្មាវិមុត្តិ បហោតីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច ឋបេត្វា អដ្ឋ ផលង្គានិ សម្មាញាណំ បច្ចវេក្ខណំ កត្វា សម្មាវិមុត្តិំ ផលំ កាតុំ វដ្ដតីតិ វុត្តំ។

១៤២. សម្មាទិដ្ឋិស្ស , ភិក្ខវេ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ហោតីតិអាទីសុ អវសេសនិកាយភាណកា ផលំ កថិតន្តិ វទន្តិ, មជ្ឈិមភាណកា បន ទសន្នំ និជ្ជរវត្ថូនំ អាគតដ្ឋានេ មគ្គោ កថិតោតិ វទន្តិ។ តត្ថ ទស្សនដ្ឋេន **សម្មាទិដ្ឋិ** វេទិតព្ពា, វិទិតករណដ្ឋេន **សម្មាញាណំ**, តទធិមុត្តដ្ឋេន **សម្មាវិមុត្តិ**។

វីសតិ កុសលបក្ខាតិ សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ ទស, “សម្មាទិដ្ឋិបច្ចយា ច អនេកេ កុសលា ធម្មា”តិអាទិនា នយេន វុត្តា ទសាតិ ឯវំ វីសតិ កុសលបក្ខា ហោន្តិ។ **វីសតិ អកុសលបក្ខា**តិ “មិច្ឆាទិដ្ឋិ និជ្ជិណ្ណា ហោតី”តិអាទិនា នយេន វុត្តា មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ ទស, “យេ ច មិច្ឆាទិដ្ឋិបច្ចយា អនេកេ បាបកា”តិអាទិនា វុត្តា ទស ចាតិ ឯវំ វីសតិ អកុសលបក្ខា វេទិតព្ពា។ **មហាចត្តារីសកោ**តិ មហាវិបាកទានេន មហន្តានំ កុសលបក្ខិកានញ្ចេវ អកុសលបក្ខិកានញ្ច ចត្តាលីសាយ ធម្មានំ បកាសិតត្តា មហាចត្តារីសកោតិ។

ឥមស្មិញ្ច បន សុត្តេ បញ្ច សម្មាទិដ្ឋិយោ កថិតា វិបស្សនាសម្មាទិដ្ឋិ កម្មស្សកតាសម្មាទិដ្ឋិ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ ផលសម្មាទិដ្ឋិ បច្ចវេក្ខណាសម្មាទិដ្ឋីតិ។ តត្ថ “មិច្ឆាទិដ្ឋិំ មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ បជានាតី”តិអាទិនា នយេន វុត្តា វិបស្សនា

សម្មាទិដ្ឋិ នាម។ “អត្ថិ ទិន្នំ”ន្តិអាទិនា នយេន វុត្តា កម្មស្សកតាសម្មាទិដ្ឋិ នាម។ “សម្មាទិដ្ឋិស្ស, ភិក្ខវេ, សម្មាសង្កប្បោ បហោតី”តិ ឯត្ថ បន មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ ផលសម្មាទិដ្ឋីតិ ទ្វេបិ កថិតា។ “សម្មាញាណំ បហោតី”តិ។ ឯត្ថ បន បច្ចវេក្ខណាសម្មាទិដ្ឋិ កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

១៤៣. សម្មាទិដ្ឋី ចេ ភវំ គរហតីតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ នាមាយំ សោភនាតិ វទន្តោបិ សម្មាទិដ្ឋិ នាមាយំ ន សោភនាតិ វទន្តោបិ សម្មាទិដ្ឋិ គរហតិ នាម។ **ឱក្កលាតិ** ឱក្កលជនបទវាសិនោ។ **វស្សភញ្ញាតិ** វស្សោ ច ភញ្ញោ ចាតិ ទ្វេ ជនា។ **អហេតុវាទាតិ** នត្ថិ ហេតុ នត្ថិ បច្ចយោ សត្តានំ វិសុទ្ធិយាតិ ឯវមាទិវាទិនោ។ **អកិរិយវាទាតិ** ករោតោ ន ករិយតិ បាបន្តិ ឯវំ កិរិយបដិក្ខេបវាទិនោ។ **នត្ថិកវាទាតិ** នត្ថិ ទិន្នន្តិអាទិវាទិនោ។ តេ ឥមេសុ តីសុបិ ទស្សនេសុ ឱក្កន្តនិយាមា អហេសុំ។ កថំ បនេតេសុ និយាមោ ហោតីតិ។ យោ ហិ ឯវរូបំ លទ្ធិ គហេត្វា រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានេ និសិន្នោ សជ្ឈាយតិ វីមំសតិ, តស្ស “នត្ថិ ហេតុ នត្ថិ បច្ចយោ ករោតោ ន ករិយតិ បាបំ, នត្ថិ ទិន្នំ, កាយស្ស ភេទា ឧច្ឆិជ្ជតី”តិ តស្មិំ អារម្មណេ មិច្ឆាសតិ សន្តិដ្ឋតិ, ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, ជវនានិ ជវន្តិ។ បឋមជវនេ សតេកិច្ឆោ ហោតិ, តថា ទុតិយាទីសុ។ សត្តមេ ពុទ្ធានម្បិ អតេកិច្ឆោ អនិវត្តី អរិដ្ឋកណ្ដកសទិសោ ហោតិ។

តត្ថ កោចិ ឯកំ ទស្សនំ ឱក្កមតិ, កោចិ ទ្វេ, កោចិ តីណិបិ, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកោវ ហោតិ, បត្តោ សគ្គមគ្គាវរណញ្ចេវ មោក្ខមគ្គាវរណញ្ច។ អភព្ពោ តស្ស អត្តភាវស្ស អនន្តរំ សគ្គម្បិ គន្តុំ, បគេវ មោក្ខំ, វដ្ដខាណុ នាមេស សត្តោ បថវីគោបកោ, យេភុយ្យេន ឯវរូបស្ស ភវតោ វុដ្ឋានំ នត្ថិ។ វស្សភញ្ញាបិ ឯទិសា អហេសុំ។ **និន្ទាព្យារោសឧបារម្ភភយាតិ** អត្តនោ និន្ទាភយេន ឃដ្ដនភយេន ឧបវាទភយេន ចាតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាចត្តារីសកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អានាបានស្សតិសុត្តវណ្ណនា

១៤៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ អានាបានស្សតិសុត្តំ។ តត្ថ **អញ្ញេហិ ចាតិ** ឋបេត្វា បាឡិយំ អាគតេ ទស ថេរេ អញ្ញេហិបិ អភិញ្ញាតេហិ ពហូហិ សាវកេហិ សទ្ធិំ។ តទា កិរ មហា ភិក្ខុសង្ឃោ អហោសិ អបរិច្ឆិន្នគណនោ។

ឱវទន្តិ អនុសាសន្តីតិ អាមិសសង្គហេន ធម្មសង្គហេន ចាតិ ទ្វីហិ សង្គហេហិ សង្គណ្ហិត្វា កម្មដ្ឋានោវាទានុសាសនីហិ ឱវទន្តិ ច អនុសាសន្តិ ច។ **តេ ចាតិ** ចការោ អាគមសន្ធិមត្តំ។ **ឧឡារំ បុព្ពេនាបរំ វិសេសំ ជានន្តីតិ** សីលបរិបូរណាទិតោ បុព្ពវិសេសតោ ឧឡារតរំ អបរំ កសិណបរិកម្មាទិវិសេសំ ជានន្តីតិ អត្ថោ។

១៤៥. អារទ្ធោតិ តុដ្ឋោ។ **អប្បត្តស្ស បត្តិយាតិ** អប្បត្តស្ស អរហត្តស្ស បាបុណនត្ថំ។ សេសបទទ្វយេបិ អយមេវ អត្ថោ។ **កោមុទិំ ចាតុមាសិនិន្តិ** បច្ឆិមកត្តិកចាតុមាសបុណ្ណមំ។ សា ហិ កុមុទានំ អត្ថិតាយ កោមុទិ, ចតុន្នំ វស្សិកានំ មាសានំ បរិយោសានត្តា ចាតុមាសិនីតិ វុច្ចតិ។ **អាគមេស្សាមីតិ** ឧទិក្ខិស្សាមិ, អជ្ជ អបវារេត្វា យាវ សា អាគច្ឆតិ, តាវ កត្ថចិ អគន្ត្វា ឥធេវ វសិស្សាមីតិ អត្ថោ។ ឥតិ ភិក្ខូនំ បវារណសង្គហំ អនុជានន្តោ ឯវមាហ។

បវារណសង្គហោ នាម ញត្តិទុតិយេន កម្មេន ទិយ្យតិ កស្ស បនេស ទិយ្យតិ, កស្ស ន ទិយ្យតីតិ។ អការកស្ស តាវ ពាលបុថុជ្ជនស្ស ន ទិយ្យតិ, តថា អារទ្ធវិបស្សកស្ស ចេវ អរិយសាវកស្ស ច។ យស្ស បន សមថោ វា តរុណោ ហោតិ វិបស្សនា វា, តស្ស ទិយ្យតិ។ ភគវាបិ តទា ភិក្ខូនំ ចិត្តាចារំ បរិវីមំសន្តោ សមថវិបស្សនានំ តរុណភាវំ ញត្វា – “មយិ អជ្ជ បវារេន្តេ ទិសាសុ វស្សំវុដ្ឋា ភិក្ខូ ឥធ ឱសរិស្សន្តិ។ តតោ ឥមេ ភិក្ខូ វុឌ្ឍតរេហិ ភិក្ខូហិ សេនាសនេ គហិតេ វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ ន សក្ខិស្សន្តិ។ សចេបិ ចារិកំ បក្កមិស្សាមិ, ឥមេសំ វសនដ្ឋានំ ទុល្លភមេវ ភវិស្សតិ។ មយិ បន អបវារេន្តេ ភិក្ខូបិ ឥមំ សាវត្ថិំ ន ឱសរិស្សន្តិ, អហម្បិ ចារិកំ ន បក្កមិស្សាមិ, ឯវំ ឥមេសំ ភិក្ខូនំ វសនដ្ឋានំ អបលិពុទ្ធំ ភវិស្សតិ។ តេ អត្តនោ អត្តនោ វសនដ្ឋានេ ផាសុ វិហរន្តា សមថវិបស្សនា ថាមជាតា កត្វា វិសេសំ និព្ពត្តេតុំ សក្ខិស្សន្តី”តិ សោ តំទិវសំ អបវារេត្វា កត្តិកបុណ្ណមាយំ បវារេស្សាមីតិ ភិក្ខូនំ បវារណសង្គហំ អនុជានិ។ បវារណសង្គហស្មិញ្ហិ លទ្ធេ យស្ស និស្សយបដិបន្នស្ស អាចរិយុបជ្ឈាយា បក្កមន្តិ, សោបិ “សចេ បតិរូបោ និស្សយទាយកោ អាគមិស្សតិ, តស្ស សន្តិកេ និស្សយំ គណ្ហិស្សាមី”តិ យាវ គិម្ហានំ

បច្ឆិមមាសា វសិតុំ លភតិ។ សចេបិ សង្ឃិវស្សា ភិក្ខូ អាគច្ឆន្តិ, តស្ស សេនាសនំ គហេតុំ ន លភន្តិ។ អយញ្ច បន បវារណសង្គហោ ឯកស្ស ទិន្នោបិ សព្ពេសំ ទិន្នោយេវ ហោតិ។

សាវត្ថឹ ឱសរន្តីតិ ភគវតា បវារណសង្គហោ ទិន្នោតិ សុតសុតដ្ឋានេយេវ យថាសភាវេន ឯកំ មាសំ វសិត្វា កត្តិកបុណ្ណមាយ ឧបោសថំ កត្វា ឱសរន្តេ សន្ធាយ ឥទំ វុត្តំ។ **បុព្ពេនាបរ**ន្តិ ឥធ តរុណសមថវិបស្សនាសុ កម្មំ កត្វា សមថវិបស្សនា ថាមជាតា អកំសុ, អយំ បុព្ពេ វិសេសោ នាម។ តតោ សមាហិតេន ចិត្តេន សង្ខារេ សម្មសិត្វា កេចិ សោតាបត្តិផលំ...បេ.... កេចិ អរហត្តំ សច្ឆិករិំសុ។ អយំ អបរោ ឧឡារោ វិសេសោ នាម។

១៤៦. **អល**ន្តិ យុត្តំ។ **យោជនគណនានី**តិ ឯកំ យោជនំ យោជនមេវ, ទសបិ យោជនានិ យោជនានេវ, តតោ ឧទ្ធំ យោជនគណនានីតិ វុច្ចន្តិ។ ឥធ បន យោជនសតម្បិ យោជនសហស្សម្បិ អធិប្បេតំ។ **បុដោសេនាបី**តិ បុដោសំ វុច្ចតិ បាថេយ្យំ. តំ បាថេយ្យំ គហេត្វាបិ ឧបសង្កមិតុំ យុត្តមេវាតិ អត្ថោ។ "បុដំសេនា"តិបិ បាឋោ, តស្សត្ថោ – បុដោ អំសេ អស្សាតិ បុដំសោ, តេន បុដំសេន, អំសេ បាថេយ្យបុដំ វហន្តេនាបីតិ វុត្តំ ហោតិ។

១៤៧. ឥទានិ ឯវរូបេហិ ចរណេហិ សមន្នាគតា ឯត្ថ ភិក្ខូ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ **សន្តិ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ចតុន្នំ សតិបដ្ឋានាន**ន្តិអាទីនិ តេសំ ភិក្ខូនំ អភិនិវិដ្ឋកម្មដ្ឋានទស្សនត្ថំ វុត្តានិ។ តត្ថ សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយធម្មា លោកិយលោកុត្តរា កថិតា។ តត្រ ហិ យេ ភិក្ខូ តស្មឹ ខណេ មគ្គំ ភាវេន្តិ, តេសំ លោកុត្តរា ហោន្តិ។ អារទ្ធវិបស្សកានំ លោកិយា។ **អនិច្ចសញ្ញាភាវនានុយោគ**ន្តិ ឯត្ថ សញ្ញាសីសេន វិបស្សនា កថិតា ។ យស្មា បនេត្ថ អានាបានកម្មដ្ឋានវសេន អភិនិវិដ្ឋាវ ពហូ ភិក្ខូ, តស្មា សេសកម្មដ្ឋានានិ សង្ខេបេន កថេត្វា អានាបានកម្មដ្ឋានំ វិត្ថារេន កថេន្តោ **អានាបានស្សតិ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ ឥទំ បន អានាបានកម្មដ្ឋានំ សព្ពាការេន **វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិត្ថារិតំ, តស្មា តត្ថ វុត្តនយេនេវស្ស បាឡិត្ថោ ច ភាវនានយោ ច វេទិតព្វោ។

១៤៨. **កាយញ្ញតរ**ន្តិ បថវីកាយាទីសុ ចតូសុ កាយេសុ អញ្ញតរំ វទាមិ, វាយោ កាយំ វទាមីតិ អត្ថោ។ អថ វា រូបាយតនំ...បេ.... កពឡីការោ អាហារោតិ បញ្ចវីសតិ រូបកោដ្ឋាសា រូបកាយោ នាម។ តេសុ អានាបានំ ផោដ្ឋព្វាយតនេ សង្គហិតត្តា កាយញ្ញតរំ ហោតិ, តស្មាបិ ឯវមាហ។ **តស្មាតិហា**តិ យស្មា ចតូសុ កាយេសុ អញ្ញតរំ វាយោកាយំ, បញ្ចវីសតិរូបកោដ្ឋាសេ វា រូបកាយេ អញ្ញតរំ អានាបានំ អនុបស្សតិ, តស្មា កាយេ កាយានុបស្សីតិ អត្ថោ។ ឯវំ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្វោ។ **វេទនាញ្ញតរ**ន្តិ តីសុ វេទនាសុ អញ្ញតរំ, សុខវេទនំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **សាធុកំ មនសិការ**ន្តិ បីតិបដិសំវេទិតាទិវសេន ឧប្បន្នំ សុន្ទរមនសិការំ។ កឹ បន មនសិការោ សុខវេទនា ហោតីតិ។ ន ហោតិ, ទេសនាសីសំ បនេតំ។ យថេវ ហិ "អនិច្ចសញ្ញាភាវនានុយោគមនុយុត្តា"តិ ឯត្ថ សញ្ញានាមេន បញ្ញា វុត្តា, ឯវមិធាបិ មនសិការនាមេន វេទនា វុត្តាតិ វេទិតព្វា។ ឯតស្មឹ ចតុក្កេ បឋមបទេ បីតិសីសេន វេទនា វុត្តា, ទុតិយបទេ សុខន្តិ សរូបេនេវ វុត្តា។ ចិត្តសង្ខារបទទ្វយេ "សញ្ញា ច វេទនា ច ចេតសិកា, ឯតេ ធម្មា ចិត្តបដិពទ្ធា ចិត្តសង្ខារា"តិ (បដិ. ម. ១.១៧៤) វចនតោ "វិតក្កវិចារេ ឋបេត្វា សព្ពេបិ ចិត្តសម្បយុត្តកា ធម្មា ចិត្តសង្ខារេ សង្គហិតា"តិ វចនតោ ចិត្តសង្ខារនាមេន វេទនា វុត្តា។ តំ សព្ពំ មនសិការនាមេន សង្គហេត្វា ឥធ "សាធុកំ មនសិការ"ន្តិ អាហ។

ឯវំ សន្តេបិ យស្មា ឯសា វេទនា អារម្មណំ ន ហោតិ, តស្មា វេទនានុបស្សនា ន យុជ្ជតីតិ។ នោ ន យុជ្ជតិ, សតិបដ្ឋានវណ្ណនាយម្បិ ហិ "តំតំសុខាទីនំ វត្ថុំ អារម្មណំ កត្វា វេទនាវ វេទយតិ, តំ បន វេទនាបវត្តឹ ឧបាទាយ 'អហំ វេទយាមី'តិ វោហារមត្តំ ហោតី"តិ វុត្តំ ។ អបិច បីតិបដិសំវេទីតិអាទីនំ អត្ថវណ្ណនាយមេតស្ស បរិហារោ វុត្តោយេវ។ វុត្តញ្ហេតំ វិសុទ្ធិមគ្គេ –

"ទ្វីហាការេហិ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ អារម្មណតោ ច អសម្មោហតោ ច។ កថំ អារម្មណតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ? សប្បីតិកេ ទ្វេ ឈានេ សមាបជ្ជតិ, តស្ស សមាបត្តិក្ខណេ ឈានបដិលាភេន អារម្មណតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ អារម្មណស្ស បដិសំវិទិតត្តា។ កថំ អសម្មោហតោ (បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ)? សប្បីតិកេ ទ្វេ ឈានេ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋាយ ឈានសម្បយុត្តំ បីតឹ ខយតោ វយតោ សម្មសតិ, តស្ស វិបស្សនាក្ខណេ លក្ខណបដិវេធា អសម្មោហតោ បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ បដិសម្ភិទាយំ 'ទីឃំ អស្សាសវសេន ចិត្តស្ស ឯកគ្គតំ អវិក្ខេបំ បជានតោ សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ, តាយ សតិយា, តេន ញាណេន សា បីតិ បដិសំវិទិតា ហោតី'តិ។ ឯតេនេវ នយេន អវសេសបទានិបិ អត្ថតោ វេទិតព្ពានី"តិ។

ឥតិ យថេវ ឈានបដិលាភេន អារម្មណតោ បីតិសុខចិត្តសង្ខារា បដិសំវិទិតា ហោន្តិ, ឯវំ ឥមិនាបិ ឈានសម្បយុត្តេន វេទនាសង្ខាតមនសិការបដិលាភេន អារម្មណតោ វេទនា បដិសំវិទិតា ហោតិ។ តស្មា សុវុត្តមេតំ

ហោតិ “វេទនាសុ វេទនានុបស្សី តស្មិំ សមយេ ភិក្ខុ វិហរតី”តិ។

នាហំ, ភិក្ខវេ, មុដ្ឋស្សតិស្ស អសម្បជានស្សាតិ ឯត្ថ អយមធិប្បាយោ – យស្មា ចិត្តបដិសំវេទី អស្ស សិស្សាមីតិអាទិនា នយេន បវត្តោ ភិក្ខុ កិញ្ចាបិ អស្សាសបស្សាសនិមិត្តំ អារម្មណំ ករោតិ, តស្ស បន ចិត្តស្ស អារម្មណេ សតិញ្ច សម្បជញ្ញញ្ច ឧបដ្ឋបេត្វា បវត្តនតោ ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សីយេវ នាមេស ហោតិ។ ន ហិ មុដ្ឋស្សតិស្ស អសម្បជានស្ស អានាបានស្សតិភាវនា អត្ថិ។ តស្មា អារម្មណតោ ចិត្តបដិសំវិទិតាទិវសេន ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី តស្មិំ សមយេ ភិក្ខុ វិហរតីតិ។ **សោ យំ តំ អភិជ្ឈាទោមនស្សានំ បហានំ, តំ បញ្ញាយ ទិស្វា សាធុកំ អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតី**តិ ឯត្ថ អភិជ្ឈាយ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ, ទោមនស្សវសេន ព្យាបាទនីវរណំ ទស្សិតំ។ ឥទញ្ហិ ចតុក្កំ វិបស្សនាវសេនេវ វុត្តំ, ធម្មានុបស្សនា ច នីវរណបព្ពាទិវសេន ឆព្ពិធា ហោតិ, តស្សា នីវរណបព្ពំ អាទិ, តស្សាបិ ឥទំ នីវរណទ្វយំ អាទិ, ឥតិ ធម្មានុបស្សនាយ អាទី ទស្សេតុំ “អភិជ្ឈាទោមនស្សាន”ន្តិ អាហ។ **បហាន**ន្តិ អនិច្ចានុបស្សនាយ និច្ចសញ្ញំ បជហតីតិ ឯវំ បហានករញាណំ អធិប្បេតំ។ **តំ បញ្ញាយ ទិស្វា**តិ តំ អនិច្ចវិរាគនិរោធបដិនិស្សគ្គាញាណសង្ខាតំ បហានញាណំ អបរាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ, តម្បិ អបរាយាតិ ឯវំ វិបស្សនាបរម្បរំ ទស្សេតិ។ **អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតី**តិ យញ្ច សមថបដិបន្នំ អជ្ឈុបេក្ខតិ, យញ្ច ឯកតោ ឧបដ្ឋានំ អជ្ឈុបេក្ខតីតិ ទ្វិធា អជ្ឈុបេក្ខតិ នាម។ តត្ថ សហជាតានម្បិ អជ្ឈុបេក្ខនា ហោតិ អារម្មណស្សាបិ អជ្ឈុបេក្ខនា, ឥធ អារម្មណអជ្ឈុបេក្ខនា អធិប្បេតា។ **តស្មាតិហ, ភិក្ខវេ**តិ យស្មា អនិច្ចានុបស្សី អស្សសិស្សាមីតិអាទិនា នយេន បវត្តោ ន កេវលំ នីវរណាទិធម្មេ, អភិជ្ឈាទោមនស្សសីសេន បន វុត្តានំ ធម្មានំ បហានញាណម្បិ បញ្ញាយ ទិស្វា អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតិ, តស្មា “ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី តស្មិំ សមយេ ភិក្ខុ វិហរតី”តិ វេទិតព្ពោ។

១៥០. បវិចិនតីតិ អនិច្ចាទិវសេន បវិចិនតិ។ ឥតរំ បទទ្វយំ ឯតស្សេវ វេវចនំ។ **និរាមិសា**តិ និក្កិលេសា។ **បស្សម្ភតី**តិ កាយិកចេតសិកទរថបដិប្បស្សទ្ធិយា កាយោបិ ចិត្តម្បិ បស្សម្ភតិ។ **សមាធិយតី**តិ សម្មា ឋបិយតិ, អប្បនាបត្តំ វិយ ហោតិ។ **អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតី**តិ សហជាតអជ្ឈុបេក្ខនាយ អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតិ។

ឯវំ ចុទ្ទសវិធេន កាយបរិគ្គាហកស្ស ភិក្ខុនោ តស្មិំ កាយេ សតិ សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ, សតិយា សម្បយុត្តំ ញាណំ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ, តំសម្បយុត្តមេវ កាយិកចេតសិកវីរិយំ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ, បីតិ, បស្សទ្ធិ, ចិត្តេកគ្គតា សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គោ, ឥមេសំ ឆន្នំ សម្ពោជ្ឈង្គានំ អនោសក្កនអនតិវត្តនសង្ខាតោ មជ្ឈត្តាការោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ។ យថេវ ហិ សមប្បវត្តេសុ អស្សេសុ សារថិនោ “អយំ ឱលីយតី”តិ តុទនំ វា, “អយំ អតិធាវតី”តិ អាកឌ្ឍនំ វា នត្ថិ, កេវលំ ឯវំ បស្សមានស្ស ឋិតាការោវ ហោតិ, ឯវមេវ ឥមេសំ ឆន្នំ សម្ពោជ្ឈង្គានំ អនោសក្កនអនតិវត្តនសង្ខាតោ មជ្ឈត្តាការោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ នាម ហោតិ។ ឯត្តាវតា កឹ កថិតំ? ឯកចិត្តក្ខណិកា នានារសលក្ខណា វិបស្សនាសម្ពោជ្ឈង្គា នាម កថិតា។

១៥២. វិវេកនិស្សិតន្តិអាទីនិ វុត្តត្ថានេវ។ ឯត្ថ បន អានាបានបរិគ្គាហិកា សតិ លោកិយា ហោតិ, លោកិយា អានាបានា លោកិយសតិបដ្ឋានំ បរិបូរេន្តិ, លោកិយា សតិបដ្ឋានា លោកុត្តរពោជ្ឈង្គេ បរិបូរេន្តិ, លោកុត្តរា ពោជ្ឈង្គា វិជ្ជាវិមុត្តិផលនិព្ពានំ បរិបូរេន្តិ។ ឥតិ លោកិយស្ស អាគតដ្ឋានេ លោកិយំ កថិតំ, លោកុត្តរស្ស អាគតដ្ឋានេ លោកុត្តរំ កថិតន្តិ។ ថេរោ បនាហ “អញ្ញត្ថ ឯវំ ហោតិ, ឥមស្មិំ បន សុត្តេ លោកុត្តរំ ឧបរិ អាគតំ, លោកិយា អានាបានា លោកិយសតិបដ្ឋានេ បរិបូរេន្តិ, លោកិយា សតិបដ្ឋានា លោកិយេ ពោជ្ឈង្គេ បរិបូរេន្តិ, លោកិយា ពោជ្ឈង្គា លោកុត្តរំ វិជ្ជាវិមុត្តិផលនិព្ពានំ បរិបូរេន្តិ, វិជ្ជាវិមុត្តិបទេន ហិ ឥធ វិជ្ជាវិមុត្តិផលនិព្ពានំ អធិប្បេត”ន្តិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អានាបានស្សតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. កាយគតាសតិសុត្តវណ្ណនា

១៥៣-៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ កាយគតាសតិសុត្តំ។ តត្ថ **គេហសិតា**តិ បញ្ចកាមគុណនិស្សិតា។ **សរសង្កប្បា**តិ ធាវនសង្កប្បា។ សរន្តីតិ ហិ សរា, ធាវន្តីតិ អត្ថោ។ **អជ្ឈត្តមេវា**តិ គោចរជ្ឈត្តស្មិំយេវ។ **កាយគតាសតិ**ន្តិ កាយបរិគ្គាហិកម្បិ កាយារម្មណម្បិ សតិំ។ កាយបរិគ្គាហិកន្តិ វុត្តេ សមថោ កថិតោ ហោតិ, កាយារម្មណន្តិ វុត្តេ វិបស្សនា។ ឧភយេន សមថវិបស្សនា កថិតា ហោន្តិ។

បុន ចបរំ...បេ.... ឯវម្បិ, ភិក្ខវេ, ភិក្ខុ កាយគតាសតិំ ភាវេតីតិ សតិបដ្ឋានេ ចុទ្ទសវិធេន កាយានុបស្សនា កថិតា។

១៥៦. **អន្តោគធាវាស្សា**តិ តស្ស ភិក្ខុនោ ភាវនាយ អព្ភន្តរគតាវ ហោន្តិ។ **វិជ្ជាភាគិយា**តិ ឯត្ថ សម្បយោគវសេន វិជ្ជំ ភជន្តីតិ វិជ្ជាភាគិយា។ វិជ្ជាភាគេ វិជ្ជាកោដ្ឋាសេ វត្តន្តីតិបិ វិជ្ជាភាគិយា។ តត្ថ វិបស្សនាញាណំ, មនោមយិទ្ធិ, ឆ អភិញ្ញាតិ អដ្ឋ វិជ្ជា។ បុរិមេន អត្ថេន តាហិ សម្បយុត្តធម្មាបិ វិជ្ជាភាគិយា។ បច្ឆិមេន អត្ថេន តាសុ យា កាចិ ឯកា វិជ្ជា វិជ្ជា, សេសា វិជ្ជាភាគិយាតិ ឯវំ វិជ្ជាបិ វិជ្ជាយ សម្បយុត្តា ធម្មាបិ វិជ្ជាភាគិយាត្វេវ វេទិតព្វា។ **ចេតសា ផុដោ**តិ ឯត្ថ ទុវិធំ ផរណំ អាបោផរណញ្ច, ទិព្វចក្ខុផរណញ្ច, តត្ថ អាបោកសិណំ សមាបជ្ជិត្វា អាបេន ផរណំ អាបោផរណំ នាម។ ឯវំ ផុដេបិ មហាសមុទ្ទេ សព្វា សមុទ្ទង្គមា កុន្នទិយោ អន្តោគធាវ ហោន្តិ, អាលោកំ បន វឌ្ឍេត្វា ទិព្វចក្ខុនា សកលសមុទ្ទស្ស ទស្សនំ ទិព្វចក្ខុផរណំ នាម។ ឯវំ ផរណេបិ មហាសមុទ្ទេ សព្វា សមុទ្ទង្គមា កុន្នទិយោ អន្តោគធាវ ហោន្តិ។

ឱតារន្តិ វិវរំ ឆិទ្ទំ។ **អារម្មណ**ន្តិ កិលេសុប្បត្តិបច្ចយំ។ **លភេថ ឱតារ**ន្តិ លភេយ្យ បវេសនំ, វិនិវិជ្ឈិត្វា យាវ បរិយោសានា គច្ឆេយ្យាតិ អត្ថោ។ **និក្ខេបន**ន្តិ និក្ខិបនដ្ឋានំ។

១៥៧. ឯវំ អភាវិតកាយគតាសតិំ បុគ្គលំ អល្លមត្តិកបុញ្ជាទីហិ ឧបមេត្វា ឥទានិ ភាវិតកាយគតាសតិំ សារផលកាទីហិ ឧបមេតុំ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អគ្គឡផលក**ន្តិ កវាដំ។

១៥៨. **កាកបេយ្យោ**តិ មុខវដ្ដិយំ និសីទិត្វា កាកេន គីវំ អនាមេត្វាវ បាតព្វោ។ **អភិញ្ញាសច្ឆិករណីយស្សា**តិ អភិញ្ញាយ សច្ឆិកាតព្វស្ស។ **សក្ខិភព្វតំ បាបុណាតី**តិ បច្ចក្ខភាវំ បាបុណាតិ។ **សតិ សតិ អាយតនេ**តិ សតិសតិ ការណេ។ កឹ បនេត្ថ ការណន្តិ? អភិញ្ញាវ ការណំ។ **អាឡិពន្ធា**តិ មរិយាទពទ្ធា។

យានីកតាយាតិ យុត្តយានំ វិយ កតាយ។ **វត្ថុកតាយា**តិ បតិដ្ឋាកតាយ។ **អនុដ្ឋិតាយា**តិ អនុប្បវត្តិតាយ។ **បរិចិតាយា**តិ បរិចយកតាយ។ **សុសមារទ្ធាយា**តិ សុដ្ឋុ សមារទ្ធាយ សុសម្បគ្គហិតាយ។ សេសំ សព្វត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

កាយគតាសតិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. សង្ខារុបបត្តិសុត្តវណ្ណនា

១៦០. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ សង្ខារុបបត្តិសុត្តំ។ តត្ថ **សង្ខារុបបត្តិ**ន្តិ សង្ខារានំយេវ ឧបបត្តិំ, ន សត្តស្ស, ន បោសស្ស, បុញ្ញាភិសង្ខារេន វា ភវូបគក្ខន្ធានំ ឧបបត្តិំ។

១៦១. **សទ្ធាយ សមន្នាគតោ**តិ សទ្ធាទយោ បញ្ច ធម្មា លោកិកា វដ្ដន្តិ។ **ទហតី**តិ ឋបេតិ។ **អធិដ្ឋាតី**តិ បតិដ្ឋាបេតិ។ **សង្ខារា ច វិហារា ចា**តិ សហ បត្ថនាយ សទ្ធាទយោវ បញ្ច ធម្មា។ **តត្រុបបត្តិយា**តិ តស្មិំ ឋានេ និព្វត្តនត្ថាយ។ **អយំ មគ្គោ អយំ បដិបទា**តិ សហ បត្ថនាយ បញ្ច ធម្មាវ។ យស្ស ហិ បញ្ច ធម្មា អត្ថិ, ន បត្ថនា, តស្ស គតិ អនិពទ្ធា។ យស្ស បត្ថនា អត្ថិ, ន បញ្ច ធម្មា, តស្សាបិ អនិពទ្ធា។ យេសំ ឧភយំ អត្ថិ, តេសំ គតិ និពទ្ធា។ យថា ហិ អាកាសេ ខិត្តទណ្ឌោ អគ្គេន វា មជ្ឈេន វា មូលេន វា និបតិស្សតីតិ និយមោ នត្ថិ, ឯវំ សត្តានំ បដិសន្ធិគ្គហណំ អនិយតំ។ តស្មា កុសលំ កម្មំ កត្វា ឯកស្មិំ ឋានេ បត្ថនំ កាតុំ វដ្ដតិ។

១៦៥. **អាមណ្ឌ**ន្តិ អាមលកំ។ យថា តំ បរិសុទ្ធចក្ខុស្ស បុរិសស្ស សព្វសោវ បាកដំ ហោតិ, ឯវំ តស្ស ព្រហ្មុនោ សទ្ធិំ តត្ថ និព្វត្តសត្តេហិ សហស្សី លោកធាតុ។ ឯស នយោ សព្វត្ថ។

១៦៧. **សុភោ**តិ សុន្ទរោ។ **ជាតិមា**តិ អាករសម្បន្នោ។ **សុបរិកម្មកតោ**តិ ធោវនាទីហិ សុដ្ឋុកតបរិកម្មោ។ **បណ្ឌុកម្ពលេ និក្ខិត្តោ**តិ រត្តកម្ពលេ ឋបិតោ។

១៦៨. **សតសហស្សោ**តិ លោកធាតុសតសហស្សម្ហិ អាលោកផរណព្រហ្មា។ **និក្ខ**ន្តិ និក្ខេន កតំ បិឡន្ធនំ, និក្ខំ នាម បញ្ចសុវណ្ណំ, ឩនកនិក្ខេន កតំ បសាធនញ្ហិ ឃដ្ដនមជ្ជនក្ខមំ ន ហោតិ, អតិរេកេន កតំ ឃដ្ដនមជ្ជនំ ខមតិ, វណ្ណវន្តំ បន ន ហោតិ, ផរុសធាតុកំ ខាយតិ។ និក្ខេន កតំ ឃដ្ដនមជ្ជនញ្ចេវ ខមតិ, វណ្ណវន្តញ្ច

ហោតិ។ **ជម្ពោនទ**ន្តិ ជម្ពុនទិយំ និព្ពត្តំ។ មហាជម្ពុរុក្ខស្ស ហិ ឯកេកា សាខា បណ្ណាស បណ្ណាស យោជនានិ វឌ្ឍិតា, តាសុ មហន្តា នទិយោ សន្ទន្តិ, តាសំ នទីនំ ឧភយតីរេសុ ជម្ពុបក្កានំ បតិតដ្ឋានេ សុវណ្ណង្កុរា ឧដ្ឋហន្តិ, តេ នទីជលេន វុយ្ហមានា អនុបុព្ពេន មហាសមុទ្ទំ បវិសន្តិ។ តំ សន្ធាយ ជម្ពោនទន្តិ វុត្តំ។ **ទក្ខកម្មារបុត្តឧក្កាមុខសុកុសលសម្បហដ្ឋ**ន្តិ ទក្ខេន សុកុសលេន កម្មារបុត្តេន ឧក្កាមុខេ បចិត្វា សម្បហដ្ឋំ។ **ឧក្កាមុខេ**តិ ឧទ្ធនេ។ **សម្បហដ្ឋ**ន្តិ ធោតឃដ្ដិតមជ្ជិតំ។ វត្ថោបមេ (ម. និ. ១.៧៥-៧៦) ច ធាតុវិភង្គេ (ម. និ. ៣.៣៥៧-៣៦០) ច បិណ្ឌសោធនំ វុត្តំ។ ឥមស្មិំ សុត្តេ កតភណ្ឌសោធនំ វុត្តំ។

យំ បន សព្ពវារេសុ **ផរិត្វា អធិមុច្ចិត្វា**តិ វុត្តំ, តត្ថ បញ្ចវិធំ ផរណំ ចេតោផរណំ កសិណផរណំ ទិព្ពចក្ខុផរណំ អាលោកផរណំ សរីរផរណន្តិ។ តត្ថ ចេតោផរណំ នាម លោកធាតុសហស្សេ សត្តានំ ចិត្តជាននំ។ កសិណផរណំ នាម លោកធាតុសហស្សេ កសិណបត្ថរណំ។ ទិព្ពចក្ខុផរណំ នាម អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទិព្ពេន ចក្ខុនា សហស្សលោកធាតុទស្សនំ។ អាលោកផរណម្បិ ឯតទេវ។ សរីរផរណំ នាម លោកធាតុសហស្សេ សរីរបភាយ បត្ថរណំ។ សព្ពត្ថ ឥមានិ បញ្ច ផរណានិ អវិនាសេន្តេន កថេតព្ពន្តិ។

តិបិដកចូឡាភយត្ថេរោ បនាហ – “មណិឱបម្មេ កសិណផរណំ វិយ និក្ខោបម្មេ សរីរផរណំ វិយ ទិស្សតី”តិ។ តស្ស វាទំ វិយ អដ្ឋកថា នាម នត្ថីតិ បដិក្ខិត្វា សរីរផរណំ ន សព្ពកាលិកំ, ចត្តារិមានិ ផរណានិ អវិនាសេត្វាវ កថេតព្ពន្តិ វុត្តំ។ **អធិមុច្ចតី**តិ បទំ ផរណបទស្សេវ វេវចនំ, អថ វា **ផរតី**តិ បត្ថរតិ។ **អធិមុច្ចតី**តិ ជានាតិ។

១៦៩. អាភាតិអាទីសុ អាភាទយោ នាម បាដិយេក្កា ទេវា នត្ថិ, តយោ បរិត្តាភាទយោ ទេវា អាភា នាម, បរិត្តាសុភាទយោ ច។ សុភកិណ្ហាទយោ ច សុភា នាម។ វេហប្ផលាទិវារា បាកដាយេវ។

ឥមេ តាវ បញ្ច ធម្មេ ភាវេត្វា កាមាវចរេសុ និព្ពត្តតុ។ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តំ បន អាសវក្ខយញ្ច កថំ បាបុណាតីតិ? ឥមេ បញ្ច ធម្មា សីលំ, សោ ឥមស្មិំ សីលេ បតិដ្ឋាយ កសិណបរិកម្មំ កត្វា តា តា សមាបត្តិយោ ភាវេត្វា រូបីព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតិ, អរូបជ្ឈានានិ និព្ពត្តេត្វា អរូបីព្រហ្មលោកេ, សមាបត្តិបទដ្ឋានំ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អនាគាមិផលំ សច្ឆិកត្វា បញ្ចសុ សុទ្ធាវាសេសុ និព្ពត្តតិ។ ឧបរិមគ្គំ ភាវេត្វា អាសវក្ខយំ បាបុណាតីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សង្ខារុបបត្តិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ទុតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. សុញ្ញតវគ្គោ

១. ចូឡសុញ្ញតសុត្តវណ្ណនា

១៧៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡសុញ្ញតសុត្តំ។ តត្ថ **ឯកមិទ**ន្តិ ថេរោ កិរ ភគវតោ វត្តំ កត្វា អត្តនោ ទិវាដ្ឋានំ គន្ត្វា កាលបរិច្ឆេទំ កត្វា និព្ពានារម្មណំ សុញ្ញតាផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា និសិន្នោ យថាបរិច្ឆេទេន វុដ្ឋាសិ។ អថស្ស សង្ខារា សុញ្ញតោ ឧបដ្ឋហិំសុ។ សោ សុញ្ញតាកថំ សោតុកាមោ ជាតោ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – “ន ខោ បន សក្កា ធុរេន ធុរំ បហរន្តេន វិយ គន្ត្វា ‘សុញ្ញតាកថំ មេ, ភន្តេ, កថេថា’តិ ភគវន្តំ វត្តុំ, ហន្ទាហំ យំ មេ ភគវា នគរកំ ឧបនិស្សាយ វិហរន្តោ ឯកំ កថំ កថេសិ, តំ សារេមិ, ឯវំ មេ ភគវា សុញ្ញតាកថំ កថេស្សតី”តិ ទសពលំ សារេន្តោ **ឯកមិទ**ន្តិអាទិមាហ។

តត្ថ **ឥទ**ន្តិ និបាតមត្តមេវ។ **កច្ចិមេតំ, ភន្តេ**តិ ថេរោ ឯកបទេ ឋត្វា សដ្ឋិបទសហស្សានិ ឧគ្គហេត្វា ធារេតុំ សមត្ថោ, កឹ សោ “សុញ្ញតាវិហារេនា”តិ ឯកំ បទំ ធារេតុំ ន សក្ខិស្សតិ, សោតុកាមេន បន ជានន្តេន វិយ បុច្ឆិតុំ ន វដ្ដតិ, បាកដំ កត្វា វិត្ថារិយមានំ សុញ្ញតាកថំ សោតុកាមោ អជានន្តោ វិយ ឯវមាហ។ ឯកោ អជានន្តោបិ ជានន្តោ វិយ ហោតិ, ថេរោ ឯវរូបំ កោហញ្ញំ កឹ ករិស្សតិ, អត្តនោ ជាននដ្ឋានេបិ ភគវតោ អបចិតឹ ទស្សេត្វា “កច្ចិមេត”ន្តិអាទិមាហ។

បុព្ពេបីតិ បឋមពោធិយំ នគរកំ ឧបនិស្សាយ វិហរណកាលេបិ។ **ឯតរហិបី**តិ ឥទានិបិ។ ឯវំ បន វត្វា ចិន្តេសិ – “អានន្ទោ សុញ្ញតាកថំ សោតុកាមោ, ឯកោ បន សោតុំ សក្កោតិ, ន ឧគ្គហេតុំ, ឯកោ សោតុម្បិ ឧគ្គហេតុម្បិ សក្កោតិ, ន កថេតុំ, អានន្ទោ បន សោតុម្បិ សក្កោតិ ឧគ្គហេតុម្បិ កថេតុម្បិ, (កថេមិស្ស) សុញ្ញតាកថ”ន្តិ។ ឥតិ តំ កថេន្តោ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុញ្ញោ ហត្ថិគវាស្សវឡវេនា**តិ តត្ថ កដ្ឋរូបបោត្ថករូបចិត្តរូបវសេន កតា ហត្ថិអាទយោ អត្ថិ, វេស្សវណមន្ធាតាទីនំ ឋិតដ្ឋានេ ចិត្តកម្មវសេន កតម្បិ, រតនបរិក្ខតានំ វាតបានទ្វារពន្ធមញ្ចបីឋាទីនំ វសេន សណ្ឋិតម្បិ, ជិណ្ណបដិសង្ខរណត្ថំ ឋបិតម្បិ ជាតរូបរជតំ អត្ថិ, កដ្ឋរូបាទិវសេន កតា ធម្មសវនបញ្ហបុច្ឆនាទិវសេន អាគច្ឆន្តា ច ឥត្ថិបុរិសាបិ អត្ថិ, តស្មា ន សោ តេហិ សុញ្ញោ។ ឥន្ទ្រិយពទ្ធានំ សវិញ្ញាណកានំ ហត្ថិអាទីនំ, ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ បរិភុញ្ជិតព្ពស្ស ជាតរូបរជតស្ស, និពទ្ធវាសំ វសន្តានំ ឥត្ថិបុរិសានញ្ច អភាវំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

ភិក្ខុសង្ឃំ បដិច្ចាតិ ភិក្ខូសុ ហិ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋេសុបិ វិហារភត្តំ សាទិយន្តេហិ ភិក្ខូហិ ចេវ គិលានគិលានុបដ្ឋាកឧទ្ទេសចីវរកម្មបសុតាទីហិ ច ភិក្ខូហិ សោ អសុញ្ញោវ ហោតិ, ឥតិ និច្ចម្បិ ភិក្ខូនំ អត្ថិតាយ ឯវមាហ។ **ឯកត្ត**ន្តិ ឯកភាវំ, ឯកំ អសុញ្ញតំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ ឯកោ អសុញ្ញភាវោ អត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អមនសិករិត្វា**តិ ចិត្តេ អកត្វា អនាវជ្ជិត្វា អបច្ចវេក្ខិត្វា។ **គាមសញ្ញ**ន្តិ គាមោតិ បវត្តវសេន វា កិលេសវសេន វា ឧប្បន្នំ គាមសញ្ញំ។ មនុស្សសញ្ញាយបិ ឯសេវ នយោ។ **អរញ្ញសញ្ញំ បដិច្ច មនសិ ករោតិ ឯកត្ត**ន្តិ ឥទំ អរញ្ញំ, អយំ រុក្ខោ, អយំ បព្ពតោ, អយំ នីលោភាសោ វនសណ្ឌោតិ ឯវំ ឯកំ អរញ្ញំយេវ បដិច្ច អរញ្ញសញ្ញំ មនសិ ករោតិ។ **បក្ខន្ទតី**តិ ឱតរតិ។ **អធិមុច្ចតី**តិ ឯវន្តិ អធិមុច្ចតិ។ **យេ អស្សុ ទរថា**តិ យេ ច បវត្តទរថា វា កិលេសទរថា វា គាមសញ្ញំ បដិច្ច ភវេយ្យុំ, តេ ឥធ អរញ្ញសញ្ញាយ ន សន្តិ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **អត្ថិ ចេវាយ**ន្តិ អយំ បន ឯកំ អរញ្ញសញ្ញំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជមានា បវត្តទរថមត្តា អត្ថិ។

យញ្ហិ ខោ តត្ថ ន ហោតីតិ យំ មិគារមាតុបាសាទេ ហត្ថិអាទយោ វិយ ឥមិស្សា អរញ្ញសញ្ញាយ គាមសញ្ញាមនុស្សសញ្ញាវសេន ឧប្បជ្ជមានំ បវត្តទរថកិលេសទរថជាតំ, តំ ន ហោតិ។ **យំ បន តត្ថ អវសិដ្ឋ**ន្តិ យំ មិគារមាតុបាសាទេ ភិក្ខុសង្ឃោ វិយ តត្ថ អរញ្ញសញ្ញាយ បវត្តទរថមត្តំ អវសិដ្ឋំ ហោតិ។ **តំ សន្តមិទំ អត្ថីតិ បជានាតី**តិ តំ វិជ្ជមានមេវ “អត្ថិ ឥទ”ន្តិ បជានាតិ, **សុញ្ញតាវក្កន្តី**តិ សុញ្ញតានិព្ពត្តិ។

១៧៧. អមនសិករិត្វា មនុស្សសញ្ញន្តិ ឥធ គាមសញ្ញំ ន គណ្ហាតិ។ កស្មា? ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “មនុស្សសញ្ញាយ គាមសញ្ញំ និវត្តេត្វា, អរញ្ញសញ្ញាយ មនុស្សសញ្ញំ, បឋវីសញ្ញាយ អរញ្ញសញ្ញំ, អាកាសានញ្ចាយតនសញ្ញាយ បឋវីសញ្ញំ...បេ.... នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញាយ អាកិញ្ចញ្ញាយតនសញ្ញំ , វិបស្សនាយ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនសញ្ញំ, មគ្គេន វិបស្សនំ និវត្តេត្វា អនុបុព្ពេន អច្ចន្តសុញ្ញតំ នាម ទស្សេស្សាមី”តិ។ តស្មា ឯវំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **បឋវីសញ្ញ**ន្តិ កស្មា អរញ្ញសញ្ញំ បហាយ បឋវីសញ្ញំ មនសិ ករោតិ? អរញ្ញសញ្ញាយ វិសេសានធិគមនតោ។ យថា ហិ បុរិសស្ស រមណីយំ ខេត្តដ្ឋានំ ទិស្វា – “ឥធ វុត្តា សាលិអាទយោ សុដ្ឋុ សម្បជ្ជិស្សន្តិ, មហាលាភំ លភិស្សាមី”តិ សត្តក្ខត្តុម្បិ ខេត្តដ្ឋានំ ឱលោកេន្តស្ស សាលិអាទយោ ន សម្បជ្ជន្តេវ,

សចេ បន តំ ឋានំ វិហតខាណុកកណ្ដកំ កត្វា កសិត្វា វបតិ, ឯវំ សន្តេ សម្បជ្ជន្តិ, ឯវមេវ – “ឥទំ អរញ្ញំ, អយំ រុក្ខោ, អយំ បព្ពតោ, អយំ នីលោភាសោ វនសណ្ឌោ”តិ សចេបិ សត្តក្ខត្តុំ អរញ្ញសញ្ញំ មនសិ ករោតិ, នេវូបចារំ ន សមាធី បាបុណាតិ, បថវីសញ្ញាយ បនស្ស ធុវសេវនំ កម្មដ្ឋានំ បថវីកសិណំ បរិកម្មំ កត្វា ឈានានិ និព្ពត្តេត្វា ឈានបទដ្ឋានម្បិ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា សក្កា អរហត្តំ បាបុណិតុំ។ តស្មា អរញ្ញសញ្ញំ បហាយ បថវីសញ្ញំ មនសិ ករោតិ។ **បដិច្ចា**តិ បដិច្ច សម្ភូតំ។

ឥទានិ យស្មិំ បថវីកសិណេ សោ បថវីសញ្ញី ហោតិ, តស្ស ឱបម្មទស្សនត្ថំ **សេយ្យថាបី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឧសភស្ស ឯតន្តិ **អាសភំ**។ អញ្ញេសំ បន គុន្នំ គណ្ឌាបិ ហោន្តិ បហារាបិ។ តេសញ្ហិ ចម្មំ បសារិយមានំ និព្ពលិកំ ន ហោតិ, ឧសភស្ស លក្ខណសម្បន្នតាយ តេ ទោសា នត្ថិ។ តស្មា តស្ស ចម្មំ គហិតំ។ **សង្កុសតេនា**តិ ខិលសតេន។ **សុវិហត**ន្តិ បសារេត្វា សុដ្ឋុ វិហតំ។ ឩនកសតសង្កុវិហតញ្ហិ និព្ពលិកំ ន ហោតិ, សង្កុសតេន វិហតំ ភេរិតលំ វិយ និព្ពលិកំ ហោតិ។ តស្មា ឯវមាហ។ **ឧក្កូលវិក្កូល**ន្តិ ឧច្ចនីចំ ថលដ្ឋានំ និន្នដ្ឋានំ។ **នទីវិទុគ្គ**ន្តិ នទិយោ ចេវ ទុគ្គមដ្ឋានញ្ច។ **បថវីសញ្ញំ បដិច្ច មនសិ ករោតិ ឯកត្ត**ន្តិ កសិណបថវិយំយេវ បដិច្ច សម្ភូតំ ឯកំ សញ្ញំ មនសិ ករោតិ។ **ទរថមត្តា**តិ ឥតោ បដ្ឋាយ សព្ពវារេសុ បវត្តទរថវសេន ទរថមត្តា វេទិតព្ពា។

១៨២. **អនិមិត្តំ ចេតោសមាធិ**ន្តិ វិបស្សនាចិត្តសមាធី។ សោ ហិ និច្ចនិមិត្តាទិវិរហិតោ អនិមិត្តោតិ វុច្ចតិ។ **ឥមមេវ កាយ**ន្តិ វិបស្សនាយ វត្ថុំ ទស្សេតិ។ តត្ថ **ឥមមេវា**តិ ឥមំ ឯវ ចតុមហាភូតិកំ។ **សឡាយតនិក**ន្តិ សឡាយតនបដិសំយុត្តំ។ **ជីវិតបច្ចយា**តិ យាវ ជីវិតិន្ទ្រិយានំ បវត្តិ, តាវ ជីវិតបច្ចយា បវត្តទរថមត្តា អត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។

១៨៣. បុន **អនិមិត្ត**ន្តិ វិបស្សនាយ បដិវិបស្សនំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **កាមាសវំ បដិច្ចា**តិ កាមាសវំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជនបវត្តទរថា ឥធ ន សន្តិ, អរិយមគ្គេ ចេវ អរិយផលេ ច នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ឥមមេវ កាយ**ន្តិ ឥមំ ឧបាទិសេសទរថទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឥតិ មនុស្សសញ្ញាយ គាមសញ្ញំ និវត្តេត្វា...បេ.... មគ្គេន វិបស្សនំ និវត្តេត្វា អនុបុព្ពេន អច្ចន្តសុញ្ញតា នាម ទស្សិតា ហោតិ។

១៨៤. **បរិសុទ្ធ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ **អនុត្តរ**ន្តិ ឧត្តរវិរហិតំ សព្ពសេដ្ឋំ។ **សុញ្ញត**ន្តិ សុញ្ញតផលសមាបត្តី។ **តស្មា**តិ យស្មា អតីតេបិ, ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធពុទ្ធសាវកសង្ខាតា សមណព្រាហ្មណា។ អនាគតេបិ, ឯតរហិបិ ពុទ្ធពុទ្ធសាវកសង្ខាតា សមណព្រាហ្មណា ឥមំយេវ បរិសុទ្ធំ បរមំ អនុត្តរំ សុញ្ញតំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិំសុ វិហរិស្សន្តិ វិហរន្តិ ច, តស្មា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡសុញ្ញតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. មហាសុញ្ញតសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ មហាសុញ្ញតសុត្តំ។ តត្ថ **កាឡខេមកស្សា**តិ ឆវិវណ្ណេន សោ កាឡោ, ខេមកោតិ បនស្ស នាមំ។ **វិហារោ**តិ តស្មិំយេវ និគ្រោធារាមេ ឯកស្មិំ បទេសេ បាការេន បរិក្ខិបិត្វា ទ្វារកោដ្ឋកំ មាបេត្វា ហំសវដ្ដកាទិសេនាសនានិ ចេវ មណ្ឌលមាឡភោជនសាលាទីនិ ច បតិដ្ឋបេត្វា កតោ វិហារោ។ **សម្ពហុលានិ សេនាសនានី**តិ មញ្ចោ បីឋំ ភិសិពិម្ពោហនំ តដ្ដិកា ចម្មខណ្ឌោ តិណសន្ថារោ បណ្ណសន្ថារោ បលាលសន្ថារោតិអាទីនិ បញ្ញត្តានិ ហោន្តិ, មញ្ចេន មញ្ចំ...បេ.... បលាលសន្ថារេនេវ បលាលសន្ថារំ អាហច្ច ឋបិតានិ, គណភិក្ខូនំ វសនដ្ឋានសទិសំ អហោសិ។

សម្ពហុលា នុ ខោតិ ភគវតោ ពោធិបល្លង្កេយេវ សព្ពកិលេសានំ សមុគ្ឃាដិតត្តា សំសយោ នាម នត្ថិ, វិតក្កបុព្ពភាគា បុច្ឆា, វិតក្កបុព្ពភាគេ ចាយំ នុការោ និបាតមត្តោ។ បាដិមត្ថកំ គច្ឆន្តេ អវិនិច្ឆិតោ នាម ន ហោតិ។ ឥតោ កិរ បុព្ពេ ភគវតា ទស ទ្វាទស ភិក្ខូ ឯកដ្ឋានេ វសន្តា ន ទិដ្ឋបុព្ពា។

អថស្ស ឯតទហោសិ – គណវាសោ នាមាយំ វដ្ដេ អាចិណ្ណសមាចិណ្ណោ នទីឱតិណ្ណឧទកសទិសោ, និរយតិរច្ឆានយោនិបេត្តិវិសយាសុរកាយេសុបិ, មនុស្សលោក-ទេវលោកព្រហ្មលោកេសុបិ គណវាសោវ អាចិណ្ណោ។ ទសយោជនសហស្សោ ហិ **និរយោ** តិបុចុណ្ណភរិតា នាឡិ វិយ សត្តេហិ និរន្តរោ, បញ្ចវិធពន្ធនកម្មការណករណដ្ឋានេ សត្តានំ បមាណំ វា បរិច្ឆេទោ វា នត្ថិ, តថា វាសីហិ តច្ឆនាទិឋានេសុ, ឥតិ គណភូតាវ

បច្ចន្តិ។ **តិរច្ឆានយោនិយំ** ឯកស្មិំ វម្មិកេ ឧបសិកានំ បមាណំ វា បរិច្ឆេទោ វា នត្ថិ, តថា ឯកេកកពិលាទីសុបិ កិបិល្លិកាទីនំ។ តិរច្ឆានយោនិយម្បិ គណារាមោ។ **បេតនគរានិ** ច គាវុតិកានិ អឌ្ឍយោជនិកានិបិ បេតភរិតានិ ហោន្តិ។ ឯវំ បេត្តិវិសយេបិ គណារាមោ។ **អសុរភវនំ** ទសយោជនសហស្សំ កណ្ណេ បក្ខិត្តសូចិយា កណ្ណពិលំ វិយ ហោតិ។ ឥតិ អសុរកាយេបិ គណារាមោ។ **មនុស្សលោកេ** សាវត្ថិយំ សត្តបណ្ណាស កុលសត សហស្សានិ, រាជគហេ អន្តោ ច ពហិ ច អដ្ឋារស មនុស្សកោដិយោ វសិំសុ។ ឯវំ អញ្ញេសុបិ ឋានេសូតិ មនុស្ស លោកេបិ គណារាមោ។ **ភុម្មទេវតា** អាទិំ កត្វា ទេវលោកព្រហ្មលោកេសុបិ គណារាមោ។ ឯកេកស្ស ហិ ទេវ បុត្តស្ស អឌ្ឍតិយា នាដកកោដិយោ ហោន្តិ, នវបិ កោដិយោ ហោន្តិ, ឯកដ្ឋានេ ទសសហស្សាបិ ព្រហ្មានោ វសន្តិ។

តតោ ចិន្តេសិ – “មយា សតសហស្សកប្បាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ គណាវសវិទ្ធំសនត្ថំ ទស បារមិយោ បូរិតា, ឥមេ ច ភិក្ខូ ឥតោ បដ្ឋាយេវ គណំ ពន្ធិត្វា គណាភិរតា ជាតា អននុច្ឆវិកំ ករោន្តី”តិ។ សោ ធម្មសំវេគំ ឧប្បាទេត្វា បុន ចិន្តេសិ – “សចេ ‘ឯកដ្ឋានេ ទ្វីហិ ភិក្ខូហិ ន វសិតព្ព’ន្តិ សក្កា ភវេយ្យ សិក្ខាបទំ បញ្ញបេតុំ, សិក្ខាបទំ បញ្ញាបេយ្យំ, ន ខោ បនេតំ សក្កា។ ហន្ទាហំ មហាសុញ្ញតាបដិបត្តិំ នាម សុត្តន្តំ ទេសេមិ, យំ សិក្ខាកាមានំ កុលបុត្តានំ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិ វិយ នគរទ្វារេ និក្ខិត្តសព្ពកាយិកអាទាសោ វិយ ច ភវិស្សតិ។ តតោ យថា នាមេកស្មិំ អាទាសេ ខត្តិយាទយោ អត្តនោ វជ្ជំ ទិស្វា តំ បហាយ អនវជ្ជា ហោន្តិ, ឯវមេវំ មយិ បរិនិព្ពុតេបិ បញ្ចវស្សសហស្សានិ ឥមំ សុត្តំ អាវជ្ជិត្វា គណំ វិនោទេត្វា ឯកីភាវាភិរតា កុលបុត្តា វដ្ដទុក្ខស្ស អន្តំ ករិស្សន្តី”តិ។ ភគវតោ ច មនោរថំ បូរេន្តោ វិយ ឥមំ សុត្តំ អាវជ្ជិត្វា គណំ វិនោទេត្វា វដ្ដទុក្ខំ ខេបេត្វា បរិនិព្ពុតា កុលបុត្តា គណនបថំ វីតិវត្តា។ វាលិកបិដ្ឋិវិហារេបិ ហិ អាភិធម្មិកអភយត្ថេរោ នាម វស្សូប នាយិកសមយេ សម្ពហុលេហិ ភិក្ខូហិ សទ្ធិំ ឥមំ សុត្តំ សញ្ឈាយិត្វា “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឯវំ ការេតិ, មយំ កិំ ករោមា”តិ អាហ។ តេ សព្ពេបិ អន្តោវស្សេ គណំ វិនោទេត្វា ឯកីភាវាភិរតា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ គណភេទនំ នាម ឥទំ សុត្តន្តិ។

១៨៦. ឃដាយាតិ ឯវំនាមកស្ស សក្កស្ស។ **វិហារេ**តិ អយម្បិ វិហារោ និគ្រោធារាមស្សេវ ឯកទេសេ កាឡខេមកស្ស វិហារោ វិយ កតោតិ វេទិតព្ពោ។ **ចីវរកម្ម**ន្តិ ជិណ្ណមលិនានំ អគ្គឡដ្ឋានុប្បាទនធោវនាទីហិ កតបរិភណ្ឌម្បិ, ចីវរត្ថាយ ឧប្បន្នវត្ថានំ វិចារណសិព្ពនាទីហិ អកតំ សំវិធានម្បិ វដ្ដតិ, ឥធ បន អកតំ សំវិធានំ អធិប្បេតំ។ មនុស្សា ហិ អានន្ទត្ថេរស្ស ចីវរសាដកេ អទំសុ។ តស្មា ថេរោ សម្ពហុលេ ភិក្ខូ គហេត្វា តត្ថ ចីវរកម្មំ អកាសិ។ តេបិ ភិក្ខូ បាតោវ សូចិបាសកស្ស បញ្ញាយនកាលតោ បដ្ឋាយ និសិន្នា អបញ្ញាយនកាលេ ឧដ្ឋហន្តិ។ សូចិកម្មេ និដ្ឋិតេយេវ សេនាសនានិ សំវិទហិស្សាមាតិ ន សំវិទហិំសុ។ **ចីវរការសមយោ នោ**តិ ថេរោ កិរ ចិន្តេសិ – “អទ្ធា ឯតេហិ ភិក្ខូហិ ន បដិសាមិតានិ សេនាសនានិ, ភគវតា ច ទិដ្ឋានិ ភវិស្សន្តិ។ ឥតិ អនត្តមនោ សត្ថា សុដ្ឋុ និគ្គហេតុកាមោ, ឥមេសំ ភិក្ខូនំ ឧបត្ថម្ភោ ភវិស្សាមី”តិ; តស្មា ឯវមាហ។ អយំ បនេត្ថ អធិប្បាយោ – “ន, ភន្តេ, ឥមេ ភិក្ខូ កម្មារាមា ឯវ, ចីវរកិច្ចវសេន បន ឯវំ វសន្តី”តិ។

ន ខោ, អានន្ទាតិ, អានន្ទ, កម្មសមយោ វា ហោតុ អកម្មសមយោ វា, ចីវរការសមយោ វា ហោតុ អចីវរការសមយោ វា, អថ ខោ សង្គណិការាមោ ភិក្ខុ ន សោភតិយេវ។ មា ត្វំ អនុបត្ថម្ភដ្ឋានេ ឧបត្ថម្ភោ អហោសីតិ។ តត្ថ **សង្គណិកា**តិ សកបរិសសមោធានំ។ **គណោ**តិ នានាជនសមោធានំ។ ឥតិ សង្គណិការាមោ វា ហោតុ គណារាមោ វា, សព្ពថាបិ គណពាហុល្លាភិរតោ គណពន្ធនពទ្ធោ ភិក្ខុ ន សោភតិ។ បច្ឆាភត្តេ បន ទិវាដ្ឋានំ សម្មជ្ជិត្វា សុធោតហត្ថបាទោ មូលកម្មដ្ឋានំ គហេត្វា ឯការាមតមនុយុត្តោ ភិក្ខុ ពុទ្ធសាសនេ សោភតិ។ **នេក្ខម្មសុខ**ន្តិ កាមតោ និក្ខន្តស្ស សុខំ។ **បវិវេកសុខម្បិ** កាមបវិវេកសុខមេវ។ រាគាទីនំ បន វូបសមត្ថាយ សំវត្តតីតិ **ឧបសមសុខំ**។ មគ្គសម្ពោធត្ថាយ សំវត្តតីតិ **សម្ពោធិសុខំ។ និកាមលាភី**តិ កាមលាភី ឥច្ឆិតលាភី។ **អកិច្ឆលាភី**តិ អទុក្ខលាភី។ **អកសិរលាភី**តិ វិបុលលាភី។

សាមាយិកន្តិ អប្បិតប្បិតសមយេ កិលេសេហិ វិមុត្តំ។ **កន្ត**ន្តិ មនាបំ។ **ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ រូបារូបាវចរចិត្ត វិមុត្តិំ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ចត្តារិ ច ឈានានិ ចតស្សោ ច អរូបសមាបត្តិយោ, អយំ សាមាយិកោ វិមោក្ខោ”តិ (បដិ. ម. ១.២១៣)។ **អសាមាយិក**ន្តិ ន សមយវសេន កិលេសេហិ វិមុត្តំ, អថ ខោ អច្ចន្តវិមុត្តំ លោកុត្តរំ វុត្តំ។ វុត្តញ្ហេតំ – “ចត្តារោ ច អរិយមគ្គា ចត្តារិ ច សាមញ្ញផលានិ, អយំ អសាមាយិកោ វិមោក្ខោ”តិ។ **អកុប្ប**ន្តិ កិលេសេហិ អកោបេតព្ពំ។

ឯត្តាវតា កិំ កថិតំ ហោតិ? សង្គណិការាមោ ភិក្ខុ គណពន្ធនពទ្ធោ នេវ លោកិយគុណំ, ន ច លោកុត្តរគុណំ និព្ពត្តេតុំ សក្កោតិ, គណំ វិនោទេត្វា បន ឯកាភិរតោ សក្កោតិ។ តថា ហិ វិបស្សី ពោធិសត្តោ ចតុរាសីតិយា បព្ពជិតសហស្សេហិ បរិវុតោ សត្ត វស្សានិ វិចរន្តោ សព្ពញ្ញុគុណំ និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខិ, គណំ វិនោទេត្វា

សត្តទិវសេ ឯកីភាវាភិរតោ ពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ សព្ពញ្ញុគុណំ និព្ពត្តេសិ។ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ បញ្ចវគ្គិយេហិ សទ្ធឹ ឆព្ពស្សានិ វិចរន្តោ សព្ពញ្ញុគុណំ និព្ពត្តេតុំ នាសក្ខិ, តេសុ បក្កន្តេសុ ឯកីភាវាភិរតោ ពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ សព្ពញ្ញុគុណំ និព្ពត្តេសិ។

ឯវំ សង្គណិការាមស្ស គុណាធិគមាភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ ទោសុប្បត្តឹ ទស្សេន្តោ **នាហំ អានន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **រូប**ន្តិ សរីរំ។ **យត្ថ រត្តស្សា**តិ យស្មឹ រូបេ រាគវសេន រត្តស្ស។ **ន ឧប្បជ្ជេយ្យុ**ន្តិ យស្មឹ រូបេ រត្តស្ស ន ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តំ រូបំ ន សមនុបស្សាមិ, អថ ខោ សារិបុត្តមោគ្គល្លានានំ ទសពលសាវកត្តុបគមនសង្ខាតេន អញ្ញថាភាវេន សញ្ចយស្ស វិយ, ឧបាលិគហបតិនោ អញ្ញថាភាវេន នាដបុត្តស្ស វិយ, បិយជាតិកសុត្តេ សេដ្ឋិអាទីនំ វិយ ច ឧប្បជ្ជន្តិយេវ។

១៨៧. អយំ ខោ បនានន្ទាតិ កោ អនុសន្ធិ? សចេ ហិ កោចិ ទុព្ពុទ្ធិ នវបព្ពជិតោ វទេយ្យ – “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ខេត្តំ បវិដ្ឋា គាវិយោ វិយ អម្ហេយេវ គណតោ នីហរតិ, ឯកីភាវេ និយោជេតិ, សយំ បន រាជរាជមហាមត្តាទីហិ បរិវុតោ វិហរតី”តិ, តស្ស វចនោកាសុបច្ឆេទនត្ថំ – “ចក្កវាឡបរិយន្តាយ បរិសាយ មជ្ឈេ និសិន្នោបិ តថាគតោ ឯកកោវា”តិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **សព្ពនិមិត្តាន**ន្តិ រូបាទីនំ សង្ខនិមិត្តានំ។ **អជ្ឈត្ត**ន្តិ វិសយជ្ឈត្តំ។ **សុញ្ញត**ន្តិ សុញ្ញតផលសមាបត្តឹ។ **តត្រ ចេ**តិ ឧបយោគត្ថេ ភុម្មំ, តំ ចេតិ វុត្តំ ហោតិ។ បុន **តត្រា**តិ តស្មឹ បរិសមជ្ឈេ ឋិតោ។ **វិវេកនិន្នេនា**តិ និព្ពាននិន្នេន។ **ព្យន្តីភូតេនា**តិ អាសវដ្ឋានីយធម្មេហិ វិគតន្តេន និស្សដេន វិសំយុត្តេន។ **ឧយ្យោជនិកបដិសំយុត្ត**ន្តិ គច្ឆថ តុម្ហេតិ ឯវំ ឧយ្យោជនិកេន វចនេន បដិសំយុត្តំ។

កាយ បន វេលាយ ភគវា ឯវំ កថេតិ? បច្ឆាភត្តកិច្ចវេលាយ, វា បុរិមយាមកិច្ចវេលាយ វា។ ភគវា ហិ បច្ឆាភត្តេ គន្ធកុដិយំ សីហសេយ្យំ កប្បេត្វា វុដ្ឋាយ ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសីទតិ។ តស្មឹ សមយេ ធម្មស្សវនត្ថាយ បរិសា សន្និបតន្តិ។ អថ ភគវា កាលំ វិទិត្វា គន្ធកុដិតោ និក្ខមិត្វា ពុទ្ធាសនវរគតោ ធម្មំ ទេសេត្វា ភេសជ្ជតេលបាកំ គណ្ហន្តោ វិយ កាលំ អនតិក្កមិត្វា វិវេកនិន្នេន ចិត្តេន បរិសំ ឧយ្យោជេតិ ។ បុរិមយាមេបិ “អភិក្កន្តា ខោ វាសេដ្ឋា រត្តិ, យស្ស ទានិ កាលំ មញ្ញថា”តិ (ទី. និ. ៣.២៩៩) ឯវំ ឧយ្យោជេតិ ។ ពុទ្ធានញ្ហិ ពោធិបត្តិតោ បដ្ឋាយ ទ្វេ បញ្ចវិញ្ញាណានិបិ និព្ពាននិន្នានេវ។ **តស្មាតិហានន្ទា**តិ យស្មា សុញ្ញតាវិហារោ សន្តោ បណីតោ, តស្មា។

១៨៨. អជ្ឈត្តមេវាតិ គោចរជ្ឈត្តមេវ។ **អជ្ឈត្តំ សុញ្ញត**ន្តិ ឥធ និយកជ្ឈត្តំ, អត្តនោ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ និស្សិតន្តិ អត្ថោ។ **សម្បជានោ ហោតី**តិ កម្មដ្ឋានស្ស អសម្បជ្ជនភាវជាននេន សម្បជានោ។ **ពហិទ្ធា**តិ បរស្ស បញ្ចសុ ខន្ធេសុ។ **អជ្ឈត្តពហិទ្ធា**តិ កាលេន អជ្ឈត្តំ កាលេន ពហិទ្ធា ។ **អានេញ្ជ**ន្តិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ភវិស្សាមីតិ អានេញ្ជំ អរូបសមាបត្តឹ មនសិ ករោតិ។

តស្មិំយេវ បុរិមស្មិន្តិ បាទកជ្ឈានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ អបគុណបាទកជ្ឈានតោ វុដ្ឋិតស្ស ហិ អជ្ឈត្តំ សុញ្ញតំ មនសិករោតោ តត្ថ ចិត្តំ ន បក្ខន្ទតិ។ តតោ “បរស្ស សន្តានេ នុ ខោ កថ”ន្តិ ពហិទ្ធា មនសិ ករោតិ, តត្ថាបិ ន បក្ខន្ទតិ។ តតោ – “កាលេន អត្តនោ សន្តានេ, កាលេន បរស្ស សន្តានេ នុ ខោ កថ”ន្តិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធា មនសិ ករោតិ, តត្ថាបិ ន បក្ខន្ទតិ។ តតោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ហោតុកាមោ “អរូបសមាបត្តិយំ នុ ខោ កថ”ន្តិ អានេញ្ជំ មនសិ ករោតិ, តត្ថាបិ ន បក្ខន្ទតិ។ ឥទានិ – “ន មេ ចិត្តំ បក្ខន្ទតីតិ វិស្សដ្ឋវីរិយេន ឧបដ្ឋាកាទីនំ បច្ចតោ ន ចរិតព្ពំ, បាទកជ្ឈានមេវ បន សាធុកំ បុនប្បុនំ មនសិកាតព្ពំ។ ឯវមស្ស រុក្ខេ ឆិន្ទតោ ផរសុម្ហិ អវហន្តេ បុន និសិតំ ការេត្វា ឆិន្ទន្តស្ស ឆិជ្ជេសុ ផរសុ វិយ កម្មដ្ឋានេ មនសិការោ វហតី”តិ ទស្សេតុំ **តស្មិំយេវា**តិអាទិមាហ។ ឥទានិស្ស ឯវំ បដិបន្នស្ស យំ យំ មនសិ ករោតិ, តត្ថ តត្ថ មនសិការោ សម្បជ្ជតីតិ ទស្សេន្តោ **បក្ខន្ទតី**តិ អាហ។

១៨៩. ឥមិនា វិហារេនាតិ ឥមិនា សមថវិបស្សនាវិហារេន។ **ឥតិហ តត្ថ សម្បជានោ**តិ ឥតិ ចង្កមន្តោបិ តស្មឹ កម្មដ្ឋានេ សម្បជ្ជមានេ “សម្បជ្ជតិ មេ កម្មដ្ឋាន”ន្តិ ជាននេន សម្បជានោ ហោតិ។ **សយតី**តិ និបជ្ជតិ។ ឯត្ថ កញ្ចិ កាលំ ចង្កមិត្វា – “ឥទានិ ឯត្តកំ កាលំ ចង្កមិតុំ សក្ខិស្សាមី”តិ ញត្វា ឥរិយាបថំ អហាបេត្វា ឋាតព្ពំ។ ឯស នយោ សព្ពវារេសុ ។ **ន កថេស្សាមីតិ, ឥតិហ តត្ថា**តិ ឯវំ ន កថេស្សាមីតិ ជាននេន តត្ថ សម្បជានការី ហោតិ។

បុន ទុតិយវារេ **ឯវរូបឹ កថំ កថេស្សាមី**តិ ជាននេន សម្បជានការី ហោតិ, ឥមស្ស ភិក្ខុនោ សមថវិបស្សនា តរុណាវ, តាសំ អនុរក្ខណត្ថំ –

“អាវាសោ គោចរោ ភស្សំ, បុគ្គលោ អថ ភោជនំ;
ឧតុ ឥរិយាបថោ ចេវ, សប្បាយោ សេវិតព្ពកោ”តិ។

សត្ត សប្បាយានិ ឥច្ឆិតព្ពានិ។ តេសំ ទស្សនត្ថមិទំ វុត្តំ។ វិតក្កវារេសុ អវិតក្កស្ស ច វិតក្កស្ស ច ឋានេនេន សម្បជានតា វេទិតព្ពា។

១៨០. ឥតិ វិតក្កបហានេន ទ្វេ មគ្គេ កថេត្វា ឥទានិ តតិយមគ្គស្ស វិបស្សនំ អាចិក្ខន្តោ **បញ្ច ខោ ឥមេ, អានន្ទ, កាមគុណា**តិអាទិមាហ។ **អាយតនេ**តិ តេសុយេវ កាមគុណេសុ កិស្មិញ្ចិទេវ កិលេសុប្បត្តិការណេ។ **សមុទាចារោ**តិ សមុទាចរណតោ អប្បហីនកិលេសោ។ **ឯវំ សន្ត**ន្តិ ឯវំ វិជ្ជមានមេវ។ **សម្បជានោ**តិ កម្មដ្ឋានស្ស អសម្បត្តិឋានេនេន សម្បជានោ។ ទុតិយវារេ **ឯវំ សន្តមេត**ន្តិ ឯវំ សន្តេ ឯតំ។ **សម្បជានោ**តិ កម្មដ្ឋានសម្បត្តិឋានេនេន សម្បជានោ។ អយញ្ហិ “បហីនោ នុ ខោ មេ បញ្ចសុ កាមគុណេសុ ឆន្ទរាគោ នោ”តិ បច្ចវេក្ខមានោ អបហីនភាវំ ញត្វា វីរិយំ បគ្គហេត្វា តំ អនាគាមិមគ្គេន សមុគ្ឃាដេតិ, តតោ មគ្គានន្តរំ ផលំ, ផលតោ វុដ្ឋាយ បច្ចវេក្ខមានោ បហីនភាវំ ជានាតិ, តស្ស ឋានេនេន “សម្បជានោ ហោតី”តិ វុត្តំ។

១៨១. ឥទានិ អរហត្តមគ្គស្ស វិបស្សនំ អាចិក្ខន្តោ **បញ្ច ខោ ឥមេ, អានន្ទ, ឧបាទានក្ខន្ធា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សោ បហីយតី**តិ រូបេ អស្មីតិ មានោ អស្មីតិ ឆន្ទោ អស្មីតិ អនុសយោ បហីយតិ។ តថា វេទនាទីសុ សម្បជានតា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។

ឥមេ ខោ តេ, អានន្ទ, ធម្មាតិ ហេដ្ឋា កថិតេ សមថវិបស្សនាមគ្គផលធម្មេ សន្ធាយាហ។ **កុសលាយតិកា**តិ កុសលតោ អាគតា។ កុសលា ហិ កុសលាបិ ហោន្តិ កុសលាយតិកាបិ, សេយ្យថិទំ, បឋមជ្ឈានំ កុសលំ, ទុតិយជ្ឈានំ កុសលញ្ចេវ កុសលាយតិកញ្ច…បេ.… អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ កុសលំ, នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ កុសលញ្ចេវ កុសលាយតិកញ្ច, នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ កុសលំ, សោតាបត្តិមគ្គោ កុសលោ ចេវ កុសលាយតិកោ ច…បេ.… អនាគាមិមគ្គោ កុសលោ, អរហត្តមគ្គោ កុសលោ ចេវ កុសលាយតិកោ ច។ តថា បឋមជ្ឈានំ កុសលំ, តំសម្បយុត្តកា ធម្មា កុសលា ចេវ កុសលាយតិកា ច…បេ.… អរហត្តមគ្គោ កុសលោ, តំសម្បយុត្តកា ធម្មា កុសលា ចេវ កុសលាយតិកា ច។

អរិយាតិ និក្កិលេសា វិសុទ្ធា។ **លោកុត្តរា**តិ លោកេ ឧត្តរា វិសិដ្ឋា។ **អនវក្កន្តា បាបិមតា**តិ បាបិមន្តេន មារេន អនោក្កន្តា។ វិបស្សនាបាទកា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ អប្បេត្វា និសិន្នស្ស ហិ ភិក្ខុនោ ចិត្តំ មារោ ន បស្សតិ, “ឥទំ នាម អារម្មណំ និស្សាយ សំវត្តតី”តិ ជានិតុំ ន សក្កោតិ។ តស្មា “អនវក្កន្តា”តិ វុត្តំ។

តំ កឹ មញ្ញសីតិ ឥទំ កស្មា អាហ? គណេបិ ឯកោ អានិសំសោ អត្ថិ, តំ ទស្សេតុំ ឥទមាហ។ **អនុពន្ធិតុ**ន្តិ អនុគច្ឆិតុំ បរិចរិតុំ។

ន ខោ, អានន្ទាតិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ ភគវតា – “សុតាវុធោ, ភិក្ខវេ, អរិយសាវកោ អកុសលំ បជហតិ, កុសលំ ភាវេតិ, សាវជ្ជំ បជហតិ, អនវជ្ជំ ភាវេតិ, សុទ្ធំ អត្តានំ បរិហរតី”តិ (អ. និ. ៧.៦៧) ពាហុស្សតោ បញ្ចាវុធសម្បន្នោ យោធោ វិយ កតោ។ យស្មា បន សោ សុតបរិយត្តឹ ឧគ្គហេត្វាបិ តទនុច្ឆវិកំ អនុលោមបដិបទំ ន បដិបជ្ជតិ, ន តស្ស តំ អាវុធំ ហោតិ។ យោ បដិបជ្ជតិ, តស្សេវ ហោតិ។ តស្មា ឯតទត្ថំ អនុពន្ធិតុំ នារហតីតិ ទស្សេន្តោ **ន ខោ, អានន្ទា**តិ អាហ។

ឥទានិ យទត្ថំ អនុពន្ធិតព្ពោ, តំ ទស្សេតុំ **យា ច ខោ**តិអាទិមាហ។ ឥតិ ឥមស្មឹ សុត្តេ តីសុ ឋានេសុ ទស កថាវត្ថូនិ អាគតានិ។ “ឥតិ ឯវរូបំ កថំ កថេស្សាមី”តិ សប្បាយាសប្បាយវសេន អាគតានិ, “យទិទំ សុត្តំ គេយ្យ”ន្តិ ឯត្ថ សុតបរិយត្តិវសេន អាគតានិ, ឥមស្មឹ ឋានេ បរិបូរណវសេន អាគតានិ។ តស្មា ឥមស្មឹ សុត្តេ ទស កថាវត្ថូនិ កថេន្តេន ឥមស្មឹ ឋានេ ឋត្វា កថេតព្ពានិ។

ឥទានិ យស្មា ឯកច្ចស្ស ឯកកស្ស វិហរតោបិ អត្ថោ ន សម្បជ្ជតិ, តស្មា តំ សន្ធាយ ឯកីភាវេ អាទីនវំ ទស្សេន្តោ **ឯវំ សន្តេ ខោ, អានន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯវំ សន្តេ**តិ ឯវំ ឯកីភាវេ សន្តេ។

១៨៣. **សត្ថា**តិ ពាហិរកោ តិត្ថករសត្ថា។ **អន្វាវត្តន្តី**តិ អនុអាវត្តន្តិ ឧបសង្កមន្តិ។ **មុច្ឆំ កាមយតី**តិ មុច្ឆនតណ្ហំ បត្ថេតិ, បវត្តេតីតិ អត្ថោ។ **អាចរិយូបទ្ទវេនា**តិ អព្ភន្តរេ ឧប្បន្នេន កិលេសូបទ្ទវេន អាចរិយស្សូបទ្ទវោ។ សេសុបទ្ទវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **អវធីសុ ន**ន្តិ មារយឹសុ នំ។ ឯតេន ហិ គុណមរណំ កថិតំ។

វិនិបាតាយាតិ សុដ្ឋុ និបតនាយ។ កស្មា បន ព្រហ្មចារុបទ្ទវោ – “ទុក្ខវិបាកតរោ ច កដុកវិបាកតរោ ច វិនិបាតាយ ច សំវត្តតី”តិ វុត្តោតិ។ ពាហិរបព្ពជ្ជា ហិ អប្បលាភា, តត្ថ មហន្តោ និព្ពត្តេតព្ពគុណោ នត្ថិ, អដ្ឋសមាបត្តិបញ្ចាភិញ្ញាមត្តកមេវ ហោតិ។ ឥតិ យថា គទ្រភបិដ្ឋិតោ បតិតស្ស មហន្តំ ទុក្ខំ ន ហោតិ, សរីរស្ស បំសុមក្ខនមត្តមេវ ហោតិ, ឯវំ ពាហិរសមយេ លោកិយគុណមត្តតោវ បរិហាយតិ, តេន បុរិមំ ឧបទ្ទវទ្វយំ ន ឯវំ វុត្តំ។ សាសនេ បន បព្ពជ្ជា មហាលាភា, តត្ថ ចត្តារោ មគ្គា ចត្តារិ ផលានិ និព្ពានន្តិ មហន្តា អធិគន្តព្ពគុណា។ ឥតិ យថា ឧភតោ សុជាតោ ខត្តិយកុមារោ ហត្ថិក្ខន្ធវរគតោ នគរំ អនុសញ្ចរន្តោ ហត្ថិក្ខន្ធតោ បតិតោ មហាទុក្ខំ និគច្ឆតិ, ឯវំ សាសនតោ បរិហាយមានោ នវហិ លោកុត្តរគុណេហិ បរិហាយតិ។ តេនាយំ ព្រហ្មចារុបទ្ទវោ ឯវំ វុត្តោ។

១៩៦. **តស្មា**តិ យស្មា សេសុបទ្ទវេហិ ព្រហ្មចារុបទ្ទវោ ទុក្ខវិបាកតរោ, យស្មា វា សបត្តបដិបត្តិ វីតិក្កមន្តោ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយ សំវត្តតិ, មិត្តបដិបត្តិ ហិតាយ, តស្មា។ ឯវំ ឧបរិមេនបិ ហេដ្ឋិមេនបិ អត្ថេន យោជេតព្ពំ។ **មិត្តវតាយា**តិ មិត្តបដិបត្តិយា។ **សបត្តវតាយា**តិ វេរបដិបត្តិយា។

វោក្កម្ម ច សត្ថុសាសនាតិ ទុក្កដទុព្ភាសិតមត្តម្បិ ហិ សញ្ចិច្ច វីតិក្កមន្តោ វោក្កម្ម វត្តតិ នាម។ តទេវ អវីតិក្កមន្តោ ន វោក្កម្ម វត្តតិ នាម។

ន វោ អហំ, អានន្ទ, តថា បរក្កមិស្សាមីតិ អហំ តុម្ហេសុ តថា ន បដិបជ្ជិស្សាមិ។ **អាមកេ**តិ អបក្កេ។ **អាមកមត្តេ**តិ អាមកេ នាតិសុក្ខេ ភាជនេ។ កុម្ភការោ ហិ អាមកំ នាតិសុក្ខំ អបក្កំ ឧភោហិ ហត្ថេហិ សណ្ហិកំ គណ្ហាតិ “មា ភិជ្ជតូ”តិ។ ឥតិ យថា កុម្ភការោ តត្ថ បដិបជ្ជតិ, នាហំ តុម្ហេសុ តថា បដិបជ្ជិស្សាមិ។ **និគ្គយ្ហ និគ្គយ្ហា**តិ សកិំ ឱវទិត្វា តុណ្ហី ន ភវិស្សាមិ, និគ្គណ្ហិត្វា និគ្គណ្ហិត្វា បុនប្បុនំ ឱវទិស្សាមិ អនុសាសិស្សាមិ។ **បវយ្ហ បវយ្ហា**តិ ទោសេ បវាហេត្វា បវាហេត្វា។ យថា បក្កភាជនេសុ កុម្ភការោ ភិន្នឆិន្នជជ្ជរានិ បវាហេត្វា ឯកតោ កត្វា សុបក្កានេវ អាកោដេត្វា អាកោដេត្វា គណ្ហាតិ, ឯវមេវ អហម្បិ បវាហេត្វា បវាហេត្វា បុនប្បុនំ ឱវទិស្សាមិ អនុសាសិស្សាមិ។ **យោ សារោ សោ ឋស្សតី**តិ ឯវំ វោ មយា ឱវទិយមានានំ យោ មគ្គផលសារោ, សោ ឋស្សតិ។ អបិច លោកិយគុណាបិ ឥធ សារោត្វេវ អធិប្បេតា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាសុញ្ញតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. អច្ឆរិយអព្ភុតសុត្តវណ្ណនា

១៩៧. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ អច្ឆរិយអព្ភុតសុត្តំ។ តត្ថ **យត្រ ហិ នាមា**តិ អច្ឆរិយត្ថេ និបាតោ។ យោ នាម តថាគតោតិ អត្ថោ។ **ឆិន្នបបញ្ចេ**តិ ឯត្ថ បបញ្ចា នាម តណ្ហា មានោ ទិដ្ឋីតិ ឥមេ តយោ កិលេសា។ **ឆិន្នវដុមេ**តិ ឯត្ថ **វដុម**ន្តិ កុសលាកុសលកម្មវដ្ដំ វុច្ចតិ។ **បរិយាទិន្នវដ្ដេ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **សព្ពទុក្ខវីតិវត្តេ**តិ សព្ពំ វិបាកវដ្ដសង្ខាតំ ទុក្ខំ វីតិវត្តេ។ **អនុស្សរិស្សតី**តិ ឥទំ យត្រាតិ និបាតវសេន អនាគតវចនំ, អត្ថោ បនេត្ថ អតីតវសេន វេទិតព្ពោ។ ភគវា ហិ តេ ពុទ្ធេ អនុស្សរិ, ន ឥទានិ អនុស្សរិស្សតិ។ **ឯវំជច្ចា**តិ វិបស្សិអាទយោ ខត្តិយជច្ចា, កកុសន្ធាទយោ ព្រាហ្មណជច្ចាតិ។ **ឯវំគោត្តា**តិ វិបស្សិអាទយោ កោណ្ឌញ្ញគោត្តា, កកុសន្ធាទយោ កស្សបគោត្តាតិ។ **ឯវំសីលា**តិ លោកិយលោកុត្តរសីលេន ឯវំសីលា។ **ឯវំធម្មា**តិ ឯត្ថ សមាធិបក្ខា ធម្មា អធិប្បេតា ។ លោកិយលោកុត្តរេន សមាធិនា ឯវំសមាធិនោតិ អត្ថោ។ **ឯវំបញ្ញា**តិ លោកិយលោកុត្តរបញ្ញាយ ឯវំបញ្ញា។ **ឯវំវិហារី**តិ ឯត្ថ បន ហេដ្ឋា សមាធិបក្ខានំ ធម្មានំ គហិតត្តា វិហារោ គហិតោវ, បុន កស្មា គហិតមេវ គណ្ហាតីតិ ចេ, ន ឥទំ គហិតមេវ។ ឥទញ្ហិ និរោធសមាបត្តិទីបនត្ថំ, តស្មា ឯវំនិរោធសមាបត្តិវិហារីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។

ឯវំវិមុត្តាតិ ឯត្ថ វិក្ខម្ភនវិមុត្តិ តទង្គវិមុត្តិ សមុច្ឆេទវិមុត្តិ បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិ និស្សរណវិមុត្តីតិ បញ្ចវិធា វិមុត្តិយោ។ តត្ថ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សយំ វិក្ខម្ភិតេហិ នីវរណាទីហិ វិមុត្តត្តា **វិក្ខម្ភនវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ អនិច្ចានុបស្សនាទិកា សត្ត អនុបស្សនា សយំ តស្ស តស្ស បច្ចនីកង្គវសេន បរិច្ចត្តាហិ និច្ចសញ្ញាទីហិ វិមុត្តត្តា **តទង្គវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ ចត្តារោ អរិយមគ្គា សយំ សមុច្ឆិន្នេហិ កិលេសេហិ វិមុត្តត្តា **សមុច្ឆេទវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ មគ្គានុភាវេន កិលេសានំ បដិប្បស្សទ្ធន្តេ ឧប្បន្នត្តា **បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ និព្ពានំ សព្ពកិលេសេហិ និស្សដត្តា អបគតត្តា ទូរេ ឋិតត្តា **និស្សរណវិមុត្តី**តិ សង្ខំ គតំ។ ឥតិ ឥមាសំ បញ្ចន្នំ វិមុត្តីនំ វសេន ឯវំវិមុត្តាតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១៩៩. តស្មាតិហាតិ យស្មា ត្វំ “តថាគតា អច្ឆរិយា”តិ វទសិ, តស្មា តំ ភិយ្យោសោ មត្តាយ បដិភន្តុ តថាគតស្ស អច្ឆរិយា អព្ភុតធម្មាតិ។ **សតោ សម្បជានោ**តិ ឯត្ថ ទ្វេសម្បជញ្ញានិ មនុស្សលោកេ ទេវលោកេ ច។ តត្ថ វេស្សន្តរជាតកេ ព្រាហ្មណស្ស ទ្វេ បុត្តេ ទត្វា បុនទិវសេ សក្កស្ស ទេវិំ ទត្វា សក្កេន បសីទិត្វា ទិន្នេ អដ្ឋ វរេ គណ្ហន្តោ –

> “តតោ វិមុច្ចមានាហំ, សគ្គគាមី វិសេសគូ;
> អនិវត្តី តតោ អស្សំ, អដ្ឋមេតំ វរំ វរេ”តិ។ (ជា. ២.២២.២៣០០) –

ឯវំ តុសិតភវនេ មេ បដិសន្ធិ ហោតូតិ វរំ អគ្គហេសិ, តតោ បដ្ឋាយ តុសិតភវនេ ឧប្បជ្ជិស្សាមីតិ ជានាតិ, ឥទំ មនុស្សលោកេ សម្បជញ្ញំ។ វេស្សន្តរត្តភាវតោ បន ចុតោ បុន តុសិតភវនេ និព្ពត្តិត្វា និព្ពត្តោស្មីតិ អញ្ញាសិ, ឥទំ ទេវលោកេ សម្បជញ្ញំ។

កិំ បន សេសទេវតា ន ជានន្តីតិ? នោ ន ជានន្តិ។ តា បន ឧយ្យានវិមានកប្បរុក្ខេ ឱលោកេត្វា ទេវនាដកេហិ តូរិយសទ្ទេន បពោធិតា “មារិស អយំ ទេវលោកោ តុម្ហេ ឥធ និព្ពត្តា”តិ សារិតា ជានន្តិ។ ពោធិសត្តោ បឋមជវនវារេ ន ជានាតិ, ទុតិយជវនតោ បដ្ឋាយ ជានាតិ។ ឥច្ចស្ស អញ្ញេហិ អសាធារណជាននំ ហោតិ។

អដ្ឋាសីតិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ អញ្ញេបិ ទេវា តត្ថ ឋិតា ឋិតម្ហាតិ ជានន្តិ, តេ បន ឆសុ ទ្វារេសុ ពលវតា ឥដ្ឋារម្មណេន អភិភុយ្យមានា សតិំ វិស្សជ្ជេត្វា អត្តនោ ភុត្តបីតភាវម្បិ អជានន្តា អាហារូបច្ឆេទេន កាលំ ករោន្តិ។ ពោធិសត្តស្ស កិំ តថារូបំ អារម្មណំ នត្ថីតិ? នោ នត្ថិ។ សោ ហិ សេសទេវេ ទសហិ ឋានេហិ អធិគ្គណ្ហាតិ, អារម្មណេន បន អត្តានំ មទ្ទិតុំ ន ទេតិ, តំ អារម្មណំ អភិភវិត្វា តិដ្ឋតិ។ តេន វុត្តំ – “សតោ សម្បជានោ, អានន្ទ, ពោធិសត្តោ តុសិតេ កាយេ អដ្ឋាសី”តិ។

២០០. យាវតាយុកន្តិ សេសត្តភាវេសុ កិំ យាវតាយុកំ ន តិដ្ឋតីតិ? អាម ន តិដ្ឋតិ។ អញ្ញទា ហិ ទីឃាយុកទេវលោកេ និព្ពត្តោ តត្ថ បារមិយោ ន សក្កា បូរេតុន្តិ អក្ខីនិ និមីលេត្វា អធិមុត្តិកាលំកិរិយំ នាម កត្វា មនុស្សលោកេ និព្ពត្តតិ ។ អយំ កាលង្កិរិយា អញ្ញេសំ ន ហោតិ។ តទា បន អទិន្នទានំ នាម នត្ថិ, អរក្ខិតសីលំ នាម នត្ថិ, សព្ពបារមីនំ បូរិតត្តា យាវតាយុកំ អដ្ឋាសិ។

សតោ សម្បជានោ តុសិតា កាយា ចវិត្វា មាតុកុច្ឆិំ ឱក្កមតីតិ ឯវំ តាវ សព្ពបារមិយោ បូរេត្វា តទា ពោធិសត្តោ យាវតាយុកំ អដ្ឋាសិ។ ទេវតានំ បន – “មនុស្សគណនាវសេន ឥទានិ សត្តហិ ទិវសេហិ ចុតិ ភវិស្សតី”តិ បញ្ច បុព្ពនិមិត្តានិ ឧប្បជ្ជន្តិ – មាលា មិលាយន្តិ, វត្ថានិ កិលិស្សន្តិ, កច្ឆេហិ សេទា មុច្ចន្តិ, កាយេ ទុព្ពណ្ណិយំ ឱក្កមតិ, ទេវោ ទេវាសនេ ន សណ្ឋាតិ។

តត្ថ **មាលា**តិ បដិសន្ធិគ្គហណទិវសេ បិឡន្ធនមាលា។ តា កិរ សដ្ឋិសតសហស្សាធិកា សត្តបណ្ណាស-វស្សកោដិយោ អមិលាយិត្វា តទា មិលាយន្តិ។ **វត្ថេសុ**បិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្តកំ បន កាលំ ទេវានំ នេវ សីតំ ន ឧណ្ហំ ហោតិ, តស្មិំ កាលេ សរីរតោ ពិន្ទុពិន្ទុវសេន **សេទា** មុច្ចន្តិ។ ឯត្តកញ្ច កាលំ តេសំ សរីរេ ខណ្ឌិច្ចបាលិច្ចាទិវសេន **វិវណ្ណតា** ន បញ្ញាយតិ, ទេវធីតា សោឡសវស្សុទ្ទេសិកា វិយ, ទេវបុត្តា វីសតិវស្សុទ្ទេសិកា វិយ ខាយន្តិ។ មរណកាលេ បន នេសំ កិលន្តរូបោ អត្តភាវោ ហោតិ។ ឯត្តកញ្ច នេសំ កាលំ ទេវលោកេ **ឧក្កណ្ឋិតា** នាម នត្ថិ, មរណកាលេ បន និស្សសន្តិ វិជម្ភន្តិ, សកេ អាសនេ នាភិរមន្តិ។

ឥមានិ បន បុព្ពនិមិត្តានិ, យថា លោកេ មហាបុញ្ញានំ រាជរាជមហាមត្តាទីនំយេវ ឧក្កាបាតភូមិចាលចន្ទគ្គាហាទីនិ និមិត្តានិ បញ្ញាយន្តិ, ន សព្ពេសំ, ឯវមេវ មហេសក្ខានំ ទេវតានំយេវ បញ្ញាយន្តិ, ន សព្ពេសំ។ យថា ច មនុស្សេសុ បុព្ពនិមិត្តានិ នក្ខត្តបាឋកាទយោវ ជានន្តិ, ន សព្ពេ, ឯវមេវ តានិបិ សព្ពេ ទេវា ន ជានន្តិ, បណ្ឌិតា ឯវ បន ជានន្តិ។ តត្ថ យេ ច មន្ទេន កុសលកម្មេន និព្ពត្តា ទេវបុត្តា, តេ តេសុ ឧប្បន្នេសុ – “ឥទានិ កោ ជានាតិ, កុហិំ និព្ពត្តិស្សាមា”តិ ភាយន្តិ។ យេ មហាបុញ្ញា, តេ – “អម្ហេហិ ទិន្នំ ទានំ រក្ខិតំ សីលំ ភាវិតំ ភាវនំ អាគម្ម ឧបរិទេវលោកេសុ សម្បត្តិំ អនុភវិស្សាមា”តិ ន ភាយន្តិ។ ពោធិសត្តោបិ តានិ បុព្ពនិមិត្តានិ ទិស្វា “ឥទានិ អនន្តរេ អត្តភាវេ ពុទ្ធោ ភវិស្សាមី”តិ ន ភាយិ។ អថស្ស តេសុ និមិត្តេសុ បាតុភូតេសុ ទសសហស្សចក្កវាឡទេវតា សន្និបតិត្វា – “មារិស តុម្ហេហិ ទស បារមិយោ បូរេន្តេហិ ន សក្កសម្បត្តិំ ន មារព្រហ្មចក្កវត្តិសម្បត្តិំ បត្ថេន្តេហិ បូរិតា, លោកនិត្ថរណត្ថាយ បន ពុទ្ធត្តំ បត្ថយមានេហិ បូរិតា។ សោ វោ ឥទានិ កាលោ មារិស ពុទ្ធត្តាយ, សមយោ មារិស ពុទ្ធត្តាយា”តិ យាចន្តិ។

អថ មហាសត្តោ ទេវតានំ បដិញ្ញំ អទត្វាវ កាលទីបទេសកុលជនេត្តិអាយុបរិច្ឆេទវសេន **បញ្ចមហាវិលោកនំ** នាម វិលោកេសិ។ តត្ថ “កាលោ នុ ខោ, ន កាលោ”តិ បឋមំ កាលំ វិលោកេសិ។ តត្ថ វស្សសតសហស្សតោ ឧទ្ធំ វឌ្ឍិតអាយុកាលោ កាលោ នាម ន ហោតិ។ កស្មា? តទា ហិ សត្តានំ ជាតិជរាមរណានិ ន បញ្ញាយន្តិ, ពុទ្ធានញ្ច ធម្មទេសនា នាម តិលក្ខណមុត្តា នត្ថិ, តេសំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ កថេន្តានំ “កឹ នាមេតំ កថេន្តី”តិ នេវ សោតុំ ន សទ្ទាតុំ មញ្ញន្តិ, តតោ អភិសមយោ ន ហោតិ, តស្មិំ អសតិ អនិយ្យានិកំ សាសនំ ហោតិ។ តស្មា សោ អកាលោ។ វស្សសតតោ ឩនអាយុកាលោបិ កាលោ នាម ន ហោតិ។ កស្មា? តទា ហិ សត្តា ឧស្សន្នកិលេសា ហោន្តិ, ឧស្សន្នកិលេសានញ្ច ទិន្នោវាទោ ឱវាទដ្ឋានេ ន តិដ្ឋតិ។ ឧទកេ ទណ្ឌរាជិ វិយ ខិប្បំ វិគច្ឆតិ។ តស្មា សោបិ អកាលោ។ សតសហស្សតោ បន បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា វស្សសតតោ បដ្ឋាយ ឧទ្ធំ អាយុកាលោ កាលោ នាម។ តទា ច វស្សសតកាលោ ហោតិ។ អថ មហាសត្តោ “និព្ពត្តិតព្ពកាលោ”តិ **កាលំ** បស្សិ។

តតោ **ទីបំ** វិលោកេន្តោ សបរិវារេ ចត្តារោ ទីបេ ឱលោកេត្វា – “តីសុ ទីបេសុ ពុទ្ធា ន និព្ពត្តន្តិ, ជម្ពុទីបេយេវ និព្ពត្តន្តី”តិ ទីបំ បស្សិ។

តតោ – “ជម្ពុទីបោ នាម មហា, ទសយោជនសហស្សបរិមាណោ, កតរស្មិំ នុ ខោ បទេសេ ពុទ្ធា និព្ពត្តន្តី”តិ **ទេសំ** វិលោកេន្តោ មជ្ឈិមទេសំ បស្សិ។ មជ្ឈិមទេសោ នាម “បុរត្ថិមាយ ទិសាយ គជង្គលំ នាម និគមោ”តិអាទិនា នយេន វិនយេ (មហាវ. ២៥៩) វុត្តោវ។ សោ បន អាយាមតោ តីណិ យោជនសតានិ។ វិត្ថារតោ អឌ្ឍតិយានិ, បរិក្ខេបតោ នវយោជនសតានីតិ។ ឯតស្មិញ្ហិ បទេសេ ចត្តារិ អដ្ឋ សោឡស វា អសង្ខ្យេយ្យានិ, កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ទ្វេ អសង្ខ្យេយ្យានិ, កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា បច្ចេកពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯកំ អសង្ខ្យេយ្យំ, កប្បសតសហស្សញ្ច បារមិយោ បូរេត្វា សារិបុត្តមោគ្គល្លានាទយោ មហាសាវកា ឧប្បជ្ជន្តិ, ចតុន្នំ មហាទីបានំ ទ្វិសហស្សានំ បរិត្តទីបានញ្ច ឥស្សរិយាធិបច្ចការកចក្កវត្តិរាជានោ ឧប្បជ្ជន្តិ, អញ្ញេ ច មហេសក្ខា ខត្តិយព្រាហ្មណគហបតិមហាសាលា ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឥទញ្ចេត្ថ កបិលវត្ថុ នាម នគរំ, តត្ថ មយា និព្ពត្តិតព្ពន្តិ និដ្ឋមគមាសិ។

តតោ **កុលំ** វិលោកេន្តោ – “ពុទ្ធា នាម លោកសម្មតេ កុលេ និព្ពត្តន្តិ, ឥទានិ ច ខត្តិយកុលំ លោកសម្មតំ, តត្ថ និព្ពត្តិស្សាមិ, សុទ្ធោទនោ នាម រាជា មេ បិតា ភវិស្សតី”តិ កុលំ បស្សិ។

តតោ **មាតរំ** វិលោកេន្តោ – “ពុទ្ធមាតា នាម លោលា សុរាធុត្តា ន ហោតិ, កប្បសតសហស្សំ បូរិតបារមី ជាតិតោ បដ្ឋាយ អខណ្ឌបញ្ចសីលា ហោតិ, អយញ្ច មហាមាយា នាម ទេវី ឯទិសា។ អយំ មេ មាតា ភវិស្សតិ។ កិត្តកំ បនស្សា អាយូ”តិ អាវជ្ជន្តោ – “ទសន្នំ មាសានំ ឧបរិ សត្ត ទិវសានី”តិ បស្សិ។

ឥតិ ឥមំ **បញ្ចមហាវិលោកនំ** វិលោកេត្វា – “កាលោ មេ មារិសា ពុទ្ធភាវាយា”តិ ទេវតានំ សង្គហំ ករោន្តោ បដិញ្ញំ ទត្វា “គច្ឆថ តុម្ហេ”តិ តា ទេវតា ឧយ្យោជេត្វា តុសិតទេវតាហិ បរិវុតោ តុសិតបុរេ នន្ទនវនំ បាវិសិ។ សព្ពទេវលោកេសុ ហិ នន្ទនវនំ អត្ថិយេវ។ តត្ថ នំ ទេវតា – “ឥតោ ចុតោ សុគតឹ គច្ឆ, ឥតោ ចុតោ សុគតឹ គច្ឆា”តិ បុព្ពេកតកុសលកម្មោកាសំ សារយមានា វិចរន្តិ។ សោ ឯវំ ទេវតាហិ កុសលំ សារយមានាហិ បរិវុតោ តត្ថ វិចរន្តោវ ចវិ។

ឯវំ ចុតោ ចវាមីតិ បជានាតិ, ចុតិចិត្តំ ន ជានាតិ។ បដិសន្ធឹ គហេត្វាបិ បដិសន្ធិចិត្តំ ន ជានាតិ, ឥមស្មិំ មេ ឋានេ បដិសន្ធិ គហិតាតិ ឯវំ បន ជានាតិ។ កេចិ បន ថេរា “អាវជ្ជនបរិយាយោ នាម លទ្ធុំ វដ្តតិ, ទុតិយតតិយចិត្តវារេយេវ ជានិស្សតី”តិ វទន្តិ។ តិបិដកមហាសីវត្ថេរោ បនាហ – “មហាសត្តានំ បដិសន្ធិ ន អញ្ញេសំ បដិសន្ធិសទិសា, កោដិប្បត្តំ តេសំ សតិសម្បជញ្ញំ។ យស្មា បន តេនេវ ចិត្តេន តំ ចិត្តំ ញាតុំ ន សក្កា, តស្មា ចុតិចិត្តំ ន ជានាតិ។ ចុតិក្ខណេបិ ចវាមីតិ បជានាតិ, បដិសន្ធឹ គហេត្វាបិ បដិសន្ធិចិត្តំ ន ជានាតិ, អសុកស្មិំ ឋានេ បដិសន្ធិ គហិតាតិ បជានាតិ, តស្មិំ កាលេ ទសសហស្សី កម្បតី”តិ។ ឯវំ សតោ សម្បជានោ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមន្តោ បន ឯកូនវីសតិយា បដិសន្ធិចិត្តេសុ មេត្តាបុព្ពភាគស្ស សោមនស្ស-សហគត-ញាណសម្បយុត្ត-អសង្ខារិក-កុសលចិត្តស្ស សទិសមហាវិបាកចិត្តេន បដិសន្ធឹ គណ្ហិ។ មហាសីវត្ថេរោ បន “ឧបេក្ខាសហគតេនា”តិ អាហ។

បដិសន្ធឹ គណ្ហន្តោ បន អាសាឡ្ហីបុណ្ណមាយំ ឧត្តរាសាឡ្ហនក្ខត្តេន អគ្គហេសិ។ តទា កិរ មហាមាយា បុរេ បុណ្ណមាយ សត្តមទិវសតោ បដ្ឋាយ វិគតសុរាបានំ មាលាគន្ធវិភូសនសម្បន្នំ នក្ខត្តកីឡំ អនុភវមានា សត្តមេ ទិវសេ បាតោ វុដ្ឋាយ គន្ធោទកេន ន្ហាយិត្វា សព្ពាលង្ការវិភូសិតា វរភោជនំ ភុញ្ជិត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ សិរិគព្ភំ បវិសិត្វា សិរិសយនេ និបន្នា និទ្ទំ ឱក្កមមានា ឥទំ សុបិនំ អទ្ទស – “ចត្តារោ កិរ នំ មហារាជានោ

សយនេនេវ សទ្ទឹ ឧក្ខិបិត្វា អនោតត្តទហំ នេត្វា ឯកមន្តំ អដ្ឋំសុ។ អថ នេសំ ទេវិយោ អាគន្ត្វា មនុស្សមលហរណត្ថំ ន្ហាបេត្វា ទិព្ពវត្ថំ និវាសេត្វា គន្ធេហិ វិលិម្បេត្វា ទិព្ពបុប្ផានិ បិឡន្ធិត្វា តតោ អវិទូរេ រជតបព្ពតោ, តស្ស អន្តោ កនកវិមានំ អត្ថិ, តស្មឹ បាចីនតោ សីសំ កត្វា និបជ្ជាបេសុំ។ អថ ពោធិសត្តោ សេតវរវារណោ ហុត្វា តតោ អវិទូរេ ឯកោ សុវណ្ណបព្ពតោ, តត្ថ ចរិត្វា តតោ ឱរុយ្ហ រជតបព្ពតំ អភិរុហិត្វា ឧត្តរទិសតោ អាគម្ម កនកវិមានំ បវិសិត្វា មាតរំ បទក្ខិណំ កត្វា ទក្ខិណបស្សំ ផាលេត្វា កុច្ឆឹ បវិដ្ឋសទិសោ អហោសិ។

អថ បពុទ្ធា ទេវី តំ សុបិនំ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា បភាតាយ រត្តិយា ចតុសដ្ឋិមត្តេ ព្រាហ្មណបាមោក្ខេ បក្កោសាបេត្វា ហរិតូបលិត្តាយ លាជាទីហិ កតមង្គលសក្ការាយ ភូមិយា មហារហានិ អាសនានិ បញ្ញាបេត្វា តត្ថ និសិន្នានំ ព្រាហ្មណានំ សប្បិមធុសក្ខរាភិសង្ខារស្ស វរបាយាសស្ស សុវណ្ណរជតបាតិយោ បូរេត្វា សុវណ្ណរជតបាតីតិហេវ បដិកុជ្ជិត្វា អទាសិ, អញ្ញេហិ ច អហតវត្ថកបិលគាវីទានាទីហិ តេ សន្តប្បេសិ។ អថ នេសំ សព្ពកាមសន្តប្បិតានំ សុបិនំ អារោចាបេត្វា – “កឹ ភវិស្សតី”តិ បុច្ឆិ។ ព្រាហ្មណា អាហំសុ – “មា ចិន្តយិ មហារាជ, ទេវិយា តេ កុច្ឆិម្ហិ គព្ភោ បតិដ្ឋិតោ, សោ ច ខោ បុរិសគព្ភោ, ន ឥត្ថិគព្ភោ, បុត្តោ តេ ភវិស្សតិ។ សោ សចេ អគារំ អជ្ឈាវសិស្សតិ, រាជា ភវិស្សតិ ចក្កវត្តី។ សចេ អគារា និក្ខម្ម បព្ពជិស្សតិ, ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ លោកេ វិវដ្ដច្ឆទោ”តិ។ ឯវំ សតោ សម្បជានោ ពោធិសត្តោ តុសិតកាយា ចវិត្វា មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមតិ។

តត្ថ **សតោ សម្បជានោ**តិ ឥមិនា ចតុត្ថាយ គព្ភាវក្កន្តិយា ឱក្កមតីតិ ទស្សេតិ។ ចតស្សោ ហិ គព្ភាវក្កន្តិយោ។

“ចតស្សោ ឥមា, ភន្តេ, គព្ភាវក្កន្តិយោ។ ឥធ, ភន្តេ, ឯកច្ចោ អសម្បជានោ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមតិ, អសម្បជានោ មាតុកុច្ឆិស្មឹ ឋាតិ, អសម្បជានោ មាតុកុច្ឆិម្ហា និក្ខមតិ, អយំ បឋមា គព្ភាវក្កន្តិ។

បុន ចបរំ, ភន្តេ, ឥធេកច្ចោ សម្បជានោ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមតិ, អសម្បជានោ មាតុកុច្ឆិស្មឹ ឋាតិ, អសម្បជានោ មាតុកុច្ឆិម្ហា និក្ខមតិ, អយំ ទុតិយា គព្ភាវក្កន្តិ។

បុន ចបរំ, ភន្តេ, ឥធេកច្ចោ សម្បជានោ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមតិ, សម្បជានោ មាតុកុច្ឆិស្មឹ ឋាតិ, អសម្បជានោ មាតុកុច្ឆិម្ហា និក្ខមតិ, អយំ តតិយា គព្ភាវក្កន្តិ។

បុន ចបរំ, ភន្តេ, ឥធេកច្ចោ សម្បជានោ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមតិ, សម្បជានោ មាតុកុច្ឆិស្មឹ ឋាតិ, សម្បជានោ មាតុកុច្ឆិម្ហា និក្ខមតិ, អយំ ចតុត្ថា គព្ភាវក្កន្តី”តិ (ទី. និ. ៣.១៤៧)។

ឯតាសុ បឋមា លោកិយមនុស្សានំ ហោតិ, ទុតិយា អសីតិមហាសាវកានំ, តតិយា ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានំ បច្ចេកពោធិសត្តានញ្ច។ តេ កិរ កម្មជវាតេហិ ឧទ្ធំបាទា អធោសិរា អនេកសតបោរិសេ បបាតេ វិយ យោនិមុខេ តាឡច្ឆិគ្គលេន ហត្ថី វិយ អតិវិយ សម្ពាធេន យោនិមុខេន និក្ខមមានា អនន្តំ ទុក្ខំ បាបុណន្តិ។ តេន នេសំ “មយំ និក្ខមាមា”តិ សម្បជានតា ន ហោតិ។ ចតុត្ថា សព្ពញ្ញុពោធិសត្តានំ។ តេ ហិ មាតុកុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធឹ គណ្ហន្តាបិ ជានន្តិ, តត្ថ វសន្តាបិ ជានន្តិ។ និក្ខមនកាលេបិ នេសំ កម្មជវាតា ឧទ្ធំបាទេ អធោសិរេ កត្វា ខិបិតុំ ន សក្កោន្តិ, ទ្វេ ហត្ថេ បសារេត្វា អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ឋិតកាវ និក្ខមន្តិ។

២០១. មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កមតីតិ ឯត្ថ មាតុកុច្ឆឹ ឱក្កន្តោ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឱក្កន្តេ ហិ តស្មឹ ឯវំ ហោតិ, ន ឱក្កមមានេ។ **អប្បមាណោ**តិ ពុទ្ធប្បមាណោ, វិបុលោតិ អត្ថោ។ **ឧឡារោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។ **ទេវានុភាវ**ន្តិ ឯត្ថ ទេវានំ អយមានុភាវោ – និវត្ថវត្ថស្ស បភា ទ្វាទស យោជនានិ ផរតិ, តថា សរីរស្ស, តថា អលង្ការស្ស, តថា វិមានស្ស, តំ អតិក្កមិត្វាតិ អត្ថោ។

លោកន្តរិកាតិ តិណ្ណំ តិណ្ណំ ចក្កវាឡានំ អន្តរា ឯកេកោ លោកន្តរិកា ហោតិ, តិណ្ណំ សកដចក្កានំ បត្តានំ វា អញ្ញមញ្ញំ អាហច្ច ឋបិតានំ មជ្ឈេ ឱកាសោ វិយ។ សោ បន លោកន្តរិកនិរយោ បរិមាណតោ អដ្ឋយោជនសហស្សោ ហោតិ។ **អឃា**តិ និច្ចវិវដា។ **អសំវុតា**តិ ហេដ្ឋាបិ អប្បតិដ្ឋា។ **អន្ធការា**តិ តមភូតា។ **អន្ធការតិមិសា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណុប្បត្តិនិវារណតោ អន្ធភាវករណតិមិសេន សមន្នាគតា។ តត្ថ កិរ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ន ជាយតិ។ **ឯវំមហិទ្ធិកា**តិ ចន្ទិមសូរិយា កិរ ឯកប្បហារេនេវ តីសុ ទីបេសុ បញ្ញាយន្តិ, ឯវំមហិទ្ធិកា។ ឯកេកាយ ទិសាយ នវនវយោជនសតសហស្សានិ អន្ធការំ វិធមិត្វា អាលោកំ ទស្សេន្តិ, ឯវំ មហានុភាវា។ **អាភាយ នានុភោន្តី**តិ

អត្តនោ បភាយ នប្បហោន្តិ។ តេ កិរ ចក្កវាឡបព្ពតស្ស វេមជ្ឈេន ចរន្តិ, ចក្កវាឡបព្ពតញ្ច អតិក្កម្ម លោកន្តរិកនិរយោ, តស្មា តេ តត្ថ អាភាយ នប្បហោន្តិ។

យេបិ តត្ថ សត្តាតិ យេបិ តស្មិំ លោកន្តរមហានិរយេ សត្តា ឧបបន្នា។ កិំ បន កម្មំ កត្វា តេ តត្ថ ឧប្បជ្ជន្តីតិ? ភារិយំ ទារុណំ មាតាបិតូនំ ធម្មិកសមណព្រាហ្មណានញ្ច ឧបរិ អបរាធំ អញ្ញញ្ច ទិវសេ ទិវសេ បាណវធាទិសាហសិកកម្មំ កត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ តម្ពបណ្ណិទីបេ អភយចោរនាគចោរាទយោ វិយ។ តេសំ អត្តភាវោ តិគាវុតិកោ ហោតិ, វគ្គុលីនំ វិយ ទីឃនខា ហោន្តិ។ តេ រុក្ខេ វគ្គុលិយោ វិយ នខេហិ ចក្កវាឡបាទេ លគ្គន្តិ។ យទា បន សំសប្បន្តា អញ្ញមញ្ញស្ស ហត្ថបាសំ គតា ហោន្តិ, អថ “ភក្ខោ នោ លទ្ធោ”តិ មញ្ញមានា តត្ថ វាវដា វិបរិវត្តិត្វា លោកសន្ធារកឧទកេ បតន្តិ។ វាតេ បហរន្តេ មធុកផលានិ វិយ ឆិជ្ជិត្វា ឧទកេ បតន្តិ។ បតិតមត្តា ច អច្ចន្តខារេ ឧទកេ បិដ្ឋបិណ្ឌិ វិយ វិលីយន្តិ។

អញ្ញេបិ កិរ ភោ សន្តិ សត្តាតិ – “យថា មយំ មហាទុក្ខំ អនុភវាម, ឯវំ អញ្ញេបិ កិរ សត្តា ឥទំ ទុក្ខំ អនុភវន្តា ឥធូបបន្នា”តិ តំ ទិវសំ បស្សន្តិ។ អយំ បន ឱភាសោ ឯកយាគុបានមត្តម្បិ ន តិដ្ឋតិ, យាវតា និទ្ទាយិត្វា បពុទ្ធោ អារម្មណំ វិភាវេតិ, តត្តកំ កាលំ ហោតិ។ ទីឃភាណកា បន “អច្ឆរាសង្ឃាដមត្តមេវ វិជ្ជុភាសោ វិយ និច្ឆរិត្វា កិំ ឥទន្តិ ភណន្តានំយេវ អន្តរធាយតី”តិ វទន្តិ។ **សង្កម្បតី**តិ សមន្តតោ កម្បតិ។ ឥតរទ្វយំ បុរិមបទស្សេវ វេវចនំ។ បុន **អប្បមាណោ ចា**តិអាទិ និគមនត្ថំ វុត្តំ។

២០២. ចត្តារោ ទេវបុត្តា ចតុទ្ទិសំ អារក្ខាយ ឧបគច្ឆន្តីតិ ឯត្ថ **ចត្តារោ**តិ ចតុន្នំ មហារាជូនំ វសេន វុត្តំ, ទសសហស្សចក្កវាឡេ បន ចត្តារោ ចត្តារោ កត្វា ចត្តាលីសទសសហស្សា ហោន្តិ។ តត្ថ ឥមស្មិំ ចក្កវាឡេ មហារាជានោ ខគ្គហត្ថា អាគន្ត្វា ពោធិសត្តស្ស អារក្ខណត្ថាយ ឧបគន្ត្វា សិរិគព្ភំ បវិដ្ឋា, ឥតរេ គព្ភទ្វារតោ បដ្ឋាយ អវរុទ្ធបំសុបិសាចកាទិយក្ខគណេ បដិក្កមាបេត្វា យាវ ចក្កវាឡា អារក្ខំ គណ្ហិំសុ។

កិមត្ថំ បនាយំ រក្ខា អាគតា? ននុ បដិសន្ធិក្ខណេ កលលកាលតោ បដ្ឋាយ សចេបិ កោដិសតសហស្សា មារា កោដិសតសហស្សំ សិនេរុំ ឧក្ខិបិត្វា ពោធិសត្តស្ស វា ពោធិសត្តមាតុយា វា អន្តរាយករណត្ថំ អាគច្ឆេយ្យុំ, សព្ពេ អន្តរាវ អន្តរធាយេយ្យុំ។ វុត្តម្បិ ចេតំ ភគវតា រុហិរុប្បាទវត្ថុស្មិំ – “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ បរូបក្កមេន តថាគតំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ។ អនុបក្កមេន, ភិក្ខវេ, តថាគតា បរិនិព្ពាយន្តិ។ គច្ឆថ តុម្ហេ, ភិក្ខវេ, យថាវិហារំ, អរក្ខិយា, ភិក្ខវេ, តថាគតា”តិ (ចូឡវ. ៣៤១)។ ឯវមេតំ, ន បរូបក្កមេន តេសំ ជីវិតន្តរាយោ អត្ថិ។ សន្តិ ខោ បន អមនុស្សា វិរូបា ទុទ្ទសិកា, ភេរវរូបា បក្ខិនោ, យេសំ រូបំ ទិស្វា សទ្ទំ វា សុត្វា ពោធិសត្តមាតុ ភយំ វា សន្តាសោ វា ឧប្បជ្ជេយ្យ, តេសំ និវារណត្ថាយ រក្ខំ អគ្គហេសុំ។ អបិច ខោ ពោធិសត្តស្ស បុញ្ញតេជេន សញ្ជាតគារវា អត្តនោ គារវចោទិតាបិ តេ ឯវមកំសុ។

កិំ បន តេ អន្តោគព្ភំ បវិសិត្វា ឋិតា ចត្តារោ មហារាជានោ ពោធិសត្តមាតុយា អត្តានំ ទស្សេន្តិ ន ទស្សេន្តីតិ? នហានមណ្ឌនភោជនាទិសរីរកិច្ចកាលេ ន ទស្សេន្តិ, សិរិគព្ភំ បវិសិត្វា វរសយនេ និបន្នកាលេ បន ទស្សេន្តិ។ តត្ថ កិញ្ចាបិ អមនុស្សទស្សនំ នាម មនុស្សានំ សប្បដិភយំ ហោតិ, ពោធិសត្តមាតា បន អត្តនោ ចេវ បុត្តស្ស ច បុញ្ញានុភាវេន តេ ទិស្វា ន ភាយតិ, បកតិអន្តេបុរបាលកេសុ វិយ អស្សា តេសុ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

២០៣. បកតិយា សីលវតីតិ សភាវេនេវ សីលសម្បន្នា។ អនុប្បន្នេ កិរ ពុទ្ធេ មនុស្សា តាបសបរិព្ពាជកានំ សន្តិកេ វន្ទិត្វា ឧក្កុដិកំ និសីទិត្វា សីលំ គណ្ហន្តិ, ពោធិសត្តមាតាបិ កាលទេវិលស្ស ឥសិនោ សន្តិកេ គណ្ហាតិ។ ពោធិសត្តេ បន កុច្ឆិគតេ អញ្ញស្ស បាទមូលេ និសីទិតុំ នាម ន សក្កា, សមាសនេ និសីទិត្វា គហិតសីលម្បិ អវញ្ញា ការណមត្តំ ហោតិ។ តស្មា សយមេវ សីលំ អគ្គហេសីតិ វុត្តំ ហោតិ។

បុរិសេសូតិ ពោធិសត្តស្ស បិតរំ អាទិំ កត្វា កេសុចិ មនុស្សេសុ បុរិសាធិប្បាយចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ។ តញ្ច ខោ ពោធិសត្តេ គារវេន, ន បហីនកិលេសតាយ។ ពោធិសត្តមាតុ រូបំ បន សុកុសលាបិ សិប្បិកា បោត្ថកម្មាទីសុបិ កាតុំ ន សក្កោន្តិ, តំ ទិស្វា បុរិសស្ស រាគោ នុប្បជ្ជតីតិ ន សក្កា វត្តុំ។ សចេ បន តំ រត្តចិត្តោ ឧបសង្កមិតុកាមោ ហោតិ, បាទា ន វហន្តិ, ទិព្ពសង្ខលិកា វិយ ពជ្ឈន្តិ។ តស្មា “អនតិក្កមនីយា”តិអាទិ វុត្តំ។

បញ្ចន្នំ កាមគុណានន្តិ បុព្ពេ “កាមគុណូបសំហិត”ន្តិ បុរិសាធិប្បាយវសេន វត្ថុបដិក្ខេបោ កថិតោ, ឥធ អារម្មណប្បដិលាភោ ទស្សិតោ។ តទា កិរ “ទេវិយា ឯវរូបោ បុត្តោ កុច្ឆិស្មិំ ឧប្បន្នោ”តិ, សុត្វា សមន្តតោ រាជានោ មហគ្ឃអាភរណតូរិយាទិវសេន បញ្ចទ្វារារម្មណវត្ថុភូតំ បណ្ណាការំ បេសេន្តិ, ពោធិសត្តស្ស ច ពោធិសត្តមាតុយា ច កតកម្មស្ស ឧស្សន្នត្តា លាភសក្ការស្ស បមាណបរិច្ឆេទោ នាម នត្ថិ។

២០៤. អកិលន្តកាយាតិ យថា អញ្ញា ឥត្ថិយោ គព្ភភារេន កិលមន្តិ, ហត្ថបាទា ឧទ្ធុមាតកាទីនិ បាបុណន្តិ, ន ឯវំ តស្សា កោចិ កិលមថោ អហោសិ។ **តិរោកុច្ឆិគត**ន្តិ អន្តោកុច្ឆិគតំ។ កលលាទិកាលំ អតិក្កមិត្វា សញ្ជាតអង្គបច្ចង្គំ អហីនិន្ទ្រិយភាវំ ឧបគតំយេវ បស្សតិ។ កិមត្ថំ បស្សតិ? សុខវាសត្ថំ។ យថេវ ហិ មាតា បុត្តេន សទ្ធឹ និសិន្នា វា និបន្នា វា "ហត្ថំ វា បាទំ វា ឱលម្ពន្តំ ឧក្ខិបិត្វា សណ្ឋបេស្សាមី"តិ សុខវាសត្ថំ បុត្តំ ឱលោកេតិ, ឯវំ ពោធិសត្តមាតាបិ យំ តំ មាតុ ឧដ្ឋានគមនបរិវត្តននិសជ្ជាទីសុ ឧណ្ហសីតលោណិកតិត្តកកដុកាហារអជ្ឈោហរណកាលេសុ ច គព្ភស្ស ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ, អត្ថិ នុ ខោ មេ តំ បុត្តស្សាតិ សុខវាសត្ថំ ពោធិសត្តំ ឱលោកយមានា បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នំ ពោធិសត្តំ បស្សតិ។ យថា ហិ អញ្ញេ អន្តោកុច្ឆិគតា បក្កាសយំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា អាមាសយំ ឧក្ខិបិត្វា ឧទរបដលំ បិដ្ឋិតោ កត្វា បិដ្ឋិកណ្ដកំ និស្សាយ ឧក្កុដិកា ទ្វីសុ មុដ្ឋីសុ ហនុកំ ឋបេត្វា ទេវេ វស្សន្តេ រុក្ខសុសិរេ មក្កដា វិយ និសីទន្តិ, ន ឯវំ ពោធិសត្តោ។ ពោធិសត្តោ បន បិដ្ឋិកណ្ដកំ បិដ្ឋិតោ កត្វា ធម្មាសនេ ធម្មកថិកោ វិយ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា បុរត្ថាភិមុខោ និសីទតិ។ បុព្វេ កតកម្មំ បនស្សា វត្ថុំ សោធេតិ, សុទ្ធេ វត្ថុម្ហិ សុខុមច្ឆវិលក្ខណំ និព្ពត្តតិ ។ អថ នំ កុច្ឆិគតំ តចោ បដិច្ឆាទេតុំ ន សក្កោតិ, ឱលោកេន្តិយា ពហិ ឋិតោ វិយ បញ្ញាយតិ។ តមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេន្តោ **សេយ្យថាបី**តិ អាទិមាហ។ ពោធិសត្តោ បន អន្តោកុច្ឆិគតោ មាតរំ ន បស្សតិ។ ន ហិ អន្តោកុច្ឆិយំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។

២០៥. កាលំ ករោតីតិ ន វិជាតភាវបច្ចយា, អាយុបរិក្ខយេនេវ។ ពោធិសត្តេន វសិតដ្ឋានញ្ហិ ចេតិយកុដិសទិសំ ហោតិ អញ្ញេសំ អបរិភោគំ, ន ច សក្កា ពោធិសត្តមាតរំ អបនេត្វា អញ្ញំ អគ្គមហេសិដ្ឋានេ ឋបេតុន្តិ តត្តកំយេវ ពោធិសត្តមាតុ អាយុប្បមាណំ ហោតិ, តស្មា តទា កាលំ ករោតិ។ កតរស្មឹ បន វយេ កាលំ ករោតីតិ? មជ្ឈិមវយេ។ បឋមវយស្មិញ្ហិ សត្តានំ អត្តភាវេ ឆន្ទរាគោ ពលវា ហោតិ, តេន តទា សញ្ជាតគព្ភា ឥត្ថី តំ គព្ភំ អនុរក្ខិតុំ ន សក្កោន្តិ, គព្ភោ ពហ្វាពាធោ ហោតិ។ មជ្ឈិមវយស្ស បន ទ្វេ កោដ្ឋាសេ អតិក្កម្ម តតិយកោដ្ឋាសេ វត្ថុំ វិសទំ ហោតិ, វិសទេ វត្ថុម្ហិ និព្ពត្តា ទារកា អរោគា ហោន្តិ។ តស្មា ពោធិសត្តមាតាបិ បឋមវយេ សម្បត្តឹ អនុភវិត្វា មជ្ឈិមវយស្ស តតិយកោដ្ឋាសេ វិជាយិត្វា កាលំ ករោតិ។

នវ វា ទស វាតិ ឯត្ថ វា-សទ្ទេន វិកប្បនវសេន សត្ត វា អដ្ឋ វា ឯកាទស វា ទ្វាទស វាតិ ឯវមាទីនម្បិ សង្គហោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ សត្តមាសជាតោ ជីវតិ, សីតុណ្ហក្ខមោ បន ន ហោតិ។ អដ្ឋមាសជាតោ ន ជីវតិ, សេសា ជីវន្តិ។

ឋិតាវាតិ ឋិតាវ ហុត្វា។ មហាមាយាបិ ទេវី ឧបវិជញ្ញា ញាតិកុលឃរំ គមិស្សាមីតិ រញ្ញោ អារោចេសិ។ រាជា កបិលវត្ថុតោ ទេវទហនគរគាមិមគ្គំ អលង្ការាបេត្វា ទេវឹ សុវណ្ណសិវិកាយ និសីទាបេសិ។ សកលនគរវាសិនោ សក្យា បរិវារេត្វា គន្ធមាលាទីហិ បូជយមានា ទេវឹ គហេត្វា បាយឹសុ។ សា ទេវទហនគរស្ស អវិទូរេ លុម្ពិនិសាលវនុយ្យានំ ទិស្វា ឧយ្យានវិចរណត្ថាយ ចិត្តំ ឧប្បាទេត្វា រញ្ញោ សញ្ញំ អទាសិ។ រាជា ឧយ្យានំ បដិជគ្គាបេត្វា អារក្ខំ សំវិទហាបេសិ។ ទេវិយា ឧយ្យានំ បវិដ្ឋមត្តាយ កាយទុព្ពល្យំ អហោសិ, អថស្សា មង្គលសាលមូលេ សិរិសយនំ បញ្ញាបេត្វា សាណិយា បរិក្ខិបឹសុ។ សា អន្តោសាណឹ បវិសិត្វា សាលសាខំ ហត្ថេន គហេត្វា អដ្ឋាសិ។ អថស្សា តាវទេវ គព្ភវុដ្ឋានំ អហោសិ។

ទេវា នំ បឋមំ បដិគ្គណ្ហន្តីតិ ខីណាសវា សុទ្ធាវាសព្រហ្មានោ បដិគ្គណ្ហន្តិ។ កថំ? សូតិវេសំ គណ្ហិត្វាតិ ឯកេ។ តំ បន បដិក្ខិបិត្វា ឥទំ វុត្តំ – តទា ពោធិសត្តមាតា សុវណ្ណខចិតំ វត្ថំ និវាសេត្វា មច្ឆក្ខិសទិសំ ទុកូលបដំ យាវ បាទន្តាវ បារុបិត្វា អដ្ឋាសិ។ អថស្សា សល្លហុកំ គព្ភវុដ្ឋានំ អហោសិ ធម្មករណតោ ឧទកនិក្ខមនសទិសំ។ អថ តេ បកតិព្រហ្មវេសេនេវ ឧបសង្កមិត្វា បឋមំ សុវណ្ណជាលេន បដិគ្គហេសុំ។ តេសំ ហត្ថតោ មនុស្សា ទុកូលចុម្ពដកេន បដិគ្គហេសុំ។ តេន វុត្តំ – "ទេវា នំ បឋមំ បដិគ្គណ្ហន្តិ បច្ឆា មនុស្សា"តិ។

២០៦. ចត្តារោ នំ ទេវបុត្តាតិ ចត្តារោ មហារាជានោ។ **បដិគ្គហេត្វា**តិ អជិនប្បវេណិយា បដិគ្គហេត្វា។ **មហេសក្ខោ**តិ មហាតេជោ មហាយសោ លក្ខណសម្បន្នោតិ អត្ថោ។

វិសទោវ និក្ខមតីតិ យថា អញ្ញេ សត្តា យោនិមគ្គេ លគ្គន្តា ភគ្គវិភគ្គា និក្ខមន្តិ, ន ឯវំ និក្ខមតិ, អលគ្គោ ហុត្វា និក្ខមតីតិ អត្ថោ។ **ឧទេនា**តិ ឧទកេន។ **កេនចិ អសុចិនា**តិ យថា អញ្ញេ សត្តា កម្មជវាតេហិ ឧទ្ធំបាទា អធោសិរា យោនិមគ្គេ បក្ខិត្តា សតបោរិសនរកបបាតំ បតន្តា វិយ តាឡច្ឆិទ្ទេន និក្កឌ្ឍិយមានា ហត្ថី វិយ មហាទុក្ខំ អនុភវន្តា នានាអសុចិមក្ខិតាវ និក្ខមន្តិ, ន ឯវំ ពោធិសត្តោ។ ពោធិសត្តញ្ហិ កម្មជវាតា ឧទ្ធំបាទំ អធោសិរំ កាតុំ ន សក្កោន្តិ។ សោ ធម្មាសនតោ ឱតរន្តោ ធម្មកថិកោ វិយ និស្សេណិតោ ឱតរន្តោ បុរិសោ វិយ ច ទ្វេ ហត្ថេ ច បាទេ ច បសារេត្វា ឋិតកោវ មាតុកុច្ឆិសម្ភវេន កេនចិ អសុចិនា អមក្ខិតោវ និក្ខមតិ។

ឧទកស្ស ធារាតិ ឧទកវដ្ដិយោ។ តាសុ សីតា សុវណ្ណកដាហេ បតតិ, ឧណ្ហា រជតកដាហេ។ ឥទញ្ច បថវីតលេ កេនចិ អសុចិនា អសម្មិស្សំ តេសំ បានីយបរិភោជនីយឧទកញ្ចេវ អញ្ញេហិ អសាធារណំ កីឡនឧទកញ្ច ទស្សេតុំ វុត្តំ។ អញ្ញស្ស បន សុវណ្ណរជតឃដេហិ អាហរិយមានឧទកស្ស ចេវ ហំសវដ្ដកាទិបោក្ខរណិគតស្ស ច ឧទកស្ស បរិច្ឆេទោ នត្ថិ។

២០៧. **សម្បតិជាតោ**តិ មុហុត្តជាតោ។ បាឡិយំ បន មាតុកុច្ឆិតោ និក្ខន្តមត្តោ វិយ ទស្សិតោ, ន បន ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ។ និក្ខន្តមត្តញ្ហិ តំ បឋមំ ព្រហ្មានោ សុវណ្ណជាលេន បដិគ្គណ្ហឹសុ, តេសំ ហត្ថតោ ចត្តារោ មហារាជានោ មង្គលសម្មតាយ សុខសម្ផស្សាយ អជិនប្បវេណិយា, តេសំ ហត្ថតោ មនុស្សា ទុកូលចុម្ពដកេន, មនុស្សានំ ហត្ថតោ មុច្ចិត្វា បថវិយំ បតិដ្ឋិតោ។

សេតម្ហិ ឆត្តេ អនុធារិយមានេតិ ទិព្ពសេតច្ឆត្តេ អនុធារិយមានេ។ ឯត្ថ ច ឆត្តស្ស បរិវារានិ ខគ្គាទីនិ បញ្ច រាជកកុធភណ្ឌានិបិ អាគតានេវ។ បាឡិយំ បន រាជគមនេ រាជា វិយ ឆត្តមេវ វុត្តំ។ តេសុ ឆត្តមេវ បញ្ញាយតិ, ន ឆត្តគ្គាហកា។ តថា ខគ្គ-តាលវណ្ដ-មោរហត្ថក-វាឡពីជនិ-ឧណ្ហីសមត្តាយេវ បញ្ញាយន្តិ, ន តេសំ គាហកា។ សព្ពានិ កិរ តានិ អទិស្សមានរូបា ទេវតា គណ្ហឹសុ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “អនេកសាខញ្ច សហស្សមណ្ឌលំ,
> ឆត្តំ មរូ ធារយុមន្តលិក្ខេ;
> សុវណ្ណទណ្ឌា វិបតន្តិ ចាមរា,
> ន ទិស្សរេ ចាមរឆត្តគាហកា”តិ។ (សុ. និ. ៦៩៣);

សព្ពា ច ទិសាតិ ឥទំ សត្តបទវីតិហារូបរិ ឋិតស្ស វិយ សព្ពទិសានុវិលោកនំ វុត្តំ, ន ខោ បនេវំ ទដ្ឋព្ពំ។ មហាសត្តោ ហិ មនុស្សានំ ហត្ថតោ មុច្ចិត្វា បុរត្ថិមទិសំ ឱលោកេសិ, អនេកចក្កវាឡសហស្សានិ ឯកង្គណានិ អហេសុំ។ តត្ថ ទេវមនុស្សា គន្ធមាលាទីហិ បូជយមានា – “មហាបុរិស ឥធ តុម្ហេហិ សទិសោបិ នត្ថិ, កុតោ ឧត្តរិតរោ”តិ អាហំសុ។ ឯវំ ចតស្សោ ទិសា, ចតស្សោ អនុទិសា, ហេដ្ឋា, ឧបរីតិ ទសបិ ទិសា អនុវិលោកេត្វា អត្តនា សទិសំ អទិស្វា អយំ ឧត្តរា ទិសាតិ សត្តបទវីតិហារេន អគមាសីតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **អាសភិ**ន្តិ ឧត្តមំ។ **អគ្គោ**តិ គុណេហិ សព្ពបឋមោ។ ឥតរានិ ទ្វេ បទានិ ឯតស្សេវ វេវចនានិ។ **អយមន្តិមា ជាតិ, នត្ថិ ទានិ បុនព្ភវោ**តិ បទទ្វយេន ឥមស្មិំ អត្តភាវេ បត្តព្ពំ អរហត្តំ ព្យាកាសិ។

ឯត្ថ ច សមេហិ បាទេហិ បថវិយំ បតិដ្ឋានំ ចតុឥទ្ធិបាទបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ឧត្តរាភិមុខភាវោ មហាជនំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា អភិភវិត្វា គមនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ , សត្តបទគមនំ សត្តពោជ្ឈង្គរតនបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ទិព្ពសេតច្ឆត្តធារណំ វិមុត្តិច្ឆត្តបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, បញ្ចរាជកកុធភណ្ឌានិ បញ្ចហិ វិមុត្តីហិ វិមុច្ចនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ទិសានុវិលោកនំ អនាវរណញាណបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, អាសភីវាចាភាសនំ អប្បដិវត្តិយធម្មចក្កប្បវត្តនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ “អយមន្តិមា ជាតី”តិ សីហនាទោ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពានស្ស បុព្ពនិមិត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥមេ វារា បាឡិយំ អាគតា, សម្ពហុលវារោ បន អាគតោ, អាហរិត្វា ទីបេតព្ពោ។

មហាបុរិសស្ស ហិ ជាតទិវសេ ទសសហស្សិលោកធាតុ កម្បិ។ ទសសហស្សិលោកធាតុម្ហិ ទេវតា ឯកចក្កវាឡេ សន្និបតឹសុ។ បឋមំ ទេវា បដិគ្គហឹសុ, បច្ឆា មនុស្សា។ តន្តិពទ្ធា វីណា ចម្មពទ្ធា ភេរិយោ ច កេនចិ អវាទិតា សយមេវ វជ្ជឹសុ, មនុស្សានំ អន្ទុពន្ធនាទីនិ ខណ្ឌាខណ្ឌំ ភិជ្ជឹសុ។ សព្ពរោគា អម្បិលេន ធោតតម្ពមលំ វិយ វិគច្ឆឹសុ, ជច្ចន្ធា រូបានិ បស្សឹសុ។ ជច្ចពធិរា សទ្ទំ សុណឹសុ, បីឋសប្បី ជវនសម្បន្នា អហេសុំ, ជាតិជឡានម្បិ ឯឡមូគានំ សតិ បតិដ្ឋាសិ, វិទេសេ បក្ខន្ទនាវា សុបដ្ដនំ បាបុណឹសុ, អាកាសដ្ឋកភូមដ្ឋករតនានិ សកតេជោភាសិតានិ អហេសុំ, វេរិនោ មេត្តចិត្តំ បដិលភឹសុ, អវីចិម្ហិ អគ្គិ និព្ពាយិ។ លោកន្តរេ អាលោកោ ឧទបាទិ, នទីសុ ជលំ ន បវត្តិ, មហាសមុទ្ទេសុ មធុរសទិសំ ឧទកំ អហោសិ, វាតោ ន វាយិ, អាកាសបព្ពតរុក្ខគតា សកុណា ភស្សិត្វា បថវីគតា អហេសុំ, ចន្ទោ អតិវិរោចិ, សូរិយោ ន ឧណ្ហោ ន សីតលោ និម្មលោ ឧតុសម្បន្នោ អហោសិ, ទេវតា អត្តនោ អត្តនោ វិមានទ្វារេ ឋត្វា អប្ផោដនសេឡនចេលុក្ខេបាទីហិ មហាកីឡំ កីឡឹសុ, ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃោ វស្សិ, មហាជនំ នេវ ខុទា ន បិបាសា បីឡេសិ, ទ្វារកវាដានិ សយមេវ វិវរិំសុ, បុប្ផូបគផលូបគា រុក្ខា បុប្ផផលានិ គណ្ហឹសុ, ទសសហស្សិលោកធាតុ ឯកទ្ធជមាលា អហោសីតិ។

តត្រាបិស្ស ទសសហស្សិលោកធាតុកម្បោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ទេវតានំ ឯកចក្កវាឡេ សន្និបាតោ ធម្មចក្កប្បវត្តនកាលេ ឯកប្បហារេន សន្និបតិត្វា ធម្មបដិគ្គណ្ហនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, បឋមំ ទេវតានំ

បដិគ្គហណំ ចតុន្នំ រូបាវចរជ្ឈានានំ បដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។ បច្ឆា មនុស្សានំ បដិគ្គហណំ ចតុន្នំ អរូបជ្ឈានានំ បដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, តន្តិពទ្ធវីណានំ សយំ វជ្ជនំ អនុបុព្ពវិហារបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ចម្មពទ្ធភេរីនំ វជ្ជនំ មហតិយា ធម្មភេរិយា អនុស្សាវនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, អន្ធពន្ធនានំ ឆេទោ អស្មិមានសមុច្ឆេទស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, សព្ពរោគវិគមោ សព្ពកិលេសវិគមស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ជច្ចន្ធានំ រូបទស្សនំ ទិព្ពចក្ខុបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ជច្ចពធិរានំ សទ្ទស្សវនំ ទិព្ពសោតធាតុបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ , បីឋសប្បីនំ ជវនសម្បទា ចតុឥទ្ធិបាទាធិគមស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ជឡានំ សតិបតិដ្ឋានំ ចតុសតិបដ្ឋានបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, វិទេសបក្ខន្ទនាវានំ សុបដ្ដនសម្បាបុណនំ ចតុបដិសម្ភិទាធិគមស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, រតនានំ សកតេជោភាសិតត្តំ យំ លោកស្ស ធម្មោភាសំ ទស្សេស្សតិ តស្ស បុព្ពនិមិត្តំ។

វេរីនំ មេត្តចិត្តបដិលាភោ ចតុព្រហ្មវិហារបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, អវីចិម្ហិ អគ្គិនិព្ពានំ ឯកាទសអគ្គិនិព្ពានស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, លោកន្តរាលោកោ អវិជ្ជន្ធការំ វិធមិត្វា ញាណាលោកទស្សនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, មហាសមុទ្ទស្ស មធុរតា និព្ពានរសេន ឯករសភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, វាតស្ស អវាយនំ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតភិន្ទនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, សកុណានំ បថវីគមនំ មហាជនស្ស ឱវាទំ សុត្វា បាណេហិ សរណគមនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ចន្ទស្ស អតិវិរោចនំ ពហុជនកន្តតាយ បុព្ពនិមិត្តំ, សូរិយស្ស ឧណ្ហសីតវិវជ្ជនឧតុសុខតា កាយិកចេតសិកសុខុប្បត្តិយា បុព្ពនិមិត្តំ, ទេវតានំ វិមានទ្វារេសុ អប្ផោដនាទីហិ កីឡនំ ពុទ្ធភាវំ បត្វា ឧទានំ ឧទានស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃវស្សនំ មហតោ ធម្មមេឃវស្សនស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ខុទាបីឡនស្ស អភាវោ កាយគតាសតិអមតបដិលាភស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, បិបាសាបីឡនស្ស អភាវោ វិមុត្តិសុខេន សុខិតភាវស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, ទ្វារកវាដានំ សយមេវ វិវរណំ អដ្ឋង្គិកមគ្គទ្វារវិវរណស្ស បុព្ពនិមិត្តំ, រុក្ខានំ បុប្ផផលគហណំ វិមុត្តិបុប្ផេហិ បុប្ផិតស្ស ច សាមញ្ញផលភារភរិតភាវស្ស ច បុព្ពនិមិត្តំ, ទសសហស្សិលោកធាតុយា ឯកទ្ធជមាលតា អរិយទ្ធជមាលាមាលិតាយ បុព្ពនិមិត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ អយំ សម្ពហុលវារោ នាម។

ឯត្ថ បញ្ហេ បុច្ឆន្តិ – ‘‘យទា មហាបុរិសោ បថវិយំ បតិដ្ឋហិត្វា ឧត្តរាភិមុខោ គន្ត្វា អាសភិំ វាចំ ភាសតិ, តទា កិំ បថវិយា គតោ , ឧទាហុ អាកាសេន? ទិស្សមានោ គតោ, ឧទាហុ អទិស្សមានោ? អចេលកោ គតោ, ឧទាហុ អលង្កតប្បដិយត្តោ? ទហរោ ហុត្វា គតោ, ឧទាហុ មហល្លកោ? បច្ឆាបិ កិំ តាទិសោវ អហោសិ, ឧទាហុ បុន ពាលទារកោ’’តិ? អយំ បន បញ្ហោ ហេដ្ឋា លោហបាសាទេ សង្ឃសន្និបាតេ តិបិដកចូឡាភយត្ថេរេន វិស្សជ្ជិតោវ។ ថេរោ កិរេត្ថ និយតិ បុព្ពេកតកម្ម-ឥស្សរនិម្មានវាទវសេន តំ តំ ពហុំ វត្វា អវសានេ ឯវំ ព្យាកាសិ – ‘‘មហាបុរិសោ បថវិយំ គតោ, មហាជនស្ស បន អាកាសេ គច្ឆន្តោ វិយ អហោសិ។ ទិស្សមានោ គតោ, មហាជនស្ស បន អទិស្សមានោ វិយ អហោសិ។ អចេលកោ គតោ, មហាជនស្ស បន អលង្កតប្បដិយត្តោវ ឧបដ្ឋាសិ។ ទហរោវ គតោ, មហាជនស្ស បន សោឡសវស្សុទ្ទេសិកោ វិយ អហោសិ។ បច្ឆា បន ពាលទារកោវ អហោសិ, ន តាទិសោ’’តិ។ ឯវំ វុត្តេ បរិសា ចស្ស ‘‘ពុទ្ធេន វិយ ហុត្វា ភោ ថេរេន បញ្ហោ កថិតោ’’តិ អត្តមនា អហោសិ។ លោកន្តរិកវារោ វុត្តនយោ ឯវ។

វិទិតាតិ បាកដា ហុត្វា។ យថា ហិ សាវកា នហានមុខធោវនខាទនបិវនាទិកាលេ អនោកាសគតេ អតីតសង្ខារេ និប្បទេសេ សម្មសិតុំ ន សក្កោន្តិ, ឱកាសបត្តយេវ សម្មសន្តិ, ន ឯវំ ពុទ្ធា។ ពុទ្ធា ហិ សត្តទិវសព្ភន្តរេ វត្តិតសង្ខារេ អាទិតោ បដ្ឋាយ សម្មសិត្វា តិលក្ខណំ អារោបេត្វាវ វិស្សជ្ជេន្តិ, តេសំ អវិបស្សិតធម្មោ នាម នត្ថិ, តស្មា ‘‘វិទិតា’’តិ អាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អច្ឆរិយអព្ភុតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. ពាកុលសុត្តវណ្ណនា

២០៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ ពាកុលសុត្តំ។ តត្ថ **ពាកុលោ**តិ យថា ទ្វាវីសតិ ទ្វត្តិំសាតិអាទិម្ហិ វត្តព្ពេ ពាវីសតិ ពាត្តិំសាតិអាទីនិ វុច្ចន្តិ, ឯវមេវ ទ្វិកុលោតិ វត្តព្ពេ ពាកុលោតិ វុត្តំ។ តស្ស ហិ ថេរស្ស ទ្វេ កុលានិ អហេសុំ។ សោ កិរ ទេវលោកោ ចវិត្វា កោសម្ពិនគរេ នាម មហាសេដ្ឋិកុលេ និព្ពត្តោ, តមេនំ បញ្ចមេ ទិវសេ សីសំ ន្ហាបេត្វា គង្គាកីឡំ អកំសុ។ ធាតិយា ទារកំ ឧទកេ និមុជ្ជនុម្មុជ្ជនវសេន កីឡាបេន្តិយា ឯកោ មច្ឆោ ទារកំ ទិស្វា ‘‘ភក្ខោ មេ អយ’’ន្តិ មញ្ញមានោ មុខំ វិវរិត្វា ឧបគតោ។ ធាតី ទារកំ ឆឌ្ឌេត្វា បលាតា។ មច្ឆោ តំ គិលិ។ បុញ្ញវា សត្តោ ទុក្ខំ ន បាបុណិ, សយនគព្ភំ បវិសិត្វា និបន្នោ វិយ អហោសិ។ មច្ឆោ ទារកស្ស តេជេន តត្តកបល្លំ គិលិត្វា ទយ្ហមានោ វិយ វេគេន តិំសយោជនមគ្គំ គន្ត្វា ពារាណសិនគរវាសិនោ មច្ឆពន្ធស្ស ជាលំ បាវិសិ, មហាមច្ឆា នាម

ជាលពទ្ធា បហរិយមានា មរន្តិ។ អយំ បន ទារកស្ស តេជេន ជាលតោ នីហដមត្តោវ មតោ។ មច្ឆពន្ធា ច មហន្តំ មច្ឆំ លភិត្វា ផាលេត្វា វិក្កិណន្តិ។ តំ បន ទារកស្ស អានុភាវេន អផាលេត្វា សកលមេវ កាជេន ហរិត្វា សហស្សេន ទេមាតិ វទន្តា នគរេ វិចរិំសុ។ កោចិ ន គណ្ហាតិ។

តស្មិំ បន នគរេ អបុត្តកំ អសីតិកោដិវិភវំ សេដ្ឋិកុលំ អត្ថិ, តស្ស ទ្វារមូលំ បត្វា “កិំ គហេត្វា ទេថា”តិ វុត្តា កហាបណន្តិ អាហំសុ។ តេហិ កហាបណំ ទត្វា គហិតោ។ សេដ្ឋិភរិយាបិ អញ្ញេសុ ទិវសេសុ មច្ឆេ ន កេលាយតិ, តំ ទិវសំ បន មច្ឆំ ផលកេ ឋបេត្វា សយមេវ ផាលេសិ។ មច្ឆញ្ច នាម កុច្ឆិតោ ផាលេន្តិ, សា បន បិដ្ឋិតោ ផាលេន្តី មច្ឆកុច្ឆិយំ សុវណ្ណវណ្ណំ ទារកំ ទិស្វា – “មច្ឆកុច្ឆិយំ មេ បុត្តោ លទ្ធោ”តិ នាទំ នទិត្វា ទារកំ អាទាយ សាមិកស្ស សន្តិកំ អគមាសិ។ សេដ្ឋិ តាវទេវ ភេរិំ ចរាបេត្វា ទារកំ អាទាយ រញ្ញោ សន្តិកំ គន្ត្វា – “មច្ឆកុច្ឆិយំ មេ ទេវ ទារកោ លទ្ធោ, កិំ ករោមី”តិ អាហ។ បុញ្ញវា ឯស, យោ មច្ឆកុច្ឆិយំ អរោគោ វសិ, បោសេហិ នន្តិ។

អស្សោសិ ខោ ឥតរំ កុលំ – “ពារាណសិយំ កិរ ឯកំ សេដ្ឋិកុលំ មច្ឆកុច្ឆិយំ ទារកំ លភតី”តិ, តេ តត្ថ អគមំសុ។ អថស្ស មាតា ទារកំ អលង្ករិត្វា កីឡាបិយមានំ ទិស្វាវ “មនាបោ វតាយំ ទារកោ”តិ គន្ត្វា បវត្តឹ អាចិក្ខិ។ ឥតរា មយ្ហំ បុត្តោតិអាទិមាហ។ កហំ តេ លទ្ធោតិ? មច្ឆកុច្ឆិយន្តិ។ នោ តុយ្ហំ បុត្តោ, មយ្ហំ បុត្តោតិ។ កហំ តេ លទ្ធោតិ? មយា ទសមាសេ កុច្ឆិយា ធារិតោ, អថ នំ នទិយា កីឡាបិយមានំ មច្ឆោ គិលីតិ។ តុយ្ហំ បុត្តោ អញ្ញេន មច្ឆេន គិលិតោ ភវិស្សតិ, អយំ បន មយា មច្ឆកុច្ឆិយំ លទ្ធោតិ, ឧភោបិ រាជកុលំ អគមំសុ។ រាជា អាហ – “អយំ ទស មាសេ កុច្ឆិយា ធារិតត្តា អមាតា កាតុំ ន សក្កា, មច្ឆំ គណ្ហន្តាបិ វក្កយកនាទីនិ ពហិ កត្វា គណ្ហន្តា នាម នត្ថីតិ មច្ឆកុច្ឆិយំ លទ្ធត្តា អយម្បិ អមាតា កាតុំ ន សក្កា, ទារកោ ឧភិន្នម្បិ កុលានំ ទាយាទោ ហោតុ, ឧភោបិ នំ ជគ្គថា”តិ ឧភោបិ ជគ្គិំសុ។

វិញ្ញុតំ បត្តស្ស ទ្វីសុបិ នគរេសុ បាសាទំ ការេត្វា នាដកានិ បច្ចុបដ្ឋាបេសុំ។ ឯកេកស្មិំ នគរេ ចត្តារោ ចត្តារោ មាសេ វសតិ, ឯកស្មិំ នគរេ ចត្តារោ មាសេ វុដ្ឋស្ស សង្ឃាដនាវាយ មណ្ឌបំ ការេត្វា តត្ថ នំ សទ្ធិំ នាដកាហិ អារោបេន្តិ។ សោ សម្បត្តិំ អនុភវមានោ ឥតរំ នគរំ គច្ឆតិ។ តំនគរវាសិនោ នាដកានិ ឧបឌ្ឍមគ្គំ អគមំសុ។ តេ បច្ចុគ្គន្ត្វា តំ បរិវារេត្វា អត្តនោ បាសាទំ នយន្តិ។ ឥតរានិ នាដកានិ និវត្តិត្វា អត្តនោ នគរមេវ គច្ឆន្តិ។ តត្ថ ចត្តារោ មាសេ វសិត្វា តេនេវ និយាមេន បុន ឥតរំ នគរំ គច្ឆតិ។ ឯវមស្ស សម្បត្តិំ អនុភវន្តស្ស អសីតិ វស្សានិ បរិបុណ្ណានិ។

អថ ភគវា ចារិកំ ចរមានោ ពារាណសិំ បត្តោ។ សោ ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា បដិលទ្ធសទ្ធោ បព្ពជិតោ។ បព្ពជិត្វា សត្តាហមេវ បុថុជ្ជនោ អហោសិ, អដ្ឋមេ បន សោ សហ បដិសម្ភិទាហិ អរហត្តំ បាបុណីតិ ឯវមស្ស ទ្វេ កុលានិ អហេសុំ។ តស្មា **ពាកុលោ**តិ សង្ខំ អគមាសីតិ។

បុរាណគិហិសហាយោតិ បុព្ពេ គិហិកាលេ សហាយោ។ អយម្បិ ទីឃាយុកោវ ថេរំ បព្ពជិតំ បស្សិតុំ គច្ឆន្តោ អសីតិមេ វស្សេ គតោ។ **មេថុនោ ធម្មោ**តិ ពាលោ នគ្គសមណកោ ពាលបុច្ឆំ បុច្ឆតិ, ន សាសនវចនំ, ឥទានិ ថេរេន ទិន្នននយេ ឋិតោ **ឥមេហិ បន តេ**តិ បុច្ឆិ។

២១០. **យំបាយស្មា**តិអាទីនិ បទានិ សព្ពវារេសុ ធម្មសង្គាហកត្ថេរេហិ និយមេត្វា ឋបិតានិ។ តត្ថ សញ្ញា ឧប្បន្នមត្តាវ, វិតក្កោ កម្មបថភេទកោតិ ។ ថេរោ បនាហ – “កស្មា វិសុំ ករោថ, ឧភយម្បេតំ កម្មបថភេទក មេវា”តិ។

២១១. **គហបតិចីវរ**ន្តិ វស្សាវាសិកំ ចីវរំ។ **សត្ថេនា**តិ បិប្ផលកេន។ **សូចិយា**តិ សូចិំ គហេត្វា សិព្ពិតភាវំ ន សរាមីតិ អត្ថោ។ **កថិនេ ចីវរ**ន្តិ កថិនចីវរំ, កថិនចីវរម្បិ ហិ វស្សាវាសិកគតិកមេវ។ តស្មា តត្ថ “សិព្ពិតា នាភិជានាមី”តិ អាហ។

ឯត្តកំ បនស្ស កាលំ គហបតិចីវរំ អសាទិយន្តស្ស ឆិន្ទនសិព្ពនាទីនិ អករោន្តស្ស កុតោ ចីវរំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ ទ្វីហិ នគរេហិ។ ថេរោ ហិ មហាយសស្សី, តស្ស បុត្តធីតរោ នត្តបនត្តកា សុខុមសាដកេហិ ចីវរានិ ការេត្វា រជាបេត្វា សមុគ្គេ បក្ខិបិត្វា បហិណន្តិ។ ថេរស្ស ន្ហានកាលេ ន្ហានកោដ្ឋកេ ឋបេន្តិ។ ថេរោ តានិ និវាសេតិ ចេវ បារុបតិ ច, បុរាណចីវរានិ សម្បត្តបព្ពជិតានំ ទេតិ។ ថេរោ តានិ និវាសេត្វា ច បារុបិត្វា ច នវកម្មំ ន ករោតិ, កិញ្ចិ អាយូហនកម្មំ នត្ថិ។ ផលសមាបត្តិំ អប្បេត្វា អប្បេត្វា និសីទតិ។ ចតូសុ មាសេសុ បត្តេសុ លោមកិលិដ្ឋានិ ហោន្តិ, អថស្ស បុន តេនេវ និយាមេន បហិណិត្វា ទេន្តិ។ អឌ្ឍមាសេ អឌ្ឍមាសេ បរិវត្តតីតិបិ វទន្តិយេវ។

អនច្ឆរិយញ្ចេតំ ថេរស្ស មហាបុញ្ញស្ស មហាភិញ្ញស្ស សតសហស្សកប្បេ បូរិតបារមិស្ស, អសោកធម្មរញ្ញោ កុលូបកោ និគ្រោធត្ថេរោ ទិវសស្ស និក្ខត្តុំ ចីវរំ បរិវត្តេសិ។ តស្ស ហិ តិចីវរំ ហត្ថិក្ខន្ធេ ឋបេត្វា បញ្ចហិ ច គន្ធសមុគ្គសតេហិ បញ្ចហិ ច មាលាសមុគ្គសតេហិ សទ្ធឹ បាតោវ អាហរិយិត្ថ, តថា ទិវា ចេវ សាយញ្ច។ រាជា កិរ ទិវសស្ស និក្ខត្តុំ សាដកេ បរិវត្តេន្តោ "ថេរស្ស ចីវរំ នីត"ន្តិ បុច្ឆិត្វា "អាម នីត"ន្តិ សុត្វាវ បរិវត្តេសិ។ ថេរោបិ ន ភណ្ឌិកំ ពន្ធិត្វា ឋបេសិ, សម្បត្តសព្រហ្មចារីនំ អទាសិ។ តទា កិរ ជម្ពុទីបេ ភិក្ខុសង្ឃស្ស យេភុយ្យេន និគ្រោធស្សេវ សន្តកំ ចីវរំ អហោសិ។

អហោ វត មំ កោចិ និមន្តេយ្យាតិ កឹ បន ចិត្តស្ស អនុប្បាទនំ ភារិយំ, ឧប្បន្នស្ស បហានន្តិ។ ចិត្តំ នាម លហុកបរិវត្តំ, តស្មា អនុប្បាទនំ ភារិយំ , ឧប្បន្នស្ស បហានម្បិ ភារិយមេវ ។ **អន្តរឃរេ**តិ មហាសកុលុទាយិសុត្តេ (ម. និ. ២.២៣៧) ឥន្ទខីលតោ បដ្ឋាយ អន្តរឃរំ នាម ឥធ និម្ពោទកបតនដ្ឋានំ អធិប្បេតំ។ កុតោ បនស្ស ភិក្ខា ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ។ ថេរោ ទ្វីសុ នគរេសុ អភិញ្ញាតោ, គេហទ្វារំ អាគតស្សេវស្ស បត្តំ គហេត្វា នានារស ភោជនស្ស បូរេត្វា ទេន្តិ។ សោ លទ្ធដ្ឋានតោ និវត្តតិ, ភត្តកិច្ចករណដ្ឋានំ បនស្ស និពទ្ធមេវ អហោសិ។ **អនុព្យញ្ជនសោ**តិ ថេរេន កិរ រូបេ និមិត្តំ គហេត្វា មាតុគាមោ ន ឱលោកិតបុព្ពោ។ **មាតុគាមស្ស ធម្ម**ន្តិ មាតុគាមស្ស ឆប្បញ្ចវាចាហិ ធម្មំ ទេសេតុំ វដ្ដតិ, បញ្ហំ បុដ្ឋេន គាថាសហស្សម្បិ វត្តុំ វដ្ដតិយេវ។ ថេរោ បន កប្បិយមេវ ន អកាសិ។ យេភុយ្យេន ហិ កុលូបកថេរានមេតំ កម្មំ ហោតិ។ **ភិក្ខុនុបស្សយ**ន្តិ ភិក្ខុនិឧបស្សយំ។ តំ បន គិលានបុច្ឆកេន គន្តុំ វដ្ដតិ, ថេរោ បន កប្បិយមេវ ន អកាសិ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ចុណ្ណេនា**តិ កោសម្ពចុណ្ណាទិនា។ **គត្តបរិកម្មេ**តិ សរីរសម្ពាហនកម្មេ។ **វិចារិតា**តិ បយោជយិតា។ **គទ្ទូហនមត្ត**ន្តិ គាវិំ ថនេ គហេត្វា ឯកំ ខីរពិន្ទុំ ទូហនកាលមត្តម្បិ។

កេន បន ការណេន ថេរោ និរាពាធោ អហោសិ។ បទុមុត្តរេ កិរ ភគវតិ សតសហស្សភិក្ខុបរិវារេ ចារិកំ ចរមានេ ហិមវតិ វិសរុក្ខា បុប្ផឹសុ។ ភិក្ខុសតសហស្សានម្បិ តិណបុប្ផករោគោ ឧប្បជ្ជតិ។ ថេរោ តស្មឹ សមយេ ឥទ្ធិមា តាបសោ ហោតិ, សោ អាកាសេន គច្ឆន្តោ ភិក្ខុសង្ឃំ ទិស្វា ឱតរិត្វា រោគំ បុច្ឆិត្វា ហិមវន្តតោ ឱសធំ អាហរិត្វា អទាសិ។ ឧបសិង្ឃនមត្តេនេវ រោគោ វូបសមិ។ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេបិ បឋមវប្បទិវសេ វប្បំ ឋបេត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស បរិភោគំ អគ្គិសាលញ្ចេវ វច្ចកុដិញ្ច ការេត្វា ភិក្ខុសង្ឃស្ស ភេសជ្ជវត្តំ និពន្ធិ, ឥមិនា កម្មេន និរាពាធោ អហោសិ។ ឧក្កដ្ឋនេសជ្ជិកោ បនេស ឧក្កដ្ឋារញ្ញកោ ច តស្មា "នាភិជានាមិ អបស្សេនកំ អបស្សយិតា"តិអាទិមាហ។

សរណោតិ សកិលេសោ។ **អញ្ញា ឧទបាទី**តិ អនុបសម្បន្នស្ស អញ្ញំ ព្យាកាតុំ ន វដ្ដតិ។ ថេរោ កស្មា ព្យាកាសិ? ន ថេរោ អហំ អរហាតិ អាហ, អញ្ញា ឧទបាទីតិ បនាហ។ អបិច ថេរោ អរហាតិ បាកដោ, តស្មា ឯវមាហ។

២១២. **បព្ពជ្ជ**ន្តិ ថេរោ សយំ នេវ បព្ពាជេសិ, ន ឧបសម្បាទេសិ អញ្ញេហិ បន ភិក្ខូហិ ឯវំ ការាបេសិ។ **អវាបុរណំ អាទាយា**តិ កុញ្ចិកំ គហេត្វា។

និសិន្នកោវ បរិនិព្ពាយីតិ អហំ ធរមានោបិ ន អញ្ញស្ស ភិក្ខុស្ស ភារោ អហោសឹ, បរិនិព្ពុតស្សាបិ មេ សរីរំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស បលិពោធោ មា អហោសីតិ តេជោធាតុំ សមាបជ្ជិត្វា បរិនិព្ពាយិ។ សរីរតោ ជាលា ឧដ្ឋហិ, ឆវិមំស លោហិតំ សប្បិ វិយ ឈាយមានំ បរិក្ខយំ គតំ, សុមនមកុលសទិសា ធាតុយោវ អវសេសីសុ។ សេសំ សព្ពត្ថ បាកដមេវ។ ឥទំ បន សុត្តំ ទុតិយសង្គហេ សង្គីតន្តិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ពាកុលសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ទន្តភូមិសុត្តវណ្ណនា

២១៣. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ ទន្តភូមិសុត្តំ។ តត្ថ **អរញ្ញកុដិកាយ**ន្តិ តស្សេវ វេឡុវនស្ស ឯកស្មឹ វិវិត្តដ្ឋានេ បធានកម្មិកានំ ភិក្ខូនំ អត្ថាយ កតសេនាសនេ។ **រាជកុមារោ**តិ ពិម្ពិសារស្ស បុត្តោ ឱរសកោ។

ផុសេយ្យាតិ លភេយ្យ។ **ឯកគ្គត**ន្តិ ឯវំ បដិបន្នោ សមាបត្តឹ នាម លភតិ, ឈានំ នាម លភតីតិ ឥទំ មយា សុតន្តិ វទតិ។ **កិលមថោ**តិ កាយកិលមថោ។ **វិហេសា**តិ ស្វេវ កិលមថោ វុត្តោ។ **យថាសកេ តិដ្ឋេយ្យាសី**តិ

អត្តនោ អជានននកោដ្ឋាសេយេវ តិដ្ឋេយ្យាសីតិ។

២១៤. ទេសេសីតិ ចិត្តេកគ្គតំ នាម ឯវំ លភតិ, សមាបត្តី ឯវំ និព្ពត្តេតីតិ អប្បនាឧបចារំ បាបេត្វា ឯកកសិណបរិកម្មំ កថេសិ។ **បវេទេត្វា**តិ បកាសេត្វា។

នេក្ខម្មេន ញាតព្ពន្តិ កាមតោ និស្សដគុណេន ញាតព្ពំ។ កាមតោ និស្សដគុណេ ឋិតេន បុគ្គលេន ឯកគ្គំ នាម ជានិតព្ពន្តិ អធិប្បាយេនេតំ វុត្តំ ។ សេសានិ តស្សេវ វេវចនានិ។ **កាមេ បរិភុញ្ជន្តោ**តិ ទុវិធេបិ កាមេ ភុញ្ជមានោ។

២១៥. ហត្ថិទម្មា វា អស្សទម្មា វា គោទម្មា វាតិ ឯត្ថ អទន្តហត្ថិទម្មាទយោ វិយ ចិត្តេកគ្គរហិតា បុគ្គលា ទដ្ឋព្ពា។ ទន្តហត្ថិអាទយោ វិយ ចិត្តេកគ្គសម្បន្នា។ យថា អទន្តហត្ថិទម្មាទយោ កូដាការំ អកត្វា ធុរំ អឆឌ្ឌេត្វា ទន្តគមនំ វា គន្តុំ, ទន្តេហិ វា បត្តព្ពំ ភូមឹ បាបុណិតុំ ន សក្កោន្តិ, ឯវមេវ ចិត្តេកគ្គរហិតា សម្បន្នចិត្តេកគ្គេហិ និព្ពត្តិតគុណំ វា និព្ពត្តេតុំ បត្តភូមឹ វា បាបុណិតុំ ន សក្កោន្តិ។

២១៦. ហត្ថវិលង្ឃកេនាតិ ហត្ថេន ហត្ថំ គហេត្វា។

ទដ្ឋេយ្យន្តិ បស្សិតព្ពយុត្តកំ។ **អាវុតោ**តិ អាវរិតោ។ **និវុតោ**តិ និវារិតោ។ **ឱផុដោ**តិ ឱនទ្ធោ។

២១៧. នាគវនិកន្តិ ហត្ថិបទោបមេ (ម. និ. ១.២៨៨ អាទយោ) នាគវនចរកោ បុរិសោ “នាគវនិកោ”តិ វុត្តោ, ឥធ ហត្ថិសិក្ខាយ កុសលោ ហត្ថី គហេតុំ សមត្ថោ។ **អតិបស្សិត្វា**តិ ទិស្វា។ **ឯត្ថគេធា**តិ ឯតស្មិំ បវត្តគេធា។ **សរសង្កប្បាន**ន្តិ ធាវនសង្កប្បានំ។ **មនុស្សកន្តេសុ សីលេសុ សមាទបនាយា**តិ ឯត្ថ យទា នាគោ ឥត្ថិបុរិសេហិ កុមារកុមារិកាហិ សោណ្ឌាទីសុ គហេត្វា ឧបកេឡយមានោ វិការំ ន ករោតិ សុខាយតិ, តទានេន មនុស្សកន្តានិ សីលានិ សមាទិន្នានិ នាម ហោន្តិ។

បេមនីយាតិ តាត រាជា តេ បសន្នោ មង្គលហត្ថិដ្ឋានេវ ឋបេស្សតិ, រាជារហានិ ភោជនាទីនិ លភិស្សសីតិ ឯវរូបី នាគេហិ បិយាបិតព្ពា កថា។ **សុស្សូសតី**តិ តំ បេមនីយកថំ សោតុកាមោ ហោតិ។ **តិណឃាសោទក**ន្តិ តិណឃាសញ្ចេវ ឧទកញ្ច, **តិណឃាស**ន្តិ ឃាសិតព្ពំ តិណំ, ខាទិតព្ពន្តិ អត្ថោ។

បណវោតិ ឌិណ្ឌិមោ។ **សព្ពវង្កទោសនិហិតនិន្នីតកសាវោ**តិ និហិតសព្ពវង្កទោសោ ចេវ អបនីតកសាវោ ច។ **អង្គន្តេវ សង្ខំ គច្ឆតី**តិ អង្គសមោ ហោតិ។

២១៩. គេហសិតសីលានន្តិ បញ្ចកាមគុណនិស្សិតសីលានំ។ **ញាយស្សា**តិ អដ្ឋង្គិកមគ្គស្ស។

២២២. អទន្តមរណំ មហល្លកោ រញ្ញោ នាគោ កាលង្កតោតិ រញ្ញោ មហល្លកោ នាគោ អទន្តមរណំ មតោ កាលំ កតោ ហោតិ, អទន្តមរណំ កាលំកិរិយំ នាម ករិយតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ សេសំ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ទន្តភូមិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ភូមិជសុត្តវណ្ណនា

២២៣. ឯវំ មេ សុតន្តិ ភូមិជសុត្តំ។ តត្ថ **ភូមិជោ**តិ អយំ ថេរោ ជយសេនរាជកុមារស្ស មាតុលោ។ **អាសញ្ច អនាសញ្ចា**តិ កាលេន អាសំ កាលេន អនាសំ។ **សកេន ថាលិបាកេនា**តិ បកតិបវត្តាយ ភិក្ខាយ អត្តនោ និដ្ឋិតភត្តតោបិ ភត្តេន បរិវិសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ភូមិជសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. អនុរុទ្ធសុត្តវណ្ណនា

២៣០. ឯវំ មេ សុតន្តិ អនុរុទ្ធសុត្តំ។ តត្ថ **ឯវមាហំសូ**តិ តស្ស ឧបាសកស្ស អផាសុកកាលោ អហោសិ, តទា ឧបសង្កមិត្វា ឯវមាហំសុ។ **អបណ្ណក**ន្តិ អវិរាធិតំ។ **ឯកត្ថា**តិ អប្បមាណាតិ វា មហគ្គតាតិ វា ឈានមេវ ចិត្តេកគ្គតាយេវ ឯវំ វុច្ចតីតិ ឥមំ សន្ធាយ ឯវមាហ។

២៣១. យាវតា ឯកំ រុក្ខមូលំ មហគ្គតន្តិ ផរិត្វា អធិមុច្ចិត្វា វិហរតីតិ ឯករុក្ខមូលបមាណដ្ឋានំ កសិណនិមិត្តេន ឱត្ថរិត្វា តស្មិំ កសិណនិមិត្តេ មហគ្គតជ្ឈានំ ផរិត្វា អធិមុច្ចិត្វា វិហរតិ។ មហគ្គតន្តិ បនស្ស អាភោគោ នត្ថិ, កេវលំ មហគ្គតជ្ឈានបវត្តិវសេន បនេតំ វុត្តំ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ **ឥមិនា ខោ ឯតំ គហបតិ បរិយាយេនា**តិ ឥមិនា ការណេន។ ឯត្ថ ហិ អប្បមាណាតិ វុត្តានំ ព្រហ្មវិហារានំ និមិត្តំ ន វឌ្ឍតិ, ឧគ្ឃាដនំ ន ជាយតិ, តានិ ឈានានិ អភិញ្ញានំ វា និរោធស្ស វា បាទកានិ ន ហោន្តិ, វិបស្សនាបាទកានិ បន វដ្ដបាទកានិ ភវោក្កមនានិ ច ហោន្តិ។ “មហគ្គតា”តិ វុត្តានំ បន កសិណជ្ឈានានំ និមិត្តំ វឌ្ឍតិ, ឧគ្ឃាដនំ ជាយតិ, សមតិក្កមា ហោន្តិ, អភិញ្ញាបាទកានិ និរោធបាទកានិ វដ្ដបាទកានិ ភវោក្កមនានិ ច ហោន្តិ។ ឯវមិមេ ធម្មា នានត្ថា, អប្បមាណា មហគ្គតាតិ ឯវំ នានាព្យញ្ជនា ច។

២៣២. ឥទានិ មហគ្គតសមាបត្តិតោ នីហរិត្វា ភវូបបត្តិការណំ ទស្សេន្តោ **ចតស្សោ ខោ ឥមា**តិអាទិមាហ។ **បរិត្តាភា**តិ ផរិត្វា ជានន្តស្ស អយមាភោគោ អត្ថិ, បរិត្តាភេសុ បន ទេវេសុ និព្ពត្តិការណំ ឈានំ ភាវេន្តោ ឯវំ វុត្តោ។ ឯស នយោ សព្ពត្ថ។ បរិត្តាភា សិយា សំកិលិដ្ឋាភា ហោន្តិ សិយា បរិសុទ្ធាភា, អប្បមាណាភា សិយា សំកិលិដ្ឋាភា ហោន្តិ សិយា បរិសុទ្ធាភា។ កថំ? សុប្បមត្តេ វា សរាវមត្តេ វា កសិណបរិកម្មំ កត្វា សមាបត្តិំ និព្ពត្តេត្វា បញ្ចហាការេហិ អាចិណ្ណវសិភាវោ បច្ចនីកធម្មានំ សុដ្ឋុ អបរិសោធិតត្តា ទុព្ពលមេវ សមាបត្តិំ វឡញ្ជិត្វា អប្បគុណជ្ឈានេ ឋិតោ កាលំ កត្វា បរិត្តាភេសុ និព្ពត្តតិ, វណ្ណោ បនស្ស បរិត្តោ ចេវ ហោតិ សំកិលិដ្ឋោ ច។ បញ្ចហិ បនាការេហិ អាចិណ្ណវសិភាវោ បច្ចនីកធម្មានំ សុដ្ឋុ បរិសោធិតត្តា សុវិសុទ្ធំ សមាបត្តិំ វឡញ្ជិត្វា បគុណជ្ឈានេ ឋិតោ កាលំ កត្វា បរិត្តាភេសុ និព្ពត្តតិ, វណ្ណោ បនស្ស បរិត្តោ ចេវ ហោតិ បរិសុទ្ធោ ច។ ឯវំ បរិត្តាភា សិយា សំកិលិដ្ឋាភា ហោន្តិ សិយា បរិសុទ្ធាភា។ កសិណេ បន វិបុលបរិកម្មំ កត្វា សមាបត្តិំ និព្ពត្តេត្វា បញ្ចហាការេហិ អាចិណ្ណវសិភាវោតិ សព្ពំ បុរិមសទិសមេវ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ អប្បមាណាភា សិយា សំកិលិដ្ឋាភា ហោន្តិ សិយា បរិសុទ្ធាភាតិ។

វណ្ណនានត្តន្តិ សរីរវណ្ណស្ស នានត្តំ។ **នោ ច អាភានានត្ត**ន្តិ អាលោកេ នានត្តំ ន បញ្ញាយតិ។ **អច្ចិនានត្ត**ន្តិ ទីឃរស្សអណុថូលវសេន អច្ចិយា នានត្តំ។

យត្ថ យត្ថាតិ ឧយ្យានវិមានកប្បរុក្ខនទីតីរបោក្ខរណីតីរេសុ យត្ថ យត្ថ។ **អភិនិវិសន្តី**តិ វសន្តិ។ **អភិរមន្តី**តិ រមន្តិ ន ឧក្កណ្ឋន្តិ។ **កាជេនា**តិ យាគុភត្តតេលផាណិតមច្ឆមំសកាជេសុ យេន កេនចិ កាជេន។ “កាចេនាតិ”បិ បាឋោ, អយមេវ អត្ថោ។ **បិដកេនា**តិ បច្ឆិយា។ **តត្ថ តត្ថេវា**តិ សប្បិមធុផាណិតាទីនំ សុលភដ្ឋានតោ លោណបូតិមច្ឆាទីនំ ឧស្សន្នដ្ឋានំ នីតា “បុព្ពេ អម្ហាកំ វសនដ្ឋានំ ផាសុកំ, តត្ថ សុខំ វសិម្ហា, ឥធ លោណំ វា នោ ពាធតិ បូតិមច្ឆគន្ធោ វា សីសរោគំ ឧប្បាទេតី”តិ ឯវំ ចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា តត្ថ តត្ថេវ រមន្តិ។

២៣៤. អាភាតិ អាភាសម្បន្នា។ **តទង្គេនា**តិ តស្សា ភវូបបត្តិយា អង្គេន, ភវូបបត្តិការណេនាតិ អត្ថោ។ ឥទានិ តំ ការណំ បុច្ឆន្តោ **កោ នុ ខោ, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។

កាយទុដ្ឋុល្លន្តិ កាយាលសិយភាវោ។ **ឈាយតោ**តិ ជលតោ។

២៣៥. ទីឃរត្តំ ខោ មេតិ ថេរោ កិរ បារមិយោ បូរេន្តោ ឥសិបព្ពជ្ជំ បព្ពជិត្វា សមាបត្តិំ និព្ពត្តេត្វា និរន្តរំ តីណិ អត្តភាវសតានិ ព្រហ្មលោកេ បដិលភិ, តំ សន្ធាយេតំ អាហ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “អវោកិណ្ណំ តីណិ សតំ, យំ បព្ពជឹ ឥសិបព្ពជ្ជំ;
> អសង្ខតំ គវេសន្តោ, បុព្ពេ សញ្ចរិតំ មម”ន្តិ។

សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អនុរុទ្ធសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឧបក្កិលេសសុត្តវណ្ណនា

២៣៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ ឧបក្កិលេសសុត្តំ។ តត្ថ **ឯតទវោចា**តិ នេវ ភេទាធិប្បាយេន ន បិយកម្យតាយ, អថ ខ្វាស្ស ឯតទហោសិ – “ឥមេ ភិក្ខូ មម វចនំ គហេត្វា ន ឱរមិស្សន្តិ, ពុទ្ធា ច នាម ហិតានុកម្បកា, អទ្ធា នេសំ ភគវា ឯកំ ការណំ កថេស្សតិ, តំ សុត្វា ឯតេ ឱរមិស្សន្តិ, តតោ តេសំ ផាសុវិហារោ ភវិស្សតី”តិ។ តស្មា ឯតំ “ឥធ, ភន្តេ”តិអាទិវចនមវោច។ **មា ភណ្ឌន**ន្តិអាទីសុ “អកត្ថា”តិ បាឋសេសំ គហេត្វា “មា ភណ្ឌនំ អកត្ថា”តិ ឯវំ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **អញ្ញតរោ**តិ សោ កិរ ភិក្ខុ ភគវតោ អត្ថកាមោ, អយំ កិរស្ស អធិប្បាយោ – “ឥមេ ភិក្ខូ កោធាភិភូតា សត្ថុ វចនំ ន គណ្ហន្តិ, មា ភគវា ឯតេ ឱវទន្តោ កិលមី”តិ, តស្មា ឯវមាហ។

បិណ្ឌាយ បាវិសីតិ ន កេវលំ បាវិសិ, យេនបិ ជនេន ន ទិដ្ឋោ, សោ មំ បស្សតូតិបិ អធិដ្ឋាសិ។ កិមត្ថំ អធិដ្ឋាសីតិ? តេសំ ភិក្ខូនំ ទមនត្ថំ។ ភគវា ហិ តទា បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ “បុថុសទ្ទោ សមជនោ”តិអាទិគាថា ភាសិត្វា កោសម្ពិតោ ពាលកលោណការគាមំ គតោ។ តតោ បាចីនវំសទាយំ, តតោ បាលិលេយ្យកវនសណ្ឌំ គន្ត្វា បាលិលេយ្យហត្ថិនាគេន ឧបដ្ឋហិយមានោ តេមាសំ វសិ។ នគរវាសិនោបិ – “សត្ថា វិហារំ គតោ, គច្ឆាម ធម្មស្សវនាយា”តិ គន្ធបុប្ផហត្ថា វិហារំ គន្ត្វា “កហំ, ភន្តេ, សត្ថា”តិ បុច្ឆឹសុ។ “កហំ តុម្ហេ សត្ថារំ ទក្ខថ, សត្ថា ‘ឥមេ ភិក្ខូ សមគ្គេ ករិស្សាមី’តិ អាគតោ, សមគ្គេ កាតុំ អសក្កោន្តោ និក្ខមិត្វា គតោ”តិ។ “មយំ សតម្បិ សហស្សម្បិ ទត្វា សត្ថារំ អានេតុំ ន សក្កោម, សោ នោ អយាចិតោ សយមេវ អាគតោ, មយំ ឥមេ ភិក្ខូ និស្សាយ សត្ថុ សម្មុខា ធម្មកថំ សោតុំ ន លភិម្ហា។ ឥមេ សត្ថារំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតា, តស្មិម្បិ សាមគ្គិំ ករោន្តេ សមគ្គា ន ជាតា, កស្សាញ្ញស្ស វចនំ ករិស្សន្តិ។ អលំ ន ឥមេសំ ភិក្ខា ទាតព្ពា”តិ សកលនគរេ ទណ្ឌំ ឋបយឹសុ។ តេ បុនទិវសេ សកលនគរំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កដច្ឆុមត្តម្បិ ភិក្ខំ អលភិត្វា វិហារំ អាគមំសុ។ ឧបាសកាបិ តេ បុន អាហំសុ – “យាវ សត្ថារំ ន ខមាបេថ, តាវ វោ ឥមមេវ ទណ្ឌកម្ម”ន្តិ។ តេ “សត្ថារំ ខមាបេស្សាមា”តិ ភគវតិ សាវត្ថិយំ អនុប្បត្តេ តត្ថ អគមំសុ។ សត្ថា តេសំ អដ្ឋារស ភេទករវត្ថូនិ ទេសេសីតិ អយមេត្ថ បាឡិមុត្តកកថា។

២៣៧. ឥទានិ **បុថុសទ្ទោ**តិអាទិគាថាសុ បុថុ មហាសទ្ទោ អស្សាតិ **បុថុសទ្ទោ។ សមជនោ**តិ សមានោ ឯកសទិសោ ជនោ, សព្ពោវាយំ ភណ្ឌនការកជនោ សមន្តតោ សទ្ទនិច្ឆរណេន បុថុសទ្ទោ ចេវ សទិសោ ចាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន ពាលោ កោចិ មញ្ញថា**តិ តត្រ កោចិ ឯកោបិ អហំ ពាលោតិ ន មញ្ញតិ, សព្ពេបិ បណ្ឌិតមានិនោយេវ។ **នាញ្ញំ ភិយ្យោ អមញ្ញរុ**ន្តិ កោចិ ឯកោបិ អហំ ពាលោតិ ន ច មញ្ញិ, ភិយ្យោ ច សង្ឃស្មិំ ភិជ្ជមានេ អញ្ញម្បិ ឯកំ “មយ្ហំ ការណា សង្ឃោ ភិជ្ជតី”តិ ឥទំ ការណំ ន មញ្ញីតិ អត្ថោ។

បរិមុដ្ឋាតិ មុដ្ឋស្សតិនោ។ **វាចាគោចរភាណិនោ**តិ រាការស្ស រស្សាទេសោ កតោ; វាចាគោចរាវ , ន សតិបដ្ឋានគោចរា, ភាណិនោ ច, កថំ ភាណិនោ? **យាវិច្ឆន្តិ មុខាយាមំ,** យាវ មុខំ បសារេតុំ ឥច្ឆន្តិ, តាវ បសារេត្វា ភាណិនោ, ឯកោបិ សង្ឃគារវេន មុខសង្កោចនំ ន ករោតីតិ អត្ថោ។ **យេន នីតា**តិ យេន កលហេន ឥមំ និល្លជ្ជភាវំ នីតា។ **ន តំ វិទូ** ន តំ ជានន្តិ “ឯវំ សាទីនវោ អយ”ន្តិ។

យេ ច តំ ឧបនយ្ហន្តីតិ តំ អក្កោច្ឆិ មន្តិអាទិកំ អាការំ យេ ឧបនយ្ហន្តិ។ **សននុនោ**តិ បោរាណោ។

បរេតិ បណ្ឌិតេ ឋបេត្វា តតោ អញ្ញេ ភណ្ឌនការកា បរេ នាម។ តេ ឯត្ថ សង្ឃមជ្ឈេ កលហំ ករោន្តា “មយំ យមាមសេ ឧបយមាម នស្សាម សតតំ សមិតំ មច្ចុសន្តិកំ គច្ឆាមា”តិ ន ជានន្តិ។ **យេ ច តត្ថ វិជានន្តី**តិ យេ ច តត្ថ បណ្ឌិតា “មយំ មច្ចុនោ សមីបំ គច្ឆាមា”តិ វិជានន្តិ។ **តតោ សម្មន្តិ មេធគា**តិ ឯវញ្ហិ តេ ជានន្តា យោនិសោមនសិការំ ឧប្បាទេត្វា មេធគានំ កលហានំ វូបសមាយ បដិបជ្ជន្តិ។

អដ្ឋិច្ឆិន្នាតិ អយំ គាថា ជាតកេ (ជា. ១.៩.១៦) អាគតា, ព្រហ្មទត្តញ្ច ទីឃាវុកុមារញ្ច សន្ធាយ វុត្តា។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – តេសម្បិ តថា បវត្តវេរានំ ហោតិ សង្គតិ, កស្មា តុម្ហាកំ ន ហោតិ, យេសំ វោ នេវ មាតាបិតូនំ អដ្ឋីនិ ឆិន្នានិ, ន បាណា ហដា ន គវាស្សធនានិ ហដានីតិ។

សចេ លភេថាតិអាទិគាថា បណ្ឌិតសហាយស្ស ច ពាលសហាយស្ស ច វណ្ណាវណ្ណទីបនត្ថំ វុត្តា។ **អភិភុយ្យ សព្ពានិ បរិស្សយានី**តិ បាកដបរិស្សយេ ច បដិច្ឆន្នបរិស្សយេ ច អភិភវិត្វា តេន សទ្ធឹ អត្តមនោ សតិមា ចរេយ្យាតិ។

រាជាវ រដ្ឋំ វិជិតន្តិ យថា អត្តនោ វិជិតរដ្ឋំ មហាជនករាជា ច អរិន្ទមមហារាជា ច បហាយ ឯកកា វិចរិំសុ, ឯវំ វិចរេយ្យាតិ អត្ថោ។ **មាតង្គរញ្ញេវ នាគោ**តិ មាតង្គោ អរញ្ញេ នាគោវ។ **មាតង្គោ**តិ ហត្ថិ វុច្ចតិ។ **នាគោ**តិ មហន្តាធិវចនមេតំ។ យថា ហិ មាតុបោសកោ មាតង្គនាគោ អរញ្ញេ ឯកោ ចរិ, ន ច បាបានិ អកាសិ, យថា ច បាលិលេយ្យកោ, ឯវំ ឯកោ ចរេ, ន ច បាបានិ កយិរាតិ វុត្តំ ហោតិ។

២៣៨. ពាលកលោណការគាមោតិ ឧបាលិគហបតិស្ស ភោគគាមោ។ **តេនុបសង្កមី**តិ កស្មា ឧបសង្កមិ? គណេ កិរស្ស អាទីនវំ ទិស្វា ឯកវិហារឹ ភិក្ខុំ បស្សិតុកាមតា ឧទបាទិ, តស្មា សីតាទីហិ បីឡិតោ ឧណ្ហាទីនិ បត្ថយមានោ វិយ ឧបសង្កមិ។ **ធម្មិយា កថាយា**តិ ឯកីភាវេ អានិសំសប្បដិសំយុត្តាយ។ យេន បាចីនវំសទាយោ, តត្ថ កស្មា ឧបសង្កមិ? កលហការកេ កិរស្ស ទិដ្ឋាទីនវត្តា សមគ្គវាសិនោ ភិក្ខូ បស្សិតុកាមតា ឧទបាទិ, តស្មា សីតាទីហិ បីឡិតោ ឧណ្ហាទីនិ បត្ថយមានោ វិយ តត្ថ ឧបសង្កមិ។ **អាយស្មា ច អនុរុទ្ធោ**តិអាទិ វុត្តនយមេវ។

២៤១. អត្ថិ បន វោតិ បច្ឆិមបុច្ឆាយ លោកុត្តរធម្មំ បុច្ឆេយ្យ។ សោ បន ថេរានំ នត្ថិ, តស្មា តំ បុច្ឆិតុំ ន យុត្តន្តិ បរិកម្មោភាសំ បុច្ឆតិ។ **ឱភាសញ្ចេវ សញ្ជានាមា**តិ បរិកម្មោភាសំ សញ្ជានាម។ **ទស្សនញ្ច រូបាន**ន្តិ ទិព្ពចក្ខុនា រូបទស្សនញ្ច សញ្ជានាម។ **តញ្ច និមិត្តំ នប្បដិវិជ្ឈាមា**តិ តញ្ច ការណំ ន ជានាម, យេន នោ ឱភាសោ ច រូបទស្សនញ្ច អន្តរធាយតិ។

តំ ខោ បន វោ អនុរុទ្ធា និមិត្តំ បដិវិជ្ឈិតព្ពន្តិ តំ វោ ការណំ ជានិតព្ពំ។ **អហម្បិ សុទ**ន្តិ អនុរុទ្ធា តុម្ហេ កឹ ន អាឡលេស្សន្តិ, អហម្បិ ឥមេហិ ឯកាទសហិ ឧបក្កិលេសេហិ អាឡុលិតបុព្ពោតិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ **វិចិកិច្ឆា ខោ មេ**តិអាទីសុ មហាសត្តស្ស អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទិព្ពចក្ខុនា នានាវិធានិ រូបានិ ទិស្វា "ឥទំ ខោ កិ"ន្តិ វិចិកិច្ឆា ឧទបាទិ។ **សមាធិ ចវី**តិ បរិកម្មសមាធិ ចវិ។ **ឱភាសោ**តិ បរិកម្មោភាសោបិ អន្តរធាយិ, ទិព្ពចក្ខុនាបិ រូបំ ន បស្សិ។ **អមនសិការោ**តិ រូបានិ បស្សតោ វិចិកិច្ឆា ឧប្បជ្ជតិ, ឥទានិ កិញ្ចិ ន មនសិករិស្សាមីតិ អមនសិការោ ឧទបាទិ។

ថិនមិទ្ធន្តិ កិញ្ចិ អមនសិករោន្តស្ស ថិនមិទ្ធំ ឧទបាទិ។

ឆម្ភិតត្តន្តិ ហិមវន្តាភិមុខំ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទានវរក្ខសអជគរាទយោ អទ្ទស, អថស្ស ឆម្ភិតត្តំ ឧទបាទិ។

ឧប្បិលន្តិ "មយា ទិដ្ឋភយំ បកតិយា ឱលោកិយមានំ នត្ថិ។ អទិដ្ឋេ កឹ នាម ភយ"ន្តិ ចិន្តយតោ ឧប្បិលាវិតត្តំ ឧទបាទិ។ **សកិទេវា**តិ ឯកបយោគេនេវ បញ្ច និធិកុម្ភិយោបិ បស្សេយ្យ។

ទុដ្ឋុល្លន្តិ មយា វីរិយំ គាឡ្ហំ បគ្គហិតំ, តេន មេ ឧប្បិលំ ឧប្បន្នន្តិ វីរិយំ សិថិលមកាសិ, តតោ កាយទរថោ កាយទុដ្ឋុល្លំ កាយាលសិយំ ឧទបាទិ។

អច្ចារទ្ធវីរិយន្តិ មម វីរិយំ សិថិលំ ករោតោ ទុដ្ឋុល្លំ ឧប្បន្នន្តិ បុន វីរិយំ បគ្គណ្ហតោ អច្ចារទ្ធវីរិយំ ឧទបាទិ។ **បតមេយ្យា**តិ មរេយ្យ។

អតិលីនវីរិយន្តិ មម វីរិយំ បគ្គណ្ហតោ ឯវំ ជាតន្តិ បុន វីរិយំ សិថិលំ ករោតោ អតិលីនវីរិយំ ឧទបាទិ។

អភិជប្បាតិ ទេវលោកាភិមុខំ អាលោកំ វឌ្ឍេត្វា ទេវសង្ឃំ បស្សតោ តណ្ហា ឧទបាទិ។

នានត្តសញ្ញាតិ មយ្ហំ ឯកជាតិកំ រូបំ មនសិករោន្តស្ស អភិជប្បា ឧប្បន្នា, នានាវិធរូបំ មនសិ ករិស្សាមីតិ កាលេន ទេវលោកាភិមុខំ កាលេន មនុស្សលោកាភិមុខំ វឌ្ឍេត្វា នានាវិធានិ រូបានិ មនសិករោតោ នានត្តសញ្ញា ឧទបាទិ។

អតិនិជ្ឈាយិតត្តន្តិ មយ្ហំ នានាវិធានិ រូបានិ មនសិករោន្តស្ស នានត្តសញ្ញា ឧទបាទិ, ឥដ្ឋំ វា អនិដ្ឋំ វា ឯកជាតិកមេវ មនសិ ករិស្សាមីតិ តថា មនសិករោតោ អតិនិជ្ឈាយិតត្តំ រូបានំ ឧទបាទិ។

២៤៣. ឱភាសនិមិត្តំ មនសិ ករោមីតិ បរិកម្មោភាសមេវ មនសិ ករោមិ។ **ន ច រូបានិ បស្សាមី**តិ ទិព្ពចក្ខុនា រូបានិ ន បស្សាមិ។ **រូបនិមិត្តំ មនសិ ករោមី**តិ ទិព្ពចក្ខុនា វិសយរូបមេវ មនសិ ករោមិ។

បរិត្តញ្ចេវ ឱភាសន្តិ បរិត្តកដ្ឋានេ ឱភាសំ។ **បរិត្តានិ ច រូបានី**តិ បរិត្តកដ្ឋានេ រូបានិ។ វិបរិយាយេន ទុតិយវារោ វេទិតព្ពោ។ **បរិត្តោ សមាធី**តិ បរិត្តកោ បរិកម្មោភាសោ, ឱភាសបរិត្តតញ្ហិ សន្ធាយ តេជ បរិកម្ម សមាធិ "បរិត្តោ"តិ វុត្តោ។ **បរិត្តំ មេ តស្មឹ សមយេ**តិ តស្មិំ សមយេ ទិព្ពចក្ខុបិ បរិត្តកំ ហោតិ។ អប្បមាណវារេបិ ឯសេវ នយោ។

២៤៥. **អវិតក្កម្បិ វិចារមត្ត**ន្តិ បញ្ចកនយេ ទុតិយជ្ឈានសមាធិំ។ **អវិតក្កម្បិ អវិចារ**ន្តិ ចតុក្កនយេបិ បញ្ចកនយេបិ ឈានត្តយសមាធិំ។ **សប្បីតិក**ន្តិ ទុកតិកជ្ឈានសមាធិំ។ **និប្បីតិក**ន្តិ ទុកជ្ឈានសមាធិំ។ **សាត សហគត**ន្តិ តិកចតុក្កជ្ឈានសមាធិំ។ **ឧបេក្ខាសហគត**ន្តិ ចតុក្កនយេ ចតុត្ថជ្ឈានសមាធិំ បញ្ចកនយេ បញ្ចមជ្ឈានសមាធិំ។

កទា បន ភគវា ឥមំ តិវិធំ សមាធិំ ភាវេតិ? មហាពោធិមូលេ និសិន្នោ បច្ឆិមយាមេ។ ភគវតោ ហិ បឋម មគ្គោ បឋមជ្ឈានិកោ អហោសិ, ទុតិយាទយោ ទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានិកា ។ បញ្ចកនយេ បញ្ចមជ្ឈានស្ស មគ្គោ នត្ថីតិ សោ លោកិយោ អហោសីតិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តាន មេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ឧបក្កិលេសសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. ពាលបណ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា

២៤៦. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ ពាលបណ្ឌិតសុត្តំ។ តត្ថ **ពាលលក្ខណានី**តិ ពាលោ អយន្តិ ឯតេហិ លក្ខិយតិ ញាយតីតិ ពាលលក្ខណានិ។ តានេវ តស្ស សញ្ជាននការណានីតិ **ពាលនិមិត្តានិ**។ ពាលស្ស អបទានានីតិ **ពាលា បទានានិ** ។ **ទុច្ចិន្តិតចិន្តី**តិ ចិន្តយន្តោ អភិជ្ឈាព្យាបាទមិច្ឆាទស្សនវសេន ទុច្ចិន្តិតមេវ ចិន្តេតិ។ **ទុព្ភាសិតភាសី**តិ ភាសមានោបិ មុសាវាទាទិភេទំ ទុព្ភាសិតមេវ ភាសតិ។ **ទុក្កដកម្មការី**តិ ករោន្តោបិ បាណាតិបាតាទិវសេន ទុក្កដកម្មមេវ ករោតិ។ **តត្រ ចេ**តិ យត្ថ និសិន្នោ, តស្សំ បរិសតិ។ **តជ្ជំ តស្សារុប្ប**ន្តិ តជ្ជាតិកំ តទនុច្ឆវិកំ, បញ្ចន្នំ វេរានំ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកអាទីនវប្បដិសំយុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ **តត្រា**តិ តាយ កថាយ កច្ឆមានាយ។ **ពាល**ន្តិអាទីនិ សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនំ។

២៤៨. **ឱលម្ពន្តី**តិ ឧបដ្ឋហន្តិ។ សេសបទទ្វយំ តស្សេវ វេវចនំ, ឱលម្ពនាទិអាការេន ហិ តានិ ឧបដ្ឋហន្តិ, តស្មា ឯវំ វុត្តំ។ **បថវិយា ឱលម្ពន្តី**តិ បថវិតលេ បត្ថរន្តិ។ សេសបទទ្វយំ តស្សេវ វេវចនំ។ បត្ថរណាការេនេវ ហេស។ **តត្រ, ភិក្ខវេ, ពាលស្សា**តិ តស្មិំ ឧបដ្ឋានាការេ អាបាថគតេ ពាលស្ស ឯវំ ហោតិ។

២៤៩. **ឯតទវោចា**តិ អនុសន្ធិកុសលោ ភិក្ខុ "និរយស្ស ឧបមា កាតុំ ន សក្កា"តិ ន ភគវា វទតិ, "ន សុករា"តិ បន វទតិ, ន សុករំ បន សក្កា ហោតិ កាតុំ, ហន្ទាហំ ទសពលំ ឧបមំ ការាបេមីតិ ចិន្តេត្វា ឯតំ "សក្កា, ភន្តេ"តិ វចនំ អវោច។ **ហនេយ្យុ**ន្តិ វិនិវិជ្ឈិត្វា គមនវសេន យថា ឯកស្មឹ ឋានេ ទ្វេ បហារា និបតន្តិ, ឯវំ ហនេយ្យុំ។ តេនស្ស ទ្វេ វណមុខសតានិ ហោន្តិ។ ឥតោ ឧត្តរិបិ ឯសេវ នយោ។

២៥០. **បាណិមត្ត**ន្តិ អន្តោមុដ្ឋិយំ ឋបនមត្តំ។ **សង្ខម្បិ ន ឧបេតី**តិ គណនមត្តម្បិ ន គច្ឆតិ។ **កលភាគម្បី**តិ សតិមំ កលំ សហស្សិមំ កលំ សតសហស្សិមំ វា កលំ ឧបគច្ឆតីតិបិ វត្តព្ពតំ ន ឧបេតិ។ **ឧបនិធម្បី**តិ ឧបនិក្ខេបនមត្តម្បិ ន ឧបេតិ, ឱលោកេន្តស្ស ឱលោកិតមត្តម្បិ នត្ថិ។ **តត្តំ អយោខិល**ន្តិ តិគាវុតំ អត្តភាវំ សម្បជ្ជលិតាយ លោហបថវិយា ឧត្តានកំ និបជ្ជាបេត្វា តស្ស ទក្ខិណហត្ថេ តាលប្បមាណំ អយសូលំ បវេសេន្តិ, តថា វាមហត្ថាទីសុ។ យថា ច ឧត្តានកំ និបជ្ជាបេត្វា, ឯវំ ឧរេនបិ ទក្ខិណបស្សេនបិ វាមបស្សេនបិ និបជ្ជាបេត្វា តំ កម្មការណំ ករោន្តិយេវ។ **សំវេសេត្វា**តិ សម្បជ្ជលិតាយ លោហបថវិយា តិគាវុតំ អត្តភាវំ និបជ្ជាបេត្វា។ **កុឋារីហី**តិ មហតីហិ គេហស្ស ឯកបក្ខឆទនមត្តាហិ កុឋារីហិ តច្ឆន្តិ។ លោហិតំ នទី ហុត្វា សន្ទតិ, លោហបថវិតោ ជាលា ឧដ្ឋហិត្វា តច្ឆិតដ្ឋានំ គណ្ហន្តិ។ មហាទុក្ខំ ឧប្បជ្ជតិ, តច្ឆន្តា បន សុត្តាហតំ ករិត្វា ទារុ វិយ អដ្ឋំសម្បិ ឆឡំសម្បិ ករោន្តិ។ **វាសីហី**តិ មហាសុប្បប្បមាណាហិ វាសីហិ។ តាហិ តច្ឆន្តា តចតោ យាវ អដ្ឋីនិ សណិកំ តច្ឆន្តិ, តច្ឆិតំ តច្ឆិតំ បដិបាកតិកំ ហោតិ។ **រថេ យោជេត្វា**តិ សទ្ធិំ យុគយោត្តបញ្ជរចក្កកុព្ពរបាចនេហិ សព្ពតោ សម្បជ្ជលិតេ រថេ យោជេត្វា។ **មហន្ត**ន្តិ មហាកូដាគារប្បមាណំ។ **អារោបេន្តី**តិ

សម្បជ្ជលិតេហិ អយមុគ្គរេហិ បោថេន្តា អារោបេន្តិ។ **សកិម្បិ ឧទ្ធ**ន្តិ សុបក្កុថិតាយ ឧក្ខលិយា បក្ខិត្តតណ្ឌុលា វិយ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយញ្ច គច្ឆតិ។

ភាគសោ មិតោតិ ភាគេ ឋបេត្វា ឋបេត្វា វិភត្តោ។ **បរិយន្តោ**តិ បរិក្ខិត្តោ។ **អយសា**តិ ឧបរិ អយបដ្ដេន ឆាទិតោ។

សមន្តា យោជនសតំ ផរិត្វា តិដ្ឋតីតិ ឯវំ ផរិត្វា តិដ្ឋតិ, យថា សមន្តា យោជនសតេ ឋានេ ឋត្វា ឱលោកេន្តស្ស អក្ខីនិ យមកគោឡកា វិយ និក្ខមន្តិ។

ន សុករា អក្ខានេន បាបុណិតុន្តិ និរយោ នាម ឯវម្បិ ទុក្ខោ ឯវម្បិ ទុក្ខោតិ វស្សសតំ វស្សសហស្សំ កថេន្តេនាបិ មត្ថកំ បាបេត្វា កថេតុំ ន សុករាតិ អត្ថោ។

២៥១. **ទន្តុល្លេហក**ន្តិ ទន្តេហិ ឧល្លេហិត្វា, លុញ្ចិត្វាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **រសាទោ**តិ រសគេធេន បរិភុត្តរសោ។

២៥២. **អញ្ញមញ្ញខាទិកា**តិ អញ្ញមញ្ញខាទនំ។

ទុព្ពណ្ណោតិ ទុរូបោ។ **ទុទ្ទសិកោ**តិ ទារកានំ ភយាបនត្ថំ កតយក្ខោ វិយ ទុទ្ទសោ។ **ឱកោដិមកោ**តិ លកុណ្ឌកោ បវិដ្ឋគីវោ មហោទរោ។ **កាណោ**តិ ឯកក្ខិកាណោ វា ឧភយក្ខិកាណោ វា។ **កុណី**តិ ឯកហត្ថកុណី វា ឧភយហត្ថកុណី វា។ **បក្ខហតោ**តិ បីឋសប្បី។ **សោ កាយេនា**តិ ឥទមស្ស ទុក្ខានុបពន្ធទស្សនត្ថំ អារទ្ធំ។

កលិគ្គហេនាតិ បរាជយេន។ **អធិពន្ធំ និគច្ឆេយ្យា**តិ យស្មា ពហុំ ជិតោ សព្ពសាបតេយ្យម្បិស្ស នប្បហោតិ, តស្មា អត្តនាបិ ពន្ធំ និគច្ឆេយ្យ។ **កេវលា បរិបូរា ពាលភូមី**តិ ពាលោ តីណិ ទុច្ចរិតានិ បូរេត្វា និរយេ និព្ពត្តតិ, តត្ថ បក្កាវសេសេន មនុស្សត្តំ អាគតោ បញ្ចសុ នីចកុលេសុ និព្ពត្តិត្វា បុន តីណិ ទុច្ចរិតានិ បូរេត្វា និរយេ និព្ពត្តតីតិ អយំ សកលា បរិបុណ្ណា ពាលភូមិ។

២៥៣. **បណ្ឌិតលក្ខណានី**តិអាទិ វុត្តានុសារេនេវ វេទិតព្ពំ។ **សុចិន្តិតចិន្តី**តិអាទីនិ ចេត្ថ មនោសុចរិតាទីនំ វសេន យោជេតព្ពានិ។

ចក្ករតនវណ្ណនា

២៥៦. **សីសំ ន្ហាតស្សា**តិ សីសេន សទ្ធិំ គន្ធោទកេន ន្ហាតស្ស។ **ឧបោសថិកស្សា**តិ សមាទិន្នឧបោសថង្គស្ស។ **ឧបរិបាសាទវរគតស្សា**តិ បាសាទវរស្ស ឧបរិ គតស្ស សុភោជនំ ភុញ្ជិត្វា បាសាទវរស្ស ឧបរិមហាតលេ សិរិគព្ភំ បវិសិត្វា សីលានិ អាវជ្ជន្តស្ស។ តទា កិរ រាជា បាតោវ សតសហស្សំ វិស្សជ្ជេត្វា មហាទានំ ទត្វា បុនបិ សោឡសហិ គន្ធោទកឃដេហិ សីសំ ន្ហាយិត្វា កតបាតរាសោ សុទ្ធំ ឧត្តរាសង្គំ ឯកំសំ កត្វា ឧបរិបាសាទស្ស សិរិសយនេ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នោ អត្តនោ ទានមយបុញ្ញសមុទយំ អាវជ្ជេត្វា និសីទតិ, អយំ សព្ពចក្កវត្តីនំ ធម្មតា ។

តេសំ តំ អាវជ្ជន្តានំយេវ វុត្តប្បការបុញ្ញកម្មបច្ចយំ ឧតុសមុដ្ឋានំ នីលមណិសង្ឃាដសទិសំ បាចីនសមុទ្ទជលតលំ ឆិន្ទមានំ វិយ អាកាសំ អលង្ករមានំ វិយ ទិព្ពំ ចក្ករតនំ បាតុភវតិ។ តយិទំ ទិព្ពានុភាវយុត្តត្តា **ទិព្ព**ន្តិ វុត្តំ។ សហស្សំ អស្ស អរានន្តិ **សហស្សារំ**។ សហ នេមិយា សហ នាភិយា ចាតិ **សនេមិកំ សនាភិកំ**។ សព្ពេហិ អាការេហិ បរិបូរន្តិ **សព្ពាការបរិបូរំ**។

តត្ថ ចក្កញ្ច តំ រតិជននដ្ឋេន រតនញ្ចាតិ **ចក្ករតនំ**។ យាយ បន តំ នាភិយា “សនាភិក”ន្តិ វុត្តំ, សា ឥន្ទនីលមណិមយា ហោតិ។ មជ្ឈេ បនស្សា រជតមយា បនាឡិ, យាយ សុទ្ធសិនិទ្ធទន្តបន្តិយា ហសមានំ វិយ វិរោចតិ។ មជ្ឈេ ឆិទ្ទេន វិយ ចន្ទមណ្ឌលេន ឧភោសុបិ ពាហិរន្តេសុ រជតបដ្ដេន កតបរិក្ខេបោ ហោតិ។ តេសុ បនស្សា នាភិបនាឡិ បរិក្ខេបបដ្ដេសុ យុត្តដ្ឋានេ បរិច្ឆេទលេខា សុវិភត្តាវ ហុត្វា បញ្ញាយន្តិ។ អយំ តាវស្ស នាភិយា សព្ពាការបរិបូរតា។

យេហិ បន តំ អរេហិ “សហស្សារ”ន្តិ វុត្តំ, តេ សត្តរតនមយា សូរិយរស្មិយោ វិយ បភាសម្បន្នា ហោន្តិ។ តេសម្បិ ឃដមណិកបរិច្ឆេទលេខាទីនិ សុវិភត្តានេវ បញ្ញាយន្តិ។ អយមស្ស អរានំ សព្ពាការបរិបូរតា។

យាយ បន តំ នេមិយា សហ “សនេមិក”ន្តិ វុត្តំ, សា ពាលសូរិយរស្មិកលាបសិរី អវហសមានា វិយ សុរត្តសុទ្ធសិនិទ្ធបវាឡមយា ហោតិ។ សន្ធីសុ បនស្សា សញ្ឈារាគសស្សិរិករត្តជម្ពោនទបដ្ដា វដ្ដបរិច្ឆេទលេខា ច សុវិភត្តា បញ្ញាយន្តិ។ អយមស្ស នេមិយា សព្ពាការបរិបូរតា។

នេមិមណ្ឌលបិដ្ឋិយំ បនស្ស ទសន្នំ ទសន្នំ អរានមន្តរេ ធមនវំសោ វិយ អន្តោសុសិរោ ឆិទ្ទមណ្ឌលចិត្តោ វាតគាហី បវាឡទណ្ឌោ ហោតិ, យស្ស វាតេន បហរិតស្ស សុកុសលសមន្នាហតស្ស បញ្ចង្គិកតូរិយស្ស វិយ សទ្ទោ វគ្គុ ច រជនីយោ ច កមនីយោ ច ហោតិ។ តស្ស ខោ បន បវាឡទណ្ឌស្ស ឧបរិ សេតច្ឆត្តំ, ឧភោសុ បស្សេសុ សមោសរិតកុសុមទាមបន្តិយោតិ ឯវំ សមោសរិតកុសុមទាមបន្តិសតទ្វយបរិវារេន សេតច្ឆត្តសតធារិនា បវាឡទណ្ឌសតេន សមុបសោភិតនេមិបរិក្ខេបស្ស ទ្វិន្នម្បិ នាភិបនាឡីនំ អន្តោ ទ្វេ សីហមុខានិ ហោន្តិ, យេហិ តាលក្ខន្ធប្បមាណា បុណ្ណចន្ទកិរណកលាបសស្សិរិកា តរុណរវិសមានរត្តកម្ពលគេណ្ឌុកបរិយន្តា អាកាសគង្គាគតិសោភំ អភិភវមានា វិយ ទ្វេ មុត្តកលាបា ឱលម្ពន្តិ, យេហិ ចក្ករតនេន សទ្ធឹ អាកាសេ សម្បរិវត្តមានេហិ តីណិ ចក្កានិ ឯកតោ បរិវត្តន្តានិ វិយ ខាយន្តិ។ អយមស្ស សព្ពសោ សព្ពាការបរិបូរតា។

តំ បនេតំ ឯវំ សព្ពាការបរិបូរំ បកតិយា សាយមាសភត្តំ ភុញ្ជិត្វា អត្តនោ អត្តនោ ឃរទ្វារេ បញ្ញត្តាសនេសុ និសីទិត្វា បវត្តកថាសល្លាបេសុ មនុស្សេសុ វីថិចតុក្កាទីសុ កីឡមានេ ទារកជនេ នាតិឧច្ចេន នាតិនីចេន វនសណ្ឌមត្ថកាសន្នេន អាកាសប្បទេសេន ឧបសោភយមានំ វិយ រុក្ខសាខគ្គានិ, ទ្វាទសយោជនតោ បដ្ឋាយ សុយ្យមានេន មធុរស្សរេន សត្តានំ សោតានិ ឱធាបយមានំ យោជនតោ បដ្ឋាយ នានប្បភាសមុទយសមុជ្ជលេន វណ្ណេន នយនានិ សមាកឌ្ឍន្តំ រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស បុញ្ញានុភាវំ ឧគ្ឃោសយន្តំ វិយ រាជធានិអភិមុខំ អាគច្ឆតិ។

អថ តស្ស ចក្ករតនស្ស សទ្ទស្សវនេនេវ “កុតោ នុ ខោ, កស្ស នុ ខោ អយំ សទ្ទោ”តិ អាវជ្ជិតហទយានំ បុរត្ថិមទិសំ ឱលោកយមានានំ តេសំ មនុស្សានំ អញ្ញតរោ អញ្ញតរំ ឯវមាហ – “បស្ស ភោ អច្ឆរិយំ, អយំ បុណ្ណចន្ទោ បុព្ពេ ឯកោ ឧគ្គច្ឆតិ, អជ្ជ បន អត្តទុតិយោ ឧគ្គតោ, ឯតញ្ហិ រាជហំសមិថុនំ វិយ បុណ្ណចន្ទមិថុនំ បុព្ពាបរិយេន គគនតលំ អភិលង្ឃតី”តិ។ តមញ្ញោ អាហ – “កឹ កថេសិ សម្ម កហំ នាម តយា ទ្វេ បុណ្ណចន្ទា ឯកតោ ឧគ្គច្ឆន្តា ទិដ្ឋបុព្ពា, ននុ ឯស តបនីយរំសិធារោ បិញ្ជរកិរណោ ទិវាករោ ឧគ្គតោ”តិ។ តមញ្ញោ សិតំ កត្វា ឯវមាហ – “កឹ ឧម្មត្តោសិ, ននុ ខោ ឥទានិមេវ ទិវាករោ អត្ថង្គតោ, សោ កថំ ឥមំ បុណ្ណចន្ទំ អនុពន្ធមានោ ឧគ្គច្ឆិស្សតិ, អទ្ធា បនេតំ អនេករតនប្បភាសមុជ្ជលំ ឯកស្ស បុញ្ញវតោ វិមានំ ភវិស្សតី”តិ។ តេ សព្ពេបិ អបសាទយន្តា អញ្ញេ ឯវមាហំសុ – “កឹ ពហុំ វិប្បលបថ, នេវេស បុណ្ណចន្ទោ, ន សូរិយោ ន ទេវវិមានំ។ ន ហេតេសំ ឯវរូបា សិរិសម្បត្តិ អត្ថិ, ចក្ករតនេន បនេតេន ភវិតព្ព”ន្តិ។

ឯវំ បវត្តសល្លាបស្សេវ តស្ស ជនស្ស ចន្ទមណ្ឌលំ ឱហាយ តំ ចក្ករតនំ អភិមុខំ ហោតិ។ តតោ តេហិ “កស្ស នុ ខោ ឥទំ និព្ពត្ត”ន្តិ វុត្តេ ភវន្តិ វត្តារោ – “ន កស្សចិ អញ្ញស្ស, ននុ អម្ហាកំ រាជា បូរិតចក្កវត្តិវត្តោ, តស្សេតំ និព្ពត្ត”ន្តិ។ អថ សោ ច មហាជនោ, យោ ច អញ្ញោ បស្សតិ, សព្ពោ ចក្ករតនមេវ អនុគច្ឆតិ។ តម្បិ ចក្ករតនំ រញ្ញោយេវ អត្ថាយ អត្តនោ អាគតភាវំ ញាបេតុកាមំ វិយ សត្តក្ខត្តុំ បាការមត្ថកេនេវ នគរំ អនុសំយាយិត្វា រញ្ញោ អន្តេបុរំ បទក្ខិណំ កត្វា អន្តេបុរស្ស ឧត្តរសីហបញ្ជរអាសន្នេ ឋានេ យថា គន្ធបុប្ផាទីហិ សុខេន សក្កា ហោតិ បូជេតុំ, ឯវំ អក្ខាហតំ វិយ តិដ្ឋតិ។

ឯវំ ឋិតស្ស បនស្ស វាតបានច្ឆិទ្ទាទីហិ បវិសិត្វា នានាវិរាគរតនប្បភាសមុជ្ជលំ អន្តោ បាសាទំ អលង្ករុមានំ បភាសមូហំ ទិស្វា ទស្សនត្ថាយ សញ្ជាតាភិលាសោ រាជា ហោតិ។ បរិជនោបិស្ស បិយវចនបាភតេន អាគន្ត្វា តមត្ថំ និវេទេតិ។ អថ រាជា ពលវបីតិបាមោជ្ជផុដសរីរោ បល្លង្កំ មោចេត្វា ឧដ្ឋាយាសនា សីហបញ្ជរសមីបំ គន្ត្វា តំ ចក្ករតនំ ទិស្វា “សុតំ ខោ បន មេត”ន្តិអាទិកំ ចិន្តនំ ចិន្តេសិ។ តេន វុត្តំ – “ទិស្វាន រញ្ញោ ខត្តិយស្ស…បេ…. អស្សំ នុ ខោ អហំ រាជា ចក្កវត្តី”តិ។ តត្ថ **សោ ហោតិ រាជា ចក្កវត្តី**តិ កិត្តាវតា ចក្កវត្តី ហោតិ? ឯកង្គុលទ្វង្គុលមត្តម្បិ ចក្ករតនេ អាកាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បវត្តេ។

ឥទានិ តស្ស បវត្តាបនត្ថំ យំ កាតព្ពំ តំ ទស្សេន្តោ **អថ ខោ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឧដ្ឋាយាសនា**តិ និសិន្នាសនតោ ឧដ្ឋហិត្វា ចក្ករតនសមីបំ អាគន្ត្វា។ **ភិង្ការំ គហេត្វា**តិ ហត្ថិសោណ្ឌសទិសបនាឡឹ សុវណ្ណភិង្ការំ ឧក្ខិបិត្វា វាមហត្ថេន ឧទកំ គហេត្វា។ បវត្តតុ ភវំ ចក្ករតនំ, អភិវិជិនាតុ ភវំ ចក្ករតនន្តិ។ **អន្វទេវ រាជា ចក្កវត្តី សទ្ធឹ ចតុរង្គិនិយា សេនាយា**តិ សព្ពចក្កវត្តីនញ្ហិ ឧទកេន អភិសិញ្ចិត្វា “អភិវិជានាតុ ភវំ ចក្ករតន”ន្តិ វចនសមនន្តរមេវ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា ចក្ករតនំ បវត្តតិ, យស្ស បវត្តិសមកាលមេវ សោ រាជា ចក្កវត្តី នាម ហោតិ។

បវត្តេ បន ចក្ករតនេ តំ អនុពន្ធមានោវ រាជា ចក្កវត្តី យានវរំ អារុយ្ហ វេហាសំ អព្ភុគ្គច្ឆតិ, អថស្ស ឆត្តចាមរាទិហត្ថោ បរិជនោ ចេវ អន្តេបុរជនោ ច។ តតោ នានប្បការកញ្ចុកកវចាទិសន្នាហវិភូសិតេន វិវិធាហរណប្បភាសមុជ្ជលិតេន សមុស្សិតទ្ធជបដាកបដិមណ្ឌិតេន អត្តនោ អត្តនោ ពលកាយេន សទ្ធឹ ឧបរាជសេនាបតិ បភូតយោបិ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា រាជានមេវ បរិវារេន្តិ។ រាជយុត្តា បន ជនសង្គហត្ថំ នគរវីថីសុ ភេរិយោ ចរាបេន្តិ "តាតា អម្ហាកំ រញ្ញោ ចក្ករតនំ និព្ពត្តំ, អត្តនោ អត្តនោ វិភវានុរូបេន មណ្ឌិតប្បសាធិតា សន្និបតថា"តិ។ មហាជនោ បន បកតិយា ចក្ករតនសទ្ទេនេវ សព្ពកិច្ចានិ បហាយ គន្ធបុប្ផាទីនិ អាទាយ សន្និបតិតោវ, សោបិ សព្ពោ វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា រាជានមេវ បរិវារេតិ។ យស្ស យស្ស ហិ រញ្ញា សទ្ធឹ គន្តុកាមតា ឧប្បជ្ជតិ, សោ សោ អាកាសគតោវ ហោតិ។ ឯវំ ទ្វាទសយោជនាយាមវិត្ថារា បរិសា ហោតិ។ តត្ថ ឯកបុរិសោបិ ឆិន្នភិន្នសរីរោ វា កិលិដ្ឋវត្ថោ វា នត្ថិ។ សុចិបរិវារោ ហិ រាជា ចក្កវត្តី។ ចក្កវត្តិបរិសា នាម វិជ្ជាធរបរិសា វិយ អាកាសេ គច្ឆមានា ឥន្ទនីលមណិតលេ វិប្បកិណ្ណរតនសទិសា ហោតិ។ តេន វុត្តំ "អន្វទេវ រាជា ចក្កវត្តី សទ្ធឹ ចតុរង្គិនិយា សេនាយា"តិ។

តម្បិ ចក្ករតនំ រុក្ខគ្គានំ ឧបរូបរិ នាតិឧច្ចេន គគនបទេសេន បវត្តតិ, យថា រុក្ខានំ បុប្ផផលបល្លវេហិ អត្ថិកា តានិ សុខេន គហេតុំ សក្កោន្តិ, ភូមិយំ ឋិតា "ឯស រាជា, ឯស ឧបរាជា, ឯស សេនាបតី"តិ សល្លក្ខេតុំ សក្កោន្តិ។ ឋានាទីសុបិ ឥរិយាបថេសុ យោ យេន ឥច្ឆតិ, សោ តេនេវ គច្ឆតិ។ ចិត្តកម្មាទិសិប្បបសុតា ចេត្ថ អត្តនោ អត្តនោ កិច្ចំ ករោន្តាយេវ គច្ឆន្តិ។ យថេវ ហិ ភូមិយំ, តថា នេសំ សព្ពកិច្ចានិ អាកាសេ ឥជ្ឈន្តិ។ ឯវំ ចក្កវត្តិបរិសំ គហេត្វា តំ ចក្ករតនំ វាមបស្សេន សិនេរុំ បហាយ សមុទ្ទស្ស ឧបរិភាគេន អដ្ឋយោជនសហស្សប្បមាណំ បុព្ពវិទេហំ គច្ឆតិ។

តត្ថ យោ វិនិព្ពេធេន ទ្វាទសយោជនាយ បរិក្ខេបតោ ឆត្តឹសយោជនបរិសាយ សន្និវេសក្ខមោ សុលភាហារូបករណោ ឆាយូទកសម្បន្នោ សុចិសមតលោ រមណីយោ ភូមិភាគោ, តស្ស ឧបរិភាគេ តំ ចក្ករតនំ អាកាសេ អក្ខាហតំ វិយ តិដ្ឋតិ។ អថ តេន សញ្ញាណេន សោ មហាជនោ ឱតរិត្វា យថារុចិ ន្ហានភោជនាទីនិ សព្ពកិច្ចានិ ករោន្តោ វាសំ កប្បេតិ, តេន វុត្តំ "យស្មឹ ខោ បន, ភិក្ខវេ, បទេសេ តំ ចក្ករតនំ បតិដ្ឋាតិ, តត្ថ រាជា ចក្កវត្តី វាសំ ឧបេតិ សទ្ធឹ ចតុរង្គិនិយា សេនាយា"តិ។

ឯវំ វាសំ ឧបគតេ ចក្កវត្តិម្ហិ យេ តត្ថ រាជានោ, តេ "បរចក្កំ អាគត"ន្តិ សុត្វាបិ ន ពលកាយំ សន្និបាតេត្វា យុទ្ធសជ្ជា ហោន្តិ។ ចក្ករតនស្ស ឧប្បត្តិសមនន្តរមេវ នត្ថិ សោ សត្តោ នាម, យោ បច្ចត្ថិកសញ្ញាយ រាជានំ អារព្ភ អាវុធំ ឧក្ខិបិតុំ វិសហេយ្យ។ អយមនុភាវោ ចក្ករតនស្ស។

ចក្កានុភាវេន ហិ តស្ស រញ្ញោ,
អរី អសេសា ទមថំ ឧបេន្តិ;
អរិន្ទមំ នាម នរាធិបស្ស,
តេនេវ តំ វុច្ចតិ តស្ស ចក្កំ។

តស្មា សព្ពេបិ តេ រាជានោ អត្តនោ អត្តនោ រជ្ជសិរិវិភវានុរូបំ បាភតំ គហេត្វា តំ រាជានំ ឧបគម្ម ឱនតសិរា អត្តនោ មោឡិយមណិប្បភាភិសេកេនស្ស បាទបូជំ ករោន្តោ "ឯហិ ខោ មហារាជា"តិអាទីហិ វចនេហិ តស្ស កិង្ការប្បដិស្សាវិតំ អាបជ្ជន្តិ។ តេន វុត្តំ **យេ ខោ បន, ភិក្ខវេ, បុរត្ថិមាយ...បេ.... អនុសាស មហារាជា**តិ។

តត្ថ **ស្វាគត**ន្តិ សុអាគមនំ។ ឯកស្មិញ្ហិ អាគតេ សោចន្តិ, គតេ នន្ទន្តិ។ ឯកស្មឹ អាគតេ នន្ទន្តិ, គតេ សោចន្តិ។ តាទិសោ ត្វំ អាគតនន្ទនោ គមនសោចនោ, តស្មា តវ អាគមនំ សុអាគមនន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ ឯវំ វុត្តេ បន ចក្កវត្តី នាបិ "ឯត្តកំ នាម មេ អនុវស្សំ ពលឹ ឧបកប្បេថា"តិ វទតិ, នាបិ អញ្ញស្ស ភោគំ អច្ឆិន្ទិត្វា អញ្ញស្ស ទេតិ។ អត្តនោ បន ធម្មរាជភាវស្ស អនុរូបាយ បញ្ញាយ បាណាតិបាតាទីនិ ឧបបរិក្ខិត្វា បេមនីយេន មញ្ជុនា សរេន "បស្សថ តាតា, បាណាតិបាតោ នាមេស អាសេវិតោ ភាវិតោ ពហុលីកតោ និរយសំវត្តនិកោ ហោតី"តិអាទិនា នយេន ធម្មំ ទេសេត្វា "បាណោ ន ហន្តព្ពោ"តិអាទិកំ ឱវាទំ ទេតិ។ តេន វុត្តំ **រាជា ចក្កវត្តី ឯវមាហ បាណោ ន ហន្តព្ពោ...បេ.... យថាភុត្តញ្ច ភុញ្ជថា**តិ។

កឹ បន សព្ពេបិ រញ្ញោ ឥមំ ឱវាទំ គណ្ហន្តីតិ។ ពុទ្ធស្សបិ តាវ សព្ពេ ន គណ្ហន្តិ, រញ្ញោ កឹ គណ្ហិស្សន្តិ។ តស្មា យេ បណ្ឌិតា វិភាវិនោ, តេ គណ្ហន្តិ។ សព្ពេ បន អនុយន្តា ភវន្តិ។ តស្មា "យេ ខោ បន, ភិក្ខវេ"តិអាទិមាហ។

អថ តំ ចក្ករតនំ ឯវំ បុព្ពវិទេហវាសីនំ ឱវាទេ ទិន្នេ កតបាតរាសេ ចក្កវត្តិពលេន វេហាសំ អព្ភុគ្គន្ត្វា បុរត្ថិមំ សមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហតិ។ យថា យថា ច តំ អជ្ឈោគាហតិ, តថា តថា អគទគន្ធំ ឃាយិត្វា សំខិត្តផណោ នាគរាជា វិយ សំខិត្តឩមិវិប្ផារំ ហុត្វា ឱគច្ឆមានំ មហាសមុទ្ទសលិលំ យោជនមត្តំ ឱគន្ត្វា អន្តោសមុទ្ទេ វេឡុរិយភិត្តិ វិយ តិដ្ឋតិ។ តង្ខណញ្ញេវ ច តស្ស រញ្ញោ បុញ្ញសិរិំ ទដ្ឋុកាមានិ វិយ មហាសមុទ្ទតលេ វិប្បកិណ្ណានិ នានារតនានិ តតោ តតោ អាគន្ត្វា តំ បទេសំ បូរយន្តិ។ អថ សា រាជបរិសា តំ នានារតនបរិបូរំ មហាសមុទ្ទតលំ ទិស្វា យថារុចិ ឧច្ឆង្គាទីហិ អាទិយតិ, យថារុចិ អាទិន្នរតនាយ បន បរិសាយ តំ ចក្ករតនំ បដិនិវត្តតិ។ បដិនិវត្តមានេ ច តស្មិំ បរិសា អគ្គតោ ហោតិ, មជ្ឈេ រាជា, អន្តេ ចក្ករតនំ។ តម្បិ ជលនិធិជលំ បលោភិយមានមិវ ចក្ករតនសិរិយា, អសហមានមិវ ច តេន វិយោគំ, នេមិមណ្ឌលបរិយន្តំ អភិហនន្តំ និរន្តរមេវ ឧបគច្ឆតិ។

២៥៧. ឯវំ រាជា ចក្កវត្តី បុរត្ថិមសមុទ្ទបរិយន្តំ បុព្ពវិទេហំ អភិវិជិនិត្វា ទក្ខិណសមុទ្ទបរិយន្តំ ជម្ពុទីបំ វិជេតុកាមោ ចក្ករតនទេសិតេន មគ្គេន ទក្ខិណសមុទ្ទាភិមុខោ គច្ឆតិ។ តេន វុត្តំ **អថ ខោ តំ, ភិក្ខវេ, ចក្ករតនំ បុរត្ថិមសមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហេត្វា បច្ចុត្តរិត្វា ទក្ខិណំ ទិសំ បវត្តតី**តិ។ ឯវំ បវត្តមានស្ស បន តស្ស បវត្តនវិធានំ សេនាសន្និវេសោ បដិរាជគមនំ តេសំ អនុសាសនិប្បទានំ ទក្ខិណសមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហនំ សមុទ្ទសលិលស្ស ឱគច្ឆនំ រតនាទានន្តិ សព្ពំ បុរិមនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

វិជិនិត្វា បន តំ ទសសហស្សយោជនប្បមាណំ ជម្ពុទីបំ ទក្ខិណសមុទ្ទតោបិ បច្ចុត្តរិត្វា សត្តយោជនសហស្សប្បមាណំ អបរគោយានំ វិជេតុំ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ គន្ត្វា តម្បិ សមុទ្ទបរិយន្តំ តថេវ អភិវិជិនិត្វា បច្ឆិមសមុទ្ទតោបិ បច្ចុត្តរិត្វា អដ្ឋយោជនសហស្សប្បមាណំ ឧត្តរកុរុំ វិជេតុំ តថេវ គន្ត្វា តម្បិ សមុទ្ទបរិយន្តំ តថេវ អភិវិជិយ ឧត្តរសមុទ្ទតោបិ បច្ចុត្តរតិ។

ឯត្តាវតា រញ្ញោ ចក្កវត្តិនា ចាតុរន្តាយ បថវិយា អាធិបច្ចំ អធិគតំ ហោតិ។ សោ ឯវំ វិជិតវិជយោ អត្តនោ រជ្ជសិរិសម្បត្តិទស្សនត្ថំ សបរិសោ ឧទ្ធំ គគនតលំ អភិលង្ឃិត្វា សុវិកសិតបទុមុប្បលបុណ្ឌរីកវនវិចិត្តេ ចត្តារោ ជាតស្សរេ វិយ បញ្ចសតបញ្ចសតបរិត្តទីបបរិវារេ ចត្តារោ មហាទីបេ ឱលោកេត្វា ចក្ករតនទេសិតេនេវ មគ្គេន យថានុក្កមំ អត្តនោ រាជធានិមេវ បច្ចាគច្ឆតិ។ អថ តំ ចក្ករតនំ អន្តេបុរទ្វារំ សោភយមានំ វិយ ហុត្វា តិដ្ឋតិ។

ឯវំ បតិដ្ឋិតេ បន តស្មិំ ចក្ករតនេ រាជន្តេបុរេ ឧក្កាហិ វា ទីបិកាហិ វា កិញ្ចិ ករណីយំ ន ហោតិ, ចក្ករតនោភាសោយេវ រត្តិំ អន្ធការំ វិធមតិ។ យេ ច បន រត្តិំ អន្ធការត្ថិកា ហោន្តិ, តេសំ អន្ធការមេវ ហោតិ។ តេន វុត្តំ **ទក្ខិណសមុទ្ទំ អជ្ឈោគាហេត្វា…បេ…. ឯវរូបំ ចក្ករតនំ បាតុភវតី**តិ។

ហត្ថិរតនវណ្ណនា

២៥៨. ឯវំ បាតុភូតចក្ករតនស្ស បនស្ស ចក្កវត្តិនោ អមច្ចា បកតិមង្គលហត្ថិដ្ឋានំ សុចិភូមិភាគំ ការេត្វា ហរិចន្ទនាទីហិ សុរភិគន្ធេហិ ឧបលិម្បាបេត្វា ហេដ្ឋា វិចិត្តវណ្ណសុរភិកុសុមសមាកិណ្ណំ ឧបរិ សុវណ្ណតារកានំ អន្តរន្តរា សមោសរិតមនុញ្ញ-កុសុមទាមប្បដិមណ្ឌិតវិតានំ ទេវវិមានំ វិយ អភិសង្ខរិត្វា “ឯវរូបស្ស នាម ទេវ ហត្ថិរតនស្ស អាគមនំ ចិន្តេថា”តិ វទន្តិ។ សោ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ មហាទានំ ទត្វា សីលានិ សមាទាយ តំ បុញ្ញសម្បត្តិំ អាវជ្ជន្តោ និសីទតិ, អថស្ស បុញ្ញានុភាវចោទិតោ ឆទ្ទន្តកុលា វា ឧបោសថកុលា វា តំ សក្ការវិសេសំ អនុភវិតុកាមោ តរុណរវិមណ្ឌលាភិរត្តចរណ-គីវមុខប្បដិមណ្ឌិតវិសុទ្ធសេតសរីរោ សត្តប្បតិដ្ឋោ សុសណ្ឋិតង្គបច្ចង្គសន្និវេសោ វិកសិតរត្ត-បទុមចារុបោក្ខរោ ឥទ្ធិមា យោគី វិយ វេហាសំ គមនសមត្ថោ មនោសិលាចុណ្ណរញ្ជិតបរិយន្តោ វិយ រជតបព្ពតោ ហត្ថិសេដ្ឋោ តស្មិំ បទេសេ បតិដ្ឋាតិ។ សោ ឆទ្ទន្តកុលា អាគច្ឆន្តោ សព្ពកនិដ្ឋោ អាគច្ឆតិ, ឧបោសថកុលា សព្ពជេដ្ឋោ។ បាឡិយំ បន “ឧបោសថោ នាគរាជា” ឥច្ចេវ អាគច្ឆតិ។ ស្វាយំ បូរិតចក្កវត្តិវត្តានំ ចក្កវត្តីនំ សុត្តេ វុត្តនយេនេវ ចិន្តយន្តានំ អាគច្ឆតិ, ន ឥតរេសំ។ សយមេវ បកតិមង្គលហត្ថិដ្ឋានំ អាគន្ត្វា មង្គលហត្ថី អបនេត្វា តត្ថ តិដ្ឋតិ។ តេន វុត្តំ **បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ…បេ…. នាគរាជា**តិ។

ឯវំ បាតុភូតំ បន តំ ហត្ថិរតនំ ទិស្វា ហត្ថិគោបកាទយោ ហដ្ឋតុដ្ឋា វេគេន គន្ត្វា រញ្ញោ អារោចេន្តិ។ រាជា តុរិតតុរិតំ អាគន្ត្វា តំ ទិស្វា បសន្នចិត្តោ “ភទ្ទកំ វត ភោ ហត្ថិយានំ, សចេ ទមថំ ឧបេយ្យា”តិ ចិន្តយន្តោ ហត្ថំ បសារេតិ។ អថ សោ ឃរធេនុវច្ឆកោ វិយ កណ្ណេ ឱលម្ពេត្វា សូរតភាវំ ទស្សេន្តោ រាជានំ ឧបសង្កមតិ, រាជា តំ អភិរុហិតុកាមោ ហោតិ។ អថស្ស បរិជនា អធិប្បាយំ ញត្វា តំ ហត្ថិរតនំ សោវណ្ណទ្ធជំ សោវណ្ណាលង្ការំ ហេមជាលបដិច្ឆន្នំ កត្វា ឧបនេន្តិ។ រាជា តំ អនិសីទាបេត្វាវ សត្តរតនមយាយ និស្សេណិយា អភិរុយ្ហ អាកាសំ

គមននិន្នចិត្តោ ហោតិ។ តស្ស សហ ចិត្តុប្បាទេនេវ សោ ហត្ថិរាជា រាជឋានំ អភិមុខោ ហុត្វា អាកាសេន គន្ត្វា សកលរាជបរិសំ បត្ថរិត្វា គគនតលំ អភិលង្ឃតិ, តតោ ចក្កចារិកាយ វុត្តនយេនេវ សកលរាជបរិសា។ ឥតិ សបរិសោ រាជា អន្តោបាតរាសេយេវ សកលបថវឹ អនុសំយាយិត្វា រាជធានឹ បច្ចាគច្ឆតិ, ឯវំ មហិទ្ធិកំ ចក្កវត្តិនោ **ហត្ថិរតនំ** ហោតិ។ តេន វុត្តំ **ទិស្វាន រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស...បេ.... ឯវរូបំ ហត្ថិរតនំ បាតុភវតី**តិ។

អស្សរតនវណ្ណនា

ឯវំ បាតុភូតហត្ថិរតនស្ស បន ចក្កវត្តិនោ បរិសា បកតិមង្គលអស្សដ្ឋានំ សុចិសមតលំ ការេត្វា អលង្ករិត្វា ច បុរិមនយេនេវ រញ្ញោ តស្ស អាគមនចិន្តនត្ថំ ឧស្សាហំ ជនេន្តិ។ សោ បុរិមនយេនេវ កតទានសក្ការោ សមាទិន្នសីលោវ បាសាទតលេ និសិន្នោ បុញ្ញសម្បត្តឹ សមនុស្សរតិ, អថស្ស បុញ្ញានុភាវចោទិតោ សិន្ធវកុលតោ វិជ្ជុល្លតាវិនទ្ធសរទកាលសេតវលាហករាសិសស្សិរិកោ រត្តបាទោ រត្តតុណ្ឌោ ចន្ទប្បភាបុញ្ជសទិសសុទ្ធសិនិទ្ធឃនសង្ឃាតសរីរោ កាកគីវា វិយ ឥន្ទនីលមណិ វិយ ច កាឡវណ្ណេន សីសេន សមន្នាគតត្តា **កាឡសីសោ** សុដ្ឋុ កប្បេត្វា ឋបិតេហិ វិយ មុញ្ជសទិសេហិ សណ្ហវដ្ដឧជុគតិគតេហិ កេសេហិ សមន្នាគតត្តា **មុញ្ជកេសោ វេហាសង្គមោ** វលាហកោ នាម អស្សរាជា អាគន្ត្វា តស្មឹ ឋានេ បតិដ្ឋាតិ។ សេសំ សព្ពំ ហត្ថិរតនេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឯវរូបំ **អស្សរតនំ** សន្ធាយ ភគវា **បុន ចបរ**ន្តិអាទិមាហ។

មណិរតនវណ្ណនា

ឯវំ បាតុភូតអស្សរតនស្ស បន រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ចតុហត្ថាយាមំ សកដនាភិសមប្បមាណំ ឧភោសុ អន្តេសុ កណ្ណិកបរិយន្តតោ វិនិគ្គតសុបរិសុទ្ធមុត្តាកលាបេហិ ទ្វីហិ កញ្ចនបទុមេហិ អលង្កតំ ចតុរាសីតិមណិសហស្សបរិវារំ តារាគណបរិវុតស្ស បុណ្ណចន្ទស្ស សិរឹ បដិប្ផរមានំ វិយ វេបុល្លបព្ពតតោ **មណិរតនំ** អាគច្ឆតិ។ តស្សេវំ អាគតស្ស មុត្តាជាលកេ ឋបេត្វា វេឡុបរម្បរាយ សដ្ឋិហត្ថប្បមាណំ អាកាសំ អារោបិតស្ស រត្តិភាគេ សមន្តា យោជនប្បមាណំ ឱកាសំ អាភា ផរតិ, យាយ សព្ពោ សោ ឱកាសោ អរុណុគ្គមនវេលា វិយ សញ្ជាតាលោកោ ហោតិ។ តតោ កស្សកា កសិកម្មំ, វាណិជា អាបណុគ្ឃាដនំ , តេ តេ ច សិប្បិនោ តំ តំ កម្មន្តំ បយោជេន្តិ ទិវាតិ មញ្ញមានា។ តេន វុត្តំ **បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ...បេ.... មណិរតនំ បាតុភវតី**តិ។

ឥត្ថិរតនវណ្ណនា

ឯវំ បាតុភូតមណិរតនស្ស បន ចក្កវត្តិស្ស វិសយសុខវិសេសការណំ **ឥត្ថិរតនំ** បាតុភវតិ។ មទ្ទរាជកុលតោ វា ហិស្ស អគ្គមហេសឹ អានេន្តិ, ឧត្តរកុរុតោ វា បុញ្ញានុភាវេន សយំ អាគច្ឆតិ។ អវសេសា បនស្សា សម្បត្តិ “បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ, រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ឥត្ថិរតនំ បាតុភវតិ អភិរូបា ទស្សនីយា”តិអាទិនា នយេន បាឡិយំយេវ អាគតា។

តត្ថ សណ្ឋានបារិបូរិយា អធិកំ រូបំ អស្សាតិ **អភិរូបា**។ ទិស្សមានា ច ចក្ខូនិ បីណយតិ, តស្មា អញ្ញំ កិច្ចវិក្ខេបំ ហិត្វាបិ ទដ្ឋព្ពាតិ **ទស្សនីយា**។ ទិស្សមានា ច សោមនស្សវសេន ចិត្តំ បសាទេតីតិ **បាសាទិកា។ បរមាយា**តិ ឯវំ បសាទាវហត្តា ឧត្តមាយ។ **វណ្ណបោក្ខរតាយា**តិ វណ្ណសុន្ទរតាយ។ **សមន្នាគតា**តិ ឧបេតា។ **អភិរូបា** វា យស្មា នាតិទីឃា នាតិរស្សា **ទស្សនីយា** យស្មា នាតិកិសា នាតិថូលា, **បាសាទិកា** យស្មា នាតិកាឡិកា នច្ចោទាតា។ **បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយ សមន្នាគតា** យស្មា អតិក្កន្តា មានុសំ វណ្ណំ អប្បត្តា ទិព្ពវណ្ណំ។ មនុស្សានញ្ហិ វណ្ណាភា ពហិ ន និច្ឆរតិ, ទេវានំ អតិទូរំ និច្ឆរតិ, តស្សា បន ទ្វាទសហត្ថប្បមាណំ បទេសំ សរីរាភា ឱភាសេតិ។

នាតិទីឃាទីសុ ចស្សា បឋមយុគឡេន អារោហសម្បត្តិ, ទុតិយយុគឡេន បរិណាហសម្បត្តិ, តតិយយុគឡេន វណ្ណសម្បត្តិ វុត្តា។ ឆហិ វាបិ ឯតេហិ កាយវិបត្តិយា អភាវោ, អតិក្កន្តា មានុសំ វណ្ណន្តិ ឥមិនា កាយសម្បត្តិ វុត្តា។

តូលបិចុនោ វា កប្បាសបិចុនោ វាតិ សប្បិមណ្ឌេ បក្ខិបិត្វា ឋបិតស្ស សតវិហតស្ស តូលបិចុនោ វា សតវិហតស្ស កប្បាសបិចុនោ វា កាយសម្ផស្សោ ហោតិ។ **សីតេ**តិ រញ្ញោ សីតកាលេ។ **ឧណ្ហេ**តិ រញ្ញោ ឧណ្ហកាលេ។ **ចន្ទនគន្ធោ**តិ និច្ចកាលមេវ សុបិសិតស្ស អភិនវស្ស ចតុជ្ជាតិសមាយោជិតស្ស ហរិចន្ទនស្ស គន្ធោ កាយតោ វាយតិ។ **ឧប្បលគន្ធោ**តិ ហសិតកថិតកាលេសុ មុខតោ និក្ខន្តោ តង្ខណំ វិកសិតស្សេវ នីលុប្បលស្ស អតិសុរភិគន្ធោ វាយតិ។

ឯវំ រូបសម្ពស្សគន្ធសម្បត្តិយុត្តាយ បនស្សា សរីរសម្បត្តិយា អនុរូបំ អាចារំ ទស្សេតុំ **តំ ខោ បនា**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ រាជានំ ទិស្វា និសិន្នាសនតោ អគ្គិទឌ្ឍា វិយ បឋមមេវ ឧដ្ឋាតីតិ **បុព្ពុដ្ឋាយិនី**។ តស្មឹ និសិន្នេ តស្ស រញ្ញោ តាលវណ្ដេន ពីជនាទិកិច្ចំ កត្វា បច្ឆា និបតតិ និសីទតីតិ **បច្ឆានិបាតិនី**។ កឹ ករោមិ ទេវាតិ តស្ស កឹការំ បដិស្សាវេតីតិ **កឹការបដិស្សាវិនី**។ រញ្ញោ មនាបមេវ ចរតិ ករោតីតិ **មនាបចារិនី**។ យំ រញ្ញោ បិយំ, តទេវ វទតីតិ **បិយវាទិនី**។

ឥទានិ ស្វាស្សា អាចារោ ភាវសុទ្ធិយា ឯវ, ន សាឋេយ្យេនាតិ ទស្សេតុំ **តំ ខោ បនា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នោ អតិចរតី**តិ ន អតិក្កមិត្វា ចរតិ, អញ្ញំ បុរិសំ ចិត្តេនបិ ន បត្ថេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ យេ តស្សា អាទិម្ហិ "អភិរូបា"តិអាទយោ អន្តេ "បុព្ពុដ្ឋាយិនី"តិអាទយោ គុណា វុត្តា, តេ បកតិគុណា ឯវ "អតិក្កន្តា មានុសំ វណ្ណំ"ន្តិអាទយោ បន ចក្កវត្តិនោ បុញ្ញំ ឧបនិស្សាយ ចក្ករតនបាតុភាវតោ បដ្ឋាយ បុរិមកម្មានុភាវេន និព្ពត្តន្តីតិ វេទិតព្ពា។ អភិរូបតាទិកាបិ វា ចក្ករតនបាតុភាវតោ បដ្ឋាយ សព្ពាការបារិបូរា ជាតា។ តេនាហ **ឯវរូបំ ឥត្ថិរតនំ បាតុភវតី**តិ។

គហបតិរតនវណ្ណនា

ឯវំ បាតុភូតឥត្ថិរតនស្ស បន រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស ធនករណីយានំ កិច្ចានំ យថាសុខប្បវត្តនត្ថំ **គហបតិរតនំ** បាតុភវតិ។ សោ បកតិយាវ មហាភោគោ មហាភោគកុលេ ជាតោ រញ្ញោ ធនរាសិវឌ្ឍកោ សេដ្ឋិ គហបតិ ហោតិ, ចក្ករតនានុភាវសហិតំ បនស្ស កម្មវិបាកជំ ទិព្ពចក្ខុ បាតុភវតិ, យេន អន្តោបថវិយំ យោជនព្ភន្តរេ និធី បស្សតិ។ សោ តំ សម្បត្តឹ ទិស្វា តុដ្ឋហទយោ គន្ត្វា រាជានំ ធនេន បវារេត្វា សព្ពានិ ធនករណីយានិ សម្បាទេតិ។ តេន វុត្តំ **បុន ចបរំ, ភិក្ខវេ...បេ.... ឯវរូបំ គហបតិរតនំ បាតុភវតី**តិ។

បរិណាយករតនវណ្ណនា

ឯវំ បាតុភូតគហបតិរតនស្ស បន រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស សព្ពកិច្ចសំវិធានសមត្ថំ **បរិណាយករតនំ** បាតុភវតិ។ សោ រញ្ញោ ជេដ្ឋបុត្តោវ ហោតិ ។ បកតិយា ឯវ បណ្ឌិតោ ព្យត្តោ មេធាវី, រញ្ញោ បុញ្ញានុភាវំ និស្សាយ បនស្ស អត្តនោ កម្មានុភាវេន បរចិត្តញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ យេន ទ្វាទសយោជនាយ រាជបរិសាយ ចិត្តាចារំ ញត្វា រញ្ញោ អហិតេ ហិតេ ច វវត្ថបេតុំ សមត្ថោ ហោតិ។ សោបិ តំ អត្តនោ អានុភាវំ ទិស្វា តុដ្ឋហទយោ រាជានំ សព្ពកិច្ចានុសាសនេន បវារេតិ។ តេន វុត្តំ **បុន ចបរំ...បេ.... បរិណាយករតនំ បាតុភវតី**តិ។ តត្ថ **ឋបេតព្ពំ ឋបេតុ**ន្តិ តស្មឹ តស្មឹ ឋានន្តរេ ឋបេតព្ពំ ឋបេតុំ។

២៥៩. **សមវេបាកិនិយា**តិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

២៦០. **កដគ្គហេនា**តិ ជយគ្គាហេន។ **មហន្តំ ភោគក្ខន្ធ**ន្តិ ឯកប្បហារេនេវ ទ្វេ វា តីណិ វា សតសហស្សានិ។ **កេវលា បរិបូរា បណ្ឌិតភូមី**តិ បណ្ឌិតោ តីណិ សុចរិតានិ បូរេត្វា សគ្គេ និព្ពត្តតិ, តតោ មនុស្សលោកំ អាគច្ឆន្តោ កុលរូបភោគសម្បត្តិយំ និព្ពត្តតិ, តត្ថ ឋិតោ តីណិ ច សុចរិតានិ បូរេត្វា បុន សគ្គេ និព្ពត្តតីតិ អយំ សកលា បរិបុណ្ណា បណ្ឌិតភូមិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ពាលបណ្ឌិតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ទេវទូតសុត្តវណ្ណនា

២៦១. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ ទេវទូតសុត្តំ។ តត្ថ **ទ្វេ អគារា**តិអាទិ អស្សបុរសុត្តេ វិត្ថារិតមេវ។

២៦២. **និរយំ ឧបបន្នា**តិ ភគវា កត្ថចិ និរយតោ បដ្ឋាយ ទេសនំ ទេវលោកេន ឱសាបេតិ, កត្ថចិ ទេវលោកតោ បដ្ឋាយ និរយេន ឱសាបេតិ។ សចេ សគ្គសម្បត្តឹ វិត្ថារេត្វា កថេតុកាមោ ហោតិ, និរយទុក្ខំ ឯកទេសតោ កថេតិ, តិរច្ឆានយោនិទុក្ខំ បេត្តិវិសយទុក្ខំ មនុស្សលោកសម្បត្តឹ ឯកទេសតោ កថេតិ, សគ្គសម្បត្តិមេវ វិត្ថារេតិ។ សចេ និរយទុក្ខំ វិត្ថារេត្វា កថេតុកាមោ ហោតិ, ទេវលោកមនុស្សលោកេសុ សម្បត្តឹ តិរច្ឆានយោនិបេត្តិវិសយេសុ ច ទុក្ខំ ឯកទេសតោ កថេតិ, និរយទុក្ខមេវ វិត្ថារេតិ។ សោ ឥមស្មឹ សុត្តេ និរយទុក្ខំ វិត្ថារេតុកាមោ, តស្មា ទេវលោកតោ បដ្ឋាយ ទេសនំ និរយេន ឱសាបេតិ។ ទេវលោកមនុស្សលោកសម្បត្តិយោ

តិរច្ឆានយោនិបេត្តិវិសយទុក្ខានិ ច ឯកទេសតោ កថេត្វា និរយទុក្ខមេវ វិត្ថារេន កថេតុំ **តមេនំ, ភិក្ខវេ, និរយបាលា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ ឯកច្ចេ ថេរា "**និរយបាលា** នាម នត្ថិ, យន្តរូបំ វិយ កម្មមេវ ការណំ ការេតី"តិ វទន្តិ។ តេសំ តំ "អត្ថិ និរយេ និរយបាលាតិ, អាមន្តា, អត្ថិ ច ការណិកា"តិអាទិនា នយេន អភិធម្មេ (កថា. ៨៦៦) បដិសេធិតមេវ។ យថា ហិ មនុស្សលោកេ កម្មការណការកា អត្ថិ, ឯវមេវ និរយេ និរយបាលា អត្ថីតិ។ **យមស្ស រញ្ញោ**តិ យមរាជា នាម វេមានិកបេតរាជា, ឯកស្មិំ កាលេ ទិព្ពវិមានេ ទិព្ពកប្បរុក្ខទិព្ពឧយ្យានទិព្ពនាដកាទិសម្បត្តិំ អនុភវតិ, ឯកស្មិំ កាលេ កម្មវិបាកំ, ធម្មិកោ រាជា។ ន ចេស ឯកោវ ហោតិ, ចតូសុ បន ទ្វារេសុ ចត្តារោ ជនា ហោន្តិ។ **នាទ្ទស**ន្តិ អត្តនោ សន្តិកេ បេសិតស្ស កស្សចិ ទេវទូតស្ស អភាវំ សន្ធាយ ឯវំ វទតិ។ អថ នំ យមោ "នាយំ ភាសិតស្ស អត្ថំ សល្លក្ខេតី"តិ ញត្វា សល្លក្ខាបេតុកាមោ **អម្ភោ**តិអាទិមាហ។

ជាតិធម្មោតិ ជាតិសភាវោ, អបរិមុត្តោ ជាតិយា, ជាតិ នាម មយ្ហំ អព្ភន្តរេយេវ អត្ថីតិ។ បរតោ **ជរាធម្មោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

២៦៣. បឋមំ ទេវទូតំ សមនុយុញ្ជិត្វាតិ ឯត្ថ ទហរកុមារោ អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម "បស្សថ, ភោ, មយ្ហម្បិ តុម្ហាកំ វិយ ហត្ថបាទា អត្ថិ, សកេ បនម្ហិ មុត្តករីសេ បលិបន្នោ, អត្តនោ ធម្មតាយ ឧដ្ឋហិត្វា ន្ហាយិតុំ ន សក្កោមិ, អហំ កិលិដ្ឋគត្តោម្ហិ, ន្ហាបេថ មន្តិ វត្តុម្បិ ន សក្កោមិ, ជាតិតោម្ហិ អបរិមុត្តតាយ ឯទិសោ ជាតោ។ ន ខោ បនាហមេវ, តុម្ហេបិ ជាតិតោ អបរិមុត្តាវ។ យថេវ ហិ មយ្ហំ, ឯវំ តុម្ហាកម្បិ ជាតិ អាគមិស្សតិ, ឥតិ តស្សា បុរេ អាគមនាវ កល្យាណំ ករោថា"តិ។ តេនេស ទេវទូតោ នាម ជាតោ, វចនត្ថោ បន មឃទេវសុត្តេ វុត្តោវ។

ទុតិយំ ទេវទូតន្តិ ឯត្ថាបិ ជរាជិណ្ណសត្តោ អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម – "បស្សថ, ភោ, អហម្បិ តុម្ហេ វិយ តរុណោ អហោសិំ ឩរុពលពាហុពលជវនសម្បន្នោ, តស្ស មេ តា ពលជវនសម្បត្តិយោ អន្តរហិតា, វិជ្ជមានាបិ មេ ហត្ថបាទា ហត្ថបាទកិច្ចំ ន ករោន្តិ, ជរាយម្ហិ អបរិមុត្តតាយ ឯទិសោ ជាតោ។ ន ខោ បនាហមេវ, តុម្ហេបិ ជរាយ អបរិមុត្តាវ។ យថេវ ហិ មយ្ហំ, ឯវំ តុម្ហាកម្បិ ជរា អាគមិស្សតិ, ឥតិ តស្សា បុរេ អាគមនាវ កល្យាណំ ករោថា"តិ។ តេនេស ទេវទូតោ នាម ជាតោ។

តតិយំ ទេវទូតន្តិ ឯត្ថាបិ គិលានសត្តោ អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម – "បស្សថ, ភោ, អហម្បិ តុម្ហេ វិយ និរោគោ អហោសិំ, សោម្ហិ ឯតរហិ ព្យាធិនា អភិហតោ សកេ មុត្តករីសេ បលិបន្នោ, ឧដ្ឋាតុម្បិ ន សក្កោមិ, វិជ្ជមានាបិ មេ ហត្ថបាទា ហត្ថបាទកិច្ចំ ន ករោន្តិ, ព្យាធិតោម្ហិ អបរិមុត្តតាយ ឯទិសោ ជាតោ។ ន ខោ បនាហមេវ, តុម្ហេបិ ព្យាធិតោ អបរិមុត្តាវ។ យថេវ ហិ មយ្ហំ, ឯវំ តុម្ហាកំ ព្យាធិ អាគមិស្សតិ, ឥតិ តស្ស បុរេ អាគមនាវ កល្យាណំ ករោថា"តិ។ តេនេស ទេវទូតោ នាម ជាតោ។

២៦៥. ចតុត្ថំ ទេវទូតន្តិ ឯត្ថ បន កម្មការណា វា ទេវទូតាតិ កាតព្ពា កម្មការណិកា វា។ តត្ថ បន កម្មការណបក្ខេ ពាត្តឹស តាវ កម្មការណា អត្ថតោ ឯវំ វទន្តិ នាម – "មយំ និព្ពត្តមានា ន រុក្ខេ វា បាសាណេ វា និព្ពត្តាម, តុម្ហាទិសានំ សរីរេ និព្ពត្តាម, ឥតិ អម្ហាកំ បុរេ និព្ពត្តិតោវ កល្យាណំ ករោថា"តិ។ តេនេតេ ទេវទូតា នាម ជាតា។ កម្មការណិកាបិ អត្ថតោ ឯវំ វទន្តិ នាម – "មយំ ទ្វត្តឹស កម្មការណា ករោន្តា ន រុក្ខាទីសុ ករោម, តុម្ហាទិសេសុ សត្តេសុយេវ ករោម, ឥតិ អម្ហាកំ តុម្ហេសុ បុរេ កម្មការណាករណតោវ កល្យាណំ ករោថា"តិ។ តេនេតេបិ ទេវទូតា នាម ជាតា។

២៦៦. បញ្ចមំ ទេវទូតន្តិ ឯត្ថ មតកសត្តោ អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម – "បស្សថ ភោ មំ អាមកសុសានេ ឆឌ្ឌិតំ ឧទ្ធុមាតកាទិភាវំ បត្តំ, មរណតោម្ហិ អបរិមុត្តតាយ ឯទិសោ ជាតោ។ ន ខោ បនាហមេវ, តុម្ហេបិ មរណតោ អបរិមុត្តាវ។ យថេវ ហិ មយ្ហំ, ឯវំ តុម្ហាកម្បិ មរណំ អាគមិស្សតិ, ឥតិ តស្ស បុរេ អាគមនាវ កល្យាណំ ករោថា"តិ។ តេនេស ទេវទូតោ នាម ជាតោ។

ឥមំ បន ទេវទូតានុយោគំ កោ លភតិ, កោ ន លភតីតិ? យេន តាវ ពហុំ បាបំ កតំ, សោ គន្ត្វា និរយេ និព្ពត្តតិយេវ។ យេន បន បរិត្តំ បាបកម្មំ កតំ, សោ លភតិ។ យថា ហិ សភណ្ឌំ ចោរំ គហេត្វា កត្តព្ពមេវ ករោន្តិ, ន វិនិច្ឆិនន្តិ។ អនុវិជ្ជិត្វា គហិតំ បន វិនិច្ឆយដ្ឋានំ នយន្តិ, សោ វិនិច្ឆយំ លភតិ។ ឯវំសម្បទមេតំ។ បរិត្តបាបកម្មា ហិ អត្តនោ ធម្មតាយបិ សរន្តិ, សារិយមានាបិ សរន្តិ។

តត្ថ ទីឃជយន្តទមិឡោ នាម អត្តនោ ធម្មតាយ សរិ។ សោ កិរ ទមិឡោ សុមនគិរិវិហារេ អាកាសចេតិយំ រត្តបដេន បូជេសិ។ អថ និរយេ ឧស្សទសាមន្តេ និព្ពត្តោ អគ្គិជាលសទ្ទំ សុត្វាវ អត្តនោ បូជិតបដំ អនុស្សរិ, សោ គន្ត្វា សគ្គេ និព្ពត្តោ។ អបរោបិ បុត្តស្ស ទហរភិក្ខុនោ ខលិសាដកំ ទេន្តោ បាទមូលេ ឋបេសិ, មរណកាលម្ហិ បដបដាតិ សទ្ទេ និមិត្តំ គណ្ហិ, សោបិ ឧស្សទសាមន្តេ និព្ពត្តោ ជាលសទ្ទេន តំ សាដកំ អនុស្សរិត្វា សគ្គេ និព្ពត្តោ។ ឯវំ តាវ អត្តនោ ធម្មតាយ កុសលំ កម្មំ សរិត្វា សគ្គេ និព្ពត្តតីតិ។

អត្តនោ ធម្មតាយ អសរន្តេ បន បញ្ច ទេវទូតេ បុច្ឆតិ។ តត្ថ កោចិ បឋមេន ទេវទូតេន សរតិ, កោចិ ទុតិយាទីហិ។ យោ បន បញ្ចហិបិ ន សរតិ, តំ យមោ រាជា សយំ សារេតិ។ ឯកោ កិរ អមច្ចោ សុមនបុប្ផកុម្ភេន មហាចេតិយំ បូជេត្វា យមស្ស បត្តឹ អទាសិ, តំ អកុសលកម្មេន និរយេ និព្ពត្តំ យមស្ស សន្តិកំ នយឹសុ។ តស្មឹ បញ្ចហិបិ ទេវទូតេហិ កុសលេ អសរន្តេ យមោ សយំ ឱលោកេន្តោ ទិស្វា – “ននុ ត្វំ មហាចេតិយំ សុមនបុប្ផកុម្ភេន បូជេត្វា មយ្ហំ បត្តឹ អទាសី”តិ សារេសិ, សោ តស្មឹ កាលេ សរិត្វា ទេវលោកំ គតោ។ យមោ បន សយំ ឱលោកេត្វាបិ អបស្សន្តោ – “មហាទុក្ខំ នាម អនុភវិស្សតិ អយំ សត្តោ”តិ តុណ្ហី ហោតិ។

២៦៧. មហានិរយេតិ អវីចិមហានិរយម្ហិ។ កីវ បនស្ស បមាណំ? អព្ភន្តរំ អាយាមេន ច វិត្ថារេន ច យោជនសតំ ហោតិ។ លោហបឋវី លោហឆទនំ ឯកេកា ច ភិត្តិ នវនវយោជនិកា ហោតិ។ បុរត្ថិមាយ ភិត្តិយា អច្ចិ ឧដ្ឋិតា បច្ឆិមំ ភិត្តឹ គហេត្វា តំ វិនិវិជ្ឈិត្វា បរតោ យោជនសតំ គច្ឆតិ។ សេសទិសាសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ជាលបរិយន្តវសេន អាយាមវិត្ថារតោ អដ្ឋារសយោជនាធិកានិ តីណិ យោជនសតានិ, បរិក្ខេបតោ បន នវយោជនសតានិ ចតុបណ្ណាសយោជនានិ, សមន្តា បន ឧស្សទេហិ សទ្ធឹ ទសយោជនសហស្សំ ហោតិ។

២៦៨. ឧព្ភតំ តាទិសមេវ ហោតីតិ ឯត្ថ អក្កន្តបទំ យាវ អដ្ឋិតោ ទឌ្ឍំ ឧទ្ធរិតុមេវ ន សក្កា។ អយំ បនេត្ថ អត្ថោ – ហេដ្ឋតោ បដ្ឋាយ ឌយ្ហតិ, ឧបរិតោ បដ្ឋាយ ឈាយតិ, ឥតិ អក្កមនកាលេ ឌយ្ហមានំ បញ្ញាយតិ, ឧទ្ធរណកាលេ តាទិសមេវ, តស្មា ឯវំ វុត្តំ។ **ពហុសម្បត្តោ**តិ ពហូនិ វស្សសតវស្សសហស្សានិ សម្បត្តោ។

កស្មា បនេស នរកោ អវីចីតិ សង្ខំ គតោតិ។ វីចិ នាម អន្តរំ វុច្ចតិ, តត្ថ ច អគ្គិជាលានំ វា សត្តានំ វា ទុក្ខស្ស វា អន្តរំ នត្ថិ។ តស្មា សោ អវីចីតិ សង្ខំ គតោតិ។ តស្ស ហិ បុរត្ថិមភិត្តិតោ ជាលា ឧដ្ឋិតា សំសិព្ពមានា យោជនសតំ គន្ត្វា បច្ឆិមភិត្តឹ វិនិវិជ្ឈិត្វា បរតោ យោជនសតំ គច្ឆតិ។ សេសទិសាសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥមេសំ ឆន្នំ ជាលានំ មជ្ឈេ និព្ពត្តោ ទេវទត្តោ, តស្ស យោជនសតប្បមាណោ អត្តភាវោ, ទ្វេ បាទា យាវ គោប្ផកា លោហបឋវិំ បវិដ្ឋា, ទ្វេ ហត្ថា យាវ មណិពន្ធា លោហភិត្តិយោ បវិដ្ឋា, សីសំ យាវ ភមុកដ្ឋិតោ លោហឆទនេ បវិដ្ឋំ, អធោភាគេន ឯកំ លោហសូលំ បវិសិត្វា កាយំ វិនិវិជ្ឈន្តំ ឆទនេ បវិដ្ឋំ, បាចីនភិត្តិតោ និក្ខន្តសូលំ ហទយំ វិនិវិជ្ឈិត្វា បច្ឆិមភិត្តឹ បវិដ្ឋំ , ឧត្តរភិត្តិតោ និក្ខន្តសូលំ ផាសុកា វិនិវិជ្ឈិត្វា ទក្ខិណភិត្តឹ បវិដ្ឋំ។ និច្ចលេ តថាគតម្ហិ អបរទ្ធត្តា និច្ចលោវ ហុត្វា បច្ចតីតិ កម្មសរិក្ខតាយ ឯទិសោ ជាតោ។ ឯវំ ជាលានំ និរន្តរតាយ អវីចិ នាម។

អព្ភន្តរេ បនស្ស យោជនសតិកេ ឋានេ នាឡិយំ កោដ្ដេត្វា បូរិតបិដ្ឋំ វិយ សត្តា និរន្តរា, “ឥមស្មឹ ឋានេ សត្តោ អត្ថិ, ឥមស្មឹ នត្ថី”តិ ន វត្តព្ពំ, គច្ឆន្តានំ ឋិតានំ និសិន្នានំ និបន្នានំ អន្តោ នត្ថិ, គច្ឆន្តេ វា ឋិតេ វា និសិន្នេ វា និបន្នេ វា អញ្ញមញ្ញំ ន ពាធន្តិ។ ឯវំ សត្តានំ និរន្តរតាយ អវីចិ។

កាយទ្វារេ បន ឆ ឧបេក្ខាសហគតានិ ចិត្តានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯកំ ទុក្ខសហគតំ។ ឯវំ សន្តេបិ យថា ជិវ្ហគ្គេ ឆ មធុពិន្ទូនិ ឋបេត្វា ឯកស្មឹ តម្ពលោហពិន្ទុម្ហិ ឋបិតេ អនុទហនពលវតាយ តទេវ បញ្ញាយតិ, ឥតរានិ អព្ពោហារិកានិ ហោន្តិ, ឯវំ អនុទហនពលវតាយ ទុក្ខមេវេត្ថ និរន្តរំ, ឥតរានិ អព្ពោហារិកានីតិ។ ឯវំ ទុក្ខស្ស និរន្តរតាយ អវីចិ។

២៦៩. មហន្តោតិ យោជនសតិកោ។ **សោ តត្ថ បតតី**តិ ឯកោ បាទោ មហានិរយេ ហោតិ, ឯកោ គូថនិរយេ និបតតិ។ **សូចិមុខា**តិ សូចិសទិសមុខា, តេ ហត្ថិគីវប្បមាណា ឯកទោណិកនាវប្បមាណា វា ហោន្តិ។

កុក្កុលនិរយោតិ យោជនសតប្បមាណោវ អន្តោ កូដាគារមត្តវិតច្ចិតអង្គារបុណ្ណោ អាទិត្តឆារិកនិរយោ, យត្ថ បតិតបតិតា កុទ្រូសករាសិម្ហិ ខិត្តផាលវាសិសិលាទីនិ វិយ ហេដ្ឋិមតលមេវ គណ្ហន្តិ។

អារោបេន្តីតិ អយទណ្ឌេហិ បោថេន្តា អារោបេន្តិ។ តេសំ អារោហនកាលេ តេ កណ្ដកា អធោមុខា ហោន្តិ, ឱរោហនកាលេ ឧទ្ធំមុខា។

វាតេរិតានីតិ កម្មមយេន វាតេន ចលិតានិ។ **ហត្ថម្បិ ឆិន្ទន្តី**តិ ផលកេ មំសំ វិយ កោដ្ដយមានានិ ឆិន្ទន្តិ។ សចេ ឧដ្ឋាយ បលាយតិ, អយោបាការោ សមុដ្ឋហិត្វា បរិក្ខិបតិ, ហេដ្ឋា ខុរធារា សមុដ្ឋាតិ។

ខារោទកា នទីតិ វេតរណី នាម តម្ពលោហនទី។ តត្ថ អយោមយានិ ខរវាលិក-បោក្ខរបត្តានិ, ហេដ្ឋា ខុរធារា ឧភោសុ តីរេសុ វេត្តលតា ច កុសតិណានិ ច។ **សោ តត្ថ ទុក្ខា តិព្ពា ខរា**តិ សោ តត្ថ ឧទ្ធញ្ច អធោ ច វុយ្ហមានោ បោក្ខរបត្តេសុ ឆិជ្ជតិ។ សិង្ឃាដកសណ្ឋានាយ ខរវាលិកាយ កណ្ដកេហិ វិជ្ឈីយតិ, ខុរធារាហិ ផាលិយតិ, ឧភោសុ តីរេសុ កុសតិណេហិ វិលេខតិ, វេត្តលតាហិ អាកឌ្ឍីយតិ, តិក្ខសត្តីហិ ផាលិយតិ។

២៧០. តត្តេន អយោសង្កុនាតិ តេន ជិគច្ឆិតោម្ហីតិ វុត្តេ មហន្តំ លោហបច្ឆិំ លោហគុឡានំ បូរេត្វា តំ ឧបគច្ឆន្តិ, សោ លោហគុឡភាវំ ញត្វា ទន្តេ សម្ផុសេតិ, អថស្ស តេ តត្តេន អយោសង្កុនា មុខំ វិវរន្តិ, តម្ពលោហធារេហិ មហន្តេន លោហកដាហេន តម្ពលោហំ ឧបនេត្វា ឯវមេវំ ករោន្តិ។ បុន **មហានិរយេ**តិ ឯវំ បញ្ចវិធពន្ធនតោ បដ្ឋាយ យាវ តម្ពលោហបានា តម្ពលោហបានតោ បដ្ឋាយ បុន បញ្ចវិធពន្ធនាទីនិ ការេត្វា មហានិរយេ បក្ខិបន្តិ។ តត្ថ កោចិ បញ្ចវិធពន្ធនេនេវ មុច្ចតិ, កោចិ ទុតិយេន, កោចិ តតិយេន, កោចិ តម្ពលោហបានេន មុច្ចតិ, កម្មេ បន អបរិក្ខីណេ បុន មហានិរយេ បក្ខិបន្តិ។

ឥទំ បន សុត្តំ គណ្ហន្តោ ឯកោ ទហរភិក្ខុ, – "ភន្តេ, ឯត្តកំ ទុក្ខមនុភវិតសត្តំ បុនបិ មហានិរយេ បក្ខិបន្តី"តិ អាហ។ អាម, អាវុសោ, កម្មេ អបរិក្ខីណេ បុនប្បុនំ ឯវំ ករោន្តីតិ។ តិដ្ឋតុ, ភន្តេ, ឧទ្ទេសោ, កម្មដ្ឋានមេវ កថេថាតិ កម្មដ្ឋានំ កថាបេត្វា សោតាបន្នោ ហុត្វា អាគម្ម ឧទ្ទេសំ អគ្គហេសិ។ អញ្ញេសម្បិ ឥមស្មិំ បទេសេ ឧទ្ទេសំ ឋបេត្វា អរហត្តំ បត្តានំ គណនា នត្ថិ។ សព្ពពុទ្ធានញ្ចេតំ សុត្តំ អវិជហិតមេវ ហោតិ។

២៧១. ហីនកាយូបគាតិ ហីនកាយំ ឧបគតា ហុត្វា។ **ឧបាទានេ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិគហណេ។ **ជាតិមរណសម្ភវេ**តិ ជាតិយា ច មរណស្ស ច ការណភូតេ។ **អនុបាទា**តិ ចតូហិ ឧបាទានេហិ អនុបាទិយិត្វា។ **ជាតិមរណសង្ខយេ**តិ ជាតិមរណសង្ខយសង្ខាតេ និព្ពានេ វិមុច្ចន្តិ។

ទិដ្ឋធម្មាភិនិព្ពុតាតិ ទិដ្ឋធម្មេ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ សព្ពកិលេសនិព្ពានេន និព្ពុតា។ **សព្ពទុក្ខំ ឧបច្ចគុ**ន្តិ សព្ពទុក្ខាតិក្កន្តា នាម ហោន្តិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ទេវទូតសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

តតិយវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. វិភង្គវគ្គោ

១. ភទ្ទេករត្តសុត្តវណ្ណនា

២៧២. ឯវំ មេ សុតន្តិ ភទ្ទេករត្តសុត្តំ។ តត្ថ **ភទ្ទេករត្តស្សា**តិ វិបស្សនានុយោគសមន្នាគតត្តា ភទ្ទកស្ស ឯករត្តស្ស។ **ឧទ្ទេស**ន្តិ មាតិកំ។ **វិភង្គ**ន្តិ វិត្ថារភាជនីយំ។

អតីតន្តិ អតីតេ បញ្ចក្ខន្ធេ។ **នាន្វាគមេយ្យា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ នានុគច្ឆេយ្យ។ **នប្បដិកង្ខេ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ ន បត្ថេយ្យ។ **យទតីត**ន្តិ ឥទមេត្ថ ការណវចនំ។ យស្មា យំ អតីតំ, តំ បហីនំ និរុទ្ធំ អត្ថង្គតំ, តស្មា តំ បុន នានុគច្ឆេយ្យ។ យស្មា ច យំ អនាគតំ, តំ អប្បត្តំ អជាតំ អនិព្ពត្តំ, តស្មា តម្បិ ន បត្ថេយ្យ។

តត្ថ តត្ថាតិ បច្ចុប្បន្នម្បិ ធម្មំ យត្ថ យត្ថេវ ឧប្បន្នោ, តត្ថ តត្ថេវ ច នំ អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ សត្តហិ អនុបស្សនាហិ យោ វិបស្សតិ អរញ្ញាទីសុ វា តត្ថ តត្ថេវ វិបស្សតិ។ **អសំហីរំ អសំកុប្ប**ន្តិ ឥទំ វិបស្សនាបដិវិបស្សនាទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ វិបស្សនា ហិ រាគាទីហិ ន សំហីរតិ ន សំកុប្បតីតិ អសំហីរំ អសំកុប្បំ, តំ អនុព្រូហយេ វឌ្ឍេយ្យ, បដិវិបស្សេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា និព្ពានំ រាគាទីហិ ន សំហីរតិ ន សំកុប្បតីតិ អសំហីរំ អសំកុប្បំ។ តំ **វិទ្វា** បណ្ឌិតោ ភិក្ខុ អនុព្រូហយេ, បុនប្បុនំ តទារម្មណំ តំ តំ ផលសមាបត្តិំ អប្បេន្តោ វឌ្ឍេយ្យាតិ អត្ថោ។

តស្ស បន អនុព្រូហន្តស្ស អត្ថាយ – **អជ្ជេវ កិច្ចមាតប្ប**ន្តិ កិលេសានំ អាតាបនបរិតាបនេន អាតប្បន្តិ លទ្ធនាមំ វីរិយំ អជ្ជេវ កាតព្ពំ។ **កោ ជញ្ញា មរណំ សុវេ**តិ ស្វេ ជីវិតំ វា មរណំ វា កោ ជានាតិ។ អជ្ជេវ ទានំ វា ទស្សាមិ, សីលំ វា រក្ខិស្សាមិ, អញ្ញតរំ វា បន កុសលំ ករិស្សាមីតិ ហិ “អជ្ជ តាវ បបញ្ចោ អត្ថិ, ស្វេ វា បុនទិវសេ វា ករិស្សាមី”តិ ចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា អជ្ជេវ ករិស្សាមីតិ ឯវំ វីរិយំ កាតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **មហាសេនេនា**តិ អគ្គិវិសសត្ថាទីនិ អនេកានិ មរណការណានិ តស្ស សេនា, តាយ មហតិយា សេនាយ វសេន មហាសេនេន ឯវរូបេន មច្ចុនា សទ្ធឹ “កតិបាហំ តាវ អាគមេហិ យាវាហំ ពុទ្ធបូជាទី អត្តនោ អវស្សយកម្មំ ករោមី”តិ ។ ឯវំ មិត្តសន្ថវាការសង្ខាតោ វា, “ឥទំ សតំ វា សហស្សំ វា គហេត្វា កតិបាហំ អាគមេហី”តិ ឯវំ លញ្ជានុប្បទានសង្ខាតោ វា, “ឥមិនាហំ ពលរាសិនា បដិពាហិស្សាមី”តិ ឯវំ ពលរាសិសង្ខាតោ វា សង្គរោ នត្ថិ។ **សង្គរោ**តិ ហិ មិត្តសន្ថវាការលញ្ជានុប្បទានពលរាសីនំ នាមំ, តស្មា អយមត្ថោ វុត្តោ។

អតន្ទិតន្តិ អនលសំ ឧដ្ឋាហកំ។ ឯវំ បដិបន្នត្តា ភទ្ទោ ឯករត្តោ អស្សាតិ **ភទ្ទេករត្តោ**។ ឥតិ តំ ឯវំ បដិបន្នបុគ្គលំ “ភទ្ទេករត្តោ អយ”ន្តិ។ រាគាទីនំ សន្តតាយ **សន្តោ ពុទ្ធមុនិ** អាចិក្ខតិ។

២៧៣. ឯវំរូបោតិអាទីសុ កាឡោបិ សមានោ ឥន្ទនីលមណិវណ្ណោ អហោសិន្តិ ឯវំ មនុញ្ញរូបវសេនេវ ឯវំរូបោ អហោសឹ។ កុសលសុខសោមនស្សវេទនាវសេនេវ ឯវំវេទនោ។ តំសម្បយុត្តានំយេវ សញ្ញាទីនំ វសេន ឯវំសញ្ញោ ឯវំសង្ខារោ ឯវំវិញ្ញាណោ អហោសឹ អតីតមទ្ធានន្តិ។

តត្ថ នន្ទឹ សមន្វានេតីតិ តេសុ រូបាទីសុ តណ្ហំ សមន្វានេតិ អនុបវត្តេតិ។ ហីនរូបាទិវសេន បន ឯវំរូបោ អហោសឹ...បេ.... ឯវំវិញ្ញាណោ អហោសិន្តិ ន មញ្ញតិ។

នន្ទឹ ន សមន្វានេតីតិ តណ្ហំ វា តណ្ហាសម្បយុត្តទិដ្ឋឹ វា នានុបវត្តយតិ។

២៧៤. ឯវំរូបោ សិយន្តិអាទីសុបិ តំមនុញ្ញរូបាទិវសេនេវ តណ្ហាទិដ្ឋិបវត្តសង្ខាតា នន្ទិសមន្វានយនាវេទិតព្ពា។

២៧៥. កថញ្ច , ភិក្ខវេ, បច្ចុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ សំហីរតីតិ ឥទំ “បច្ចុប្បន្នញ្ច យោ ធម្មំ, តត្ថ តត្ថ វិបស្សតិ។ អសំហីរំ អសំកុប្ប”ន្តិ ឧទ្ទេសស្ស និទ្ទេសត្ថំ វុត្តំ។ កាមញ្ចេត្ថ “កថញ្ច, ភិក្ខវេ, បច្ចុប្បន្នំ ធម្មំ ន វិបស្សតី”តិអាទិ វត្តព្ពំ សិយា, យស្មា បន អសំហីរាតិ ច អសំកុប្បាតិ ច វិបស្សនា វុត្តា, តស្មា តស្សា ឯវ អភាវញ្ច ភាវញ្ច ទស្សេតុំ សំហីរតីតិ មាតិកំ ឧទ្ធរិត្វា វិត្ថារោ វុត្តោ។ តត្ថ **សំហីរតី**តិ វិបស្សនាយ អភាវតោ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អាកឌ្ឍិយតិ។ **ន សំហីរតី**តិ វិបស្សនាយ ភាវេន តណ្ហាទិដ្ឋីហិ នាកឌ្ឍិយតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

ភទ្ទេករត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. អានន្ទភទ្ទេករត្តសុត្តវណ្ណនា

២៧៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ អានន្ទភទ្ទេករត្តសុត្តំ។ តត្ថ **បដិសល្លានា វុដ្ឋិតោ**តិ ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតោ។ **កោ នុ ខោ, ភិក្ខវេ**តិ ជានន្តោវ កថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ បុច្ឆិ។

២៧៨. សាធុ សាធូតិ ថេរស្ស សាធុការមទាសិ។ **សាធុ ខោ ត្វន្តិ** បរិមណ្ឌលេហិ បទព្យញ្ជនេហិ បរិសុទ្ធេហិ កថិតត្តា ទេសនំ បសំសន្តោ អាហ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អានន្ទភទ្ទេករត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. មហាកច្ចានភទ្ទេករត្តសុត្តវណ្ណនា

២៧៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាកច្ចានភទ្ទេករត្តសុត្តំ។ តត្ថ **តបោទារាមេ**តិ តត្តោទកស្ស រហទស្ស វសេន ឯវំ លទ្ធនាមេ អារាមេ។ វេភារបព្ពតស្ស កិរ ហេដ្ឋា ភូមដ្ឋកនាគានំ បញ្ចយោជនសតិកំ នាគភវនំ ទេវលោកសទិសំ មណិមយេន តលេន អារាមឧយ្យានេហិ ច សមន្នាគតំ, តត្ថ នាគានំ កីឡនដ្ឋានេ មហាឧទករហទោ, តតោ តបោទា នាម នទី សន្ទតិ កុថិតា ឧណ្ហោទកា។ កស្មា បនេសា ឯទិសា ជាតា? រាជគហំ កិរ បរិវារេត្វា មហាបេតលោកោ, តត្ថ ទ្វិន្នំ មហាលោហកុម្ភិនិរយានំ អន្តរេន អយំ តបោទា អាគច្ឆតិ, តស្មា សា កុថិតា សន្ទតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ – “យតាយំ, ភិក្ខវេ, តបោទា សន្ទតិ, សោ ទហោ អច្ឆោទកោ សីតោទកោ សាតោទកោ សេតោទកោ សុប្បតិត្ថោ រមណីយោ បហូតមច្ឆកច្ឆបោ, ចក្កមត្តានិ ច បទុមានិ បុប្ផន្តិ ។ អបិចាយំ, ភិក្ខវេ, តបោទា ទ្វិន្នំ មហានិរយានំ អន្តរិកាយ អាគច្ឆតិ, តេនាយំ តបោទា កុថិតា សន្ទតី”តិ (បារា. ២៣១)។ ឥមស្ស បន អារាមស្ស អភិសម្មុខដ្ឋានេ តតោ មហាឧទករហទោ ជាតោ, តស្ស នាមវសេនាយំ វិហារោ **តបោទារាមោ**តិ វុច្ចតិ។

២៨០. សមិទ្ធីតិ តស្ស កិរ ថេរស្ស អត្តភាវោ សមិទ្ធោ អភិរូបោ បាសាទិកោ, តស្មា សមិទ្ធិត្វេវ សង្ខំ គតោ។ **អាទិព្រហ្មចរិយកោ**តិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិ បុព្ពភាគប្បដិបត្តិភូតោ។ **ឥទំ វត្វាន សុគតោ ឧដ្ឋាយាសនា**តិ មធុបិណ្ឌិកសុត្តេ (ម. និ. ១.១៩៩ អាទយោ) វុត្តនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។

២៨២. ឥតិ មេ ចក្ខុន្តិ ឥមស្មិំ កិរ សុត្តេ ភគវា ទ្វាទសាយតនវសេនេវ មាតិកំ ឋបេសិ។ ថេរោបិ “ភគវតា ហេដ្ឋា ទ្វីសុ, ឧបរិ ចតុត្ថេ ចាតិ ឥមេសុ តីសុ សុត្តេសុ បញ្ចក្ខន្ធវសេន មាតិកា ច វិភង្គោ ច កតោ, ឥធ បន ទ្វាទសាយតនវសេនេវ វិភជនត្ថំ មាតិកា ឋបិតា”តិ នយំ បដិលភិត្វា ឯវមាហ។ ឥមំ បន នយំ លភន្តេន ថេរេន ភារិយំ កតំ, អបទេ បទំ ទស្សិតំ, អាកាសេ បទំ កតំ, តេន នំ ភគវា ឥមមេវ សុត្តំ សន្ធាយ – “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ សំខិត្តេន ភាសិតស្ស វិត្ថារេន អត្ថំ វិភជន្តានំ យទិទំ មហាកច្ចានោ”តិ (អ. និ. ១.១៩៧) ឯតទគ្គេ ឋបេសិ។ ឯត្ថ បន **ចក្ខូ**តិ ចក្ខុបសាទោ។ **រូបា**តិ ចតុសមុដ្ឋានិករូបា។ ឥមិនា នយេន សេសាយតនានិបិ វេទិតព្ពានិ។ **វិញ្ញាណ**ន្តិ និកន្តិវិញ្ញាណំ។ **តទភិនន្ទតី**តិ តំ ចក្ខុញ្ចេវ រូបញ្ច តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន អភិនន្ទតិ។ **អន្វាគមេតី**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អនុគច្ឆតិ។

ឥតិ មេ មនោ អហោសិ អតីតមទ្ធានំ ឥតិ ធម្មាតិ ឯត្ថ បន **មនោ**តិ ភវង្គចិត្តំ។ **ធម្មា**តិ តេភូមកធម្មារម្មណំ។

២៨៣. បណិទហតីតិ បត្ថនាវសេន ឋបេសិ។ **បណិធានបច្ចយា**តិ បត្ថនាដ្ឋបនការណា។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាកច្ចានភទ្ទេករត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. លោមសកង្គិយភទ្ទេករត្តសុត្តវណ្ណនា

២៨៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ លោមសកង្គិយភទ្ទេករត្តសុត្តំ។ តត្ថ **លោមសកង្គិយោតិ** អង្គថេរោ កិរ នាមេស, កាយស្ស បន ឦសកលោមសាការតាយ លោមសកង្គិយោតិ បាកដោ ជាតោ។ **ចន្ទនោ ទេវបុត្តោតិ** កស្សប សម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ កិរេស ចន្ទនោ នាម ឧបាសកោ អឌ្ឍោ មហទ្ធនោ តីណិ រតនានិ ចតូហិ បច្ចយេហិ បូជេត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តោ, បុរិមនាមេន ចន្ទនោ ទេវបុត្តោត្វេវ សង្ខំ គតោ។ **បណ្ឌុកម្ពលសិលាយន្តិ** រត្តកម្ពល សិលាយំ។ តស្សា កិរ រត្តកម្ពលស្សេវ ជយសុមនបុប្ផរាសិ វិយ វណ្ណោ, តស្មា “បណ្ឌុកម្ពលសិលា”តិ វុច្ចតិ។

កទា បន តត្ថ ភគវា វិហាសីតិ? ពោធិបត្តិតោ សត្តមេ សំវច្ឆរេ សាវត្ថិយំ អាសាឡ្ហីមាសបុណ្ណមាយ ទ្វាទស យោជនាយ បរិសាយ មជ្ឈេ យមកបាដិហារិយំ កត្វា ឱរុយ្ហ គណ្ឌម្ពមូលេ បញ្ញត្តវរពុទ្ធាសនេ និសីទិត្វា ធម្ម ទេសនាយ មហាជនំ មហាវិទុគ្គតោ ឧទ្ធរិត្វា ពុទ្ធា នាម យស្មា បាដិហារិយំ កត្វា មនុស្សបថេ ន វសន្តិ, តស្មា បស្សមានស្សេវ តស្ស ជនស្ស បទវិក្កមំ កត្វា តាវតឹសភវនេ បារិច្ឆត្តកមូលេ បណ្ឌុកម្ពលសិលាយំ វស្សំ ឧបគតោ, តស្មិំ សមយេ វិហាសិ។

តត្រ ភគវាតិ តត្រ វិហរន្តោ ភគវា យេភុយ្យេន ទសហិ ចក្កវាឡសហស្សេហិ សន្និបតិតាហិ ទេវតាហិ បរិវុតោ មាតរំ កាយសក្ខិំ កត្វា **អភិធម្មបិដកំ** កថេន្តោ គម្ភីរំ និបុណំ តិលក្ខណាហតំ រូបារូបបរិច្ឆេទកថំ បដិវិជ្ឈិតុំ អសក្កោន្តានំ ទេវានំ សំវេគជននត្ថំ អន្តរន្តរា ភទ្ទេករត្តស្ស ឧទ្ទេសញ្ច វិភង្គញ្ច អភាសិ។ តត្រាយំ ទេវ បុត្តោ ឧគ្គណ្ហន្តោ ឥមា គាថា សទ្ធិំ វិភង្គេន ឧគ្គណ្ហិ, ទេវត្តស្ស បន បមាទាធិដ្ឋានត្តា ទិព្ពេហិ អារម្មណេហិ និប្បីឡិយមានោ អនុបុព្ពេន សុត្តំ សម្មុដ្ឋោ គាថាមត្តមេវ ធារេសិ។ តេនាហ “ឯវំ ខោ អហំ ភិក្ខុ ធារេមិ ភទ្ទេក រត្តិយោ គាថា”តិ។

ឧគ្គណ្ហាហិ ត្វន្តិអាទីសុ តុណ្ហីភូតោ និសីទិត្វា សុណន្តោ ឧគ្គណ្ហាតិ នាម, វាចាយ សជ្ឈាយំ ករោន្តោ បរិយាបុណាតិ នាម, អញ្ញេសំ វាចេន្តោ ធារេតិ នាម។ សេសមេត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

លោមសកង្គិយភទ្ទេករត្តសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. ចូឡកម្មវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

២៨៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ ចូឡកម្មវិភង្គសុត្តំ។ តត្ថ **សុភោតិ** សោ កិរ ទស្សនីយោ អហោសិ បាសាទិកោ, តេនស្ស អង្គសុភតាយ សុភោត្វេវ នាមំ អកំសុ។ **មាណវោតិ** បន តំ តរុណកាលេ វោហរិំសុ, សោ មហល្លក កាលេបិ តេនេវ វោហារេន វោហរិយតិ។ **តោទេយ្យបុត្តោតិ** តោទេយ្យស្ស នាម បសេនទិរញ្ញោ បុរោហិត ព្រាហ្មណស្ស បុត្តោ។ សោ កិរ សាវត្ថិយា អវិទូរេ តុទិគាមោ នាម អត្ថិ, តស្ស អធិបតិត្តា តោទេយ្យោតិ សង្ខំ គតោ។ មហាធនោ បន ហោតិ សត្តាសីតិកោដិវិភវោ បរមមច្ឆរី, “ទទតោ ភោគានំ អបរិក្ខយោ នាម នត្ថី”តិ ចិន្តេត្វា កស្សចិ កិញ្ចិ ន ទេតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

> “អញ្ជនានំ ខយំ ទិស្វា, វម្មិកានញ្ច សញ្ចយំ;
> មធូនញ្ច សមាហារំ, បណ្ឌិតោ ឃរមាវសេ”តិ។

ឯវំ អទានមេវ សិក្ខាបេសិ។ ធុរវិហារេ វសតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស យាគុឧឡុង្កមត្តំ វា ភត្តកដច្ឆុមត្តំ វា អទត្វា ធនលោភេន កាលំ កត្វា តស្មិំយេវ ឃរេ សុនខោ ហុត្វា និព្ពត្តោ។ សុភោ តំ សុនខំ អតិវិយ បិយាយតិ , អត្តនោ ភុញ្ជនកភត្តំយេវ ភោជេតិ, ឧក្ខិបិត្វា វរសយនេ សយាបេតិ។ អថ ភគវា ឯកទិវសំ បច្ចូសសមយេ លោកំ វោលោកេន្តោ តំ សុនខំ ទិស្វា – “តោទេយ្យព្រាហ្មណោ ធនលោភេន អត្តនោវ ឃរេ សុនខោ ហុត្វា និព្ពត្តោ, អជ្ជ មយិ សុភស្ស ឃរំ គតេ មំ ទិស្វា សុនខោ ភុក្ការំ ករិស្សតិ, អថស្សាហំ ឯកំ វចនំ វក្ខាមិ, សោ ‘ជានាតិ មំ សមណោ គោតមោ’តិ គន្ត្វា ឧទ្ធនដ្ឋានេ និបជ្ជិស្សតិ។ តតោនិទានំ សុភស្ស មយា សទ្ធិំ ឯកោ កថាសល្លាបោ ភវិស្សតិ, សោ ធម្មំ សុត្វា សរណេសុ បតិដ្ឋហិស្សតិ, សុនខោ បន កាលំ កត្វា និរយេ និព្ពត្តិស្សតី”តិ ឥមំ មាណវស្ស សរណេសុ បតិដ្ឋានភាវំ ញត្វា ភគវា តំ ទិវសំ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា ឯកកោវ គាមំ បវិសិត្វា និក្ខន្តេ មាណវេ តំ ឃរំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។

សុនខោ ភគវន្តំ ទិស្វា ភុក្ការំ ករោន្តោ ភគវតោ សមីបំ គតោ។ តតោ នំ ភគវា ឯតទវោច – “តោទេយ្យ ត្វំ បុព្ពេបិ មំ ភោ ភោតិ បរិភវិត្វា សុនខោ ជាតោ, ឥទានិបិ ភុក្ការំ កត្វា អវីចិំ គមិស្សសី”តិ។ សុនខោ តំ សុ

ត្វា – “ជានាតិ មំ សមណោ គោតមោ”តិ វិប្បដិសារី ហុត្វា គីវំ ឱនាមេត្វា ឧទ្ធនន្តរេ ឆារិកាយំ និបន្នោ។ មនុស្សា ឧក្ខិបិត្វា សយនេ សយាបេតុំ នាសក្ខិំសុ។ សុភោ អាគន្ត្វា – “កេនាយំ សុនខោ សយនា ឱរោបិតោ”តិ អាហ។ មនុស្សា ន កេនចីតិ វត្វា តំ បវត្តិំ អារោចេសុំ។ មាណវោ សុត្វា – “មម បិតា ព្រហ្មលោកេ និព្វត្តោ, តោទេយ្យោ នាម សុនខោ នត្ថិ។ សមណោ បន គោតមោ បិតរំ សុនខំ ករោតិ, យំកិញ្ចិ ឯស មុខារុឡ្ហំ ភាសតី”តិ កុជ្ឈិត្វា ភគវន្តំ មុសាវាទេន និគ្គហេតុកាមោ វិហារំ គន្ត្វា តំ បវត្តិំ បុច្ឆិ។

ភគវាបិ តស្ស តថេវ វត្វា អវិសំវាទនត្ថំ អាហ – “អត្ថិ បន តេ មាណវ បិតរា អនក្ខាតំ ធន”ន្តិ ។ អត្ថិ, ភោ គោតម, សតសហស្សគ្ឃនិកា សុវណ្ណមាលា សតសហស្សគ្ឃនិកា សុវណ្ណបាទុកា សតសហស្សគ្ឃនិកា សុវណ្ណបាតិ សតសហស្សញ្ច កហាបណន្តិ។ គច្ឆ តំ សុនខំ អប្បោទកបាយាសំ ភោជាបេត្វា សយនេ អារោបេត្វា ឦសកំ និទ្ទំ ឱក្កន្តកាលេ បុច្ឆ, សព្ពំ តេ អាចិក្ខិស្សតិ។ អថ នំ ជានេយ្យាសិ “បិតា មេ ឯសោ”តិ។ មាណវោ – “សចេ សច្ចំ ភវិស្សតិ, ធនំ លច្ឆាមិ, នោ ចេ, សមណំ គោតមំ មុសាវាទេន និគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ ទ្វីហិបិ ការណេហិ តុដ្ឋោ គន្ត្វា តថា អកាសិ។ សុនខោ – “ញាតោម្ហិ ឥមិនា”តិ រោទិត្វា ហុំ ហុន្តិ ករោន្តោ ធននិធានដ្ឋានំ គន្ត្វា បាទេន បថវិំ ខណិត្វា សញ្ញំ អទាសិ, មាណវោ ធនំ គហេត្វា – “ភវបដិច្ឆន្នំ នាម ឯវំ សុខុមំ បដិសន្ធិអន្តរំ បាកដំ សមណស្ស គោតមស្ស, អទ្ធា ឯស សព្ពញ្ញូ”តិ ភគវតិ បសន្នចិត្តោ ចុទ្ទស បញ្ហេ អភិសង្ខរិ។ អង្គវិជ្ជាបាឋកោ កិរេស, តេនស្ស ឯតទហោសិ – “ឥទំ ធម្មបណ្ណាការំ គហេត្វា សមណំ គោតមំ បញ្ហេ បុច្ឆិស្សាមី”តិ ទុតិយគមនេន យេន ភគវា តេនុបសង្កមិ, តេន បុដ្ឋបញ្ហេ បន ភគវា ឯកប្បហារេនេវ វិស្សជ្ជេន្តោ **កម្មស្សកា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ កម្មំ ឯតេសំ សកំ អត្តនោ ភណ្ឌកន្តិ **កម្មស្សកា**។ កម្មស្ស ទាយាទាតិ **កម្មទាយាទា**, កម្មំ ឯតេសំ ទាយជ្ជំ ភណ្ឌកន្តិ អត្ថោ។ កម្មំ ឯតេសំ យោនិ ការណន្តិ **កម្មយោនី**។ កម្មំ ឯតេសំ ពន្ធូតិ **កម្មពន្ធូ**, កម្មញាតកាតិ អត្ថោ។ កម្មំ ឯតេសំ បដិសរណំ បតិដ្ឋាតិ **កម្មបដិសរណា។ យទិទំ ហីនប្បណីតតាយា**តិ យំ ឥទំ “ត្វំ ហីនោ ភវ, ត្វំ បណីតោ, ត្វំ អប្បាយុកោ, ត្វំ ទីឃាយុកោ...បេ.... ត្វំ ទុប្បញ្ញោ ភវ, ត្វំ បញ្ញវា”តិ ឯវំ ហីនប្បណីតតាយ វិភជនំ, តំ ន អញ្ញោ កោចិ ករោតិ, កម្មមេវ ឯវំ សត្តេ វិភជតីតិ អត្ថោ។ ន មាណវោ កថិតស្ស អត្ថំ សញ្ជានាសិ, យនទុស្សបដ្ដេនស្ស មុខំ ពន្ធិត្វា មធុរំ បុរតោ ឋបិតំ វិយ អហោសិ។ មាននិស្សិតោ កិរេស បណ្ឌិតមានី, អត្តនា សមំ ន បស្សតិ។ អថស្ស “កិំ សមណោ គោតមោ កថេតិ, យមហំ ជានាមិ, តទេវ កថេតីតិ អយំ មានោ មា អហោសី”តិ មានភញ្ជនត្ថំ ភគវា “អាទិតោវ ទុប្បដិវិជ្ឈំ កត្វា កថេស្សាមិ, តតោ ‘នាហំ ភោ គោតម ជានាមិ, វិត្ថារេន មេ បាកដំ កត្វា កថេថា’តិ មំ យាចិស្សតិ, អថស្សាហំ យាចិតកាលេ កថេស្សាមិ, ឯវញ្ចស្ស សាត្ថកំ ភវិស្សតី”តិ ទុប្បដិវិជ្ឈំ កត្វា កថេសិ។

ឥទានិ សោ អត្តនោ អប្បដិវិទ្ធភាវំ បកាសេន្តោ **ន ខោ អហ**ន្តិអាទិមាហ។

២៨០. **សមត្តេនា**តិ បរិបុណ្ណេន។ **សមាទិន្នេនា**តិ គហិតេន បរាមដ្ឋេន។ **អប្បាយុកសំវត្តនិកា ឯសា, មាណវ, បដិបទា យទិទំ បាណាតិបាតី**តិ យំ ឥទំ បាណាតិបាតកម្មំ, ឯសា អប្បាយុកសំវត្តនិកា បដិបទាតិ។

កថំ បនេសា អប្បាយុកតំ ករោតិ? ចត្តារិ ហិ កម្មានិ ឧបបីឡកំ ឧបច្ឆេទកំ ជនកំ ឧបត្ថម្ភកន្តិ។ ពលវកម្មេន ហិ និព្វត្តំ បវត្តេ ឧបបីឡកំ អាគន្ត្វា អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម – “សចាហំ បឋមតរំ ជានេយ្យំ, ន តេ ឥធ និព្វត្តិតុំ ទទេយ្យំ, ចតូសុយេវ តំ អបាយេសុ និព្វត្តាបេយ្យំ។ ហោតុ, ត្វំ យត្ថ កត្ថចិ និព្វត្ត, អហំ ឧបបីឡកកម្មំ នាម តំ បីឡេត្វា និរោជំ និយូសំ កសដំ ករិស្សាមី”តិ។ តតោ បដ្ឋាយ តំ តាទិសំ ករោតិ។ កិំ ករោតិ? បរិស្សយំ ឧបនេតិ, ភោគេ វិនាសេតិ។

តត្ថ ទារកស្ស មាតុកុច្ឆិយំ និព្វត្តកាលតោ បដ្ឋាយ មាតុ អស្សាទោ វា សុខំ វា ន ហោតិ, មាតាបិតូនំ បីឡាវ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ បរិស្សយំ ឧបនេតិ។ ទារកស្ស បន មាតុកុច្ឆិម្ហិ និព្វត្តកាលតោ បដ្ឋាយ គេហេ ភោគា ឧទកំ បត្វា លោណំ វិយ រាជាទីនំ វសេន នស្សន្តិ, កុម្ភទោហនធេនុយោ ខីរំ ន ទេន្តិ, សូរតា គោណា ចណ្ឌា ហោន្តិ, កាណា ហោន្តិ, ខុញ្ជា ហោន្តិ, គោមណ្ឌលេ រោគោ បតតិ, ទាសាទយោ វចនំ ន ករោន្តិ, វាបិតំ សស្សំ ន ជាយតិ, គេហគតំ គេហេ, អរញ្ញគតំ អរញ្ញេ នស្សតិ, អនុបុព្ពេន ឃាសច្ឆាទនមត្តំ ទុល្លភំ ហោតិ, គព្ភបរិហារោ ន ហោតិ, វិជាតកាលេ មាតុថញ្ញំ ឆិជ្ជតិ, ទារកោ បរិហារំ អលភន្តោ បីឡិតោ និរោជោ និយូសោ កសដោ ហោតិ, ឥទំ **ឧបបីឡកកម្មំ** នាម។

ទីឃាយុកកម្មេន បន និព្វត្តស្ស ឧបច្ឆេទកកម្មំ អាគន្ត្វា អាយុំ ឆិន្ទតិ។ យថា ហិ បុរិសោ អដ្ឋុសភគមនំ កត្វា សរំ ខិបេយ្យ តមញ្ញោ ធនុតោ វិមុត្តមត្តំ មុគ្គរេន បហរិត្វា តត្ថេវ បាតេយ្យ, ឯវំ ទីឃាយុកកម្មេន

និព្ពត្តស្ស ឧបច្ឆេទកកម្មំ អាយុំ ឆិន្ទតិ។ កឹ ករោតិ? ចោរានំ អដវឹ បវេសេតិ, វាឡមច្ឆោទកំ ឱតារេតិ, អញ្ញតរំ វា បន សបរិស្សយដ្ឋានំ ឧបនេតិ, ឥទំ **ឧបច្ឆេទកកម្មំ** នាម, “ឧបឃាតក”ន្តិបិ ឯតស្សេវ នាមំ។

បដិសន្ធិនិព្ពត្តកំ បន កម្មំ **ជនកកម្មំ** នាម។ អប្បភោគកុលាទីសុ និព្ពត្តស្ស ភោគសម្បទាទិករណេន ឧបត្ថម្ភកកម្មំ **ឧបត្ថម្ភកកម្មំ** នាម។

ឥមេសុ ចតូសុ បុរិមានិ ទ្វេ អកុសលានេវ, ជនកំ កុសលម្បិ អកុសលម្បិ, ឧបត្ថម្ភកំ កុសលមេវ។ តត្ថ បាណាតិបាតកម្មំ ឧបច្ឆេទកកម្មេន អប្បាយុកសំវត្តនិកំ ហោតិ។ បាណាតិបាតិនា វា កតំ កុសលកម្មំ ឧឡារំ ន ហោតិ, ទីឃាយុកបដិសន្ធឹ ជនេតុំ ន សក្កោតិ។ ឯវំ បាណាតិបាតោ អប្បាយុកសំវត្តនិកោ ហោតិ។ បដិសន្ធិមេវ វា និយាមេត្វា អប្បាយុកំ ករោតិ, សន្និដ្ឋានចេតនាយ វា និរយេ និព្ពត្តតិ, បុព្ពាបរចេតនាហិ វុត្តនយេន អប្បាយុកោ ហោតិ។

ទីឃាយុកសំវត្តនិកា ឯសា មាណវ បដិបទាតិ ឯត្ថ បរិត្តកម្មេនបិ និព្ពត្តំ បវត្តេ ឯតំ បាណាតិបាតា វិរតិកម្មំ អាគន្ត្វា អត្ថតោ ឯវំ វទតិ នាម – “សចាហំ បឋមតរំ ជានេយ្យំ, ន តេ ឥធ និព្ពត្តិតុំ ទទេយ្យំ, ទេវលោកេយេវ តំ និព្ពត្តាបេយ្យំ។ ហោតុ, ត្វំ យត្ថ កត្ថចិ និព្ពត្តិ, អហំ ឧបត្ថម្ភកកម្មំ នាម ថម្ភំ តេ ករិស្សាមី”តិ ឧបត្ថម្ភំ ករោតិ។ កឹ ករោតិ? បរិស្សយំ នាសេតិ, ភោគេ ឧប្បាទេតិ។

តត្ថ ទារកស្ស មាតុកុច្ឆិយំ និព្ពត្តកាលតោ បដ្ឋាយ មាតាបិតូនំ សុខមេវ សាតមេវ ហោតិ។ យេបិ បកតិយា មនុស្សាមនុស្សបរិស្សយា ហោន្តិ, តេ សព្ពេ អបគច្ឆន្តិ។ ឯវំ បរិស្សយំ នាសេតិ។ ទារកស្ស បន មាតុកុច្ឆិម្ហិ និព្ពត្តកាលតោ បដ្ឋាយ គេហេ ភោគានំ បមាណំ ន ហោតិ, និធិកុម្ភិយោ បុរតោបិ បច្ឆតោបិ គេហំ បវដ្ដមានា បវិសន្តិ។ មាតាបិតរោ បរេហិ ឋបិតធនស្សាបិ សម្មុខីភាវំ គច្ឆន្តិ។ ធេនុយោ ពហុខីរា ហោន្តិ, គោណា សុខសីលា ហោន្តិ, វប្បដ្ឋានេ សស្សានិ សម្បជ្ជន្តិ។ វឌ្ឍិយា វា សម្បយុត្តំ, តាវកាលិកំ វា ទិន្នំ ធនំ អចោទិតា សយមេវ អាហរិត្វា ទេន្តិ, ទាសាទយោ សុវចា ហោន្តិ, កម្មន្តា ន បរិហាយន្តិ។ ទារកោ គព្ភតោ បដ្ឋាយ បរិហារំ លភតិ, កោមារិកវេជ្ជា សន្និហិតាវ ហោន្តិ។ គហបតិកុលេ ជាតោ សេដ្ឋិដ្ឋានំ, អមច្ចកុលាទីសុ ជាតោ សេនាបតិដ្ឋានាទីនិ លភតិ។ ឯវំ ភោគេ ឧប្បាទេតិ។ សោ អបរិស្សយោ សភោគោ ចិរំ ជីវតីតិ។ ឯវំ អបាណាតិបាតកម្មំ ទីឃាយុកសំវត្តនិកំ ហោតិ។

អបាណាតិបាតិនា វា កតំ អញ្ញម្បិ កុសលំ ឧឡារំ ហោតិ, ទីឃាយុកបដិសន្ធឹ ជនេតុំ សក្កោតិ, ឯវម្បិ ទីឃាយុកសំវត្តនិកំ ហោតិ។ បដិសន្ធិមេវ វា និយាមេត្វា ទីឃាយុកំ ករោតិ។ សន្និដ្ឋានចេតនាយ វា ទេវលោកេ និព្ពត្តតិ, បុព្ពាបរចេតនាហិ វុត្តនយេន ទីឃាយុកោ ហោតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពបញ្ហវិស្សជ្ជនេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

វិហេឋនកម្មាទីនិបិ ហិ បវត្តេ អាគន្ត្វា អត្ថតោ តថេវ វទមានានិ វិយ ឧបបីឡនេន និព្ភោគតំ អាបាទេត្វា បដិជគ្គនំ អលភន្តស្ស រោគុប្បាទនាទីហិ វា, វិហេឋកាទីហិ កតស្ស កុសលស្ស អនុឡារតាយ វា, អាទិតោវ បដិសន្ធិនិយាមនេន វា, វុត្តនយេនេវ បុព្ពាបរចេតនាវសេន វា ពហ្វាពាធតាទីនិ ករោន្តិ, អបាណាតិបាតោ វិយ ច អវិហេឋនាទីនិបិ អប្បាពាធតាទីនីតិ។

២៨៣. ឯត្ថ បន **ឥស្សាមនកោ**តិ ឥស្សាសម្បយុត្តចិត្តោ។ **ឧបទុស្សតី**តិ ឥស្សាវសេនេវ ឧបក្កោសន្តោ ទុស្សតិ។ **ឥស្សំ ពន្ធតី**តិ យវកលាបំ ពន្ធន្តោ វិយ យថា ន នស្សតិ ឯវំ ពន្ធិត្វា វិយ ឋបេតិ។ **អប្បេសក្ខោ**តិ អប្បបរិវារោ, រត្តិំ ខិត្តោ វិយ សរោ ន បញ្ញាយតិ, ឧច្ឆិដ្ឋហត្ថោ និសីទិត្វា ឧទកទាយកម្បិ ន លភតិ។

២៨៤. **ន ទាតា ហោតី**តិ មច្ឆរិយវសេន ន ទាតា ហោតិ។ **តេន កម្មេនា**តិ តេន មច្ឆរិយកម្មេន។

២៨៥. **អភិវាទេតព្ព**ន្តិ អភិវាទនារហំ ពុទ្ធំ វា បច្ចេកពុទ្ធំ វា អរិយសាវកំ វា។ **បច្ចុដ្ឋាតព្ពា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមស្មិំ បន បញ្ហវិស្សជ្ជនេ ឧបបីឡកឧបត្ថម្ភកកម្មានិ ន គហេតព្ពានិ។ ន ហិ បវត្តេ នីចកុលិនំ វា ឧច្ចាកុលិនំ វា សក្កា កាតុំ, បដិសន្ធិមេវ បន និយាមេត្វា នីចកុលិយំ កម្មំ នីចកុលេ និព្ពត្តេតិ, ឧច្ចាកុលិយំ កម្មំ ឧច្ចាកុលេ។

២៨៦. **ន បរិបុច្ឆិតា ហោតី**តិ ឯត្ថ បន អបរិបុច្ឆនេន និរយេ ន និព្ពត្តតិ។ អបរិបុច្ឆកោ បន “ឥទំ កាតព្ពំ, ឥទំ ន កាតព្ព”ន្តិ ន ជានាតិ, អជានន្តោ កាតព្ពំ ន ករោតិ, អកាតព្ពំ ករោតិ។ តេន និរយេ និព្ពត្តតិ,

ឥតរោ សត្តោ។ **ឥតិ ខោ, មាណវ...បេ.... យទិទំ ហីនប្បណីតតាយា**តិ សត្ថា ទេសនំ យថានុសន្ធឹ បាបេសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ចូឡកម្មវិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សុភសុត្តន្តិបិ វុច្ចតិ។

៦. មហាកម្មវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

២៩៨. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាកម្មវិភង្គសុត្តំ។ តត្ថ **មោឃ**ន្តិ តុច្ឆំ អផលំ។ **សច្ច**ន្តិ តថំ ភូតំ។ ឥទញ្ច ឯតេន ន សម្មុខា សុតំ, ឧបាលិសុត្តេ (ម. និ. ២.៥៦) បន – “មនោកម្មំ មហាសាវជ្ជតរំ បញ្ញបេមិ បាបស្ស កម្មស្ស កិរិយាយ បាបស្ស កម្មស្ស បវត្តិយា, នោ តថា កាយកម្មំ នោ តថា វចីកម្ម”ន្តិ ភគវតា វុត្តំ អត្ថិ, សា កថា តិត្ថិយានំ អន្តរេ បាកដា ជាតា, តំ គហេត្វា ឯស វទតិ។ **អត្ថិ ច សា សមាបត្តី**តិ ឥទំ – “កថំ នុ ខោ, ភោ, អភិសញ្ញានិរោធោ ហោតី”តិ បោដ្ឋបាទសុត្តេ (ទី. និ. ១.៤០៦ អាទយោ) ឧប្បន្នំ អភិសញ្ញានិរោធកថំ សន្ធាយ វទតិ។ **ន កិញ្ចិ វេទិយតី**តិ ឯកវេទនម្បិ ន វេទិយតិ។ **អត្ថិ ច ខោ**តិ ថេរោ និរោធសមាបត្តឹ សន្ធាយ អនុជានាតិ។ **បរិរក្ខិតព្ព**ន្តិ គរហតោ មោចនេន រក្ខិតព្ពំ។ សញ្ចេតនា អស្ស អត្ថីតិ **សញ្ចេតនិកំ,** សាភិសន្ធិកំ សញ្ចេតនិកកម្មំ កត្វាតិ អត្ថោ។ **ទុក្ខំ សោ**តិ ថេរោ “អកុសលមេវ សន្ធាយ បរិព្ពាជកោ បុច្ឆតី”តិ សញ្ញាយ ឯវំ វទតិ។

ទស្សនម្បិ ខោ អហន្តិ ភគវា ចតុរង្គេបិ អន្ធការេ សមន្តា យោជនដ្ឋានេ តិលមត្តម្បិ សង្ខារំ មំសចក្ខុនាវ បស្សតិ, អយញ្ច បរិព្ពាជកោ ន ទូរេ គាវុតមត្តព្ភន្តរេ វសតិ, កស្មា ភគវា ឯវមាហាតិ? សមាគមទស្សនំ សន្ធាយេវមាហ។

២៩៩. ឧទាយីតិ លាលុទាយី។ **តំ ទុក្ខស្មិ**ន្តិ សព្ពំ តំ ទុក្ខមេវ។ ឥតិ ឥមំ វដ្ដទុក្ខំ កិលេសទុក្ខំ សង្ខារទុក្ខំ សន្ធាយ “សចេ ភាសិតំ ភវេយ្យ ភគវា”តិ បុច្ឆតិ។

៣០០. ឧម្មង្គន្តិ បញ្ហាឧម្មង្គំ។ **ឧម្មុជ្ជមានោ**តិ សីសំ នីហរមានោ។ **អយោនិសោ ឧម្មុជ្ជិស្សតី**តិ អនុបាយេន សីសំ នីហរិស្សតិ។ ឥទញ្ច បន ភគវា ជានន្តោ នេវ ទិព្ពចក្ខុនា ន ចេតោបរិយញាណេន ន សព្ពញ្ញុតញាណេន ជានិ, អធិប្បាយេនេវ បន អញ្ញាសិ។ កថេតុកាមស្ស ហិ អធិប្បាយោ នាម សុវិជានោ ហោតិ, កថេតុកាមោ គីវំ បគ្គណ្ហាតិ, ហនុកំ ចាលេតិ, មុខមស្ស ផន្ទតិ, សន្និសីទិតុំ ន សក្កោតិ។ ភគវា តស្ស តំ អាការំ ទិស្វា “អយំ ឧទាយី សន្និសីទិតុំ ន សក្កោតិ, យំ អភូតំ, តទេវ កថេស្សតី”តិ ឱលោកេត្វាវ អញ្ញាសិ។ **អាទឹ យេវា**តិអាទិម្ហិយេវ។ **តិស្សោ វេទនា**តិ “កឹ សោ វេទិយតី”តិ? បុច្ឆន្តេន “តិស្សោ វេទនា បុច្ឆាមី”តិ ឯវំ វវត្ថបេត្វាវ តិស្សោ វេទនា បុច្ឆិតា។ **សុខវេទនិយ**ន្តិ សុខវេទនាយ បច្ចយភូតំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឯត្ថ ច កាមាវចរកុសលតោ សោមនស្សសហគតចិត្តសម្បយុត្តា ចតស្សោ ចេតនា, ហេដ្ឋា តិកជ្ឈានចេតនាតិ ឯវំ បដិសន្ធិបវត្តេសុ សុខវេទនាយ ជនកតោ **សុខវេទនិយំ កម្មំ** នាម។ កាមាវចរញ្ចេត្ថ បដិសន្ធិយំយេវ ឯកន្តេន សុខំ ជនេតិ, បវត្តេ ឥដ្ឋមជ្ឈត្តារម្មណេ អទុក្ខមសុខម្បិ។

អកុសលចេតនា បដិសន្ធិបវត្តេសុ ទុក្ខស្សេវ ជនកតោ **ទុក្ខវេទនិយំ កម្មំ** នាម។ កាយទ្វារេ បវត្តេយេវ ចេតំ ឯកន្តេន ទុក្ខំ ជនេតិ, អញ្ញត្ថ អទុក្ខមសុខម្បិ, សា បន វេទនា អនិដ្ឋានិដ្ឋមជ្ឈត្តេសុយេវ អារម្មណេសុ ឧប្បជ្ជនតោ ទុក្ខាត្វេវ សង្ខំ គតា។

កាមាវចរកុសលតោ បន ឧបេក្ខាសហគតចិត្តសម្បយុត្តា ចតស្សោ ចេតនា, រូបាវចរកុសលតោ ចតុត្ថជ្ឈានចេតនាតិ ឯវំ បដិសន្ធិបវត្តេសុ តតិយវេទនាយ ជនកតោ **អទុក្ខមសុខវេទនិយំ កម្មំ** នាម។ ឯត្ថ ច កាមាវចរំ បដិសន្ធិយំយេវ ឯកន្តេន អទុក្ខមសុខំ ជនេតិ, បវត្តេ ឥដ្ឋារម្មណេ សុខម្បិ។ អបិច សុខវេទនិយកម្មំ បដិសន្ធិបវត្តិវសេន វដ្ដតិ, តថា អទុក្ខមសុខវេទនិយំ, ទុក្ខវេទនិយំ បវត្តិវសេនេវ វដ្ដតិ។ ឯតស្ស បន វសេន សព្ពំ បវត្តិវសេនេវ វដ្ដតិ។

ឯតស្ស ភគវាតិ ថេរោ តថាគតេន មហាកម្មវិភង្គកថនត្ថំ អាលយោ ទស្សិតោ, តថាគតំ យាចិត្វា មហាកម្មវិភង្គញាណំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស បាកដំ ករិស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា អនុសន្ធិកុសលតាយ ឯវមាហ។ តត្ថ **មហាកម្មវិភង្គ**ន្តិ មហាកម្មវិភជនំ។ **កតមេ ចត្តារោ...បេ.... ឥធានន្ទ, ឯកច្ចោ បុគ្គលោ...បេ.... និរយំ ឧបបជ្ជតី**តិ ឥទំ ន មហាកម្មវិភង្គញាណភាជនំ, មហាកម្មវិភង្គញាណភាជនត្ថាយ បន មាតិកាដ្ឋបនំ។

៣០១. **ឥធានន្ទ , ឯកច្ចោ សមណោ វា**តិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ឥទញ្ហិ ភគវា – "ទិព្ពចក្ខុកា សមណព្រាហ្មណា ឥទំ អារម្មណំ កត្វា ឥមំ បច្ចយំ លភិត្វា ឥទំ ទស្សនំ គណ្ហន្តី"តិ បកាសនត្ថំ អារភិ។ តត្ថ **អាតប្ប**ន្តិអាទីនិ បញ្ចបិ វីរិយស្សេវ នាមានិ។ **ចេតោសមាធិ**ន្តិ ទិព្ពចក្ខុសមាធិំ។ **បស្សតី**តិ "សោ សត្តោ កុហិំ និព្ពត្តោ"តិ ឱលោកេន្តោ បស្សតិ។ **យេ អញ្ញថា**តិ យេ "ទសន្នំ កុសលានំ កម្មបថានំ បូរិតត្តា និរយំ ឧបបជ្ជតី"តិ ជានន្តិ, មិច្ឆា តេសំ ញាណន្តិ វទតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពវារេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **វិទិត**ន្តិ បាកដំ។ **ថាមសា**តិ ទិដ្ឋិថាមេន។ **បរាមាសា**តិ ទិដ្ឋិបរាមាសេន។ **អភិនិវិស្ស វោហរតី**តិ អធិដ្ឋហិត្វា អាទិយិត្វា វោហរតិ។

៣០២. **តត្រានន្ទា**តិ ឥទម្បិ ន មហាកម្មវិភង្គញាណស្ស ភាជនំ, អថ ខ្វាស្ស មាតិកាដ្ឋបនមេវ។ ឯត្ថ បន ឯតេសំ ទិព្ពចក្ខុកានំ វចនេ ឯត្តកា អនុញ្ញាតា, ឯត្តកា អននុញ្ញាតាតិ ឥទំ ទស្សិតំ។ តត្ថ **តត្រា**តិ តេសុ ចតូសុ សមណព្រាហ្មណេសុ។ **ឥទមស្សា**តិ ឥទំ វចនំ អស្ស។ **អញ្ញថា**តិ អញ្ញេនាការេន។ ឥតិ ឥមេសំ សមណព្រាហ្មណានំ វាទេ ទ្វីសុ ឋានេសុ អនុញ្ញាតា, តីសុ អននុញ្ញាតាតិ ឯវំ សព្ពត្ថ អនុញ្ញា នានុញ្ញា វេទិតព្ពា។

៣០៣. ឯវំ ទិព្ពចក្ខុកានំ វចនេ អនុញ្ញា ច អននុញ្ញា ច ទស្សេត្វា ឥទានិ មហាកម្មវិភង្គញាណំ វិភជន្តោ **តត្រានន្ទ, យ្វាយំ បុគ្គលោ**តិអាទិមាហ។

បុព្ពេ វាស្ស តំ កតំ ហោតីតិ យំ ឥមិនា ទិព្ពចក្ខុកេន កម្មំ ករោន្តោ ទិដ្ឋោ, តតោ បុព្ពេ កតំ។ បុព្ពេ កតេនបិ ហិ និរយេ និព្ពត្តតិ, បច្ឆា កតេនបិ និព្ពត្តតិ, មរណកាលេ វា បន – "ខន្ទោ សេដ្ឋោ សិវោ សេដ្ឋោ, បិតាមហោ សេដ្ឋោ, ឥស្សរាទីហិ វា លោកោ វិសដ្ឋោ"តិអាទិនា មិច្ឆាទស្សនេនបិ និព្ពត្តតេវ។ **ទិដ្ឋេវ ធម្មេ**តិ យំ តត្ថ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ ហោតិ, តស្ស ទិដ្ឋេវ ធម្មេ, យំ ឧបបជ្ជវេទនីយំ, តស្ស ឧបបជ្ជិត្វា, យំ អបរាបរិយវេទនីយំ, តស្ស អបរស្មិំ បរិយាយេ វិបាកំ បដិសំវេទេតិ។

ឥតិ អយំ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ឯកំ កម្មរាសិំ ឯកញ្ច វិបាករាសិំ អទ្ទស, សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឥមិនា អទិដ្ឋេ តយោ កម្មរាសី, ទ្វេ ច វិបាករាសី អទ្ទស។ ឥមិនា បន ទិដ្ឋេ អទិដ្ឋេ ច ចត្តារោ កម្មរាសី តយោ ច វិបាករាសី អទ្ទស។ ឥមានិ សត្ត ឋានានិ ជានននញាណំ តថាគតស្ស មហាកម្មវិភង្គញាណំ នាម។ ទុតិយវារេ ទិព្ពចក្ខុកេន កិញ្ចិ ន ទិដ្ឋំ , តថាគតេន បន តយោ កម្មរាសី, ទ្វេ ច វិបាករាសី ទិដ្ឋាតិ។ ឥមានិបិ បញ្ច បច្ចត្តដ្ឋានានិ ជានននញាណំ តថាគតស្ស មហាកម្មវិភង្គញាណំ នាម។ សេសវារទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

អភព្ពន្តិ ភូតវិរហិតំ អកុសលំ។ **អភព្ពាភាស**ន្តិ អភព្ពំ អាភាសតិ អភិភវតិ បដិពាហតីតិ អត្ថោ។ ពហុកស្មិញ្ហិ អកុសលកម្មេ អាយូហិតេ ពលវកម្មំ ទុព្ពលកម្មស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកស្ស ឱកាសំ ករោតិ ឥទំ អភព្ពញ្ចេវ អភព្ពាភាសញ្ច។ កុសលំ បន អាយូហិត្វា អាសន្នេ អកុសលំ កតំ ហោតិ, តំ កុសលស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកស្ស ឱកាសំ ករោតិ, ឥទំ អភព្ពំ ភព្ពាភាសំ។ ពហុម្ហិ កុសលេ អាយូហិតេបិ ពលវកម្មំ ទុព្ពលកម្មស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកស្ស ឱកាសំ ករោតិ, ឥទំ ភព្ពញ្ចេវ ភព្ពាភាសញ្ច។ អកុសលំ បន អាយូហិត្វា អាសន្នេ កុសលំ កតំ ហោតិ, តំ អកុសលស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកស្ស ឱកាសំ ករោតិ, ឥទំ ភព្ពំ អភព្ពាភាសំ។

អបិច ឧបដ្ឋានាការេនបេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឥទញ្ហិ វុត្តំ ហោតិ, អភព្ពតោ អាភាសតិ ឧបដ្ឋាតីតិ **អភព្ពាភាសំ**។ តត្ថ "យ្វាយំ បុគ្គលោ ឥធ បាណាតិបាតី"តិអាទិនា នយេន ចត្តារោ បុគ្គលា វុត្តា, តេសុ បឋមស្ស កម្មំ អភព្ពំ អភព្ពាភាសំ, តញ្ហិ អកុសលត្តា អភព្ពំ, តស្ស ច និរយេ និព្ពត្តត្តា តត្ថ និព្ពត្តិការណភូតំ អកុសលំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ ទុតិយស្ស កម្មំ អភព្ពំ ភព្ពាភាសំ, តញ្ហិ អកុសលត្តា អភព្ពំ។ តស្ស បន សគ្គេ និព្ពត្តត្តា អញ្ញតិត្ថិយានំ សគ្គេ និព្ពត្តិការណភូតំ កុសលំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។ ឥតរស្មិម្បិ កម្មទ្វយេ ឯសេវ នយោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

មហាកម្មវិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. សឡាយតនវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៣០៤. ឯវំ មេ សុតន្តិ សឡាយតនវិភង្គសុត្តំ។ តត្ថ **វេទិតព្ពានី**តិ សហវិបស្សនេន មគ្គេន ជានិតព្ពានិ។ **មនោបវិចារា**តិ វិតក្កវិចារា។ វិតក្កុប្បាទកញ្ហិ មនោ ឥធ មនោតិ អធិប្បេតំ, មនស្ស ឧបវិចារាតិ មនោបវិចារា។ **សត្តបទា**តិ វដ្ដវិវដ្ដនិស្សិតានំ សត្តានំ បទា។ ឯត្ថ ហិ អដ្ឋារស វដ្ដបទា នាម, អដ្ឋារស វិវដ្ដបទា នាម, តេបិ សហវិបស្សនេន មគ្គេនេវ វេទិតព្ពា។ **យោគ្គាចរិយាន**ន្តិ ហត្ថិយោគ្គាទិអាចារសិក្ខាបកានំ, ទមេតព្ពទមកានន្តិ អត្ថោ។ សេសំ វិភង្គេយេវ អាវិភវិស្សតិ។ **អយមុទ្ទេសោ**តិ ឥទំ មាតិកាដ្ឋបនំ។

៣០៥. ចក្ខាយតនាទីនិ វិសុទ្ធិមគ្គេ វិត្ថារិតានិ។ **ចក្ខុវិញ្ញាណ**ន្តិ កុសលាកុសលវិបាកតោ ទ្វេ ចក្ខុវិញ្ញាណានិ។ សេសបសាទវិញ្ញាណេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមានិ បន ទស ឋបេត្វា សេសំ ឥធ មនោវិញ្ញាណំ នាម។

ចក្ខុសម្ផស្សោតិ ចក្ខុម្ហិ សម្ផស្សោ។ ចក្ខុវិញ្ញាណសម្បយុត្តសម្ផស្សស្សេតំ អធិវចនំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណេន រូបំ ទិស្វា។ ឯសេវ នយោ សព្ពត្ថ។ **សោមនស្សដ្ឋានិយ**ន្តិ សោមនស្សស្ស អារម្មណវសេន ការណភូតំ។ **ឧបវិចរតី**តិ តត្ថ វិចារបវត្តនេន ឧបវិចរតិ, វិតក្កោ តំសម្បយុត្តោ ចាតិ ឥមិនា នយេន អដ្ឋារស វិតក្កវិចារសង្ខាតា មនោបវិចារា វេទិតព្ពា។ **ឆ សោមនស្សុបវិចារា**តិ ឯត្ថ បន សោមនស្សេន សទ្ធឹ ឧបវិចរន្តីតិ សោមនស្សុបវិចារា។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

៣០៦. គេហសិតានីតិ កាមគុណនិស្សិតានិ។ **នេក្ខម្មសិតានី**តិ វិបស្សនានិស្សិតានិ។ **ឥដ្ឋាន**ន្តិ បរិយេសិតានំ។ **កន្តាន**ន្តិ កាមិតានំ។ **មនោរមាន**ន្តិ មនោ ឯតេសុ រមតីតិ មនោរមានិ, តេសំ មនោរមានំ។ **លោកាមិសបដិសំយុត្តាន**ន្តិ តណ្ហាបដិសំយុត្តានំ។ **អតីត**ន្តិ បដិលទ្ធំ ។ បច្ចុប្បន្នំ តាវ អារព្ភ សោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតុ, អតីតេ កថំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ អតីតេបិ – “យថាហំ ឯតរហិ ឥដ្ឋារម្មណំ អនុភវាមិ, ឯវំ បុព្ពេបិ អនុភវិ”ន្តិ អនុស្សរន្តស្ស ពលវសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។

អនិច្ចតន្តិ អនិច្ចាការំ។ **វិបរិណាមវិរាគនិរោធ**ន្តិ បកតិវិជហនេន វិបរិណាមំ, វិគច្ឆនេន វិរាគំ, និរុជ្ឈនេន និរោធំ។ **សម្មប្បញ្ញាយា**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ។ **ឥទំ វុច្ចតិ នេក្ខម្មសិតំ សោមនស្ស**ន្តិ ឥទំ រញ្ញោ វិយ អត្តនោ សិរិសម្បត្តឹ ឱលោកេន្តស្ស វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា និសិន្នស្ស សង្ខារានំ ភេទំ បស្សតោ សង្ខារគតម្ហិ តិក្ខេ សូរេ វិបស្សនាញាណេ វហន្តេ ឧប្បន្នសោមនស្សំ “នេក្ខម្មសិតំ សោមនស្ស”ន្តិ វុច្ចតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ –

“សុញ្ញាគារំ បវិដ្ឋស្ស, សន្តចិត្តស្ស ភិក្ខុនោ;
អមានុសី រតី ហោតិ, សម្មា ធម្មំ វិបស្សតោ។

យតោ យតោ សម្មសតិ, ខន្ធានំ ឧទយព្ពយំ;
លភតី បីតិបាមោជ្ជំ, អមតន្តំ វិជានត”ន្តិ។ (ធ. ប. ៣៧៣-៣៧៤);

ឥមានីតិ ឥមានិ ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ អនិច្ចាទិវសេន វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា និសិន្នស្ស ឧប្បន្នានិ ឆ នេក្ខម្មសិតានិ សោមនស្សានិ។

៣០៧. អតីតន្តិ បច្ចុប្បន្នំ តាវ បត្ថេត្វា អលភន្តស្ស ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតុ, អតីតេ កថំ ឧប្បជ្ជតីតិ។ អតីតេបិ “យថាហំ ឯតរហិ ឥដ្ឋារម្មណំ បត្ថេត្វា ន លភាមិ, ឯវំ បុព្ពេបិ បត្ថេត្វា ន លភិ”ន្តិ អនុស្សរន្តស្ស ពលវទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។

អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសូតិ អនុត្តរវិមោក្ខោ នាម អរហត្តំ, អរហត្តេ បត្ថនំ បដ្ឋបេន្តស្សាតិ អត្ថោ។ **អាយតន**ន្តិ អរហត្តាយតនំ។ **បិហំ ឧបដ្ឋាបយតោ**តិ បត្ថនំ បដ្ឋបេន្តស្ស។ តំ បនេតំ បត្ថនំ បដ្ឋបេន្តស្ស ឧប្បជ្ជតិ, ឥតិ បត្ថនាមូលកត្តា “បិហំ ឧបដ្ឋាបយតោ”តិ វុត្តំ។ **ឥមានិ ឆ នេក្ខម្មសិតានិ ទោមនស្សានី**តិ ឥមានិ ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ អរហត្តេ បិហំ បដ្ឋបេត្វា តទធិគមាយ អនិច្ចាទិវសេន វិបស្សនំ ឧបដ្ឋបេត្វា ឧស្សុក្កាបេតុំ អសក្កោន្តស្ស – “ឥមម្បិ បក្ខំ ឥមម្បិ មាសំ ឥមម្បិ សំវច្ឆរំ អរហត្តំ បាបុណិតុំ នាសក្ខិ”ន្តិ អនុសោចតោ គាមន្តបព្ភារវាសិមហាសីវត្ថេរស្ស វិយ អស្សុធារាបវត្តនវសេន ឧប្បន្ន

ទោមនស្សានិ ច នេក្ខម្មសិតទោមនស្សានីតិ វេទិតព្ពានិ។ វត្ថុ បន **សុមង្គលវិលាសិនិយា ទីឃនិកាយដ្ឋកថាយ** សក្កបញ្ហវណ្ណនាយំ (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៦១) វិត្ថារិតំ, តច្ឆន្តេន តតោ គហេតព្ពំ។

៣០៨. ឧប្បជ្ជតិ ឧបេក្ខាតិ ឯត្ថ ឧបេក្ខា នាម អញ្ញាណុបេខា។ **អនោធិជិនស្សា**តិ កិលេសោធី ជិនិត្វា ឋិតត្តា ខីណាសវោ ឱធិជិនោ នាម, តស្មា អខីណាសវស្សាតិ អត្ថោ។ **អវិបាកជិនស្សា**តិ ឯត្ថាបិ អាយតឹ វិបាកំ ជិនិត្វា ឋិតត្តា ខីណាសវោវ វិបាកជិនោ នាម, តស្មា អខីណាសវស្សេវាតិ អត្ថោ។ **អនាទីនវទស្សាវិនោ**តិ អាទីនវតោ ឧបទ្ទវតោ អបស្សន្តស្ស។ **ឥមា ឆ គេហសិតា ឧបេក្ខា**តិ ឥមា ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋារម្មណេ អាបាថគតេ គុឡបិណ្ឌកេ និលីនមក្ខិកា វិយ រូបាទីនិ អនតិវត្តមានា តត្ថ លគ្គា លគ្គិតា ហុត្វា ឧប្បន្នា ឧបេក្ខា ឆ គេហសិតា ឧបេក្ខាតិ វេទិតព្ពា។

រូបំ សា អតិវត្តតីតិ រូបំ សា អនតិក្កមតិ, តត្ថ និកន្តិវសេន ន តិដ្ឋតិ។ **ឥមា ឆ នេក្ខម្មសិតា ឧបេក្ខា**តិ ឥមា ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ ឥដ្ឋាទិអារម្មណេ អាបាថគតេ ឥដ្ឋេ អរជ្ជន្តស្ស, អនិដ្ឋេ អទុស្សន្តស្ស, អសមបេក្ខនេ អសម្មុយ្ហន្តស្ស, ឧប្បន្នវិបស្សនា-ញាណសម្បយុត្តា ឆ នេក្ខម្មសិតា ឧបេក្ខាតិ វេទិតព្ពា។

៣០៩. តត្រ ឥទំ និស្សាយ ឥទំ បជហថាតិ តេសុ ឆត្តឹសសត្តបទេសុ អដ្ឋារស និស្សាយ អដ្ឋារស បជហថាតិ អត្ថោ។ តេនេវ – “តត្រ, ភិក្ខវេ, យានិ ឆ នេក្ខម្មសិតានី”តិអាទិមាហ។ **និស្សាយ អាគម្មា**តិ បវត្តនវសេន និស្សាយ ចេវ អាគម្ម ច។ **ឯវមេតេសំ សមតិក្កមោ ហោតី**តិ ឯវំ នេក្ខម្មសិតានំ បវត្តនេន គេហសិតានិ អតិក្កន្តានិ នាម ហោន្តិ។

ឯវំ សរិក្ខកេនេវ សរិក្ខកំ ជហាបេត្វា ឥទានិ ពលវតា ទុព្ពលំ ជហាបេន្តោ – “តត្រ, ភិក្ខវេ, យានិ ឆ នេក្ខម្មសិតានិ សោមនស្សានី”តិអាទិមាហ។ ឯវំ នេក្ខម្មសិតសោមនស្សេហិ នេក្ខម្មសិតទោមនស្សានិ , នេក្ខម្មសិតឧបេក្ខាហិ ច នេក្ខម្មសិតសោមនស្សានិ ជហាបេន្តេន ពលវតា ទុព្ពលប្បហានំ កថិតំ។

ឯត្ថ បន បត្វា ឧបេក្ខាកថា វេទិតព្ពា – អដ្ឋសុ ហិ សមាបត្តីសុ បឋមាទីនិ ច តីណិ ឈានានិ, សុទ្ធសង្ខារេ ច បាទកេ កត្វា វិបស្សនំ អារទ្ធានំ ចតុន្នំ ភិក្ខូនំ បុព្ពភាគវិបស្សនា សោមនស្សសហគតា វា ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតា វា, វុដ្ឋានគាមិនី បន សោមនស្សសហគតាវ។ ចតុត្ថជ្ឈានាទីនិ បាទកានិ កត្វា វិបស្សនំ អារទ្ធានំ បញ្ចន្នំ បុព្ពភាគវិបស្សនា បុរិមសទិសាវ។ វុដ្ឋានគាមិនី បន ឧបេក្ខាសហគតា ហោតិ។ ឥទំ សន្ធាយ – “យា ឆ នេក្ខម្មសិតា ឧបេក្ខា, តា និស្សាយ តា អាគម្ម, យានិ ឆ នេក្ខម្មសិតានិ សោមនស្សានិ, តានិ បជហថា”តិ វុត្តំ។ ន កេវលញ្ច ឯវំបដិបន្នស្ស ភិក្ខុនោ អយំ វិបស្សនាយ វេទនាវិសេសោវ ហោតិ, អរិយមគ្គេបិ បន ឈានង្គពោជ្ឈង្គមគ្គង្គានម្បិ វិសេសោ ហោតិ។

កោ បនេតំ វិសេសំ និយមេតិ? កេចិ តាវ ថេរា វិបស្សនាបាទកជ្ឈានំ និយមេតីតិ វទន្តិ, កេចិ វិបស្សនាយ អារម្មណភូតា ខន្ធា និយមេន្តីតិ វទន្តិ, កេចិ បុគ្គលជ្ឈាសយោ និយមេតីតិ វទន្តិ។ តេសម្បិ វាទេ អយមេវ បុព្ពភាគេ វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនា និយមេតីតិ វេទិតព្ពា។ វិនិច្ឆយកថា បនេត្ថ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** សង្ខារុបេក្ខានិទ្ទេសេ វុត្តាវ។

៣១០. នានត្តាតិ នានា ពហូ អនេកប្បការា។ **នានត្តសិតា**តិ នានារម្មណនិស្សិតា។ **ឯកត្តា**តិ ឯកា។ **ឯកត្តសិតា**តិ ឯការម្មណនិស្សិតា។ កតមា បនាយំ ឧបេក្ខាតិ? ហេដ្ឋា តាវ អញ្ញាណុបេក្ខា វុត្តា, ឧបរិ ឆឡង្គុបេក្ខា វក្ខតិ, ឥធ សមថឧបេក្ខា, វិបស្សនុបេក្ខាតិ ទ្វេ ឧបេក្ខា គហិតា។

តត្ថ យស្មា អញ្ញាវ រូបេសុ ឧបេក្ខា, អញ្ញាវ សទ្ទាទីសុ, ន ហិ យា រូបេ ឧបេក្ខា, សា សទ្ទាទីសុ ហោតិ។ រូបេ ឧបេក្ខា ច រូបមេវ អារម្មណំ ករោតិ , ន សទ្ទាទយោ។ រូបេ ឧបេក្ខាភាវញ្ច អញ្ញា សមថឧបេក្ខា បឋវីកសិណំ អារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជតិ, អញ្ញា អាបោកសិណាទីនិ។ តស្មា នានត្តំ នានត្តសិតំ វិភជន្តោ **អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ឧបេក្ខា រូបេសូ**តិអាទិមាហ ។ យស្មា បន ទ្វេ វា តីណិ វា អាកាសានញ្ចាយតនានិ វា វិញ្ញាណញ្ចាយតនាទីនិ វា នត្ថិ, តស្មា ឯកត្តំ ឯកត្តសិតំ វិភជន្តោ **អត្ថិ, ភិក្ខវេ, ឧបេក្ខា អាកាសានញ្ចាយតននិស្សិតា**តិអាទិមាហ។

តត្ថ អាកាសានញ្ចាយតនឧបេក្ខា សម្បយុត្តវសេន អាកាសានញ្ចាយតននិស្សិតា, អាកាសានញ្ចាយតនខន្ធេ វិបស្សន្តស្ស វិបស្សនុបេក្ខា អារម្មណវសេន អាកាសានញ្ចាយតននិស្សិតា។ សេសាសុបិ ឯសេវ នយោ។

តំ បជហថាតិ ឯត្ថ អរូបាវចរសមាបត្តិឧបេក្ខាយ រូបាវចរសមាបត្តិឧបេក្ខំ បជហាបេតិ, អរូបាវចរវិបស្សនុបេក្ខាយ រូបាវចរវិបស្សនុបេក្ខំ។

អតម្មយតន្តិ ឯត្ថ តម្មយតា នាម តណ្ហា, តស្សា បរិយាទានតោ វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនា អតម្មយតាតិ វុច្ចតិ។ **តំ បជហថា**តិ តាយ វុដ្ឋានគាមិនីវិបស្សនាយ អរូបាវចរសមាបត្តិឧបេក្ខញ្ច វិបស្សនុបេក្ខញ្ច បជហាបេតិ។

៣១១. **យទរិយោ**តិ យេ សតិបដ្ឋានេ អរិយោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ សេវតិ។ តត្ថ តីសុ ឋានេសុ សតឹ បដ្ឋបេន្តោ សតិបដ្ឋានេ សេវតីតិ វេទិតព្ពោ។ **ន សុស្សូសន្តី**តិ សទ្ទហិត្វា សោតុំ ន ឥច្ឆន្តិ។ **ន អញ្ញា**តិ ជាននត្ថាយ ចិត្តំ ន ឧបដ្ឋបេន្តិ។ **វោក្កម្មា**តិ អតិក្កមិត្វា។ **សត្ថុ សាសនា**តិ សត្ថុ ឱវាទំ គហេតព្ពំ បូរេតព្ពំ ន មញ្ញន្តីតិ អត្ថោ។ **ន ច អត្តមនោ**តិ ន សកមនោ។ ឯត្ថ ច គេហសិតទោមនស្សវសេន អប្បតីតោ ហោតីតិ ន ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, អប្បដិបន្នកេសុ បន អត្តមនតាការណស្ស អភាវេនេតំ វុត្តំ។ **អនវស្សុតោ**តិ បដិឃអវស្សវេន អនវស្សុតោ។ **សតោ សម្បជានោ**តិ សតិយា ច ញាណេន ច សមន្នាគតោ ។ **ឧបេក្ខកោ**តិ ឆឡង្គុបេក្ខាយ ឧបេក្ខកោ។ **អត្តមនោ**តិ ឥធាបិ គេហសិតសោមនស្សវសេន ឧប្បិលាវិតោតិ ន ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ, បដិបន្នកេសុ បន អនត្តមនតាការណស្ស អភាវេនេតំ វុត្តំ។ **អនវស្សុតោ**តិ រាគាវស្សវេន អនវស្សុតោ។

៣១២. **សារិតោ**តិ ទមិតោ។ **ឯកមេវ ទិសំ ធាវតី**តិ អនិវត្តិត្វា ធាវន្តោ ឯកំយេវ ទិសំ ធាវតិ, និវត្តិត្វា បន អបរំ ធាវិតុំ សក្កោតិ។ **អដ្ឋ ទិសា វិធាវតី**តិ ឯកបល្លង្កេន និសិន្នោ កាយេន អនិវត្តិត្វាវ វិមោក្ខវសេន ឯកប្បហារេនេវ អដ្ឋ ទិសា វិធាវតិ, បុរត្ថាភិមុខោ វា ទក្ខិណាទីសុ អញ្ញតរទិសាភិមុខោ វា និសីទិត្វា អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សមាបជ្ជតិយេវាតិ អត្ថោ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សឡាយតនវិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. ឧទ្ទេសវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៣១៣. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ ឧទ្ទេសវិភង្គសុត្តំ។ តត្ថ **ឧទ្ទេសវិភង្គ**ន្តិ ឧទ្ទេសញ្ច វិភង្គញ្ច, មាតិកញ្ច វិភជនញ្ចាតិ អត្ថោ។ **ឧបបរិក្ខេយ្យា**តិ តុលេយ្យ តីរេយ្យ បរិគ្គណ្ហេយ្យ បរិច្ឆិន្ទេយ្យ។ **ពហិទ្ធា**តិ ពហិទ្ធាអារម្មណេសុ។ **អវិក្ខិត្តំ អវិសដ**ន្តិ និកន្តិវសេន អារម្មណេ តិដ្ឋមានំ វិក្ខិត្តំ វិសដំ នាម ហោតិ, តំ បដិសេធេន្តោ ឯវមាហ។ **អជ្ឈត្តំ អសណ្ឋិត**ន្តិ គោចរជ្ឈត្តេ និកន្តិវសេន អសណ្ឋិតំ។ **អនុបាទាយ ន បរិតស្សេយ្យា**តិ អនុបាទិយិត្វា អគ្គហេត្វា តំ វិញ្ញាណំ ន បរិតស្សេយ្យ។ យថា វិញ្ញាណំ ពហិទ្ធា អវិក្ខិត្តំ អវិសដំ, អជ្ឈត្តំ អសណ្ឋិតំ អនុបាទាយ ន បរិតស្សេយ្យ, ឯវំ ភិក្ខុ ឧបបរិក្ខេយ្យាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ជាតិជរាមរណទុក្ខសមុទយសម្ភវោ**តិ ជាតិជរាមរណស្ស ចេវ អវសេសស្ស ច ទុក្ខស្ស និព្ពត្តិ ន ហោតីតិ អត្ថោ។

៣១៦. **រូបនិមិត្តានុសារី**តិ រូបនិមិត្តំ អនុស្សរតិ អនុធាវតីតិ រូបនិមិត្តានុសារី។

៣១៨. **ឯវំ ខោ, អាវុសោ, អជ្ឈត្តំ អសណ្ឋិត**ន្តិ និកន្តិវសេន អសណ្ឋិតំ។ និកន្តិវសេន ហិ អតិដ្ឋមានំ ហានភាគិយំ ន ហោតិ, វិសេសភាគិយមេវ ហោតិ។

៣២០. **អនុបាទា បរិតស្សនា**តិ សត្ថារា ខន្ធិយវគ្គេ “ឧបាទាបរិតស្សនញ្ច វោ, ភិក្ខវេ, ទេសេស្សាមិ អនុបាទាអបរិតស្សនញ្ចា”តិ (សំ. និ. ៣.៧) ឯវំ គហេត្វា បរិតស្សនា, អគ្គហេត្វាវ អបរិតស្សនា ច កថិតា, តំ មហាថេរោ ឧបាទាបរិតស្សនមេវ អនុបាទាបរិតស្សនន្តិ កត្វា ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ កថំ បនេសា អនុបាទា បរិតស្សនា ហោតីតិ។ ឧបាទាតព្ពស្ស អភាវតោ។ យទិ ហិ កោចិ សង្ខារោ និច្ចោ វា ធុវោ វា អត្តា វា អត្តនិយោ វាតិ គហេតព្ពយុត្តកោ អភវិស្ស, អយំ បរិតស្សនា ឧបាទាបរិតស្សនាវ អស្ស។ យស្មា បន ឯវំ ឧបាទាតព្ពោ សង្ខារោ នាម នត្ថិ, តស្មា រូបំ អត្តាតិអាទិនា នយេន រូបាទយោ ឧបាទិន្នាបិ អនុបាទិន្នាវ ហោន្តិ។ ឯវមេសា ទិដ្ឋិវសេន ឧបាទាបរិតស្សនាបិ សមានា អត្ថតោ អនុបាទាបរិតស្សនាយេវ នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពា។

អញ្ញថា ហោតីតិ បរិវត្តតិ បកតិជហនេន នស្សតិ, **រូបវិបរិណាមានុបរិវត្តី**តិ “មម រូបំ វិបរិណត”ន្តិ វា, “យំ អហុ, តំ វត មេ នត្ថី”តិ វា អាទិនា (ម. និ. ១.២៤២) នយេន កម្មវិញ្ញាណំ រូបស្ស ភេទានុបរិវត្តិ ហោតិ។ **វិបរិណា**

មានុបរិវត្តជាតិ វិបរិណាមស្ស អនុបរិវត្តនតោ វិបរិណាមារម្មណចិត្តតោ ជាតា។ **បរិតស្សនា ធម្មសមុប្បាទា**តិ តណ្ហាបរិតស្សនា ច អកុសលធម្មសមុប្បាទា ច។ **ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តី**តិ កុសលចិត្តំ បរិយាទិយិត្វា គហេត្វា ខេបេត្វា តិដ្ឋន្តិ។ **ឧត្តាសវា**តិ ភយតាសេនបិ សឧត្តាសោ តណ្ហាតាសេនបិ សឧត្តាសោ។ **វិឃាតវា**តិ សវិឃាតោ សទុក្ខោ។ **អបេក្ខវា**តិ សាលយោ សសិនេហោ។ **ឯវំ ខោ, អាវុសោ, អនុបាទា បរិតស្សនា ហោតី**តិ ឯវំ មណិករណ្ឌកសញ្ញាយ តុច្ឆករណ្ឌកំ គហេត្វា តស្មិំ នដ្ឋេ បច្ឆា វិឃាតំ អាបជ្ជន្តស្ស វិយ បច្ឆា អគ្គហេត្វា បរិតស្សនា ហោតិ។

៣២១. ន ច រូបវិបរិណាមានុបរិវត្តីតិ ខីណាសវស្ស កម្មវិញ្ញាណមេវ នត្ថិ, តស្មា រូបភេទានុបរិវត្តិ ន ហោតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ឧទ្ទេសវិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. អរណវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៣២៣. ឯវំ មេ សុតន្តិ អរណវិភង្គសុត្តំ។ តត្ថ **នេវុស្សាទេយ្យ ន អបសាទេយ្យា**តិ គេហសិតវសេន កញ្ចិ បុគ្គលំ នេវ ឧក្ខិបេយ្យ ន អវក្ខិបេយ្យ។ **ធម្មមេវ ទេសេយ្យា**តិ សភាវមេវ កថេយ្យ។ **សុខវិនិច្ឆយ**ន្តិ វិនិច្ឆិតសុខំ។ **រហោ វាទ**ន្តិ បរម្មុខា អវណ្ណំ, បិសុណវាចន្តិ អត្ថោ។ **សម្មុខា ន ខីណ**ន្តិ សម្មុខាបិ ខីណំ អាកិណ្ណំ សំកិលិដ្ឋំ វាចំ ន ភណេយ្យ។ **នាភិនិវេសេយ្យា**តិ ន អធិដ្ឋហិត្វា អាទាយ វោហរេយ្យ។ **សមញ្ញ**ន្តិ លោកសមញ្ញំ លោកបណ្ណត្តិំ។ **នាតិធាវេយ្យា**តិ នាតិក្កមេយ្យ។

៣២៤. កាមបដិសន្ធិសុខិនោតិ កាមបដិសន្ធិនា កាមូបសំហិតេន សុខេន សុខិតស្ស។ **សទុក្ខោ**តិ វិបាកទុក្ខេន សំកិលេសទុក្ខេនបិ សទុក្ខោ។ **សឧបឃាតោ**តិ វិបាកូបឃាតកិលេសូបឃាតេហេវ សឧបឃាតោ។ តថា **សបរិឡាហោ។ មិច្ឆាបដិបទា**តិ អយាថាវបដិបទា អកុសលបដិបទា។

៣២៦. តត្ថេកេ អបសាទេតីតិ ឯវំ គេហសិតវសេន ឯកច្ចេ បុគ្គលេ អបសាទេតិ។ ឧស្សាទនេបិ ឯសេវ នយោ។ **ភវសំយោជន**ន្តិ ភវពន្ធនំ, តណ្ហាយេតំ នាមំ។

សុភូតិត្ថេរោ កិរ តមំ ចតុក្កំ និស្សាយ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ ភគវតោ ហិ ធម្មំ ទេសេន្តស្ស បុគ្គលានំ ឧស្សាទនាអបសាទនា បញ្ញាយន្តិ, តថា សារិបុត្តត្ថេរាទីនំ។ សុភូតិត្ថេរស្ស បន ធម្មទេសនាយ “អយំ បុគ្គលោ អប្បដិបន្នកោ អនារាធកោ”តិ វា, “អយំ សីលវា គុណវា លជ្ជិបេសលោ អាចារសម្បន្នោ”តិ វា នត្ថិ, ធម្មទេសនាយ បនស្ស “អយំ មិច្ឆាបដិបទា, អយំ សម្មាបដិបទា”ត្វេវ បញ្ញាយតិ។ តស្មា ភគវា “ឯតទគ្គំ, ភិក្ខវេ, មម សាវកានំ ភិក្ខូនំ អរណវិហារីនំ យទិទំ សុភូតី”តិ អាហ។

៣២៨. កាលញ្ញូ អស្សាតិ អសម្បត្តេ ច អតិក្កន្តេ ច កាលេ អកថេត្វា “ឥទានិ វុច្ចមានំ មហាជនោ គណ្ហិស្សតី”តិ យុត្តបត្តកាលំ ញត្វាវ បរម្មុខា អវណ្ណំ ភាសេយ្យ។ ខីណវាទេបិ ឯសេវ នយោ។

៣៣០. ឧបហញ្ញតីតិ ឃាតិយតិ។ **សរោបិ ឧបហញ្ញតី**តិ សទ្ទោបិ ភិជ្ជតិ។ **អាតុរីយតី**តិ អាតុរោ ហោតិ គេលញ្ញប្បត្តោ សាពាធោ។ **អវិស្សដ្ឋ**ន្តិ វិស្សដ្ឋំ អបលិពុទ្ធំ ន ហោតិ។

៣៣១. តទេវាតិ តំយេវ ភាជនំ។ **អភិនិវិស្ស វោហរតី**តិ បត្តន្តិ សញ្ជាននជនបទំ គន្ត្វា “បត្តំ អាហរថ ធោវថា”តិ សុត្វា “អន្ធពាលបុថុជ្ជនោ, នយិទំ បត្តំ, បាតិ នមេសា, ឯវំ វទាហី”តិ អភិនិវិស្ស វោហរតិ។ ឯវំ សព្ពបទេហិ យោជេតព្ពំ។ **អតិសារោ**តិ អតិធាវនំ។

៣៣២. តថា តថា វោហរតិ អបរាមសន្តិ អម្ហាកំ ជនបទេ ភាជនំ បាតីតិ វុច្ចតិ, ឥមេ បន នំ បត្តន្តិ វទន្តីតិ តតោ បដ្ឋាយ ជនបទវោហារំ មុញ្ចិត្វា បត្តំ បត្តន្តេវ អបរាមសន្តោ វោហរតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣៣៣. ឥទានិ មរិយាទភាជនីយំ ករោន្តោ **តត្រ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សរណោ**តិ សរជោ សកិលេសោ។ **អរណោ**តិ អរជោ និក្កិលេសោ។ **សុភូតិ ច បន, ភិក្ខវេ**តិ អយំ ថេរោ ទ្វីសុ ឋានេសុ ឯតទគ្គំ អារុឡ្ហោ

“**អរណវិហារីនំ** យទិទំ សុភូតិ, **ទក្ខិណេយ្យានំ** យទិទំ សុភូតី”តិ (អ. និ. ១.២០២)។

ធម្មសេនាបតិ កិរ វត្ថុំ សោធេតិ, សុភូតិត្ថេរោ ទក្ខិណំ សោធេតិ។ តថា ហិ ធម្មសេនាបតិ បិណ្ឌាយ ចរន្តោ គេហទ្វារេ ឋិតោ យាវ ភិក្ខំ អាហរន្តិ, តាវ បុព្ពភាគេ បរិច្ឆិន្ទិត្វា និរោធំ សមាបជ្ជតិ, និរោធា វុដ្ឋាយ ទេយ្យធម្មំ បដិគ្គណ្ហាតិ។ សុភូតិត្ថេរោ ច តថេវ មេត្តាឈានំ សមាបជ្ជតិ, មេត្តាឈានា វុដ្ឋាយ ទេយ្យធម្មំ បដិគ្គណ្ហាតិ។ ឯវំ បន កាតុំ សក្កាតិ។ អាម សក្កា, នេវ អច្ឆរិយញ្ចេតំ, យំ មហាភិញ្ញប្បត្តា សាវកា ឯវំ ករេយ្យុំ។ ឥមស្មិម្បិ ហិ តម្ពបណ្ណិទីបេ បោរាណករាជកាលេ បិង្គលពុទ្ធរក្ខិតត្ថេរោ នាម ឧត្តរគាមំ និស្សាយ វិហាសិ។ តត្ថ សត្ត កុលសតានិ ហោន្តិ, ឯកម្បិ តំ កុលទ្វារំ នត្ថិ, យត្ថ ថេរោ សមាបត្តិំ ន សមាបជ្ជិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អរណវិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ធាតុវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៣៤២. ឯវំ មេ សុតន្តិ ធាតុវិភង្គសុត្តំ។ តត្ថ **ចារិក**ន្តិ តុរិតគមនចារិកំ។ **សចេ តេ ភគ្គវ អគរុ**តិ សចេ តុយ្ហំ ភារិយំ អផាសុកំ កិញ្ចិ នត្ថិ។ **សចេ សោ អនុជានាតី**តិ ភគ្គវស្ស កិរ ឯតទហោសិ – “បព្ពជិតា នាម នានាអជ្ឈាសយា, ឯកោ គណាភិរតោ ហោតិ, ឯកោ ឯកាភិរតោ។ សចេ សោ ឯកាភិរតោ ភវិស្សតិ, ‘អាវុសោ, មា បាវិសិ, មយា សាលា លទ្ធា’តិ វក្ខតិ។ សចេ អយំ ឯកាភិរតោ ភវិស្សតិ, ‘អាវុសោ, និក្ខម, មយា សាលា លទ្ធា’តិ វក្ខតិ។ ឯវំ សន្តេ អហំ ឧភិន្នំ វិវាទការកោ នាម ភវិស្សាមិ, ទិន្នំ នាម ទិន្នមេវ វដ្តតិ, កតំ កតមេវា”តិ។ តស្មា ឯវមាហ។

កុលបុត្តោតិ ជាតិកុលបុត្តោបិ អាចារកុលបុត្តោបិ។ **វាសូបគតោ**តិ វាសំ ឧបគតោ។ កុតោ អាគន្ត្វាតិ? តក្កសិលនគរតោ។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – មជ្ឈិមប្បទេសេ កិរ រាជគហនគរេ ពិម្ពិសារេ រជ្ជំ ការេន្តេ បច្ចន្តេ តក្កសិលនគរេ បុក្កុសាតិ រាជា រជ្ជំ ការេសិ។ អថ តក្កសិលតោ ភណ្ឌំ គហេត្វា វាណិជា រាជគហំ អាគតា បណ្ណាការំ គហេត្វា រាជានំ អទ្ទសំសុ។ រាជា តេ វន្ទិត្វា ឋិតេ “កត្ថវាសិនោ តុម្ហេ”តិ បុច្ឆិ។ តក្កសិលវាសិនោ ទេវាតិ។ អថ នេ រាជា ជនបទស្ស ខេមសុភិក្ខតាទីនិ នគរស្ស ច បវត្តិំ បុច្ឆិត្វា “កោ នាម តុម្ហាកំ រាជា”តិ បុច្ឆិ។ បុក្កុសាតិ នាម ទេវាតិ។ ធម្មិកោតិ? អាម ទេវ ធម្មិកោ។ ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ ជនំ សង្គណ្ហាតិ, លោកស្ស មាតាបិតិដ្ឋានេ ឋិតោ, អង្កេ និបន្នទារកំ វិយ ជនំ តោសេតីតិ។ កតរស្មិំ វយេ វត្តតីតិ? អថស្ស វយំ អាចិក្ខឹសុ។ វយេសុបិ ពិម្ពិសារេន សមវយោ ជាតោ។ អថ តេ រាជា អាហ – “តាតា តុម្ហាកំ រាជា ធម្មិកោ, វយេន ច មេ សមានោ, សក្កុណេយ្យាថ តុម្ហាកំ រាជានំ មម មិត្តំ កាតុ”ន្តិ។ សក្កោម ទេវាតិ។ រាជា តេសំ សុង្កំ វិស្សជ្ជេត្វា គេហញ្ច ទាបេត្វា – “គច្ឆថ ភណ្ឌំ វិក្កិណិត្វា គមនកាលេ មំ ទិស្វា គច្ឆេយ្យាថា”តិ អាហ។ តេ តថា កត្វា គមនកាលេ រាជានំ អទ្ទសំសុ។ “គច្ឆថ តុម្ហាកំ រាជានំ មម វចនេន បុនប្បុនំ អារោគ្យំ បុច្ឆិត្វា ‘រាជា តុម្ហេហិ សទ្ធិំ មិត្តភាវំ ឥច្ឆតី’តិ វទថា”តិ អាហ។

តេ សាធូតិ បដិស្សុណិត្វា គន្ត្វា ភណ្ឌំ បដិសាមេត្វា ភុត្តបាតរាសា រាជានំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទឹសុ។ រាជា “កហំ ភណេ តុម្ហេ ឯត្តកេ ឥមេ ទិវសេ ន ទិស្សថា”តិ បុច្ឆិ។ តេ សព្ពំ បវត្តិំ អារោចេសុំ។ រាជា – “សាធុ, តាតា, តុម្ហេ និស្សាយ មយា មជ្ឈិមប្បទេសេ រាជា មិត្តោ លទ្ធោ”តិ អត្តមនោ អហោសិ។ អបរភាគេ រាជគហវាសិនោបិ វាណិជា តក្កសិលំ អគមំសុ។ តេ បណ្ណាការំ គហេត្វា អាគតេ បុក្កុសាតិ រាជា “កុតោ អាគតត្ថា”តិ បុច្ឆិត្វា “រាជគហតោ”តិ សុត្វា “មយ្ហំ សហាយស្ស នគរតោ អាគតា តុម្ហេ”តិ។ អាម ទេវាតិ។ អារោគ្យំ មេ សហាយស្សាតិ អារោគ្យំ បុច្ឆិត្វា “អជ្ជ បដ្ឋាយ យេ មយ្ហំ សហាយស្ស នគរតោ ជង្ឃសត្ថេន វា សកដសត្ថេន វា វាណិជា អាគច្ឆន្តិ, សព្ពេសំ មម វិសយំ បវិដ្ឋកាលតោ បដ្ឋាយ វសនគេហានិ, រាជកោដ្ឋាគារតោ និវាបញ្ច ទេន្តុ, សុង្កំ វិស្សជ្ជេន្តុ, កិញ្ចិ ឧបទ្ទវំ មា ករោន្តូ”តិ ភេរិំ ចរាបេសិ។ ពិម្ពិសារោបិ អត្តនោ នគរេ តថេវ ភេរិំ ចរាបេសិ។

អថ ពិម្ពិសារោ បុក្កុសាតិស្ស បណ្ណំ បហិណិ – “បច្ចន្តទេសេ នាម មណិមុត្តាទីនិ រតនានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, យំ មយ្ហំ សហាយស្ស រជ្ជេ ទស្សនីយំ វា សវនីយំ វា រតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មេ មា មច្ឆរាយតូ”តិ។ បុក្កុសាតិបិ – “មជ្ឈិមទេសោ នាម មហាជនបទោ, យំ តត្ថ ឯវរូបំ រតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មេ សហាយោ មា មច្ឆរាយតូ”តិ បដិបណ្ណំ បហិណិ។ ឯវំ តេ គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ អញ្ញមញ្ញំ អទិស្វាបិ ទឡ្ហមិត្តា អហេសុំ។

ឯវំ តេសំ កតិកំ កត្វា វសន្តានំ បឋមតរំ បុក្កុសាតិស្ស បណ្ណាការោ ឧប្បជ្ជិ។ រាជា កិរ អដ្ឋ បញ្ចវណ្ណេ អនគ្ឃ កម្ពលេ លភិ។ សោ – “អតិសុន្ទរា ឥមេ កម្ពលា, អហំ សហាយស្ស បេសិស្សាមី”តិ លាខាគុឡមត្តេ អដ្ឋ សារករណ្ឌកេ លិខាបេត្វា តេសុ តេ កម្ពលេ បក្ខិបិត្វា លាខាយ វដ្ដាបេត្វា សេតវត្ថេន វេឋេត្វា សមុគ្គេ បក្ខិបិត្វា វត្ថេន វេឋេត្វា រាជមុទ្ទិកាយ លញ្ឆេត្វា “មយ្ហំ សហាយស្ស ទេថា”តិ អមច្ចេ បេសេសិ។ សាសនញ្ច អទាសិ – “អយំ បណ្ណាការោ នគរមជ្ឈេ អមច្ចាទិបរិវុតេន ទដ្ឋព្ពោ”តិ។ តេ គន្ត្វា ពិម្ពិសារស្ស អទំសុ។

សោ សាសនំ សុត្វា អមច្ចាទយោ សន្និបតន្តូតិ ភេរិំ ចរាបេត្វា នគរមជ្ឈេ អមច្ចាទិបរិវុតោ សេតច្ឆត្តេន ធារិយមានេន បល្លង្កវរេ និសិន្នោ លញ្ឆនំ ភិន្ទិត្វា វត្ថំ អបនេត្វា សមុគ្គំ វិវរិត្វា អន្តោ ភណ្ឌិកំ មុញ្ចិត្វា លាខាគុឡេ ទិស្វា “មយ្ហំ សហាយោ បុក្កុសាតិ ‘ជុតវិត្តកោ មេ សហាយោ’តិ មញ្ញមានោ មញ្ញេ ឥមំ បណ្ណាការំ បហិណី”តិ ឯកំ គុឡំ គហេត្វា ហត្ថេន វដ្ដេត្វា តុលយន្តោវ អន្តោ ទុស្សភណ្ឌិកំ អត្ថីតិ អញ្ញាសិ។ អថ នំ បល្លង្កបាទេ បហរិត្វា តាវទេវ លាខា បរិបតិ, សោ នខេន ករណ្ឌកំ វិវរិត្វា អន្តោ កម្ពលរតនំ ទិស្វា ឥតរេបិ វិវរាបេសិ, សព្ពេបិ កម្ពលា អហេសុំ។ អថ នេ បត្ថរាបេសិ, តេ វណ្ណសម្បន្នា ផស្សសម្បន្នា ទីឃតោ សោឡសហត្ថា តិរិយំ អដ្ឋហត្ថា អហេសុំ។ មហាជនោ ទិស្វា អង្គុលិយោ បោឋេសិ, ចេលុក្ខេបំ អកាសិ, – “អម្ហាកំ រញ្ញោ អទិដ្ឋសហាយោ បុក្កុសាតិ អទិស្វាវ ឯវរូបំ បណ្ណាការំ បេសេសិ, យុត្តំ ឯវរូបំ មិត្តំ កាតុ”ន្តិ អត្តមនោ អហោសិ។ រាជា ឯកមេកំ កម្ពលំ អគ្ឃាបេសិ, សព្ពេ អនគ្ឃា អហេសុំ។ តេសុ ចត្តារោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បេសេសិ, ចត្តារោ អត្តនោ ឃរេ អកាសិ។ តតោ ចិន្តេសិ – “បច្ឆា បេសេន្តេន បឋមំ បេសិតបណ្ណាការតោ អតិរេកំ បេសេតុំ វដ្ដតិ, សហាយេន ច មេ អនគ្ឃោ បណ្ណាការោ បេសិតោ, កិំ នុ ខោ បេសេមី”តិ?

កិំ បន រាជគហេ តតោ អធិកំ រតនំ នត្ថីតិ? នោ នត្ថិ, មហាបុញ្ញោ រាជា, អបិច ខោ បនស្ស សោតាបន្នកាលតោ បដ្ឋាយ ឋបេត្វា តីណិ រតនានិ អញ្ញំ រតនំ សោមនស្សំ ជនេតុំ សមត្ថំ នាម នត្ថិ ។ សោ រតនំ វិចិនិតុំ អារទ្ធោ – រតនំ នាម សវិញ្ញាណកំ អវិញ្ញាណកន្តិ ទុវិធំ។ តត្ថ អវិញ្ញាណកំ សុវណ្ណរជតាទិ, សវិញ្ញាណកំ ឥន្ទ្រិយពទ្ធំ។ អវិញ្ញាណកំ សវិញ្ញាណកស្សេវ អលង្ការាទិវសេន បរិភោគំ ហោតិ, ឥតិ ឥមេសុ ទ្វីសុ រតនេសុ សវិញ្ញាណកំ សេដ្ឋំ។ សវិញ្ញាណកម្បិ ទុវិធំ តិរច្ឆានរតនំ មនុស្សរតនន្តិ។ តត្ថ តិរច្ឆានរតនំ ហត្ថិអស្សរតនំ, តម្បិ មនុស្សានំ ឧបភោគត្ថមេវ និព្ពត្តតិ , ឥតិ ឥមេសុបិ ទ្វីសុ មនុស្សរតនំ សេដ្ឋំ។ មនុស្សរតនម្បិ ទុវិធំ ឥត្ថិរតនំ បុរិសរតនន្តិ។ តត្ថ ចក្កវត្តិនោ រញ្ញោ ឧប្បន្នំ ឥត្ថិរតនម្បិ បុរិសស្សេវ ឧបភោគំ។ ឥតិ ឥមេសុបិ ទ្វីសុ បុរិសរតនមេវ សេដ្ឋំ។

បុរិសរតនម្បិ ទុវិធំ អគារិយរតនំ អនគារិយរតនញ្ច។ តត្ថ អគារិយរតនេសុបិ ចក្កវត្តិរាជា អជ្ជ បព្ពជិតសាមណេរំ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទតិ, ឥតិ ឥមេសុបិ ទ្វីសុ អនគារិយរតនមេវ សេដ្ឋំ។ អនគារិយរតនម្បិ ទុវិធំ សេក្ខរតនញ្ច អសេក្ខរតនញ្ច។ តត្ថ សតសហស្សម្បិ សេក្ខានំ អសេក្ខស្ស បទេសំ ន បាបុណាតិ, ឥតិ ឥមេសុបិ ទ្វីសុ អសេក្ខរតនមេវ សេដ្ឋំ។ តម្បិ ទុវិធំ ពុទ្ធរតនំ សាវករតនន្តិ។ តត្ថ សតសហស្សម្បិ សាវករតនានំ ពុទ្ធរតនស្ស បទេសំ ន បាបុណាតិ, ឥតិ ឥមេសុបិ ទ្វីសូ ពុទ្ធរតនមេវ សេដ្ឋំ។

ពុទ្ធរតនម្បិ ទុវិធំ បច្ចេកពុទ្ធរតនំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធរតនន្តិ។ តត្ថ សតសហស្សម្បិ បច្ចេកពុទ្ធានំ សព្ពញ្ញុពុទ្ធស្ស បទេសំ ន បាបុណាតិ, ឥតិ ឥមេសុបិ ទ្វីសុ សព្ពញ្ញុពុទ្ធរតនំយេវ សេដ្ឋំ។ សទេវកស្មិញ្ហិ លោកេ ពុទ្ធរតនសមំ រតនំ នាម នត្ថិ។ តស្មា អសទិសមេវ រតនំ មយ្ហំ សហាយស្ស បេសេស្សាមីតិ ចិន្តេត្វា តក្កសីលវាសិនោ បុច្ឆិ – “តាតា តុម្ហាកំ ជនបទេ ពុទ្ធោ ធម្មោ សង្ឃោតិ ឥមានិ តីណិ រតនានិ ទិស្សន្តី”តិ។ ឃោសោបិ សោ មហារាជ តាវ តត្ថ នត្ថិ, ទស្សនំ បន កុតោតិ។

“សុន្ទរំ តាតា”តិ រាជា តុដ្ឋោ ចិន្តេសិ – “សក្កា ភវេយ្យ ជនសង្គហត្ថាយ មយ្ហំ សហាយស្ស វសនដ្ឋានំ សម្មាសម្ពុទ្ធំ បេសេតុំ, ពុទ្ធា បន បច្ចន្តិមេសុ ជនបទេសុ ន អរុណំ ឧដ្ឋបេន្តិ។ តស្មា សត្ថារា គន្តុំ ន សក្កា។ សារិបុត្តមោគ្គល្លានាទយោ មហាសាវកេ បេសេតុំ សក្កា ភវេយ្យ។ មយា បន ‘ថេរា បច្ចន្តេ វសន្តី’តិ សុត្វាបិ មនុស្សេ បេសេត្វា តេ អត្តនោ សមីបំ អាណាបេត្វា ឧបដ្ឋាតុមេវ យុត្តំ។ តស្មា ន ថេរេហិបិ សក្កា គន្តុំ។ យេន បន អាការេន សាសនេ បេសិតេ សត្ថា ច មហាសាវកា ច គតា វិយ ហោន្តិ, តេនាការេន សាសនំ បហិណិស្សាមី”តិ។ ចិន្តេត្វា ចតុរតនាយាមំ វិទត្ថិមត្តបុថុលំ នាតិតនុំ នាតិពហលំ សុវណ្ណបដ្ដំ ការាបេត្វា “តត្ថ អជ្ជ អក្ខរានិ លិខិស្សាមី”តិ។ បាតោវ សីសំ ន្ហាយិត្វា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ភុត្តបាតរាសោ អបនីតគន្ធមាលាភរណោ សុវណ្ណសរកេន ជាតិហិង្គុលិកំ អាទាយ ហេដ្ឋតោ បដ្ឋាយ ទ្វារានិ បិទហន្តោ បាសាទមារុយ្ហ បុព្ពទិសាមុខំ សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា អាកាសតលេ និសីទិត្វា សុវណ្ណបដ្ដេ អក្ខរានិ លិខន្តោ – “ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បន្នោ អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ វិជ្ជាចរណសម្បន្នោ សុគតោ លោកវិទូ អនុត្តរោ បុរិសទម្មសារថិ សត្ថា ទេវមនុស្សានំ ពុទ្ធោ ភគវា”តិ។ ពុទ្ធគុណេ តាវ ឯកទេសេន លិខិ។

តតោ “ឯវំ ទស បារមិយោ បូរេត្វា តុសិតភវនតោ ចវិត្វា មាតុកុច្ឆិម្ហិ បដិសន្ធឹ គណ្ហិ , ឯវំ លោកវិវរណំ អហោសិ, មាតុកុច្ឆិយំ វសមានេ ឥទំ នាម អហោសិ, អគារមជ្ឈេ វសមានេ ឥទំ នាម អហោសិ, ឯវំ មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តោ ឯវំ មហាបធានំ បទហិ។ ឯវំ ទុក្ករការិកំ កត្វា មហាពោធិមណ្ឌំ អារុយ្ហ អបរាជិត បល្លង្កេ និសិន្នោ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បដិវិជ្ឈន្តស្ស ឯវំ លោកវិវរណំ អហោសិ។ សទេវកេ លោកេ អញ្ញំ ឯវរូបំ រតនំ នាម នត្ថីតិ។

យំកិញ្ចិ វិត្តំ ឥធ វា ហុរំ វា,
សគ្គេសុ វា យំ រតនំ បណីតំ;
ន នោ សមំ អត្ថិ តថាគតេន,
ឥទម្បិ ពុទ្ធេ រតនំ បណីតំ;
ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតូ”តិ។ (ខុ. បា. ៦.៣; សុ. និ. ២២៦) –

ឯវំ ឯកទេសេន ពុទ្ធគុណេបិ លិខិត្វា ទុតិយំ **ធម្មរតនំ** ថោមេន្តោ – “ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ…បេ… បច្ចត្តំ វេទិតព្ពោ វិញ្ញូហី”តិ។ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា…បេ… អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិ។ “សត្ថារា ទេសិតធម្មោ នាម ឯវរូបោ ច ឯវរូបោ ចា”តិ សត្តតឹស ពោធិបក្ខិយេ ឯកទេសេន លិខិត្វា –

“យំ ពុទ្ធសេដ្ឋោ បរិវណ្ណយី សុចិំ,
សមាធិមានន្តរិកញ្ញមាហុ;
សមាធិនា តេន សមោ ន វិជ្ជតិ,
ឥទម្បិ ធម្មេ រតនំ បណីតំ;
ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតូ”តិ។ (ខុ. បា. ៦.៥; សុ. និ. ២២៨) –

ឯវំ ឯកទេសេន ធម្មគុណេ លិខិត្វា តតិយំ **សង្ឃរតនំ** ថោមេន្តោ – “សុប្បដិបន្នោ ភគវតោ សាវកសង្ឃោ…បេ… បុញ្ញក្ខេត្តំ លោកស្សា”តិ។ “កុលបុត្តា នាម សត្ថុ ធម្មកថំ សុត្វា ឯវំ និក្ខមិត្វា បព្ពជន្តិ, កេចិ សេតច្ឆត្តំ បហាយ បព្ពជន្តិ, កេចិ ឧបរជ្ជំ, កេចិ សេនាបតិដ្ឋានាទីនិ បហាយ បព្ពជន្តិ។ បព្ពជិត្វា ច បន ឥមញ្ច បដិបត្តឹ បូរេន្តី”តិ ចូឡសីលមជ្ឈិមសីលមហាសីលាទីនិ ឯកទេសេន លិខិត្វា ឆទ្វារសំវរំ សតិសម្បជញ្ញំ ចតុបច្ចយសន្តោសំ នវវិធំ សេនាសនំ, នីវរណប្បហានំ បរិកម្មំ ឈានាភិញ្ញា អដ្ឋតឹស កម្មដ្ឋានានិ យាវ អាសវក្ខយា ឯកទេសេន លិខិ, សោឡសវិធំ អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានំ វិត្ថារេនេវ លិខិត្វា “សត្ថុ សាវកសង្ឃោ នាម ឯវរូបេហិ ច គុណេហិ សមន្នាគតោ។

យេ បុគ្គលា អដ្ឋសតំ បសដ្ឋា,
ចត្តារិ ឯតានិ យុគានិ ហោន្តិ;
តេ ទក្ខិណេយ្យា សុគតស្ស សាវកា,
ឯតេសុ ទិន្នានិ មហប្ផលានិ;
ឥទម្បិ សង្ឃេ រតនំ បណីតំ,
ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតូ”តិ។ (ខុ. បា. ៦.៦; សុ. និ. ២២៩) –

ឯវំ ឯកទេសេន សង្ឃគុណេ លិខិត្វា – “ភគវតោ សាសនំ ស្វាក្ខាតំ និយ្យានិកំ, សចេ មយ្ហំ សហាយោ សក្កោតិ, និក្ខមិត្វា បព្ពជតូ”តិ លិខិត្វា សុវណ្ណបដ្ដំ សំហរិត្វា សុខុមកម្ពលេន វេឋេត្វា សារសមុគ្គេ បក្ខិបិត្វា តំ សមុគ្គំ សុវណ្ណមយេ, សុវណ្ណមយំ រជតមយេ រជតមយំ មណិមយេ, មណិមយំ បវាឡមយេ, បវាឡមយំ លោហិតង្កមយេ, លោហិតង្កមយំ មសារគល្លមយេ, មសារគល្លមយំ ផលិកមយេ, ផលិកមយំ ទន្តមយេ, ទន្តមយំ សព្ពរតនមយេ, សព្ពរតនមយំ កិលញ្ជមយេ, កិលញ្ជមយំ សមុគ្គំ សារករណ្ឌកេ ឋបេសិ។

បុន សារករណ្ឌកំ សុវណ្ណករណ្ឌកេតិ បុរិមនយេនេវ ហរិត្វា សព្ពរតនមយំ ករណ្ឌកំ កិលញ្ជមយេ ករណ្ឌកេ ឋបេសិ។ តតោ កិលញ្ជមយំ ករណ្ឌកំ សារមយបេឡាយាតិ បុន វុត្តនយេនេវ ហរិត្វា សព្ពរតនមយំ បេឡំ កិលញ្ជមយបេឡាយ ឋបេត្វា ពហិ វត្ថេន វេឋេត្វា រាជមុទ្ទិកាយ លញ្ឆេត្វា អមច្ចេ អាណាបេសិ – “មម អាណាបវត្តិដ្ឋានេ មគ្គំ អលង្ការាបេថ មគ្គោ អដ្ឋុសភវិត្ថតោ ហោតុ, ចតុឧសភដ្ឋានំ សោធិតមត្តកមេវ ហោតុ, មជ្ឈេ ចតុឧសភំ រាជានុភាវេន បដិយាទេថា”តិ។ តតោ មង្គលហត្ថឹ អលង្ការាបេត្វា តស្ស ឧបរិ បល្លង្កំ បញ្ញបេត្វា សេតច្ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា នគរវីថិយោ សិត្តសម្មដ្ឋា សមុស្សិតទ្ធជបដាកា កទលិបុណ្ណឃដគន្ធធូមបុប្ផាទីហិ សុប្បដិមណ្ឌិតា ការេត្វា “អត្តនោ អត្តនោ វិសយប្បទេសេ ឯវរូបំ បូជំ ការេន្តូ”តិ អន្តរភោគិកានំ ជវនទូតេ

បេសេត្វា សយំ សព្ពាលង្ការេន អលង្ករិត្វា – “សព្ពតាឡាវចរសម្មិស្សពលកាយបរិវុតោ បណ្ណាការំ បេសេមី”តិ អត្តនោ វិសយបរិយន្តំ គន្ត្វា អមច្ចស្ស មុខសាសនំ អទាសិ – “តាត មយ្ហំ សហាយោ បុក្កុសាតិ ឥមំ បណ្ណាការំ បដិច្ឆន្តោ ឱរោធមជ្ឈេ អបដិច្ឆិត្វា បាសាទំ អារុយ្ហ បដិច្ឆតូ”តិ។ ឯវំ សាសនំ ទត្វា បច្ចន្តទេសំ សត្ថា គច្ឆតីតិ បញ្ចបតិដ្ឋិតេន វន្ទិត្វា និវត្តិ។ អន្តរភោគិកា តេនេវ និយាមេន មគ្គំ បដិយាទេត្វា បណ្ណាការំ នយឹសុ។

បុក្កុសាតិបិ អត្តនោ រជ្ជសីមតោ បដ្ឋាយ តេនេវ និយាមេន មគ្គំ បដិយាទេត្វា នគរំ អលង្ការាបេត្វា បណ្ណាការស្ស បច្ចុគ្គមនំ អកាសិ។ បណ្ណាការោ តក្កសីលំ បាបុណន្តោ ឧបោសថទិវសេ បាបុណិ, បណ្ណាការំ គហេត្វា គតអមច្ចោបិ រញ្ញោ វុត្តសាសនំ អារោចេសិ។ រាជា តំ សុត្វា បណ្ណាការេន សទ្ធឹ អាគតានំ កត្តព្ពកិច្ចំ វិចារេត្វា បណ្ណាការំ អាទាយ បាសាទំ អារុយ្ហ “មា ឥធ កោចិ បវិសតូ”តិ ទ្វារេ អារក្ខំ ការេត្វា សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា បណ្ណាការំ ឧច្ចាសនេ ឋបេត្វា សយំ នីចាសនេ និសិន្នោ លញ្ឆនំ ភិន្ទិត្វា និវាសនំ អបនេត្វា កិលញ្ជបេឡតោ បដ្ឋាយ អនុបុព្ពេន វិវរន្តោ សារមយំ សមុគ្គំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “មហាបរិហារោ នាយំ អញ្ញស្ស រតនស្ស ភវិស្សតិ, អទ្ធា មជ្ឈិមទេសេ សោតព្ពយុត្តកំ រតនំ ឧប្បន្ន”ន្តិ។ អថ តំ សមុគ្គំ វិវរិត្វា រាជលញ្ឆនំ ភិន្ទិត្វា សុខុមកម្ពលំ ឧភតោ វិយូហិត្វា សុវណ្ណបដ្ដំ អទ្ទស។

សោ តំ បសារេត្វា – “មនាបានិ វត អក្ខរានិ សមសីសានិ សមបន្តីនិ ចតុរស្សានី”តិអាទិតោ បដ្ឋាយ វាចេតុំ អារភិ។ តស្ស – “ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បន្នោ”តិ ពុទ្ធគុណេ វាចេន្តស្ស ពលវសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជិ, នវនវុតិលោមកូបសហស្សានិ ឧទ្ធគ្គលោមានិ អហេសុំ។ អត្តនោ ឋិតភាវំ វា និសិន្នភាវំ វា ន ជានាតិ។ អថស្ស – “កប្បកោដិសតសហស្សេហិបិ ឯតំ ទុល្លភសាសនំ សហាយំ និស្សាយ សោតុំ លភាមី”តិ ភិយ្យោ ពលវបីតិ ឧទបាទិ។ សោ ហិ ឧបរិ វាចេតុំ អសក្កោន្តោ យាវ បីតិវេគបស្សទ្ធិយា និសីទិត្វា បរតោ – “ស្វាក្ខាតោ ភគវតា ធម្មោ”តិ ធម្មគុណេ អារភិ។ តត្រាបិស្ស តថេវ អហោសិ។ សោ បុន យាវ បីតិវេគបស្សទ្ធិយា និសីទិត្វា បរតោ “សុប្បដិបន្នោ”តិ សង្ឃគុណេ អារភិ ។ តត្រាបិស្ស តថេវ អហោសិ។ អថ សព្ពបរិយន្តេ អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានំ វាចេត្វា ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានានិ និព្ពត្តេសិ, សោ ឈានសុខេនេវ វីតិនាមេសិ។ អញ្ញោ កោចិ ទដ្ឋុំ ន លភតិ, ឯកោវ ចូឡុបដ្ឋាកោ បវិសតិ។ ឯវំ អទ្ធមាសមត្តំ វីតិនាមេសិ។

នាគរា រាជង្គណេ សន្និបតិត្វា ឧក្កុដ្ឋិំ អកំសុ “បណ្ណាការំ បដិច្ឆិតទិវសតោ បដ្ឋាយ ពលទស្សនំ វា នាដកទស្សនំ វា នត្ថិ, វិនិច្ឆយទានំ នត្ថិ, រាជា សហាយេន បហិតំ បណ្ណាការំ យស្សិច្ឆតិ តស្ស ទស្សេតុ, រាជានោ នាម ឯកច្ចស្ស បណ្ណាការវសេនបិ វញ្ចេត្វា រជ្ជំ អត្តនោ កាតុំ វាយមន្តិ។ កឹ នាម អម្ហាកំ រាជា ករោតី”តិ? រាជា ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទំ សុត្វា – “រជ្ជំ នុ ខោ ធារេមិ, ឧទាហុ សត្ថារ”ន្តិ ចិន្តេសិ។ អថស្ស ឯតទហោសិ – “រជ្ជការិតអត្តភាវោ នាម នេវ គណកេន, ន គណកមហាមត្តេន គណេតុំ សក្កោ។ សត្ថុសាសនំ ធារេស្សាមី”តិ សយនេ ឋបិតំ អសឹ គហេត្វា កេសេ ឆិន្ទិត្វា សីហបញ្ជរំ វិវរិត្វា – “ឯតំ គហេត្វា រជ្ជំ ការេថា”តិ សទ្ធឹ ចូឡាមណិនា កេសកលាបំ បរិសមជ្ឈេ បាតេសិ, មហាជនោ តំ ឧក្ខិបិត្វា – “សហាយកសន្តិកា លទ្ធបណ្ណាការា នាម រាជានោ តុម្ហាទិសា ហោន្តិ ទេវា”តិ ឯកប្បហារេនេវ វិរវិ។ រញ្ញោបិ ទ្វង្គុលមត្តំ កេសមស្សុ អហោសិ។ ពោធិសត្តស្ស បព្ពជ្ជាសទិសមេវ កិរ ជាតំ។

តតោ ចូឡុបដ្ឋាកំ បេសេត្វា អន្តរាបណា ទ្វេ កាសាយវត្ថានិ មត្តិកាបត្តញ្ច អាហរាបេត្វា – “យេ លោកេ អរហន្តោ, តេ ឧទ្ទិស្ស មយ្ហំ បព្ពជ្ជា”តិ សត្ថារំ ឧទ្ទិស្ស ឯកំ កាសាវំ និវាសេត្វា ឯកំ បារុបិត្វា បត្តំ វាមអំសកូដេ កត្វា កត្តរទណ្ឌំ គហេត្វា – “សោភតិ នុ ខោ មេ បព្ពជ្ជា នោ វា”តិ មហាតលេ កតិបយវារេ អបរាបរំ ចង្កមិត្វា – “សោភតិ មេ បព្ពជ្ជា”តិ ទ្វារំ វិវរិត្វា បាសាទា ឱតរិ។ ឱតរន្តំ បន នំ តីសុ ទ្វារេសុ ឋិតនាដកាទីនិ ទិស្វាបិ ន សញ្ជានីសុ។ “ឯកោ បច្ចេកពុទ្ធោ អម្ហាកំ រញ្ញោ ធម្មកថំ កថេតុំ អាគតោ”តិ កិរ ចិន្តយឹសុ។ ឧបរិបាសាទំ បន អារុយ្ហ រញ្ញោ ឋិតនិសិន្នដ្ឋានានិ ទិស្វា រាជា គតោតិ ញត្វា សមុទ្ទមជ្ឈេ ឱសីទមានាយ នាវាយ ជនោ វិយ ឯកប្បហារេនេវ វិរវឹសុ។ កុលបុត្តំ ភូមិតលំ ឱតិណ្ណមត្តំ អដ្ឋារសសេនិយោ សព្ពេ នាគរា ពលកាយា ច បរិវារេត្វា មហាវិរវំ វិរវឹសុ។ អមច្ចាបិ តំ ឯតទវោចុំ – “ទេវ មជ្ឈិមទេសរាជានោ នាម ពហុមាយា, សាសនំ បេសេត្វា ពុទ្ធរតនំ នាម លោកេ ឧប្បន្នំ វា នោ វាតិ ញត្វា គមិស្សថ , និវត្តថ ទេវា”តិ។ សទ្ទហាមហំ មយ្ហំ សហាយកស្ស, តស្ស មយា សទ្ធឹ ទ្វេជ្ឈវចនំ នាម នត្ថិ, តិដ្ឋថ តុម្ហេតិ។ តេ អនុគច្ឆន្តិយេវ។

កុលបុត្តោ កត្តរទណ្ឌេន លេខំ កត្វា – “ឥទំ រជ្ជំ កស្សា”តិ អាហ? តុម្ហាកំ ទេវាតិ។ យោ ឥមំ លេខំ អន្តរំ ករោតិ, រាជាណាយ ការេតព្ពោតិ។ មហាជនកជាតកេ ពោធិសត្តេន កតលេខំ សីវលិទេវី អន្តរំ កាតុំ អវិសហន្តី វិវត្តមានា អគមាសិ។ តស្សា គតមគ្គេន មហាជនោ អគមាសិ។ តំ បន លេខំ មហាជនោ អន្តរំ កាតុំ ន វិសហិ, លេខំ ឧស្សីសកំ កត្វា វិវត្តមានា វិរវឹសុ។ កុលបុត្តោ “អយំ មេ គតដ្ឋានេ ទន្តកដ្ឋំ វា មុខោទកំ វា ទស្សតី”តិ អន្តមសោ ឯកចេដកម្បិ អគ្គហេត្វា បក្កាមិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ “មម សត្ថា ច មហាភិនិក្ខមនំ និក្ខមិត្វា

ឯកកោវ បព្ពជិតោ”តិ ឯកកោវ អគមាសិ។ “សត្ថុ លច្ឆាមី”តិ ច – “សត្ថា កិរ មេ បព្ពជិត្វា យានំ នារុឡ្ហោ”តិ ច អន្តមសោ ឯកបដលិកម្បិ ឧបាហនំ នារុហិ, បណ្ណច្ឆត្តកម្បិ ន ធារេសិ។ មហាជនោ រុក្ខបាការដ្ដាលកាទីនិ អារុយ្ហ ឯស អម្ហាកំ រាជា គច្ឆតីតិ ឱលោកេសិ។ កុលបុត្តោ – “ទូរំ គន្តព្ពំ, ន សក្កា ឯកេន មគ្គោ និត្ថរិតុ”ន្តិ ឯកំ សត្ថវាហំ អនុពន្ធិ។ សុខុមាលស្ស កុលបុត្តស្ស កឋិនតត្តាយ បថវិយា គច្ឆន្តស្ស បាទតលេសុ ផោដា ឧដ្ឋហិត្វា ភិជ្ជន្តិ, ទុក្ខា វេទនា ឧប្បជ្ជន្តិ។ សត្ថវាហេ ខន្ធាវារំ ពន្ធិត្វា និសិន្នេ កុលបុត្តោ មគ្គា ឱក្កម្ម ឯកស្មិំ រុក្ខមូលេ និសីទតិ។ និសិន្នដ្ឋានេ បាទបរិកម្មំ វា បិដ្ឋិបរិកម្មំ វា កត្តា នាម នត្ថិ, កុលបុត្តោ អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា មគ្គទរថកិលមថបរិឡាហំ វិក្ខម្ភេត្វា ឈានរតិយា វីតិនាមេតិ។

បុនទិវសេ ឧដ្ឋិតេ អរុណេ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា បុន សត្ថវាហំ អនុពន្ធតិ។ បាតរាសកាលេ កុលបុត្តស្ស បត្តំ គហេត្វា ខាទនីយំ ភោជនីយំ បត្តេ បក្ខិបិត្វា ទេន្តិ។ តំ ឧត្តណ្ឌុលម្បិ ហោតិ កិលិន្នម្បិ សមសក្ខរម្បិ អលោណាតិលោណម្បិ, កុលបុត្តោ បវិសនដ្ឋានំ បច្ចវេក្ខិត្វា អមតំ វិយ បរិភុញ្ជិត្វា ឯតេន និយាមេន អដ្ឋហិ ឩនកានិ ទ្វេ យោជនសតានិ គតោ។ ជេតវនទ្វារកោដ្ឋកស្ស បន សមីបេន គច្ឆន្តោបិ – “កហំ សត្ថា វសតី”តិ នាបុច្ឆិ។ កស្មា? សត្ថុគារវេន ចេវ រញ្ញោ បេសិតសាសនវសេន ច។ រញ្ញោ ហិ – “ឥធ តថាគតោ លោកេ ឧប្បជ្ជតី”តិ សត្ថារំ រាជគហេ ឧប្បន្នំ វិយ កត្វា សាសនំ បេសិតំ, តស្មា នំ អបុច្ឆិត្វាវ បញ្ចចត្តាលីសយោជនមត្តំ មគ្គំ អតិក្កន្តោ។ សោ សូរិយត្ថង្គមនវេលាយ រាជគហំ បត្វា សត្ថា កហំ វសតីតិ បុច្ឆិ។ កុតោ នុ, ភន្តេ, អាគតោតិ? ឥតោ ឧត្តរតោតិ។ សត្ថា តុយ្ហំ អាគតមគ្គេ ឥតោ បញ្ចចត្តាលីសយោជនមត្តេ សាវត្ថិ នាម អត្ថិ, តត្ថ វសតីតិ។ កុលបុត្តោ ចិន្តេសិ – “ឥទានិ អកាលោ ន សក្កា គន្តុំ, អជ្ជ ឥធេវ វសិត្វា ស្វេ សត្ថុ សន្តិកំ គមិស្សាមី”តិ។ តតោ – “វិកាលេ សម្បត្តបព្ពជិតា កហំ វសន្តី”តិ បុច្ឆិ។ ឥមាយ កុម្ភការសាលាយ, ភន្តេតិ។ អថ សោ តំ កុម្ភការំ យាចិត្វា តត្ថ វាសត្ថាយ បវិសិត្វា និសីទិ។

ភគវាបិ តំទិវសំ បច្ចូសកាលេ លោកំ វោលោកេន្តោ បុក្កុសាតិំ ទិស្វា ចិន្តេសិ – “អយំ កុលបុត្តោ សហាយេន បេសិតំ សាសនមត្តកំ វាចេត្វា អតិរេកតិយោជនសតិកំ មហារជ្ជំ បហាយ មំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិត្វា អដ្ឋហិ ឩនកានិ ទ្វេ យោជនសតានិ អតិក្កម្ម រាជគហំ បាបុណិស្សតិ, មយិ អគច្ឆន្តេ បន តីណិ សាមញ្ញផលានិ អប្បដិវិជ្ឈិត្វា ឯករត្តិវាសេន អនាថកាលកិរិយំ ករិស្សតិ, មយិ បន គតេ តីណិ សាមញ្ញផលានិ បដិវិជ្ឈិស្សតិ។ ជនសង្គហត្ថាយេវ បន មយា សតសហស្សកប្បាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ បារមិយោ បូរិតា, ករិស្សាមិ តស្ស សង្គហ”ន្តិ បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា ភិក្ខុសង្ឃបរិវុតោ សាវត្ថិយំ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ គន្ធកុដិំ បវិសិត្វា មុហុត្តំ អត្តទរថកិលមថំ បដិបស្សម្ភេត្វា – “កុលបុត្តោ មយិ គារវេន ទុក្ករំ អកាសិ, អតិរេកយោជនសតំ រជ្ជំ បហាយ អន្តមសោ មុខធោវនទាយកម្បិ ចេដកំ អគ្គហេត្វា ឯកកោវ និក្ខន្តោ”តិ សារិបុត្តមហាមោគ្គល្លានាទីសុ កញ្ចិ អនាមន្តេត្វា សយមេវ អត្តនោ បត្តចីវរំ គហេត្វា ឯកកោវ និក្ខន្តោ។ គច្ឆន្តោ ច នេវ អាកាសេ ឧប្បតិ, ន បថវិំ សំខិបិ, – “កុលបុត្តោ មម លជ្ជមានោ ហត្ថិអស្សរថសុវណ្ណសិវិកាទីសុ ឯកយានេបិ អនិសីទិត្វា អន្តមសោ ឯកបដលិកំ ឧបាហនម្បិ អនារុយ្ហ បណ្ណច្ឆត្តកម្បិ អគ្គហេត្វា និក្ខន្តោ, មយាបិ បទសាវ គន្តុំ វដ្ដតី”តិ បន ចិន្តេត្វា បទសាវ អគមាសិ។

សោ អសីតិ អនុព្យញ្ជនានិ ព្យាមប្បភា ពាត្តឹស មហាបុរិសលក្ខណានីតិ ឥមំ ពុទ្ធសិរិំ បដិច្ឆាទេត្វា វលាហកបដិច្ឆន្នោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ អញ្ញតរភិក្ខុវេសេន គច្ឆន្តោ ឯកបច្ឆាភត្តេនេវ បញ្ចចត្តាលីស យោជនានិ អតិក្កម្ម សូរិយត្ថង្គមលីវេលាយ កុលបុត្តេ បវិដ្ឋមត្តេយេវ តំ កុម្ភការសាលំ បាបុណិ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ – “តេន ខោ បន សមយេន, បុក្កុសាតិ, នាម កុលបុត្តោ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស សទ្ធាយ អគារស្មា អនគារិយំ បព្ពជិតោ, សោ តស្មិំ កុម្ភការាវេសនេ បឋមំ វាសូបគតោ ហោតី”តិ។

ឯវំ គន្ត្វាបិ បន ភគវា – “អហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ បសយ្ហ កុម្ភការសាលំ អបវិសិត្វា ទ្វារេ ឋិតោវ កុលបុត្តំ ឱកាសំ ការេន្តោ **សចេ តេ ភិក្ខូ**តិអាទិមាហ។ **ឱរុន្ធ**ន្តិ វិវិត្តំ អសម្ពាធំ។ **វិហរតាយស្មា យថាសុខ**ន្តិ យេន យេន ឥរិយាបថេន ផាសុ ហោតិ, តេន តេន យថាសុខំ អាយស្មា វិហរតូតិ ឱកាសំ អកាសិ។ អតិរេកតិយោជនសតញ្ហិ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិតោ កុលបុត្តោ បរស្ស ឆឌ្ឌិតបតិតំ កុម្ភការសាលំ កឹ អញ្ញស្ស សព្រហ្មចារិនោ មច្ឆរាយិស្សតិ។ ឯកច្ចេ បន មោឃបុរិសា សាសនេ បព្ពជិត្វា អាវាសមច្ឆរិយាទីហិ អភិភូតា អត្តនោ វសនដ្ឋានេ មយ្ហំ កុដិ មយ្ហំ បរិវេណន្តិ អញ្ញេសំ អវាសាយ បរក្កមន្តិ។ **និសីទី**តិ អច្ចន្តសុខុមាលោ លោកនាថោ ទេវវិមានសទិសំ គន្ធកុដិំ បហាយ តត្ថ តត្ថ វិប្បកិណ្ណឆារិកាយ ភិន្នភាជនតិណបលាសកុក្កុដសូករវច្ចាទិសំកិលិដ្ឋាយ សង្ការដ្ឋានសទិសាយ កុម្ភការសាលាយ តិណសន្ថារំ សន្ថរិត្វា បំសុកូលចីវរំ បញ្ញបេត្វា ទេវវិមានសទិសំ ទិព្ពគន្ធសុគន្ធំ គន្ធកុដិំ បវិសិត្វា និសីទន្តោ វិយ និសីទិ។

ឥតិ ភគវាបិ អសម្ភិន្នមហាសម្មតវំសេ ឧប្បន្នោ, កុលបុត្តោបិ ខត្តិយគព្ភេ វឌ្ឍិតោ។ ភគវាបិ អភិនីហារសម្បន្នោ, កុលបុត្តោបិ អភិនីហារសម្បន្នោ។ ភគវាបិ រជ្ជំ បហាយ បព្ពជិតោ, កុលបុត្តោបិ។ ភគវាបិ សុវណ្ណវណ្ណោ, កុលបុត្តោបិ។ ភគវាបិ សមាបត្តិលាភី, កុលបុត្តោបិ។ ឥតិ ទ្វេបិ ខត្តិយា ទ្វេបិ អភិនីហារសម្បន្នា ទ្វេបិ រាជបព្ពជិតា ទ្វេបិ សុវណ្ណវណ្ណា ទ្វេបិ សមាបត្តិលាភិនោ កុម្ភការសាលំ បវិសិត្វា និសិន្នាតិ តេហិ កុម្ភការសាលា អតិវិយ សោភតិ, ទ្វីហិ សីហាទីហិ បវិដ្ឋគុហាទីហិ អាហរិត្វា ទីបេតព្ពំ។ តេសុ បន ទ្វីសុ ភគវា – "សុខុមាលោ អហំ បរមសុខុមាលោ ឯកបច្ឆាភត្តេន បញ្ចចត្តាលីស យោជនានិ អាគតោ, មុហុត្តំ តាវ សីហសេយ្យំ កប្បេត្វា មគ្គទរថំ បដិបស្សម្ភេមី"តិ ចិត្តម្បិ អនុប្បាទេត្វា និសីទន្តោវ ផលសមាបត្តិំ សមាបជ្ជិ។ កុលបុត្តោបិ – "ទ្វានវុតិយោជនសតំ អាគតោម្ហិ, មុហុត្តំ តាវ និបជ្ជិត្វា មគ្គទរថំ វិនោទេមី"តិ ចិត្តំ អនុប្បាទេត្វា និសីទមានោវ អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបជ្ជិ។ ឥទំ សន្ធាយ **អថ ខោ ភគវា ពហុទេវ រត្តិ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។

ននុ ច ភគវា កុលបុត្តស្ស ធម្មំ ទេសេស្សាមីតិ អាគតោ, កស្មា ន ទេសេសីតិ? កុលបុត្តស្ស មគ្គទរថោ អប្បដិបស្សទ្ធោ, ន សក្ខិស្សតិ ធម្មទេសនំ សម្បដិច្ឆិតុំ, សោ តាវស្ស បដិបស្សម្ភតូតិ ន ទេសេសិ។ អបរេ – "រាជគហំ នាម អាកិណ្ណមនុស្សំ អវិវិត្តំ ទសហិ សទ្ទេហិ, សោ សទ្ទោ ទិយឌ្ឍយាមមត្តេន សន្និសីទតិ, តំ អាគមេន្តោ ន ទេសេសី"តិ វទន្តិ។ តំ អការណំ, ព្រហ្មលោកប្បមាណម្បិ ហិ សទ្ទំ ភគវា អត្តនោ អានុភាវេន វូបសមេតុំ សក្កោតិ, មគ្គទរថវូបសមំ អាគមេន្តោយេវ បន ន ទេសេសិ។

តត្ថ **ពហុទេវ រត្តិ**ន្តិ ទិយឌ្ឍយាមមត្តំ។ **ឯតទហោសី**តិ ភគវា ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ សុវណ្ណវិមានេ មណិសីហបញ្ជរំ វិវរន្តោ វិយ បញ្ចបសាទប្បដិមណ្ឌិតានិ អក្ខីនិ ឧម្មីលេត្វា ឱលោកេសិ, អថស្ស ហត្ថកុក្កុច្ចបាទកុក្កុច្ចសីសកម្បនវិរហិតំ សុនិខាតឥន្ទខីលំ វិយ និច្ចលំ អវិព្ភន្តំ សុវណ្ណបដិមំ វិយ និសិន្នំ កុលបុត្តំ ទិស្វា ឯតំ – "បាសាទិកំ ខោ"តិអាទិ អហោសិ។ តត្ថ **បាសាទិក**ន្តិ បសាទាវហំ។ ភាវនបុំសកំ បនេតំ, បាសាទិកេន ឥរិយាបថេន ឥរិយតិ។ យថា ឥរិយតោ ឥរិយាបថោ បាសាទិកោ ហោតិ, ឯវំ ឥរិយតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ចតូសុ ហិ ឥរិយាបថេសុ តយោ ឥរិយាបថា ន សោភន្តិ។ គច្ឆន្តស្ស ហិ ភិក្ខុនោ ហត្ថា ចលន្តិ, បាទា ចលន្តិ, សីសំ ចលតិ, ឋិតស្ស កាយោ ថទ្ធោ ហោតិ, និបន្នស្សាបិ ឥរិយាបថោ អមនាបោ ហោតិ, បច្ឆាភត្តេ បន ទិវាដ្ឋានំ សម្មជ្ជិត្វា ចម្មខណ្ឌំ បញ្ញបេត្វា សុធោតហត្ថបាទស្ស ចតុសន្ធិកបល្លង្កំ អាភុជិត្វា និសិន្នស្សេវ ឥរិយាបថោ សោភតិ។ អយញ្ច កុលបុត្តោ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ អប្បេត្វា និសីទិ។ ឥតិស្ស ឥរិយាបថេនេវ បសន្នោ ភគវា – "បាសាទិកំ ខោ"តិ បរិវិតក្កេសិ។

យំនូនាហំ បុច្ឆេយ្យន្តិ កស្មា បុច្ឆតិ? កិំ ភគវា អត្តានំ ឧទ្ទិស្ស បព្ពជិតភាវំ ន ជានាតីតិ? នោ ន ជានាតិ, អបុច្ឆិតេ បន កថា ន បតិដ្ឋាតិ, អបតិដ្ឋិតាយ កថាយ កថា ន សញ្ជាយតីតិ កថាបតិដ្ឋាបនត្ថំ បុច្ឆិ។

ទិស្វា ច បន ជានេយ្យាសីតិ តថាគតំ ពុទ្ធសិរិយា វិរោចន្តំ អយំ ពុទ្ធោតិ សព្ពេ ជានន្តិ។ អនច្ឆរិយមេតំ ជាននំ, ពុទ្ធសិរិំ បន បដិច្ឆាទេត្វា អញ្ញតរបិណ្ឌបាតិកវេសេន ចរន្តោ ទុជ្ជានោ ហោតិ។ ឥច្ចាយស្មា, បុក្កុសាតិ, "ន ជានេយ្យ"ន្តិ សភាវមេវ កថេតិ។ តថា ហិ នំ ឯកកុម្ភការសាលាយ និសិន្នម្បិ ន ជានាតិ។

ឯតទហោសីតិ មគ្គទរថស្ស វូបសមភាវំ ញត្វា អហោសិ។ **ឯវមាវុសោ**តិ កុលបុត្តោ សហាយេន បេសិតំ សាសនមត្តំ វាចេត្វា រជ្ជំ បហាយ បព្ពជមានោ – "ទសពលស្ស មធុរធម្មទេសនំ សោតុំ លភិស្សាមី"តិ។ បព្ពជិតោ, បព្ពជិត្វា ឯត្តកំ អទ្ធានំ អាគច្ឆន្តោ – "ធម្មំ តេ ភិក្ខុ ទេសេស្សាមី"តិ បទមត្តស្ស វត្តារំ នាលត្ថ, សោ "ធម្មំ តេ ភិក្ខុ ទេសេស្សាមី"តិ វុត្តំ កិំ សក្កច្ចំ ន សុណិស្សតិ។ បិបាសិតសោណ្ឌោ វិយ ហិ បិបាសិតហត្ថី វិយ ចាយំ, តស្មា សក្កច្ចំ សវនំ បដិជានន្តោ "ឯវមាវុសោ"តិ អាហ។

៣៤៣. ឆធាតុរោ អយន្តិ ភគវា កុលបុត្តស្ស បុព្ពភាគបដិបទំ អកថេត្វា អាទិតោវ អរហត្តស្ស បទដ្ឋានភូតំ អច្ចន្តសុញ្ញតំ វិបស្សនាលក្ខណមេវ អាចិក្ខិតុំ អារទ្ធោ។ យស្ស ហិ បុព្ពភាគបដិបទា អបរិសុទ្ធា ហោតិ, តស្ស បឋមមេវ សីលសំវរំ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតំ ភោជនេ មត្តញ្ញុតំ ជាគរិយានុយោគំ សត្ត សទ្ធម្មេ ចត្តារិ ឈានានីតិ ឥមំ បុព្ពភាគបដិបទំ អាចិក្ខតិ។ យស្ស បនេសា បរិសុទ្ធា, តស្ស តំ អកថេត្វា អរហត្តស្ស បទដ្ឋានភូតំ វិបស្សនមេវ អាចិក្ខតិ។ កុលបុត្តស្ស ច បុព្ពភាគបដិបទា បរិសុទ្ធា។ តថា ហិ អនេន សាសនំ វាចេត្វា បាសាទវរគតេនេវ អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តិតំ, យទស្ស ទ្វានវុតិយោជនសតំ អាគច្ឆន្តស្ស យានកិច្ចំ សាធេសិ, សាមណេរសីលម្បិស្ស បរិបុណ្ណំ។ តស្មា បុព្ពភាគបដិបទំ អកថេត្វា អរហត្តស្ស បទដ្ឋានភូតំ អច្ចន្តសុញ្ញតំ វិបស្សនាលក្ខណមេវស្ស អាចិក្ខិតុំ អារទ្ធោ។

តត្ថ **ឆធាតុរោ**តិ ធាតុយោ វិជ្ជមានា, បុរិសោ អវិជ្ជមានោ។ ភគវា ហិ កត្ថចិ វិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានំ ទស្សេតិ, កត្ថចិ អវិជ្ជមានេន វិជ្ជមានំ, កត្ថចិ វិជ្ជមានេន វិជ្ជមានំ, កត្ថចិ អវិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានន្តិ សព្ពាសវេ វុត្តនយេនេវ វិត្ថារេតព្ពំ។ ឥធ បន វិជ្ជមានេន អវិជ្ជមានំ ទស្សេន្តោ ឯវមាហ។ សចេ ហិ ភគវា បុរិសោតិ បណ្ណត្តិំ វិស្សជ្ជេត្វា ធាតុយោ ឥច្ចេវ វត្វា ចិត្តំ ឧបដ្ឋាបេយ្យ, កុលបុត្តោ សន្ទេហំ ករេយ្យ, សម្មោហំ អាបជ្ជេយ្យ, ទេសនំ សម្បដិច្ឆិតុំ ន សក្កុណេយ្យ។ តស្មា តថាគតោ អនុបុព្ពេន បុរិសោតិ បណ្ណត្តិំ បហាយ “សត្តោតិ វា បុរិសោតិ វា បុគ្គលោតិ វា បណ្ណត្តិមត្តមេវ, បរមត្ថតោ សត្តោ នាម នត្ថិ, ធាតុមត្តេយេវ ចិត្តំ ឋបាបេត្វា តីណិ ផលានិ បដិវិជ្ឈាបេស្សាមី”តិ អនង្គណសុត្តេ (ម. និ. ១.៥៧ អាទយោ) វុត្តភាសន្តរកុសលោ តាយ តាយ ភាសាយ សិប្បំ ឧគ្គណ្ហាបេន្តោ អាចរិយោ វិយ ឯវមាហ។

តត្ថ ឆ ធាតុយោ អស្សាតិ **ឆធាតុរោ**។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យំ ត្វំ បុរិសោតិ សញ្ជានាសិ, សោ ឆធាតុកោ, ន ចេត្ថ បរមត្ថតោ បុរិសោ អត្ថិ, បុរិសោតិ បន បណ្ណត្តិមត្តមេវាតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ចតុរាធិដ្ឋានោ**តិ ឯត្ថ អធិដ្ឋានំ វុច្ចតិ បតិដ្ឋា, ចតុបតិដ្ឋានោតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ស្វាយំ ភិក្ខុ បុរិសោ ឆធាតុរោ ឆផស្សាយតនោ អដ្ឋារសមនោបវិចារោ, សោ ឯត្តោវ វិវដ្ដិត្វា ឧត្តមសិទ្ធិភូតំ អរហត្តំ គណ្ហមានោ ឥមេសុ ចតូសុ ឋានេសុ បតិដ្ឋាយ គណ្ហាតីតិ ចតុរាធិដ្ឋានោតិ។ **យត្ថ ឋិត**ន្តិ យេសុ អធិដ្ឋានេសុ បតិដ្ឋិតំ។ **មញ្ញស្ស វា នប្បវត្តន្តី**តិ មញ្ញស្ស វា មានស្ស វា នប្បវត្តន្តិ។ **មុនិ សន្តោតិ វុច្ចតី**តិ ខីណាសវមុនិ ឧបសន្តោ និព្ពុតោតិ វុច្ចតិ។ **បញ្ញំ នប្បមជ្ជេយ្យា**តិ អរហត្តផលបញ្ញាយ បដិវិជ្ឈនត្ថំ អាទិតោវ សមាធិវិបស្សនាបញ្ញំ នប្បមជ្ជេយ្យ។ **សច្ចមនុរក្ខេយ្យា**តិ បរមត្ថសច្ចស្ស និព្ពានស្ស សច្ឆិកិរិយត្ថំ អាទិតោវ វចីសច្ចំ រក្ខេយ្យ។ **ចាគមនុព្រូហេយ្យា**តិ អរហត្តមគ្គេន សព្ពកិលេសបរិច្ចាគករណត្ថំ អាទិតោវ កិលេសបរិច្ចាគំ ព្រូហេយ្យ។ **សន្តិមេវ សោ សិក្ខេយ្យា**តិ អរហត្តមគ្គេន សព្ពកិលេសវូបសមនត្ថំ អាទិតោវ កិលេសវូបសមនំ សិក្ខេយ្យ។ ឥតិ បញ្ញាធិដ្ឋានាទីនំ អធិគមត្ថាយ ឥមានិ សមថវិបស្សនាបញ្ញាទីនិ បុព្ពភាគាធិដ្ឋានានិ វុត្តានិ។

៣៤៥. ផស្សាយតនន្តិ ផស្សស្ស អាយតនំ, អាករោតិ អត្ថោ។ **បញ្ញាធិដ្ឋាន**ន្តិអាទីនិ បុព្ពេ វុត្តានំ អរហត្តផលបញ្ញាទីនំ វសេន វេទិតព្ពានិ។

៣៤៨. ឥទានិ និក្ខិត្តមាតិកាវសេន “យត្ថ ឋិតំ មញ្ញស្ស វា នប្បវត្តន្តី”តិ វត្តព្ពំ ភវេយ្យ, អរហត្តេ បន បត្តេ បុន “បញ្ញំ នប្បមជ្ជេយ្យា”តិអាទីហិ កិច្ចំ នត្ថិ។ ឥតិ ភគវា មាតិកំ ឧប្បដិបាដិធាតុកំ ឋបេត្វាបិ យថាធម្មវសេនេវ វិភង្គំ វិភជន្តោ **បញ្ញំ នប្បមជ្ជេយ្យា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ កោ បញ្ញំ បមជ្ជតិ, កោ នប្បមជ្ជតិ? យោ តាវ ឥមស្មិំ សាសនេ បព្ពជិត្វា វេជ្ជកម្មាទិវសេន ឯកវីសតិវិធាយ អនេសនាយ ជីវិកំ កប្បេន្តោ បព្ពជ្ជានុរូបេន ចិត្តុប្បាទំ ឋបេតុំ ន សក្កោតិ, អយំ បញ្ញំ បមជ្ជតិ នាម។ យោ បន សាសនេ បព្ពជិត្វា សីលេ បតិដ្ឋាយ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គណ្ហិត្វា សប្បាយំ ធុតង្គំ សមាទាយ ចិត្តរុចិតំ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា វិវិត្តំ សេនាសនំ និស្សាយ កសិណបរិកម្មំ កត្វា សមាបត្តិំ បត្វា អជ្ជេវ អរហត្តន្តិ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា វិចរតិ, អយំ បញ្ញំ នប្បមជ្ជតិ នាម។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ ធាតុកម្មដ្ឋានវសេន ឯស បញ្ញាយ អប្បមាទោ វុត្តោ។ ធាតុកម្មដ្ឋានេ បនេត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា ហត្ថិបទោបមសុត្តាទីសុ វុត្តមេវ។

៣៥៤. អថាបរំ វិញ្ញាណំយេវ អវសិស្សតីតិ អយម្បេត្ថ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ហេដ្ឋតោ ហិ រូបកម្មដ្ឋានំ កថិតំ, ឥទានិ អរូបកម្មដ្ឋានំ វេទនាវសេន និព្ពត្តេត្វា ទស្សេតុំ អយំ ទេសនា អារទ្ធា។ យំ វា បនេតំ ឥមស្ស ភិក្ខុនោ បថវីធាតុអាទីសុ អាគមនិយវិបស្សនាវសេន កម្មការកវិញ្ញាណំ, តំ វិញ្ញាណធាតុវសេន ភាជេត្វា ទស្សេន្តោបិ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **អវសិស្សតី**តិ កិមត្ថាយ អវសិស្សតិ? សត្ថុ កថនត្ថាយ កុលបុត្តស្ស ច បដិវិជ្ឈនត្ថាយ អវសិស្សតិ។ **បរិសុទ្ធ**ន្តិ និរុបក្កិលេសំ។ **បរិយោទាត**ន្តិ បភស្សរំ។ **សុខន្តិបិ វិជានាតី**តិ សុខវេទនំ វេទយមានោ សុខវេទនំ វេទយាមីតិ បជានាតិ។ សេសបទទ្វយេសុបិ ឯសេវ នយោ។ សចេ បនាយំ វេទនាកថា ហេដ្ឋា ន កថិតា ភវេយ្យ, ឥធ ឋត្វា កថេតុំ វដ្ដេយ្យ។ សតិបដ្ឋានេ បនេសា កថិតាវាតិ តត្ថ កថិតនយេនេវ វេទិតព្ពា។ **សុខវេទនិយ**ន្តិ ឯវមាទិ បច្ចយវសេន ឧទយត្ថង្គមនទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តត្ថ **សុខវេទនិយ**ន្តិ សុខវេទនាយ បច្ចយភូតំ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

៣៦០. ឧបេក្ខាយេវ អវសិស្សតីតិ ឯត្តាវតា ហិ យថា នាម ឆេកេន មណិការាចរិយេន វជិរសូចិយា វិជ្ឈិត្វា ចម្មខណ្ឌេ បាតេត្វា បាតេត្វា ទិន្នមុត្តំ អន្តេវាសិកោ គហេត្វា គហេត្វា សុត្តគតំ ករោន្តោ មុត្តោលម្ពកមុត្តជាលាទីនិ ករោតិ, ឯវមេវ ភគវតា កថេត្វា កថេត្វា ទិន្នំ កម្មដ្ឋានំ អយំ កុលបុត្តោ មនសិករោន្តោ មនសិករោន្តោ បគុណំ អកាសីតិ រូបកម្មដ្ឋានម្បិស្ស អរូបកម្មដ្ឋានម្បិ បគុណំ ជាតំ, អថ ភគវា “អថាបរំ ឧបេក្ខាយេវ អវសិស្សតី”តិ អាហ។

កិមត្ថំ បន អវសិស្សតីតិ? សត្ថុ កថនត្ថំ។ កុលបុត្តស្ស បដិវិជ្ឈនត្ថន្តិបិ វទន្តិ , តំ ន គហេតព្វំ។ កុលបុត្តេន ហិ សហាយស្ស សាសនំ វាចេត្វា បាសាទតលេ ឋិតេនេវ អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ និព្ពត្តិតំ, យទស្ស ឯត្តកំ មគ្គំ អាគច្ឆន្តស្ស យានកិច្ចំ សាធេតិ។ សត្ថុ កថនត្ថាយេវ អវសិស្សតិ។ តមស្មិំ ឋានេ សត្ថា កុលបុត្តស្ស រូបាវចរជ្ឈានេ វណ្ណំ កថេសិ។ តេនេត្ថ វុត្តំ ហោតិ "ភិក្ខុ បគុណំ តវ ឥទំ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈាន"ន្តិ។ **បរិសុទ្ធា**តិអាទិ តស្សាយេវ ឧបេក្ខាយ វណ្ណភណនំ។ **ឧក្កំ ពន្ធេយ្យា**តិ អង្គារកបល្លំ សជ្ជេយ្យ។ **អាលិម្បេយ្យា**តិ តត្ថ អង្គារេ បក្ខិបិត្វា អគ្គិំ ទត្វា នាឡិកាយ ធមេន្តោ អគ្គិំ ជាលេយ្យ។ **ឧក្កាមុខេ បក្ខិបេយ្យា**តិ អង្គារេ វិយូហិត្វា អង្គារមត្ថកេ វា បបេយ្យ, តត្តកេ វា បក្ខិបេយ្យ។ **នីហដ**ន្តិ នីហដទោសំ។ **និន្នីតកសាវ**ន្តិ អបនីតកសាវំ។ **ឯវមេវ ខោ**តិ យថា តំ សុវណ្ណំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតាយ បិឡន្ធនវិកតិយា សំវត្តតិ, ឯវមេវ អយំ តាវ ចតុត្ថជ្ឈានុបេក្ខា វិបស្សនា អភិញ្ញា និរោធោ ភវោក្កន្តីតិ ឥមេសុ យំ ឥច្ឆតិ, តស្សត្ថាយ ហោតីតិ វណ្ណំ កថេសិ។

កស្មា បន ភគវា ឥមស្មិំ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានេ និកន្តិបរិយាទានត្ថំ អវណ្ណំ អកថេត្វា វណ្ណំ កថេសីតិ។ កុលបុត្តស្ស ហិ ចតុត្ថជ្ឈានេ និកន្តិបរិយុដ្ឋានំ ពលវំ។ សចេ អវណ្ណំ កថេយ្យ, – "មយ្ហំ បព្ពជិត្វា ទ្វានវុតិយោជនសតំ អាគច្ឆន្តស្ស ឥមំ ចតុត្ថជ្ឈានំ យានកិច្ចំ សាធេសិ, អហំ ឯត្តកំ មគ្គំ អាគច្ឆន្តោ ឈានសុខេន ឈានរតិយា អាគតោ, ឯវរូបស្ស នាម បណីតធម្មស្ស អវណ្ណំ កថេតិ, ជានំ នុ ខោ កថេតិ អជាន"ន្តិ កុលបុត្តោ សំសយំ សម្មោហំ អាបជ្ជេយ្យ, តស្មា ភគវា វណ្ណំ កថេសិ។

៣៦១. **តទនុធម្ម**ន្តិ ឯត្ថ អរូបាវចរជ្ឈានំ ធម្មោ នាម, តំ អនុគតត្តា រូបាវចរជ្ឈានំ **អនុធម្មោ**តិ វុត្តំ។ វិបាកជ្ឈានំ វា ធម្មោ, កុសលជ្ឈានំ អនុធម្មោ។ **តទុបាទានា**តិ តគ្គហណា។ **ចិរំ ទីឃមទ្ធាន**ន្តិ វីសតិកប្បសហស្សានិ។ វិបាកវសេន ហេតំ វុត្តំ។ ឥតោ ឧត្តរិម្បិ ឯសេវ នយោ។

៣៦២. ឯវំ ចត្តូហិ វារេហិ អរូបាវចរជ្ឈានស្ស វណ្ណំ កថេត្វា ឥទានិ តស្សេវ អាទីនវំ ទស្សេន្តោ **សោ ឯវំ បជានាតី**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សង្ខតមេត**ន្តិ កិញ្ចាបិ ឯត្ថ វីសតិកប្បសហស្សានិ អាយុ អត្ថិ, ឯតំ បន សង្ខតំ បកប្បិតំ អាយូហិតំ, ករោន្តេន ករីយតិ, អនិច្ចំ អធុវំ អសស្សតំ តាវកាលិកំ, ចវនបរិភេទនវិទ្ធំសនធម្មំ, ជាតិយា អនុគតំ, ជរាយ អនុសដំ, មរណេន អព្ភាហតំ, ទុក្ខេ បតិដ្ឋិតំ, អតាណំ អលេណំ អសរណំ អសរណីភូតន្តិ។ វិញ្ញាណញ្ចាយតនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥទានិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនំ គណ្ហន្តោ **សោ នេវ តំ អភិសង្ខរោតី**តិអាទិមាហ។ យថា ហិ ឆេកោ ភិសក្កោ វិសវិការំ ទិស្វា វមនំ ការេត្វា វិសំ ឋានតោ ចាវេត្វា ឧបរិ អារោបេត្វា ខន្ធំ វា សីសំ វា គហេតុំ អទត្វា វិសំ ឱតារេត្វា បថវិយំ បាតេយ្យ, ឯវមេវ ភគវា កុលបុត្តស្ស អរូបាវចរជ្ឈានេ វណ្ណំ កថេសិ។ តំ សុត្វា កុលបុត្តោ រូបាវចរជ្ឈានេ និកន្តិំ បរិយាទាយ អរូបាវចរជ្ឈានេ បត្ថនំ ឋបេសិ។

ភគវា តំ ញត្វា តំ អសម្បត្តស្ស អប្បដិលទ្ធស្សេវ ភិក្ខុនោ "អត្ថេសា អាកាសានញ្ចាយតនាទីសុ សម្បត្តិ នាម។ តេសញ្ហិ បឋមព្រហ្មលោកេ វីសតិកប្បសហស្សានិ អាយុ, ទុតិយេ ចត្តាលីសំ, តតិយេ សដ្ឋិ, ចតុត្ថេ ចតុរាសីតិ កប្បសហស្សានិ អាយុ។ តំ បន អនិច្ចំ អធុវំ អសស្សតំ តាវកាលិកំ, ចវនបរិភេទនវិទ្ធំសនធម្មំ, ជាតិយា អនុគតំ, ជរាយ អនុសដំ, មរណេន អព្ភាហតំ, ទុក្ខេ បតិដ្ឋិតំ, អតាណំ អលេណំ អសរណំ អសរណីភូតំ, ឯត្តកំ កាលំ តត្ថ សម្បត្តិំ អនុភវិត្វាបិ បុថុជ្ជនកាលកិរិយំ កត្វា បុន ចតូសុ អបាយេសុ បតិតព្ព"ន្តិ សព្ពមេតំ អាទីនវំ ឯកបទេនេវ "សង្ខតមេត"ន្តិ កថេសិ។ កុលបុត្តោ តំ សុត្វា អរូបាវចរជ្ឈានេ និកន្តិំ បរិយាទិយិ, ភគវា តស្ស រូបាវចរារូបាវចរេសុ និកន្តិយា បរិយាទិន្នភាវំ ញត្វា អរហត្តនិកូដំ គណ្ហន្តោ "សោ នេវ តំ អភិសង្ខរោតី"តិអាទិមាហ។

យថា វា បនេកោ មហាយោធោ ឯកំ រាជានំ អារាធេត្វា សតសហស្សុដ្ឋានកំ គាមវរំ លភេយ្យ, បុន រាជា តស្សានុភាវំ សរិត្វា – "មហានុភាវោ យោធោ, អប្បកំ តេន លទ្ធ"ន្តិ – "នាយំ តាត គាមោ តុយ្ហំ អនុច្ឆវិកោ, អញ្ញំ ចតុសតសហស្សុដ្ឋានកំ គណ្ហាហី"តិ ទទេយ្យ សោ សាធុ ទេវាតិ តំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥតរំ គាមំ គណ្ហេយ្យ។ រាជា អសម្បត្តមេវ ច នំ បក្កោសាបេត្វា – "កឹ តេ តេន, អហិវាតរោគោ ឯត្ថ ឧប្បជ្ជតិ? អសុកស្មិំ បន ឋានេ មហន្តំ នគរំ អត្ថិ, តត្ថ ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា រជ្ជំ ការេហី"តិ បហិណេយ្យ, សោ តថា ករេយ្យ។

តត្ថ រាជា វិយ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ទដ្ឋព្ពោ, មហាយោធោ វិយ បុក្កុសាតិ កុលបុត្តោ, បឋមលទ្ធគាមោ វិយ អានាបានចតុត្ថជ្ឈានំ, តំ វិស្សជ្ជេត្វា ឥតរំ គាមំ គណ្ហាហីតិ វុត្តកាលោ វិយ អានាបានចតុត្ថជ្ឈានេ និកន្តិបរិយាទានំ កត្វា អារុប្បកថនំ, តំ គាមំ អសម្បត្តមេវ បក្កោសាបេត្វា "កឹ តេ តេន, អហិវាតរោគោ ឯត្ថ ឧប្បជ្ជតិ? អសុកស្មិំ ឋានេ នគរំ អត្ថិ, តត្ថ ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា រជ្ជំ ការេហី"តិ វុត្តកាលោ វិយ អរូបេ សង្ខត

មេតន្តិ អាទីនវកថនេន អប្បត្តាសុយេវ តាសុ សមាបត្តីសុ បត្តនំ និវត្តាបេត្វា ឧបរិ អរហត្តនិកូដេន ទេសនាគហណំ។

តត្ថ **នេវ អភិសង្ខរោតី**តិ នាយូហតិ ន រាសី ករោតិ។ **ន អភិសញ្ចេតយតី**តិ ន កប្បេតិ។ **ភវាយ វា វិភវាយ វា**តិ វុទ្ធិយា វា បរិហានិយា វា, សស្សតុច្ឆេទវសេនបិ យោជេតព្ពំ។ **ន កិញ្ចិ លោកេ ឧបាទិយតី**តិ លោកេ រូបាទីសុ កិញ្ចិ ឯកធម្មម្បិ តណ្ហាយ ន គណ្ហាតិ, ន បរាមសតិ។ **នាបរំ ឥត្ថត្តាយាតិ បជានាតី**តិ ភគវា អត្តនោ ពុទ្ធវិសយេ ឋត្វា ទេសនាយ អរហត្តនិកូដំ គណ្ហិ។ កុលបុត្តោ បន អត្តនោ យថោបនិស្សយេន តីណិ សាមញ្ញផលានិ បដិវិជ្ឈិ។ យថា នាម រាជា សុវណ្ណភាជនេន នានារសភោជនំ ភុញ្ជន្តោ អត្តនោ បមាណេន បិណ្ឌំ វដ្ដេត្វា អង្កេ និសិន្នេន រាជកុមារេន បិណ្ឌម្ហិ អាលយេ ទស្សិតេ តំ បិណ្ឌំ ឧបនាមេយ្យ, កុមារោ អត្តនោ មុខប្បមាណេនេវ កពឡំ ករេយ្យ, សេសំ រាជា សយំ វា ភុញ្ជេយ្យ, បាតិយំ វា បក្ខិបេយ្យ, ឯវំ ធម្មរាជា តថាគតោ អត្តនោ បមាណេន អរហត្តនិកូដំ គណ្ហន្តោ ទេសនំ ទេសេសិ, កុលបុត្តោ អត្តនោ យថោបនិស្សយេន តីណិ សាមញ្ញផលានិ បដិវិជ្ឈិ។

ឥតោ បុព្ពេ បនស្ស ខន្ធា ធាតុយោ អាយតនានីតិ ឯវរូបំ អច្ចន្តសុញ្ញតំ តិលក្ខណាហតំ កថំ កថេន្តស្ស នេវ កង្ខា, ន វិមតិ, នាបិ – ''ឯវំ កិរ តំ, ឯវំ មេ អាចរិយេន វុត្ត''ន្តិ ឥតិ កិរ ន ទន្ធាយិតត្តំ ន វិត្ថាយិតត្តំ អត្ថិ ។ ឯកច្ចេសុ ច កិរ ឋានេសុ ពុទ្ធា អញ្ញាតកវេសេន វិចរន្តិ, សម្មាសម្ពុទ្ធោ នុ ខោ ឯសោតិ អហុទេវ សំសយោ, អហុ វិមតិ។ យតោ អនេន អនាគាមិផលំ បដិវិទ្ធំ, អថ អយំ មេ សត្ថាតិ និដ្ឋំ គតោ។ យទិ ឯវំ កស្មា អច្ចយំ ន ទេសេសីតិ។ ឱកាសាភាវតោ។ ភគវា ហិ យថានិក្ខិត្តាយ មាតិកាយ អច្ឆិន្នធារំ កត្វា អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយ ទេសនំ ទេសេសិយេវ។

៣៦៣. **សោ**តិ អរហា។ **អនជ្ឈោសិតា**តិ គិលិត្វា បរិនិដ្ឋាបេត្វា គហេតុំ ន យុត្តាតិ បជានាតិ។ **អនភិនន្ទិតា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន អភិនន្ទិតុំ ន យុត្តាតិ បជានាតិ។

៣៦៤. **វិសំយុត្តោ នំ វេទេតី**តិ សចេ ហិស្ស សុខវេទនំ អារព្ភ រាគានុសយោ, ទុក្ខវេទនំ អារព្ភ បដិឃានុសយោ, ឥតរំ អារព្ភ អវិជ្ជានុសយោ ឧប្បជ្ជេយ្យ, សំយុត្តោ វេទិយេយ្យ នាម។ អនុប្បជ្ជនតោ បន វិសំយុត្តោ នំ វេទេតិ និស្សដោ វិប្បមុត្តោ។ **កាយបរិយន្តិក**ន្តិ កាយកោដិកំ។ យាវ កាយបវត្តា ឧប្បជ្ជិត្វា តតោ បរំ អនុប្បជ្ជនវេទនន្តិ អត្ថោ។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ **អនភិនន្ទិតានិ សីតីភវិស្សន្តី**តិ ទ្វាទសសុ អាយតនេសុ កិលេសានំ វិសេវនស្ស នត្ថិតាយ អនភិនន្ទិតានិ ហុត្វា ឥធ ទ្វាទសសុយេវ អាយតនេសុ និរុជ្ឈិស្សន្តិ។ កិលេសា ហិ និព្ពានំ អាគម្ម និរុទ្ធាបិ យត្ថ នត្ថិ, តត្ថ និរុទ្ធាតិ វុច្ចន្តិ។ ស្វាយមត្ថោ – ''ឯត្ថេសា តណ្ហា និរុជ្ឈមានា និរុជ្ឈតី''តិ សមុទយបញ្ហេន ទីបេតព្ពោ។ តស្មា ភគវា និព្ពានំ អាគម្ម សីតិភូតានិបិ ឥធេវ សីតីភវិស្សន្តីតិ អាហ។ ននុ ច ឥធ វេទយិតានិ វុត្តានិ, ន កិលេសាតិ។ វេទយិតានិបិ កិលេសាភាវេនេវ សីតីភវន្តិ។ ឥតរថា នេសំ សីតិភាវោ នាម នត្ថីតិ សុវុត្តមេតំ។

៣៦៥. **ឯវមេវ ខោ**តិ ឯត្ថ ឥទំ ឱបម្មសំសន្ទនំ – យថា ហិ ឯកោ បុរិសោ តេលបទីបស្ស ឈាយតោ តេលេ ខីណេ តេលំ អាសិញ្ចតិ, វដ្ដិយា ខីណាយ វដ្ដឹ បក្ខិបតិ, ឯវំ ទីបសិខាយ អនុបច្ឆេទោវ ហោតិ, ឯវមេវ បុថុជ្ជនោ ឯកស្មឹ ភវេ ឋិតោ កុសលាកុសលំ ករោតិ, សោ តេន សុគតិយញ្ច អបាយេសុ ច និព្ពត្តតិយេវ, ឯវំ វេទនានំ អនុបច្ឆេទោវ ហោតិ។ យថា បនេកោ ទីបសិខាយ ឧក្កណ្ឋិតោ – ''ឥមំ បុរិសំ អាគម្ម ទីបសិខា ន ឧបច្ឆិជ្ជតី''តិ និលីនោ តស្ស បុរិសស្ស សីសំ ឆិន្ទេយ្យ, ឯវំ វដ្ដិយា ច តេលស្ស ច អនុបហារា ទីបសិខា អនាហារា និព្ពាយតិ, ឯវមេវ វដ្ដេ ឧក្កណ្ឋិតោ យោគាវចរោ អរហត្តមគ្គេន កុសលាកុសលំ សមុច្ឆិន្ទតិ, តស្ស សមុច្ឆិន្នត្តា ខីណាសវស្ស ភិក្ខុនោ កាយស្ស ភេទា បុន វេទយិតានិ ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ។

តស្មាតិ យស្មា អាទិម្ហិ សមាធិវិបស្សនាបញ្ញាហិ អរហត្តផលបញ្ញា ឧត្តរិតរា, តស្មា។ **ឯវំ សមន្នាគតោ**តិ ឥមិនា ឧត្តមេន អរហត្តផលបញ្ញាធិដ្ឋានេន សមន្នាគតោ។ **សព្ពទុក្ខក្ខយេ ញាណំ** នាម អរហត្តមគ្គេ ញាណំ, ឥមស្មឹ បន សុត្តេ អរហត្តផលេ ញាណំ អធិប្បេតំ។ តេនេវាហ **តស្ស សា វិមុត្តិ សច្ចេ ឋិតា អកុប្បា ហោតី**តិ។

៣៦៦. ឯត្ថ ហិ **វិមុត្តី**តិ អរហត្តផលវិមុត្តិ, **សច្ច**ន្តិ បរមត្ថសច្ចំ និព្ពានំ។ ឥតិ អកុប្បារម្មណករណេន **អកុប្បា**តិ វុត្តា។ **មុសា**តិ វិតថំ។ **មោសធម្ម**ន្តិ នស្សនសភាវំ។ **តំ សច្ច**ន្តិ តំ អវិតថំ សភាវោ។ **អមោសធម្ម**ន្តិ អនស្សនសភាវំ។

តស្មាតិ យស្មា អាទិតោ សមថវិបស្សនាវសេន វចីសច្ចតោ ទុក្ខសច្ចសមុទយសច្ចេហិ ច បរមត្ថសច្ចំ និព្ពានមេវ ឧត្តរិតរំ, តស្មា។ **ឯវំ សមន្នាគតោ**តិ ឥមិនា ឧត្តមេន បរមត្ថសច្ចាធិដ្ឋានេន សមន្នាគតោ។

៣៦៧. បុព្ពេតិ បុថុជ្ជនកាលេ។ **ឧបធី ហោន្តី**តិ ខន្ធូបធិ កិលេសូបធិ អភិសង្ខារូបធិ បញ្ចកាមគុណូបធីតិ ឥមេ ឧបធយោ ហោន្តិ។ **សមត្តា សមាទិន្នា**តិ បរិបូរា គហិតា បរាមដ្ឋា។ **តស្មា**តិ យស្មា អាទិតោ សមថវិបស្សនាវសេន កិលេសបរិច្ចាគតោ, សោតាបត្តិមគ្គាទីហិ ច កិលេសបរិច្ចាគតោ អរហត្តមគ្គេនេវ កិលេសបរិច្ចាគោ ឧត្តរិតរោ, តស្មា។ **ឯវំ សមន្នាគតោ**តិ ឥមិនា ឧត្តមេន ចាគាធិដ្ឋានេន សមន្នាគតោ។

៣៦៨. អាឃាតោតិអាទីសុ អាឃាតករណវសេន អាឃាតោ, ព្យាបជ្ជនវសេន **ព្យាបាទោ,** សម្បទុស្សនវសេន **សម្បទោសោ**តិ តីហិ បទេហិ ទោសាកុសលមូលមេវ វុត្តំ។ **តស្មា**តិ យស្មា អាទិតោ សមថវិបស្សនាវសេន កិលេសវូបសមតោ, សោតាបត្តិមគ្គាទីហិ កិលេសវូបសមតោ ច អរហត្តមគ្គេនេវ កិលេសវូបសមោ ឧត្តរិតរោ, តស្មា។ **ឯវំ សមន្នាគតោ**តិ ឥមិនា ឧត្តមេន ឧបសមាធិដ្ឋានេន សមន្នាគតោ។

៣៦៩. មញ្ញិតមេតន្តិ តណ្ហាមញ្ញិតំ មានមញ្ញិតំ ទិដ្ឋិមញ្ញិតន្តិ តិវិធម្បិ វដ្ដតិ។ **អយមហមស្មី**តិ ឯត្ថ បន អយមហន្តិ ឯកំ តណ្ហាមញ្ញិតមេវ វដ្ដតិ។ **រោគោ**តិអាទីសុ អាពាធដ្ឋេន **រោគោ,** អន្តោទោសដ្ឋេន **គណ្ឌោ,** អនុបវិដ្ឋដ្ឋេន **សល្លំ។ មុនិ សន្តោតិ វុច្ចតី**តិ ខីណាសវមុនិ សន្តោ និព្ពុតោតិ វុច្ចតិ។ **យត្ថ ឋិត**ន្តិ យស្មិំ ឋានេ ឋិតំ។ **សំខិត្តេនា**តិ ពុទ្ធានំ កិរ សព្ពាបិ ធម្មទេសនា សំខិត្តាវ, វិត្ថារទេសនា នាម នត្ថិ, សមន្តបដ្ឋានកថាបិ សំខិត្តាយេវ។ ឥតិ ភគវា ទេសនំ យថានុសន្ធឹ បាបេសិ។ ឧគ្ឃដិតញ្ញូតិអាទីសុ បន ចតូសុ បុគ្គលេសុ បុក្កុសាតិ កុលបុត្តោ វិបញ្ចិតញ្ញូ, ឥតិ វិបញ្ចិតញ្ញុវសេន ភគវា ឥមំ ធាតុវិភង្គសុត្តំ កថេសិ។

៣៧០. ន ខោ មេ, ភន្តេ, បរិបុណ្ណំ បត្តចីវរន្តិ កស្មា កុលបុត្តស្ស ឥទ្ធិមយបត្តចីវរំ ន និព្ពត្តន្តិ។ បុព្ពេ អដ្ឋន្នំ បរិក្ខារានំ អទិន្នត្តា។ កុលបុត្តោ ហិ ទិន្នទានោ កតាភិនីហារោ, ន ទិន្នត្តាតិ ន វត្តព្ពំ។ ឥទ្ធិមយបត្តចីវរំ បន បច្ឆិមភវិកានំយេវ និព្ពត្តតិ, អយញ្ច បុនបដិសន្ធិកោ, តស្មា ន និព្ពត្តន្តិ។ អថ ភគវា សយំ បរិយេសិត្វា កស្មា ន ឧបសម្បាទេសីតិ។ ឱកាសាភាវតោ។ កុលបុត្តស្ស អាយុ បរិក្ខីណំ, សុទ្ធាវាសិកោ អនាគាមី មហាព្រហ្មា កុម្ភការសាលំ អាគន្ត្វា និសិន្នោ វិយ អហោសិ។ តស្មា សយំ ន បរិយេសិ។

បត្តចីវរបរិយេសនំ បក្កាមីតិ កាយ វេលាយ បក្កាមិ? ឧដ្ឋិតេ អរុណេ។ ភគវតោ កិរ ធម្មទេសនាបរិនិដ្ឋានញ្ច អរុណុដ្ឋានញ្ច រស្មិវិស្សជ្ជនញ្ច ឯកក្ខណេ អហោសិ។ ភគវា កិរ ទេសនំ និដ្ឋបេត្វាវ ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ វិស្សជ្ជិ, សកលកុម្ភការនិវេសនំ ឯកបជ្ជោតំ អហោសិ, ឆព្ពណ្ណរស្មិយោ ជាលជាលា បុញ្ជបុញ្ជា ហុត្វា វិធាវន្តិយោ សព្ពទិសាភាគេ សុវណ្ណបដបរិយោនទ្ធេ វិយ ច នានាវណ្ណកុសុមរតនវិសរសមុជ្ជលេ វិយ ច អកំសុ។ ភគវា "នគរវាសិនោ មំ បស្សន្តូ"តិ អធិដ្ឋាសិ។ នគរវាសិនោ ភគវន្តំ ទិស្វាវ "សត្ថា កិរ អាគតោ, កុម្ភការសាលាយ កិរ និសិន្នោ"តិ អញ្ញមញ្ញស្ស អារោចេត្វា រញ្ញោ អារោចេសុំ។

រាជា អាគន្ត្វា សត្ថារំ វន្ទិត្វា, "ភន្តេ, កាយ វេលាយ អាគតត្ថា"តិ បុច្ឆិ។ ហិយ្យោ សូរិយត្ថង្គមនវេលាយ មហារាជាតិ។ កេន កម្មេន ភគវាតិ? តុម្ហាកំ សហាយោ បុក្កុសាតិ រាជា តុម្ហេហិ បហិតំ សាសនំ សុត្វា និក្ខមិត្វា បព្ពជិត្វា មំ ឧទ្ទិស្ស អាគច្ឆន្តោ សាវត្ថឹ អតិក្កម្ម បញ្ចចត្តាលីស យោជនានិ អាគន្ត្វា ឥមំ កុម្ភការសាលំ បវិសិត្វា និសីទិ, អហំ តស្ស សង្គហត្ថំ អាគន្ត្វា ធម្មកថំ កថេសឹ, កុលបុត្តោ តីណិ ផលានិ បដិវិជ្ឈិ មហារាជាតិ។ ឥទានិ កហំ, ភន្តេតិ? ឧបសម្បទំ យាចិត្វា អបរិបុណ្ណបត្តចីវរតាយ បត្តចីវរបរិយេសនត្ថំ គតោ មហារាជាតិ។ រាជា កុលបុត្តស្ស គតទិសាភាគេន អគមាសិ។ ភគវាបិ អាកាសេនាគន្ត្វា ជេតវនគន្ធកុដិម្ហិយេវ បាតុរហោសិ។

កុលបុត្តោបិ បត្តចីវរំ បរិយេសមានោ នេវ ពិម្ពិសាររញ្ញោ ន តក្កសិលកានំ ជង្ឃវាណិជានំ សន្តិកំ អគមាសិ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – "ន ខោ មេ កុក្កុដស្ស វិយ តត្ថ តត្ថ មនាបាមនាបមេវ វិចិនិត្វា បត្តចីវរំ បរិយេសិតុំ យុត្តំ, មហន្តំ នគរំ វជ្ជិត្វា ឧទកតិត្ថសុសានសង្ការដ្ឋានអន្តរវីថីសុ បរិយេសិស្សាមី"តិ អន្តរវីថិយំ សង្ការកូដេសុ តាវ បិលោតិកំ បរិយេសិតុំ អារទ្ធោ។

ជីវិតា វោរោបេសីតិ ឯកស្មិំ សង្ការកូដេ បិលោតិកំ ឱលោកេន្តំ វិព្ភន្តា តរុណវច្ឆា គាវី ឧបធាវិត្វា សិង្គេន វិជ្ឈិត្វា ឃាតេសិ។ ឆាតកជ្ឈត្តោ កុលបុត្តោ អាកាសេយេវ អាយុក្ខយំ បត្វា បតិតោ។ សង្ការដ្ឋានេ អធោមុខដ្ឋបិតា សុវណ្ណបដិមា វិយ អហោសិ, កាលង្កតោ ច បន អវិហាព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តិ, និព្ពត្តមត្តោវ អរហត្តំ បាបុណិ។ អវិហាព្រហ្មលោកេ កិរ និព្ពត្តមត្តាវ សត្ត ជនា អរហត្តំ បាបុណិំសុ។ វុត្តញ្ហេតំ –

“អរិហំ ឧបបន្នាសេ, វិមុត្តា សត្ត ភិក្ខវោ;
រាគទោសបរិក្ខីណា, តិណ្ណា លោកេ វិសត្តិកំ។

កេ ច តេ អតរុំ បង្កំ, មច្ចុធេយ្យំ សុទុត្តរំ;
កេ ហិត្វា មានុសំ ទេហំ, ទិព្ពយោគំ ឧបច្ចគុំ។

ឧបកោ បលគណ្ឌោ ច, បុក្កុសាតិ ច តេ តយោ;
ភទ្ទិយោ ខណ្ឌទេវោ ច, ពាហុរគ្គិ ច សិង្គិយោ;
តេ ហិត្វា មានុសំ ទេហំ, ទិព្ពយោគំ ឧបច្ចគុ”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.៥០, ១០៥);

ពិម្ពិសារោបិ “មយ្ហំ សហាយោ មយា បេសិតសាសនមត្តំ វាចេត្វា ហត្ថគតំ រជ្ជំ បហាយ ឯត្តកំ អទ្ធានំ អាគតោ, ទុក្ករំ កតំ កុលបុត្តេន, បព្ពជិតសក្ការេន តំ សក្ករិស្សាមី”តិ “បរិយេសថ មេ សហាយក”ន្តិ តត្ថ តត្ថ បេសេសិ។ បេសិតា តំ អទ្ទសំសុ សង្ការដ្ឋានេ បតិតំ, ទិស្វា អាគម្ម រញ្ញោ អារោចេសុំ។ រាជា គន្ត្វា កុលបុត្តំ ទិស្វា – “ន វត, ភោ, លភិម្ហា សហាយកស្ស សក្ការំ កាតុំ, អនាថោ មេ ជាតោ សហាយកោ”តិ។ បរិទេវិត្វា កុលបុត្តំ មញ្ចកេន គណ្ហាបេត្វា យុត្តោកាសេ ឋបេត្វា អនុបសម្បន្នស្ស សក្ការំ កាតុំ ជាននាភាវេន ន្ហាបក កប្បកាទយោ បក្កោសាបេត្វា កុលបុត្តំ សីសំ ន្ហាបេត្វា សុទ្ធវត្ថានិ និវាសាបេត្វា រាជវេសេន អលង្ការាបេត្វា សោវណ្ណសិវិកំ អារោបេត្វា សព្ពតាឡាវចរគន្ធមាលាទីហិ បូជំ ករោន្តោ នគរា នីហរិត្វា ពហូហិ គន្ធកដ្ឋេហិ មហាចិតកំ ការេត្វា កុលបុត្តស្ស សរីរកិច្ចំ កត្វា ធាតុយោ អាទាយ ចេតិយំ បតិដ្ឋបេសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ធាតុវិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១១. សច្ចវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៣៧១. ឯវំ មេ សុតន្តិ សច្ចវិភង្គសុត្តំ។ តត្ថ **អាចិក្ខនា**តិ ឥទំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ នាម…បេ…. អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ នាមាតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អបិចេត្ថ **បញ្ញបនា** នាម ទុក្ខសច្ចាទីនំ ឋបនា។ អាសនំ ឋបេន្តោ ហិ អាសនំ បញ្ញបេតីតិ វុច្ចតិ។ **បដ្ឋបនា**តិ បញ្ញាបនា។ ***វិវរណា***តិ វិវដករណា។ ***វិភជនា***តិ វិភាគកិរិយា។ **ឧត្តានីកម្ម**ន្តិ បាកដភាវករណំ។

អនុគ្គាហកាតិ អាមិសសង្គហេន ធម្មសង្គហេនាតិ ទ្វីហិបិ សង្គហេហិ អនុគ្គាហកា។ **ជនេតា**តិ ជនិកា មាតា។ **អាបាទេតា**តិ បោសេតា។ បោសិកមាតា វិយ មោគ្គល្លានោតិ ទីបេតិ។ ជនិកមាតា ហិ នវ វា ទស វា មាសេ លោណម្ពិលាទីនិ បរិហរមានា កុច្ឆិយា ទារកំ ធារេត្វា កុច្ឆិតោ និក្ខន្តំ បោសិកមាតរំ ធាតី បដិច្ឆាបេតិ។ សា ខីរនវនីតាទីហិ ទារកំ បោសេត្វា វឌ្ឍេតិ, សោ វុទ្ធិមាគម្ម យថាសុខំ វិចរតិ។ ឯវមេវ សារិបុត្តោ អត្តនោ វា បរេសំ វា សន្តិកេ បព្ពជិតេ ទ្វីហិ សង្គហេហិ សង្គណ្ហន្តោ គិលានេ បដិជគ្គន្តោ កម្មដ្ឋានេ យោជេត្វា សោតាបន្នភាវំ ញត្វា អបាយភយេហិ វុដ្ឋិតកាលតោ បដ្ឋាយ – “ឥទានិ បច្ចត្តបុរិសការេន ឧបរិមគ្គេ និព្ពត្តេស្សន្តី”តិ តេសុ អនបេក្ខោ ហុត្វា អញ្ញេ នវេ នវេ ឱវទតិ។ មហាមោគ្គល្លានោបិ អត្តនោ វា បរេសំ វា សន្តិកេ បព្ពជិតេ តថេវ សង្គណ្ហិត្វា កម្មដ្ឋានេ យោជេត្វា ហេដ្ឋា តីណិ ផលានិ បត្តេសុបិ អនបេក្ខតំ ន អាបជ្ជតិ។ កស្មា? ឯវំ កិរស្ស ហោតិ – វុត្តំ ភគវតា – “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, អប្បមត្តកោបិ គូថោ ទុគ្គន្ធោ ហោតិ…បេ…. អប្បមត្តកម្បិ មុត្តំ… ខេឡោ… បុព្ពោ… លោហិតំ ទុគ្គន្ធំ ហោតិ, ឯវមេវ ខោ អហំ, ភិក្ខវេ, អប្បមត្តកម្បិ ភវំ ន វណ្ណេមិ អន្តមសោ អច្ឆរាសង្ឃាតមត្តម្បី”តិ (អ. និ. ១.៣២០-៣២១)។ តស្មា យាវ អរហត្តំ ន បាបុណន្តិ, តាវ តេសុ អនបេក្ខតំ អនាបជ្ជិត្វា អរហត្តំ បត្តេសុយេវ អាបជ្ជតីតិ។ តេនាហ ភគវា – “សេយ្យថាបិ, ភិក្ខវេ, ជនេតា ឯវំ សារិបុត្តោ។ សេយ្យថាបិ ជាតស្ស អាបាទេតា, ឯវំ មោគ្គល្លានោ។ សារិបុត្តោ, ភិក្ខវេ, សោតាបត្តិផលេ វិនេតិ, មោគ្គល្លានោ ឧត្តមត្ថេ”តិ។ **បហោតី**តិ សក្កោតិ។

ទុក្ខេ ញាណន្តិ សវនសម្មសនបដិវេធញាណំ, តថា **ទុក្ខសមុទយេ**។ **ទុក្ខនិរោធេ** សវនបដិវេធញាណន្តិ វដ្ដតិ, តថា **ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា** បដិបទាយ។ នេក្ខម្មសង្កប្បាទីសុ កាមបច្ចនីកដ្ឋេន, កាមតោ និស្សដភាវេន វា, កាមំ សម្មសន្តស្ស ឧប្បន្នោតិ វា, កាមបទឃាតំ កាមវូបសមំ ករោន្តោ ឧប្បន្នោតិ វា, កាមវិវិត្តន្តេ ឧប្បន្នោតិ វា **នេក្ខម្មសង្កប្បោ**។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ សព្ពេបិ ចេតេ បុព្ពភាគេ នានា

ចិត្តេសុ, មគ្គក្ខណេ ឯកចិត្តេ លព្ភន្តិ។ តត្រ ហិ មិច្ឆាសង្កប្បចេតនាយ សមុគ្ឃាតកោ ឯកោវ សង្កប្បោ លព្ភតិ, ន នានា លព្ភតិ ។ សម្មាវាចាទយោបិ បុព្ពភាគេ នានាចិត្តេសុ, វុត្តនយេនេវ មគ្គក្ខណេ ឯកចិត្តេ លព្ភន្តិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារេន បន សច្ចកថា **វិសុទ្ធិមគ្គេ** ច សម្មាទិដ្ឋិសុត្តេ (ម. និ. ១.៨៩ អាទយោ) ច វុត្តាយេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សច្ចវិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១២. ទក្ខិណាវិភង្គសុត្តវណ្ណនា

៣៧៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ ទក្ខិណាវិភង្គសុត្តំ។ តត្ថ **មហាបជាបតិ គោតមី**តិ **គោតមី**តិ គោត្តំ។ នាមករណទិវសេ បនស្សា លទ្ធសក្ការា ព្រាហ្មណា លក្ខណសម្បត្តិំ ទិស្វា – “សចេ អយំ ធីតរំ លភិស្សតិ, ចក្កវត្តិរញ្ញោ អគ្គមហេសី ភវិស្សតិ។ សចេ បុត្តំ លភិស្សតិ, ចក្កវត្តិរាជា ភវិស្សតីតិ ឧភយថាបិ មហតីយេវស្សា បជា ភវិស្សតី”តិ ព្យាករិំសុ។ អថស្សា **មហាបជាបតី**តិ នាមំ អកំសុ។ ឥធ បន គោត្តេន សទ្ធិំ សំសន្ទិត្វា **មហាបជាបតិគោតមី**តិ វុត្តំ។ **នវ**ន្តិ អហតំ។ **សាមំ វាយិត**ន្តិ ន សហត្ថេនេវ វាយិតំ, ឯកទិវសំ បន ធាតិគណបរិវុតា សិប្បិកានំ វាយនដ្ឋានំ អាគន្ត្វា វេមកោដិំ គហេត្វា វាយនាការំ អកាសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។

តទា បន គោតមិយា ភគវតោ ទុស្សយុគំ ទាតុំ ចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ។ អភិសម្ពោធិំ បត្វា បឋមគមនេន កបិលបុរំ អាគតកាលេ។ តទា ហិ បិណ្ឌាយ បវិដ្ឋំ សត្ថារំ គហេត្វា សុទ្ធោទនមហារាជា សកំ និវេសនំ បវេសេសិ, អថ ភគវតោ រូបសោភគ្គំ ទិស្វា មហាបជាបតិគោតមី ចិន្តេសិ – “សោភតិ វត មេ បុត្តស្ស អត្តភាវោ”តិ។ អថស្សា ពលវសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជិ។ តតោ ចិន្តេសិ – “មម បុត្តស្ស ឯកូនតឹស វស្សានិ អគារមជ្ឈេ វសន្តស្ស អន្តមសោ មោចផលមត្តម្បិ មយា ទិន្នកមេវ អហោសិ, ឥទានិបិស្ស ចីវរសាដកំ ទស្សាមី”តិ។ “ឥមស្មិំ ខោ បន រាជគេហេ ពហូនិ មហគ្ឃានិ វត្ថានិ អត្ថិ, តានិ មំ ន តោសេន្តិ, សហត្ថា កតមេវ មំ តោសេតិ, សហត្ថា កត្វា ទស្សាមី”តិ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។

អថន្តរាបណា កប្បាសំ អាហរាបេត្វា សហត្ថេនេវ បិសិត្វា បោថេត្វា សុខុមសុត្តំ កន្តិត្វា អន្តោវត្ថុស្មិំយេវ សាលំ ការាបេត្វា សិប្បិកេ បក្កោសាបេត្វា សិប្បិកានំ អត្តនោ បរិភោគខាទនីយភោជនីយមេវ ទត្វា វាយាបេសិ, កាលានុកាលញ្ច ធាតិគណបរិវុតា គន្ត្វា វេមកោដិំ អគ្គហេសិ។ និដ្ឋិតកាលេ សិប្បិកានំ មហាសក្ការំ កត្វា ទុស្សយុគំ គន្ធសមុគ្គេ បក្ខិបិត្វា វាសំ គាហាបេត្វា – “មយ្ហំ បុត្តស្ស ចីវរសាដកំ គហេត្វា គមិស្សាមី”តិ រញ្ញោ អារោចេសិ ។ រាជា មគ្គំ បដិយាទាបេសិ, វីថិយោ សម្មជ្ជិត្វា បុណ្ណឃដេ ឋបេត្វា ធជបដាកា ឧស្សាបេត្វា រាជឃរទ្វារតោ បដ្ឋាយ យាវ និគ្រោធារាមា មគ្គំ បដិយាទាបេត្វា បុប្ផាភិកិណ្ណំ អកំសុ។ មហាបជាបតិបិ សព្ពាលង្ការំ អលង្ករិត្វា ធាតិគណបរិវុតា សមុគ្គំ សីសេ ឋបេត្វា ភគវតោ សន្តិកំ គន្ត្វា **ឥទំ មេ, ភន្តេ, នវំ ទុស្សយុគ**ន្តិអាទិមាហ។

ទុតិយម្បិ ខោតិ “សង្ឃេ គោតមិ ទេហី”តិ វុត្តេ – “បហោមហំ, ភន្តេ, ទុស្សកោដ្ឋាគារតោ ភិក្ខុសតស្សាបិ ភិក្ខុសហស្សស្សាបិ ភិក្ខុសតសហស្សស្សាបិ ចីវរទុស្សានិ ទាតុំ, ឥទំ បន មេ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស សាមំ កន្តំ សាមំ វាយិតំ, តំ មេ, ភន្តេ, ភគវា បដិគ្គណ្ហាតូ”តិ និមន្តយមានា អាហ។ ឯវំ យាវតតិយំ យាចិ, ភគវាបិ បដិក្ខិបិយេវ។

កស្មា បន ភគវា អត្តនោ ទិយ្យមានំ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទាបេតីតិ? មាតរិ អនុកម្បាយ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “ឥមិស្សា មំ អារព្ភ បុព្ពចេតនា មុញ្ចចេតនា បរចេតនាតិ តិស្សោ ចេតនា ឧប្បន្នា, ភិក្ខុសង្ឃម្បិស្សា អារព្ភ ឧប្បជ្ជន្តុ, ឯវមស្សា ឆ ចេតនា ឯកតោ ហុត្វា ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ បវត្តិស្សន្តី”តិ។ វិតណ្ឌវាទី បនាហ – “សង្ឃេ ទិន្នំ មហប្ផលន្តិ តស្មា ឯវំ វុត្ត”ន្តិ។ សោ វត្តព្ពោ – “កិំ ត្វំ សត្ថុ ទិន្នតោ សង្ឃេ ទិន្នំ មហប្ផលតរំ វទសី”តិ អាម វទាមីតិ។ សុត្តំ អាហរាតិ។ សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចាតិ។ កិំ បនស្ស សុត្តស្ស អយមេវ អត្ថោតិ ? អាម អយមេវាតិ។ យទិ ឯវំ “តេន ហានន្ទ, វិឃាសាទានំ បូវំ ទេហី”តិ ច (បាចិ. ២៦៩) “តេន ហិ ត្វំ, កច្ចាន, វិឃាសាទានំ គុឡំ ទេហី”តិ (មហាវ. ២៨៤) ច វចនតោ វិឃាសាទានំ ទិន្នំ មហប្ផលតរញ្ច ភវេយ្យ។ ឯវម្បិ ហិ “សត្ថា អត្តនោ ទិយ្យមានំ ទាបេតី”តិ។ រាជរាជមហាមត្តាទយោបិ អត្តនោ អាគតំ បណ្ណាការំ ហត្ថិគោបកាទីនំ ទាបេន្តិ, តេ រាជាទីហិ មហន្តតរា ភវេយ្យុំ។ តស្មា មា ឯវំ គណ្ហ –

“នយិមស្មឹ លោកេ បរស្មឹ វា បន,
ពុទ្ធេន សេដ្ឋោ សទិសោ វា វិជ្ជតិ;
យមាហុនេយ្យានមគ្គតំ គតោ,
បុញ្ញត្ថិកានំ វិបុលផលេសិន”ន្តិ។ –

វចនតោ ហិ សត្ថារា ឧត្តរិតរោ ទក្ខិណេយ្យោ នាម នត្ថិ។ ឯវមេស្សា ឆ ចេតនា ឯកតោ ហុត្វា ទីឃរត្តំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សន្តីតិ សន្ធាយ យាវតតិយំ បដិពាហិត្វា សង្ឃស្ស ទាបេសិ។

បច្ឆិមាយ ជនតាយ សង្ឃេ ចិត្តីការជននត្ថំ ចាបិ ឯវមាហ។ ឯវំ កិរស្ស អហោសិ – “អហំ ន ចិរដ្ឋិតិកោ, មយ្ហំ បន សាសនំ ភិក្ខុសង្ឃេ បតិដ្ឋហិស្សតិ, បច្ឆិមា ជនតា សង្ឃេ ចិត្តីការំ ជនេតូ”តិ យាវតតិយំ បដិពាហិត្វា សង្ឃស្ស ទាបេសិ។ ឯវញ្ហិ សតិ – “សត្ថា អត្តនោ ទិយ្យមានម្បិ សង្ឃស្ស ទាបេសិ, សង្ឃោ នាម ទក្ខិណេយ្យោ”តិ បច្ឆិមា ជនតា សង្ឃេ ចិត្តីការំ ឧប្បាទេត្វា ចត្តារោ បច្ចយេ ទាតព្ពេ មញ្ញិស្សតិ, សង្ឃោ ចតូហិ បច្ចយេហិ អកិលមន្តោ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វា សមណធម្មំ ករិស្សតិ។ ឯវំ មម សាសនំ បញ្ច វស្សសហស្សានិ ឋស្សតីតិ។ “បដិគ្គណ្ហាតុ, ភន្តេ, ភគវា”តិ វចនតោបិ ចេតំ វេទិតព្ពំ “សត្ថារា ឧត្តរិតរោ ទក្ខិណេយ្យោ នាម នត្ថី”តិ។ ន ហិ អានន្ទត្ថេរស្ស មហាបជាបតិយា អាឃាតោ វា វេរំ វា អត្ថិ។ ន ថេរោ – “តស្សា ទក្ខិណា មា មហប្ផលា អហោសី”តិ ឥច្ឆតិ។ បណ្ឌិតោ ហិ ថេរោ ពហុស្សុតោ សេក្ខបដិសម្ភិទាបត្តោ , សោ សត្ថុ ទិន្នស្ស មហប្ផលភាវេ សម្បស្សមានោវ បដិគ្គណ្ហាតុ, ភន្តេ, ភគវាតិ គហណត្ថំ យាចិ។

បុន វិតណ្ឌវាទី អាហ – “សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា”តិ វចនតោ សត្ថា សង្ឃបរិយាបន្នោ វាតិ។ សោ វត្តព្ពោ – “ជានាសិ បន ត្វំ កតិ សរណានិ, កតិ អវេច្ចប្បសាទា”តិ ជានន្តោ តីណីតិ វក្ខតិ, តតោ វត្តព្ពោ – តវ លទ្ធិយា សត្ថុ សង្ឃបរិយាបន្នត្តា ទ្វេយេវ ហោន្តិ។ ឯវំ សន្តេ ច – “អនុជានាមិ, ភិក្ខវេ, ឥមេហិ តីហិ សរណគមនេហិ បព្ពជ្ជំ ឧបសម្បទ”ន្តិ (មហាវ. ៣៤) ឯវំ អនុញ្ញាតា បព្ពជ្ជាបិ ឧបសម្បទាបិ ន រុហតិ។ តតោ ត្វំ នេវ បព្ពជិតោ អសិ, ន គិហិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធេ ច គន្ធកុដិយំ និសិន្នេ ភិក្ខូ ឧបោសថម្បិ បវារណម្បិ សង្ឃកម្មានិបិ ករោន្តិ, តានិ សត្ថុ សង្ឃបរិយាបន្នត្តា កុប្បានិ ភវេយ្យុំ, ន ច ហោន្តិ។ តស្មា ន វត្តព្ពមេតំ “សត្ថា សង្ឃបរិយាបន្នោ”តិ។

៣៧៧. **អាបាទិកា**តិ សំវឌ្ឍិកា, តុម្ហាកំ ហត្ថបាទេសុ ហត្ថបាទកិច្ចំ អសាធេន្តេសុ ហត្ថេ ច បាទេ ច វឌ្ឍេត្វា បដិជគ្គិកាតិ អត្ថោ។ **បោសិកា**តិ ទិវសស្ស ទ្វេ តយោ វារេ ន្ហាបេត្វា ភោជេត្វា បាយេត្វា តុម្ហេ បោសេសិ។ **ថញ្ញំ បាយេសី**តិ នន្ទកុមារោ កិរ ពោធិសត្តតោ កតិបាហេនេវ ទហរោ, តស្មិំ ជាតេ មហាបជាបតិ អត្តនោ បុត្តំ ធាតីនំ ទត្វា សយំ ពោធិសត្តស្ស ធាតិកិច្ចំ សាធយមានា អត្តនោ ថញ្ញំ បាយេសិ។ តំ សន្ធាយ ថេរោ ឯវមាហ។ ឥតិ មហាបជាបតិយា ពហូបការតំ កថេត្វា ឥទានិ តថាគតស្ស ពហូបការតំ ទស្សេន្តោ **ភគវាបិ, ភន្តេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ភគវន្តំ, ភន្តេ, អាគម្មា**តិ ភគវន្តំ បដិច្ច និស្សាយ សន្ធាយ។

៣៧៨. អថ ភគវា ទ្វីសុ ឧបការេសុ អតិរេកតរំ អនុមោទន្តោ **ឯវមេតន្តិ**អាទិមាហ។ តត្ថ **យំ ហានន្ទ, បុគ្គលោ បុគ្គលំ អាគម្មា**តិ យំ អាចរិយបុគ្គលំ អន្តេវាសិកបុគ្គលោ អាគម្ម។ **ឥមស្សានន្ទ, បុគ្គលស្ស ឥមិនា បុគ្គលេនា**តិ ឥមស្ស អាចរិយបុគ្គលស្ស ឥមិនា អន្តេវាសិកបុគ្គលេន។ **ន សុប្បដិការំ វទាមី**តិ បច្ចុបការំ ន សុករំ វទាមិ, អភិវាទនាទីសុ អាចរិយំ ទិស្វា អភិវាទនករណំ **អភិវាទនំ** នាម។ យស្មិំ វា ទិសាភាគេ អាចរិយោ វសតិ, ឥរិយាបថេ វា កប្បេន្តោ តទភិមុខោ វន្ទិត្វា គច្ឆតិ, វន្ទិត្វា និសីទតិ, វន្ទិត្វា និបជ្ជតិ, អាចរិយំ បន ទូរតោវ ទិស្វា បច្ចុដ្ឋាយ បច្ចុគ្គមនករណំ **បច្ចុដ្ឋានំ** នាម។ អាចរិយំ បន ទិស្វា អញ្ជលិំ បគ្គយ្ហ សីសេ ឋបេត្វា អាចរិយំ នមស្សតិ, យស្មិំ វា ទិសាភាគេ សោ វសតិ, តទភិមុខោបិ តថេវ នមស្សតិ, គច្ឆន្តោបិ ឋិតោបិ និសិន្នោបិ អញ្ជលិំ បគ្គយ្ហ នមស្សតិយេវាតិ ឥទំ **អញ្ជលិកម្មំ** នាម។ អនុច្ឆវិកកម្មស្ស បន ករណំ **សាមីចិកម្មំ** នាម។ ចីវរាទីសុ ចីវរំ ទេន្តោ ន យំ វា តំ វា ទេតិ, មហគ្ឃំ សតមូលិកម្បិ បញ្ចសតមូលិកម្បិ សហស្សមូលិកម្បិ ទេតិយេវ ។ បិណ្ឌបាតាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ កឹ ពហុនា, ចតូហិ បណីតបច្ចយេហិ ចក្កវាឡន្តរំ បូរេត្វា សិនេរុបព្ពតេន កូដំ គហេត្វា ទេន្តោបិ អាចរិយស្ស អនុច្ឆវិកំ កិរិយំ កាតុំ ន សក្កោតិយេវ។

៣៧៩. **ចុទ្ទស ខោ បនិមា**តិ កស្មា អារភិ? ឥទំ សុត្តំ បាដិបុគ្គលិកំ ទក្ខិណំ អារព្ភ សមុដ្ឋិតំ។ អានន្ទត្ថេរោបិ “បដិគ្គណ្ហាតុ, ភន្តេ, ភគវា”តិ បាដិបុគ្គលិកទក្ខិណំយេវ សមាទបេតិ, ចុទ្ទសសុ ច ឋានេសុ ទិន្នទានំ បាដិបុគ្គលិកំ នាម ហោតីតិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ **អយំ បឋមា**តិ អយំ ទក្ខិណា គុណវសេនបិ បឋមា ជេដ្ឋកវសេនបិ។ អយញ្ហិ បឋមា អគ្គា ជេដ្ឋិកា, ឥមិស្សា ទក្ខិណាយ បមាណំ នាម នត្ថិ។ ទុតិយតតិយាបិ បរមទក្ខិណាយេវ, សេសា បរមទក្ខិណភាវំ ន បាបុណន្តិ។ **ពាហិរកេ កាមេសុ វីតរាគេ**តិ កម្ម

វាទិកិរិយវាទិម្ហិ លោកិយបញ្ញាភិញ្ញោ។ **បុថុជ្ជនសីលវន្តេ**តិ បុថុជ្ជនសីលវា នាម គោសីលធាតុកោ ហោតិ, អសឋោ អមាយាវី បរំ អបីឡេត្វា ធម្មេន សមេន កសិយា វា វណិជ្ជាយ វា ជីវិកំ កប្បេតា។ **បុថុជ្ជនទុស្សីលេ**តិ បុថុជ្ជនទុស្សីលា នាម កេវដ្ដមច្ឆពន្ធាទយោ បរំ បីឡាយ ជីវិកំ កប្បេតា។

ឥទានិ បាដិបុគ្គលិកទក្ខិណាយ វិបាកំ បរិច្ឆិន្ទន្តោ **តត្រានន្ទា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តិរច្ឆានគតេ**តិ យំ គុណវសេន ឧបការវសេន បោសនត្ថំ ទិន្នំ, ឥទំ ន គហិតំ។ យម្បិ អាលោបអឌ្ឍអាលោបមត្តំ ទិន្នំ, តម្បិ ន គហិតំ។ យំ បន សុនខសូករកុក្កុដកាកាទីសុ យស្ស កស្សចិ សម្បត្តស្ស ផលំ បដិកង្ខិត្វា យាវទត្ថំ ទិន្នំ, ឥទំ សន្ធាយ វុត្តំ “តិរច្ឆានគតេ ទានំ ទត្វា”តិ។ **សតគុណា**តិ សតានិសំសា។ **បាដិកង្ខិតព្វា**តិ ឥច្ឆិតព្វា។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – អយំ ទក្ខិណា អាយុសតំ វណ្ណសតំ សុខសតំ ពលសតំ បដិភានសតន្តិ បញ្ច អានិសំសសតានិ ទេតិ, អត្តភាវសតេ អាយុំ ទេតិ, វណ្ណំ, សុខំ, ពលំ, បដិភានំ ទេតិ, និប្បរិតសំ ករោតិ។ ភវសតេបិ វុត្តេ អយមេវ អត្ថោ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពត្ថ នយោ នេតព្ពោ។

សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នេតិ ឯត្ថ ហេដ្ឋិមកោដិយា តិសរណំ គតោ ឧបាសកោបិ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ នាម, តស្មិំ ទិន្នទានម្បិ អសង្ខេយ្យំ អប្បមេយ្យំ។ បញ្ចសីលេ បតិដ្ឋិតស្ស តតោ ឧត្តរិ មហប្ផលំ, ទសសីលេ បតិដ្ឋិតស្ស តតោ ឧត្តរិ, តទហុបព្ពជិតស្ស សាមណេរស្ស តតោ ឧត្តរិ, ឧបសម្បន្នភិក្ខុនោ តតោ ឧត្តរិ, ឧបសម្បន្នស្សេវ វត្តសម្បន្នស្ស តតោ ឧត្តរិ, វិបស្សកស្ស តតោ ឧត្តរិ, អារទ្ធវិបស្សកស្ស តតោ ឧត្តរិ, ឧត្តមកោដិយា បន មគ្គសមង្គី សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នោ នាម។ ឯតស្ស ទិន្នទានំ តតោ ឧត្តរិ មហប្ផលមេវ។

កិំ បន មគ្គសមង្គិស្ស សក្កា ទានំ ទាតុន្តិ? អាម សក្កា។ អារទ្ធវិបស្សកោ ហិ បត្តចីវរមាទាយ គាមំ បិណ្ឌាយ បវិសតិ, តស្ស គេហទ្វារេ ឋិតស្ស ហត្ថតោ បត្តំ គហេត្វា ខាទនីយភោជនីយំ បក្ខិបន្តិ។ តស្មិំ ខណេ ភិក្ខុនោ មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ, ឥទំ ទានំ មគ្គសមង្គិនោ ទិន្នំ នាម ហោតិ។ អថ វា បនេស អាសនសាលាយ និសិន្នោ ហោតិ, មនុស្សា គន្ត្វា បត្តេ ខាទនីយភោជនីយំ ឋបេន្តិ, តស្មិំ ខណេ តស្ស មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ, ឥទម្បិ ទានំ មគ្គសមង្គិនោ ទិន្នំ នាម។ អថ វា បនស្ស វិហារេ វា អាសនសាលាយ វា និសិន្នស្ស ឧបាសកា បត្តំ អាទាយ អត្តនោ ឃរំ គន្ត្វា ខាទនីយភោជនីយំ បក្ខិបន្តិ, តស្មិំ ខណេ តស្ស មគ្គវុដ្ឋានំ ហោតិ, ឥទម្បិ ទានំ មគ្គសមង្គិនោ ទិន្នំ នាម។ តត្ថ សោណ្ឌិយំ ឧទកស្ស វិយ សោតាបត្តិផលសច្ឆិកិរិយាយ បដិបន្នេ ទិន្នទានស្ស អសង្ខេយ្យតា វេទិតព្ពា។ តាសុ តាសុ មហានទីសុ មហាសមុទ្ទេ ច ឧទកស្ស វិយ សោតាបន្នាទីសុ ទិន្នទានស្ស ឧត្តរិតរវសេន អសង្ខេយ្យតា វេទិតព្ពា។ បថវិយា ខយមណ្ឌលមត្តេ បទេសេ បំសុំ អាទិំ កត្វា យាវ មហាបថវិយា បំសុនោ អប្បមេយ្យតាយបិ អយមត្ថោ ទីបេតព្ពោ។

៣៨០. សត្ត ខោ បនិមាតិ កស្មា អារភិ? “សង្ឃេ គោតមិ ទេហិ, សង្ឃេ តេ ទិន្នេ អហញ្ចេវ បូជិតោ ភវិស្សាមិ សង្ឃោ ចា”តិ ហិ វុត្តំ, តត្ថ សត្តសុ ឋានេសុ ទិន្នទានំ សង្ឃេ ទិន្នំ នាម ហោតីតិ ទស្សេតុំ ឥមំ ទេសនំ អារភិ។ តត្ថ **ពុទ្ធប្បមុខេ ឧភតោសង្ឃេ**តិ ឯកតោ ភិក្ខុសង្ឃោ, ឯកតោ ភិក្ខុនិសង្ឃោ, សត្ថា មជ្ឈេ និសិន្នោ ហោតីតិ អយំ ពុទ្ធប្បមុខោ ឧភតោសង្ឃោ នាម។ **អយំ បឋមា**តិ ឥមាយ ទក្ខិណាយ សមប្បមាណា ទក្ខិណា នាម នត្ថិ។ ទុតិយទក្ខិណាទយោ បន ឯតំ បរមទក្ខិណំ ន បាបុណន្តិ។

កិំ បន តថាគតេ បរិនិព្ពុតេ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ឧភតោសង្ឃស្ស ទានំ ទាតុំ សក្កាតិ? សក្កា។ កថំ? ឧភតោសង្ឃស្ស ហិ បមុខេ សធាតុកំ បដិមំ អាសនេ ឋបេត្វា អាធារកំ ឋបេត្វា ទក្ខិណោទកំ អាទិំ កត្វា សព្ពំ សត្ថុ បឋមំ ទត្វា ឧភតោសង្ឃស្ស ទាតព្ពំ, ឯវំ ពុទ្ធប្បមុខស្ស ឧភតោសង្ឃស្ស ទានំ ទិន្នំ នាម ហោតិ។ តត្ថ យំ សត្ថុ ទិន្នំ, តំ កិំ កាតព្ពន្តិ? យោ សត្ថារំ បដិជគ្គតិ វត្តសម្បន្នោ ភិក្ខុ, តស្ស ទាតព្ពំ។ បិតុសន្តកញ្ហិ បុត្តស្ស បាបុណាតិ, ភិក្ខុសង្ឃស្ស ទាតុម្បិ វដ្ដតិ, សប្បិតេលានិ បន គហេត្វា ទីបា ជលិតព្ពា, សាដកំ គហេត្វា បដាកា អារោបេតព្ពាតិ។ **ភិក្ខុសង្ឃេ**តិ អបរិច្ឆិន្នកមហាភិក្ខុសង្ឃេ។ ភិក្ខុនិសង្ឃេបិ ឯសេវ នយោ។

គោត្រភុនោតិ គោត្តមត្តកមេវ អនុភវមានា, នាមមត្តសមណាតិ អត្ថោ។ **កាសាវកណ្ឋា**តិ កាសាវកណ្ឋនាមកា។ តេ កិរ ឯកំ កាសាវខណ្ឌំ ហត្ថេ វា គីវាយ វា ពន្ធិត្វា វិចរិស្សន្តិ ។ ឃរទ្វារំ បន តេសំ បុត្តភរិយា កសិវណិជ្ជាទិកម្មានិ ច បាកតិកានេវ ភវិស្សន្តិ។ **តេសុ ទុស្សីលេសុ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទានំ ទស្សន្តី**តិ ឯត្ថ ទុស្សីលសង្ឃន្តិ ន វុត្តំ។ សង្ឃោ ហិ ទុស្សីលោ នាម នត្ថិ។ ទុស្សីលា បន ឧបាសកា តេសុ ទុស្សីលេសុ ភិក្ខុសង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស សង្ឃស្ស ទេមាតិ ទានំ ទស្សន្តិ។ ឥតិ ភគវតា ពុទ្ធប្បមុខេ សង្ឃេ ទិន្នទក្ខិណាបិ គុណសង្ខាយ អសង្ខេយ្យាតិ វុត្តំ។ កាសាវកណ្ឋសង្ឃេ ទិន្នទក្ខិណាបិ គុណសង្ខាយេវ អសង្ខេយ្យាតិ វុត្តា។ សង្ឃគតា ទក្ខិណា ហិ សង្ឃេ ចិត្តីការំ កាតុំ សក្កោន្តស្ស ហោតិ, សង្ឃេ បន ចិត្តីការោ ទុក្ករោ ហោតិ។

យោ ហិ សង្ឃគតំ ទក្ខិណំ ទស្សាមីតិ ទេយ្យធម្មំ បដិយាទេត្វា វិហារំ គន្ត្វា, – “ភន្តេ, សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ឯកំ ថេរំ ទេថា”តិ វទតិ, អថ សង្ឃតោ សាមណេរំ លភិត្វា “សាមណេរោ មេ លទ្ធោ”តិ អញ្ញថត្តំ អាបជ្ជតិ, តស្ស ទក្ខិណា សង្ឃគតា ន ហោតិ។ មហាថេរំ លភិត្វាបិ “មហាថេរោ មេ លទ្ធោ”តិ សោមនស្សំ ឧប្បាទេន្តស្សាបិ ន ហោតិយេវ។ យោ បន សាមណេរំ វា ឧបសម្បន្នំ វា ទហរំ វា ថេរំ វា ពាលំ វា បណ្ឌិតំ វា យំកិញ្ចិ សង្ឃតោ លភិត្វា និព្ពេមតិកោ ហុត្វា សង្ឃស្ស ទេមីតិ សង្ឃេ ចិត្តីការំ កាតុំ សក្កោតិ, តស្ស ទក្ខិណា សង្ឃគតា នាម ហោតិ។ បរសមុទ្ទវាសិនោ កិរ ឯវំ ករោន្តិ។

តត្ថ ហិ ឯកោ វិហារសាមិ កុដុម្ពិកោ “សង្ឃគតំ ទក្ខិណំ ទស្សាមី”តិ សង្ឃតោ ឧទ្ទិសិត្វា ឯកំ ភិក្ខុំ ទេថាតិ យាចិ។ សោ ឯកំ ទុស្សីលភិក្ខុំ លភិត្វា និសិន្នដ្ឋានំ ឱបុញ្ឆាបេត្វា អាសនំ បញ្ញាបេត្វា ឧបរិ វិតានំ ពន្ធិត្វា គន្ធធូមបុប្ផេហិ បូជេត្វា បាទេ ធោវិត្វា តេលេន មក្ខេត្វា ពុទ្ធស្ស និបច្ចការំ ករោន្តោ វិយ សង្ឃេ ចិត្តីការេន ទេយ្យធម្មំ អទាសិ។ សោ ភិក្ខុ បច្ឆាភត្តំ វិហារជគ្គនត្ថាយ កុទាលកំ ទេថាតិ ឃរទ្វារំ អាគតោ, ឧបាសកោ និសិន្នោវ កុទាលំ បាទេន ខិបិត្វា “គណ្ហា”តិ អទាសិ។ តមេនំ មនុស្សា អាហំសុ – “តុម្ហេហិ បាតោវ ឯតស្ស កតសក្ការោ វត្តុំ ន សក្កា, ឥទានិ ឧបចារមត្តកម្បិ នត្ថិ, កឹ នាមេត”ន្តិ។ ឧបាសកោ – “សង្ឃស្ស សោ អយ្យា ចិត្តីការោ, ន ឯតស្សា”តិ អាហ។ កាសាវកណ្ឋសង្ឃស្ស ទិន្នទក្ខិណំ បន កោ សោធេតីតិ? សារិបុត្តមោគ្គល្លានាទយោ អសីតិ មហាថេរា សោធេន្តីតិ។ អបិច ថេរា ចិរបរិនិព្ពុតា, ថេរេ អាទឹ កត្វា យាវជ្ជ ធរមានា ខីណាសវា សោធេន្តិយេវ។

ន ត្វេវាហំ , អានន្ទ, កេនចិ បរិយាយេន សង្ឃគតាយ ទក្ខិណាយាតិ ឯត្ថ អត្ថិ ពុទ្ធប្បមុខោ សង្ឃោ, អត្ថិ ឯតរហិ សង្ឃោ, អត្ថិ អនាគតេ កាសាវកណ្ឋសង្ឃោ។ ពុទ្ធប្បមុខោ សង្ឃោ ឯតរហិ សង្ឃេន ន ឧបនេតព្ពោ, ឯតរហិ សង្ឃោ អនាគតេ កាសាវកណ្ឋសង្ឃេន សទ្ធឹ ន ឧបនេតព្ពោ។ តេន តេនេវ សមយេន កថេតព្ពំ។ សង្ឃតោ ឧទ្ទិសិត្វា គហិតសមណបុថុជ្ជនោ ហិ បាដិបុគ្គលិកោ សោតាបន្នោ, សង្ឃេ ចិត្តីការំ កាតុំ សក្កោន្តស្ស បុថុជ្ជនសមណេ ទិន្នំ មហប្ផលតរំ។ ឧទ្ទិសិត្វា គហិតោ សោតាបន្នោ បាដិបុគ្គលិកោ សកទាគាមីតិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ សង្ឃេ ចិត្តីការំ កាតុំ សក្កោន្តស្ស ហិ ខីណាសវេ ទិន្នទានតោ ឧទ្ទិសិត្វា គហិតេ ទុស្សីលេបិ ទិន្នំ មហប្ផលតរមេវ ។ យំ បន វុត្តំ “សីលវតោ ខោ, មហារាជ, ទិន្នំ មហប្ផលំ, នោ តថា ទុស្សីលេ”តិ, តំ ឥមំ នយំ បហាយ “ចតស្សោ ខោ ឥមានន្ទ, ទក្ខិណា វិសុទ្ធិយោ”តិ ឥមស្មឹ ចតុក្កេ ទដ្ឋព្ពំ។

៣៨១. ទាយកតោ វិសុជ្ឈតីតិ មហប្ផលភាវេន វិសុជ្ឈតិ, មហប្ផលា ហោតីតិ អត្ថោ។ **កល្យាណធម្មោ**តិ សុចិធម្មោ, ន បាបធម្មោ។ **ទាយកតោ វិសុជ្ឈតី**តិ ចេត្ថ វេស្សន្តរមហារាជា កថេតព្ពោ។ សោ ហិ ជូជកព្រាហ្មណស្ស ទារកេ ទត្វា បថវឹ កម្បេសិ។

បដិគ្គាហកតោ វិសុជ្ឈតីតិ ឯត្ថ កល្យាណីនទីមុខទ្វារវាសិកេវដ្ដោ កថេតព្ពោ។ សោ កិរ ទីឃសោមត្ថេរស្ស តិក្ខត្តុម្បិ បិណ្ឌបាតំ ទត្វា មរណមញ្ចេ និបន្នោ “អយ្យស្ស មំ ទីឃសោមត្ថេរស្ស ទិន្នបិណ្ឌបាតោ ឧទ្ធរតី”តិ អាហ។

នេវ ទាយកតោតិ ឯត្ថ វឌ្ឍមានវាសិលុទ្ទកោ កថេតព្ពោ។ សោ កិរ បេតទក្ខិណំ ទេន្តោ ឯកស្ស ទុស្សីលស្សេវ តយោ វារេ អទាសិ, តតិយវារេ “អមនុស្សោ ទុស្សីលោ មំ វិលុម្បតី”តិ វិរវិ, ឯកស្ស សីលវន្តភិក្ខុនោ ទត្វា បាបិតកាលេយេវស្ស បាបុណិ។

ទាយកតោ ចេវ វិសុជ្ឈតីតិ ឯត្ថ អសទិសទានំ កថេតព្ពំ។

សា ទក្ខិណា ទាយកតោ វិសុជ្ឈតីតិ ឯត្ថ យថា នាម ឆេកោ កស្សកោ អសារម្បិ ខេត្តំ លភិត្វា សមយេ កសិត្វា បំសុំ អបនេត្វា សារពីជានិ បតិដ្ឋបេត្វា រត្តិន្ទិវំ អារក្ខេ បមាទំ អនាបជ្ជន្តោ អញ្ញស្ស សារខេត្តតោ អធិកតរំ ធញ្ញំ លភតិ, ឯវំ សីលវា ទុស្សីលស្ស ទត្វាបិ ផលំ មហន្តំ អធិគច្ឆតីតិ។ ឥមិនា ឧបាយេន សព្ពបទេសុ វិសុជ្ឈនំ វេទិតព្ពំ។

វីតរាគោ វីតរាគេសូតិ ឯត្ថ **វីតរាគោ** នាម អនាគាមី, អរហា បន ឯកន្តវីតរាគោវ, តស្មា អរហតា អរហតោ ទិន្នទានមេវ អគ្គំ។ កស្មា? ភវាលយស្ស ភវបត្ថនាយ អភាវតោ។ ននុ ខីណាសវោ ទានផលំ ន សទ្ទហតីតិ? ទានផលំ សទ្ទហន្តា ខីណាសវសទិសា ន ហោន្តិ។ ខីណាសវេន កតកម្មំ បន និច្ឆន្ទរាគត្តា កុសលំ វា អកុសលំ វា ន ហោតិ, កិរិយដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ, តេនេវស្ស ទានំ អគ្គំ ហោតីតិ វទន្តិ។

កឹ បន សម្មាសម្ពុទ្ធេន សារិបុត្តត្ថេរស្ស ទិន្នំ មហប្ផលំ, ឧទាហុ សារិបុត្តត្ថេរេន សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ទិន្នន្តិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធេន សារិបុត្តត្ថេរស្ស ទិន្នំ មហប្ផលន្តិ វទន្តិ។ សម្មាសម្ពុទ្ធញ្ហិ បបេត្វា អញ្ញោ ទានស្ស វិបាកំ ជានិតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ ទានញ្ហិ ចតូហិ សម្បទាហិ ទាតុំ សក្កោន្តស្ស តស្មិំយេវ អត្តភាវេ វិបាកំ ទេតិ។ តត្រិមា សម្បទា – ទេយ្យធម្មស្ស ធម្មេន សមេន បរំ អបីឡេត្វា ឧប្បន្នតា, បុព្ពចេតនាទិវសេន ចេតនាយ មហត្តតា, ខីណាសវភាវេន គុណាតិរេកតា, តំទិវសំ និរោធតោ វុដ្ឋិតភាវេន វត្ថុសម្បន្នតាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ទក្ខិណាវិភង្គសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ចតុត្ថវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. សឡាយតនវគ្គោ

១. អនាថបិណ្ឌិកោវាទសុត្តវណ្ណនា

៣៨៣. ឯវំ មេ សុតន្តិ អនាថបិណ្ឌិកោវាទសុត្តំ។ តត្ថ **ពាឡ្ហគិលានោ**តិ អធិមត្តគិលានោ មរណសេយ្យំ ឧបគតោ។ **អាមន្តេសី**តិ គហបតិស្ស កិរ យាវ បាទា វហីសុ, តាវ ទិវសេ សកឹ វា ទ្វិក្ខត្តុំ វា តិក្ខត្តុំ វា ពុទ្ធុបដ្ឋានំ អខណ្ឌំ អកាសិ។ យត្តកញ្ចស្ស សត្ថុ ឧបដ្ឋានំ អហោសិ, តត្តកំយេវ មហាថេរានំ។ សោ អជ្ជ គមនបាទស្ស បច្ឆិន្នត្តា អនុដ្ឋានសេយ្យំ ឧបគតោ សាសនំ បេសេតុកាមោ អញ្ញតរំ បុរិសំ អាមន្តេសិ។ **តេនុបសង្កមី**តិ ភគវន្តំ អាបុច្ឆិត្វា សូរិយត្ថង្គមនវេលាយ ឧបសង្កមិ។

៣៨៤. បដិក្កមន្តីតិ ឱសក្កន្តិ, តនុកា ភវន្តិ។ **អភិក្កមន្តី**តិ អភិវឌ្ឍន្តិ ឱត្ថរន្តិ, ពលវតិយោ ហោន្តិ។

អភិក្កមោសានំ បញ្ញាយតិ នោ បដិក្កមោតិ យស្មិញ្ហិ សមយេ មារណន្តិកា វេទនា ឧប្បជ្ជតិ, ឧបរិវាតេ ជលិតគ្គិ វិយ ហោតិ, យាវ ឧស្មា ន បរិយាទិយតិ, តាវ មហតាបិ ឧបក្កមេន ន សក្កា វូបសមេតុំ, ឧស្មាយ បន បរិយាទិន្នាយ វូបសម្មតិ។

៣៨៥. អថាយស្មា សារិបុត្តោ ចិន្តេសិ – ‘‘អយំ មហាសេដ្ឋិស្ស វេទនា មារណន្តិកា, ន សក្កា បដិពាហិតុំ, អវសេសា កថា និរត្ថកា, ធម្មកថមស្ស កថេស្សាមី’’តិ។ អថ នំ តំ កថេន្តោ **តស្មាតិហា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តស្មា**តិ យស្មា ចក្ខុំ តីហិ គាហេហិ គណ្ហន្តោ ឧប្បន្នំ មារណន្តិកំ វេទនំ បដិពាហិតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ, តស្មា។ **ន ចក្ខុំ ឧបាទិយិស្សាមី**តិ ចក្ខុំ តីហិ គាហេហិ ន គណ្ហិស្សាមិ។ **ន ច មេ ចក្ខុនិស្សិតំ វិញ្ញាណ**ន្តិ វិញ្ញាណញ្ចាបិ មេ ចក្ខុនិស្សិតំ ន ភវិស្សតិ។ **ន រូប**ន្តិ ហេដ្ឋា អាយតនរូបំ កថិតំ, ឥមស្មិំ ឋានេ សព្ពម្បិ កាមភវរូបំ កថេន្តោ ឯវមាហ។

៣៨៦. ន ឥធលោកន្តិ វសនដ្ឋានំ វា ឃាសច្ឆាទនំ វា ន ឧបាទិយិស្សាមីតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ហិ បច្ចយេសុ អបរិតស្សនត្ថំ កថិតំ។ **ន បរលោក**ន្តិ ឯត្ថ បន មនុស្សលោកំ ឋបេត្វា សេសា បរលោកា នាម។ ឥទំ – ‘‘អសុកទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា អសុកដ្ឋានេ ភវិស្សាមិ, ឥទំ នាម ខាទិស្សាមិ ភុញ្ជិស្សាមិ និវាសេស្សាមិ បារុបិស្សាមី’’តិ ឯវរូបាយ បរិតស្សនាយ បហានត្ថំ វុត្តំ។ តម្បិ ន ឧបាទិយិស្សាមិ, ន ច មេ តន្និស្សិតំ វិញ្ញាណំ ភវិស្សតីតិ ឯវំ តីហិ គាហេហិ បរិមោចេត្វា ថេរោ ទេសនំ អរហត្តនិកូដេន និដ្ឋបេសិ។

៣៨៧. ឱលីយសីតិ អត្តនោ សម្បត្តិំ ទិស្វា អារម្មណេសុ ពជ្ឈសិ អល្លីយសីតិ។ ឥតិ អាយស្មា អានន្ទោ – ‘‘អយម្បិ នាម គហបតិ ឯវំ សទ្ធោ បសន្នោ មរណភយស្ស ភាយតិ, អញ្ញោ កោ ន ភាយិស្សតី’’តិ មញ្ញមានោ តស្ស កាឡំ កត្វា ឱវាទំ ទេន្តោ ឯវមាហ។ **ន ច មេ ឯវរូបី ធម្មីកថា សុតបុព្ពា**តិ អយំ ឧបាសកោ – ‘‘សត្ថុសន្តិកាបិ មេ ឯវរូបី ធម្មកថា ន សុតបុព្ពា’’តិ វទតិ, កឹ សត្ថា ឯវរូបិ សុខុមំ គម្ភីរកថំ ន កថេតីតិ? នោ ន កថេតិ។ ឯវំ បន ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ ឆ ពាហិរានិ ឆ វិញ្ញាណកាយេ ឆ ផស្សកាយេ ឆ វេទនាកាយេ ឆ ធាតុយោ បញ្ចក្ខន្ធេ ចត្តារោ អរូបេ ឥធលោកញ្ច បរលោកញ្ច ទស្សេត្វា ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេន អរហត្តេ បក្ខិបិត្វា កថិតកថា ឯតេន ន សុតបុព្ពា, តស្មា ឯវំ វទតិ។

អបិចាយំ ឧបាសកោ ទានាធិមុត្តោ ទានាភិរតោ ពុទ្ធានំ សន្តិកំ គច្ឆន្តោ តុច្ឆហត្ថោ ន គតបុព្ពោ។ បុរេភត្តំ គច្ឆន្តោ យាគុខជ្ជកាទីនិ គាហាបេត្វា គច្ឆតិ, បច្ឆាភត្តំ សប្បិមធុផាណិតាទីនិ។ តស្មិំ អសតិ វាលិកំ គាហាបេត្វា គន្ធកុដិបរិវេណេ ឱកិរាបេតិ, ទានំ ទត្វា សីលំ រក្ខិត្វា គេហំ គតោ។ ពោធិសត្តគតិកោ កិរេស ឧបាសកោ, តស្មា ភគវា ចតុវីសតិ សំវច្ឆរានិ ឧបាសកស្ស យេភុយ្យេន ទានកថមេវ កថេសិ – ‘‘ឧបាសក, ឥទំ ទានំ នាម ពោធិសត្តានំ គតមគ្គោ, មយ្ហម្បិ គតមគ្គោ, មយា សតសហស្សកប្បាធិកានិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ ទានំ ទិន្នំ, ត្វំ មយា គតមគ្គមេវ អនុគច្ឆសី’’តិ។ ធម្មសេនាបតិអាទយោ មហាសាវកាបិ អត្តនោ អត្តនោ សន្តិកំ អាគតកាលេ ទានកថមេវស្ស កថេន្តិ។ តេនេវាហ **ន ខោ គហបតិ គិហីនំ ឱទាតវសនានំ ឯវរូបី ធម្មីកថា បដិភាតី**តិ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – គហបតិ គិហីនំ នាម ខេត្តវត្ថុហិរញ្ញសុវណ្ណទាសិទាសបុត្តភរិយាទីសុ តិព្ពោ អាលយោ តិព្ពំ និកន្តិបរិយុដ្ឋានំ , តេសំ – ‘‘ឯត្ថ អាលយោ ន កាតព្ពោ, និកន្តិ ន កាតព្ពា’’តិ កថា ន បដិភាតិ ន រុច្ចតីតិ។

យេន ភគវា តេនុបសង្កមីតិ កស្មា ឧបសង្កមិ? តុសិតភវនេ កិរស្ស និព្ពត្តមត្តស្សេវ តិគាវុតប្បមាណំ សុវណ្ណក្ខន្ធំ វិយ វិជ្ជោតមានំ អត្តភាវំ ឧយ្យានវិមានាទិសម្បត្តិញ្ច ទិស្វា – ‘‘មហតី អយំ មយ្ហំ សម្បត្តិ, កឹ នុ ខោ

មេ មនុស្សបថេ កម្មំ កត”ន្តិ ឱលោកេន្តោ តីសុ រតនេសុ អធិការំ ទិស្វា ចិន្តេសិ “បមាទដ្ឋានមិទំ ទេវត្តំ នាម, ឥមាយ ហិ មេ សម្បត្តិយា មោទមានស្ស សតិសម្មោសោបិ សិយា, ហន្ទាហំ គន្ត្វា មម ជេតវនស្ស ចេវ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច តថាគតស្ស ច អរិយមគ្គស្ស ច សារិបុត្តត្ថេរស្ស ច វណ្ណំ កថេត្វា តតោ អាគន្ត្វា សម្បត្តិំ អនុភវិស្សាមី”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ តំ ទស្សេតុំ **អថ ខោ អនាថបិណ្ឌិកោ**តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **ឥសិសង្ឃនិសេវិត**ន្តិ ភិក្ខុសង្ឃនិសេវិតំ។ ឯវំ បឋមគាថាយ ជេតវនស្ស វណ្ណំ កថេត្វា ឥទានិ អរិយមគ្គស្ស វណ្ណំ កថេន្តោ **កម្មំ វិជ្ជា ចា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **កម្ម**ន្តិ មគ្គចេតនា។ **វិជ្ជា**តិ មគ្គបញ្ញា។ **ធម្មោ**តិ សមាធិបក្ខិកោ ធម្មោ។ **សីលំ ជីវិតមុត្តម**ន្តិ សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស ជីវិតំ ឧត្តមន្តិ ទស្សេតិ។ អថ វា **វិជ្ជា**តិ ទិដ្ឋិសង្កប្បោ។ **ធម្មោ**តិ វាយាមសតិសមាធយោ។ **សីល**ន្តិ វាចាកម្មន្តាជីវា។ **ជីវិតមុត្តម**ន្តិ ឯតស្មិំ សីលេ បតិដ្ឋិតស្ស ជីវិតំ នាម ឧត្តមំ។ **ឯតេន មច្ចា សុជ្ឈន្តី**តិ ឯតេន អដ្ឋង្គិកេន មគ្គេន សត្តា វិសុជ្ឈន្តិ។

តស្មាតិ យស្មា មគ្គេន សុជ្ឈន្តិ, ន គោត្តធនេហិ, តស្មា។ **យោនិសោ វិចិនេ ធម្ម**ន្តិ ឧបាយេន សមាធិបក្ខិយំ ធម្មំ វិចិនេយ្យ។ **ឯវំ តត្ថ វិសុជ្ឈតី**តិ ឯវំ តស្មិំ អរិយមគ្គេ វិសុជ្ឈតិ ។ អថ វា **យោនិសោ វិចិនេ ធម្ម**ន្តិ ឧបាយេន បញ្ចក្ខន្ធធម្មំ វិចិនេយ្យ។ **ឯវំ តត្ថ វិសុជ្ឈតី**តិ ឯវំ តេសុ ចតូសុ សច្ចេសុ វិសុជ្ឈតិ។

ឥទានិ សារិបុត្តត្ថេរស្ស វណ្ណំ កថេន្តោ **សារិបុត្តោ វា**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សារិបុត្តោ វា**តិ អវធារណវចនំ។ ឯតេហិ បញ្ញាទីហិ សារិបុត្តោវ សេយ្យោតិ វទតិ។ **ឧបសមេនា**តិ កិលេសឧបសមេន។ **បារង្គតោ**តិ និព្ពានំ គតោ។ យោ កោចិ និព្ពានំ បត្តោ ភិក្ខុ, សោ ឯតាវបរមោ សិយា, ន ថេរេន ឧត្តរិតរោ នាម អត្ថីតិ វទតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

អនាថបិណ្ឌិកោវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. ឆន្នោវាទសុត្តវណ្ណនា

៣៨៩. ឯវំ មេ សុតន្តិ ឆន្នោវាទសុត្តំ។ តត្ថ **ឆន្នោ**តិ ឯវំនាមកោ ថេរោ, ន អភិនិក្ខមនំ និក្ខន្តត្ថេរោ។ **បដិសល្លានា**តិ ផលសមាបត្តិតោ។ **គិលានបុច្ឆកា**តិ គិលានុបដ្ឋានំ នាម ពុទ្ធវណ្ណិតំ, តស្មា ឯវមាហ។ **សត្ថ**ន្តិ ជីវិតហារកសត្ថំ។ **នាវកង្ខាមី**តិ ឥច្ឆាមិ។

៣៩០. អនុបវជ្ជន្តិ អនុប្បត្តិកំ អប្បដិសន្ធិកំ។

៣៩១. ឯតំ មមាតិអាទីនិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគាហវសេន វុត្តានិ។ **និរោធំ ទិស្វា**តិ ខយវយំ ញត្វា។ **នេតំ មម នេសោហមស្មិ ន មេសោ អត្តាតិ សមនុបស្សាមី**តិ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តាតិ សមនុបស្សាមិ។

៣៩៣. តស្មាតិ យស្មា មារណន្តិកវេទនំ អធិវាសេតុំ អសក្កោន្តោ សត្ថំ អាហរាមីតិ វទតិ, តស្មា។ បុថុជ្ជនោ អាយស្មា, តេន ឥទម្បិ មនសិ ករោហីតិ ទីបេតិ។ **និច្ចកប្ប**ន្តិ និច្ចកាលំ។ **និស្សិតស្សា**តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ និស្សិតស្ស។ **ចលិត**ន្តិ វិប្ផន្ទិតំ ហោតិ។ **បស្សទ្ធី**តិ កាយចិត្តបស្សទ្ធិ, កិលេសបស្សទ្ធិ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ **នតី**តិ តណ្ហានតិ។ **នតិយា អសតី**តិ ភវត្ថាយ អាលយនិកន្តិបរិយុដ្ឋានេសុ អសតិ។ **អាគតិគតិ ន ហោតី**តិ បដិសន្ធិវសេន អាគតិ នាម ន ហោតិ, ចុតិវសេន គមនំ នាម ន ហោតិ។ **ចុតូបបាតោ**តិ ចវនវសេន ចុតិ, ឧបបជ្ជនវសេន ឧបបាតោ។ **នេវិធ ន ហុរំ ន ឧភយមន្តរេនា**តិ នយិធ លោកេ, ន បរលោកេ, ន ឧភយត្ថ ហោតិ។ **ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខកិលេសទុក្ខស្ស អយមេវ អន្តោ អយំ បរិច្ឆេទោ បរិវដុមភាវោ ហោតិ។ អយមេវ ហិ ឯត្ថ អត្ថោ។ យេ បន “ន ឧភយមន្តរេនា”តិ វចនំ គហេត្វា អន្តរាភវំ ឥច្ឆន្តិ, តេសំ ឧត្តរំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

៣៩៤. សត្ថំ អាហរេសីតិ ជីវិតហារកំ សត្ថំ អាហរិ, កណ្ឋនាឡិំ ឆិន្ទិ។ អថស្ស តស្មិំ ខណេ មរណភយំ ឱក្កមិ, គតិនិមិត្តំ ឧបដ្ឋាសិ។ សោ អត្តនោ បុថុជ្ជនភាវំ ញត្វា សំវិគ្គោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា សង្ខារេ បរិគ្គណ្ហន្តោ អរហត្តំ បត្វា សមសីសី ហុត្វា បរិនិព្ពាយិ។ **សម្មុខាយេវ អនុបវជ្ជតា ព្យាកតា**តិ កិញ្ចាបិ ឥទំ ថេរស្ស បុថុជ្ជនកាលេ ព្យាករណំ ហោតិ, ឯតេន បន ព្យាករណេន អនន្តរាយមស្ស បរិនិព្ពានំ អហោសិ។ តស្មា ភគវា តមេវ ព្យាករណំ គហេត្វា កថេសិ។ **ឧបវជ្ជកុលានី**តិ ឧបសង្កមិតព្ពកុលានិ។ ឥមិនា ថេរោ, – “ភន្តេ, ឯវំ ឧបដ្ឋាកេសុ ច

ឧបដ្ឋាយិកាសុ ច វិជ្ជមានាសុ សោ ភិក្ខុ តុម្ហាកំ សាសនេ បរិនិព្ពាយិស្សតី”តិ បុច្ឆតិ។ អថស្ស ភគវា កុលេសុ សំសគ្គាភាវំ ទីបេន្តោ **ហោន្តិ ហេតេ សារិបុត្តា**តិអាទិមាហ។ ឥមស្មិំ កិរ ឋានេ ថេរស្ស កុលេសុ អសំសដ្ឋភាវោ បាកដោ អហោសិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ឆន្នោវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. បុណ្ណោវាទសុត្តវណ្ណនា

៣៩៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ បុណ្ណោវាទសុត្តំ។ តត្ថ **បដិសល្លានា**តិ ឯកីភាវា។ **តំ ចេ**តិ តំ ចក្ខុញ្ចេវ រូបញ្ច។ **នន្ទីសមុទយា ទុក្ខសមុទយោ**តិ នន្ទិយា តណ្ហាយ សមោធានេន បញ្ចក្ខន្ធទុក្ខស្ស សមោធានំ ហោតិ។ ឥតិ ឆសុ ទ្វារេសុ ទុក្ខំ សមុទយោតិ ទ្វិន្នំ សច្ចានំ វសេន វដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សេសិ។ ទុតិយនយេ និរោធោ មគ្គោតិ ទ្វិន្នំ សច្ចានំ វសេន វិវដ្ដំ មត្ថកំ បាបេត្វា ទស្សេសិ។ **ឥមិនា ច ត្វំ បុណ្ណា**តិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ឯវំ តាវ វដ្ដវិវដ្ដវសេន ទេសនំ អរហត្តេ បក្ខិបិត្វា ឥទានិ បុណ្ណត្ថេរំ សត្តសុ ឋានេសុ សីហនាទំ នទាបេតុំ **ឥមិនា ច ត្វ**ន្តិអាទិមាហ។

៣៩៦. ចណ្ឌាតិ ទុដ្ឋា កិព្ពិសា។ **ផរុសា**តិ កក្ខឡា។ **អក្កោសិស្សន្តី**តិ ទសហិ អក្កោសវត្ថូហិ អក្កោសិស្សន្តិ។ **បរិភាសិស្សន្តី**តិ កឹ សមណោ នាម ត្វំ, ឥទញ្ច ឥទញ្ច តេ ករិស្សាមាតិ តជ្ជេស្សន្តិ។ **ឯវមេត្ថា**តិ ឯវំ មយ្ហំ ឯត្ថ ភវិស្សតិ។

ទណ្ឌេនាតិ ចតុហត្ថេន ទណ្ឌេន វា ឃដិកមុគ្គរេន វា។ **សត្ថេនា**តិ ឯកតោធារាទិនា។ **សត្ថហារកំ បរិយេសន្តី**តិ ជីវិតហារកំ សត្ថំ បរិយេសន្តិ។ ឥទំ ថេរោ តតិយបារាជិកវត្ថុស្មិំ អសុភកថំ សុត្វា អត្តភាវេន ជិគុច្ឆន្តានំ ភិក្ខូនំ សត្ថហារកបរិយេសនំ សន្ធាយាហ។ **ទមូបសមេនា**តិ ឯត្ថ **ទមោ**តិ ឥន្ទ្រិយសំវរាទីនំ ឯតំ នាមំ។ “សច្ចេន ទន្តោ ទមសា ឧបេតោ, វេទន្តគូ វុសិតព្រហ្មចរិយោ”តិ (សំ. និ. ១.១៩៥; សុ. និ. ៤៦៧) ឯត្ថ ហិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ ទមោតិ វុត្តោ។ “យទិ សច្ចា ទមា ចាគា, ខន្ត្យា ភិយ្យោធ វិជ្ជតី”តិ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៩១) ឯត្ថ បញ្ញា ទមោតិ វុត្តោ។ “ទានេន ទមេន សំយមេន សច្ចវជ្ជេនា”តិ (ទី. និ. ១.១៦៦; ម. និ. ២.២២៦) ឯត្ថ ឧបោសថកម្មំ ទមោតិ វុត្តំ។ ឥមស្មិំ បន សុត្តេ ខន្តិ ទមោតិ វេទិតព្ពា។ **ឧបសមោ**តិ តស្សេវ វេវចនំ។

៣៩៧. អថ ខោ អាយស្មា បុណ្ណោតិ កោ បនេស បុណ្ណោ, កស្មា បនេត្ថ គន្តុកាមោ អហោសីតិ ។ សុនាបរន្តវាសិកោ ឯវ ឯសោ, សាវត្ថិយំ បន អសប្បាយវិហារំ សល្លក្ខេត្វា តត្ថ គន្តុកាមោ អហោសិ។

តត្រាយំ អនុបុព្ពិកថា – សុនាបរន្តរដ្ឋេ កិរ ឯកស្មិំ វាណិជកគាមេ ឯតេ ទ្វេ ភាតរោ។ តេសុ កទាចិ ជេដ្ឋោ បញ្ច សកដសតានិ គហេត្វា ជនបទំ គន្ត្វា ភណ្ឌំ អាហរតិ, កទាចិ កនិដ្ឋោ។ ឥមស្មិំ បន សមយេ កនិដ្ឋំ ឃរេ ឋបេត្វា ជេដ្ឋភាតិកោ បញ្ច សកដសតានិ គហេត្វា ជនបទចារិកំ ចរន្តោ អនុបុព្ពេន សាវត្ថឹ បត្វា ជេតវនស្ស នាតិទូរេ សកដសត្ថំ និវាសេត្វា ភុត្តបាតរាសោ បរិជនបរិវុតោ ផាសុកដ្ឋានេ និសីទិ។

តេន ច សមយេន សាវត្ថិវាសិនោ ភុត្តបាតរាសា ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ សុទ្ធុត្តរាសង្គា គន្ធបុប្ផាទិហត្ថា យេន ពុទ្ធោ យេន ធម្មោ យេន សង្ឃោ, តន្និន្នា តប្បោណា តប្បព្ភារា ហុត្វា ទក្ខិណទ្វារេន និក្ខមិត្វា ជេតវនំ គច្ឆន្តិ។ សោ តេ ទិស្វា “កហំ ឥមេ គច្ឆន្តី”តិ ឯកមនុស្សំ បុច្ឆិ។ កឹ ត្វំ អយ្យោ ន ជានាសិ, លោកេ ពុទ្ធធម្មសង្ឃរតនានិ នាម ឧប្បន្នានិ, ឥច្ចេស មហាជនោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មកថំ សោតុំ គច្ឆតីតិ។ តស្ស ពុទ្ធោតិ វចនំ ឆវិចម្មាទីនិ ឆិន្ទិត្វា អដ្ឋិមិញ្ជំ អាហច្ច អដ្ឋាសិ។ អថ អត្តនោ បរិជនបរិវុតោ តាយ បរិសាយ សទ្ធឹ វិហារំ គន្ត្វា សត្ថុ មធុរស្សរេន ធម្មំ ទេសេន្តស្ស បរិសបរិយន្តេ ឋិតោ ធម្មំ សុត្វា បព្ពជ្ជាយ ចិត្តំ ឧប្បាទេសិ។ អថ តថាគតេន កាលំ វិទិត្វា បរិសាយ ឧយ្យោជិតាយ សត្ថារំ ឧបសង្កមិត្វា វន្ទិត្វា ស្វាតនាយ និមន្តេត្វា ទុតិយទិវសេ មណ្ឌបំ ការេត្វា អាសនានិ បញ្ញាបេត្វា ពុទ្ធប្បមុខស្ស សង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា ភុត្តបាតរាសោ ឧបោសថង្គានិ អធិដ្ឋាយ ភណ្ឌាគារិកំ បក្កោសាបេត្វា, ឯត្តកំ ភណ្ឌំ វិស្សជ្ជិតំ, ឯត្តកំ ន វិស្សជ្ជិតន្តិ សព្ពំ អាចិក្ខិត្វា – “ឥមំ សាបតេយ្យំ មយ្ហំ កនិដ្ឋស្ស ទេហី”តិ សព្ពំ និយ្យាតេត្វា សត្ថុ សន្តិកេ បព្ពជិត្វា កម្មដ្ឋានបរាយណោ អហោសិ។

អថស្ស កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តស្ស កម្មដ្ឋានំ ន ឧបដ្ឋាតិ។ តតោ ចិន្តេសិ – “អយំ ជនបទោ មយ្ហំ អសប្បាយោ, យំនូនាហំ សត្ថុ សន្តិកេ កម្មដ្ឋានំ គហេត្វា សកដ្ឋានមេវ គច្ឆេយ្យ”ន្តិ។ អថ បុព្ពណ្ហសមយេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា សាយន្ហសមយេ បដិសល្លានា វុដ្ឋហិត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា កម្មដ្ឋានំ កថាបេត្វា សត្ត សីហនាទេ នទិត្វា បក្កាមិ។ តេន វុត្តំ – “អថ ខោ អាយស្មា បុណ្ណោ…បេ…. វិហរតី”តិ។

កត្ថ បនាយំ វិហាសីតិ? ចតូសុ ឋានេសុ វិហាសិ, សុនាបរន្តរដ្ឋំ តាវ បវិសិត្វា **អជ្ជុហត្ថបព្វតេ** នាម បវិសិត្វា វាណិជគាមំ បិណ្ឌាយ បាវិសិ។ អថ នំ កនិដ្ឋភាតា សញ្ជានិត្វា ភិក្ខំ ទត្វា, “ភន្តេ, អញ្ញត្ថ អគន្ត្វា ឥធេវ វសថា”តិ បដិញ្ញំ ការេត្វា តត្ថេវ វសាបេសិ។

តតោ **សមុទ្ទគិរិវិហារំ** នាម អគមាសិ។ តត្ថ អយកន្តបាសាណេហិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា កតចង្កមោ អត្ថិ, តំ កោចិ ចង្កមិតុំ សមត្ថោ នាម នត្ថិ។ តត្ថ សមុទ្ទវីចិយោ អាគន្ត្វា អយកន្តបាសាណេសុ បហរិត្វា មហាសទ្ទំ ករោន្តិ។ ថេរោ – “កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តានំ ផាសុវិហារោ ហោតូ”តិ សមុទ្ទំ និស្សទ្ទំ កត្វា អធិដ្ឋាសិ។

តតោ **មាតុលគិរិ** នាម អគមាសិ។ តត្ថ សកុណសង្ឃោ ឧស្សន្នោ, រត្តិញ្ច ទិវា ច សទ្ទោ ឯកាពទ្ធោវ ហោតិ, ថេរោ ឥមំ ឋានំ អផាសុកន្តិ តតោ **មកុលការាមវិហារំ** នាម គតោ។ សោ វាណិជគាមស្ស នាតិទូរេ នច្ចាសន្នោ គមនាគមនសម្បន្នោ វិវិត្តោ អប្បសទ្ទោ។ ថេរោ ឥមំ ឋានំ ផាសុកន្តិ តត្ថ រត្តិដ្ឋានទិវាដ្ឋានចង្កមនាទីនិ ការេត្វា វស្សំ ឧបគច្ឆិ។ ឯវំ ចតូសុ ឋានេសុ វិហាសិ។

អថេកទិវសំ តស្មិំយេវ អន្តោវស្សេ បញ្ច វាណិជសតានិ បរសមុទ្ទំ គច្ឆាមាតិ នាវាយ ភណ្ឌំ បក្ខិបឹសុ។ នាវារោហនទិវសេ ថេរស្ស កនិដ្ឋភាតា ថេរំ ភោជេត្វា ថេរស្ស សន្តិកេ សិក្ខាបទានិ គហេត្វា វន្ទិត្វា គច្ឆន្តោ, – “ភន្តេ, មហាសមុទ្ទោ នាម អប្បមេយ្យោ អនេកន្តរាយោ, អម្ហេ អាវជ្ជេយ្យាថា”តិ វត្វា នាវំ អារុហិ។ នាវា ឧត្តមជវេន គច្ឆមានា អញ្ញតរំ ទីបកំ បាបុណិ។ មនុស្សា បាតរាសំ ករិស្សាមាតិ ទីបកេ ឧត្តិណ្ណា។ តស្មិំ ទីបេ អញ្ញំ កិញ្ចិ នត្ថិ, ចន្ទនវនមេវ អហោសិ។

អថេកោ វាសិយា រុក្ខំ អាកោដេត្វា លោហិតចន្ទនភាវំ ញត្វា អាហ – “ភោ មយំ លាភត្ថាយ បរសមុទ្ទំ គច្ឆាម, ឥតោ ច ឧត្តរិ លាភោ នាម នត្ថិ, ចតុរង្គុលមត្តា ឃដិកា សតសហស្សំ អគ្ឃតិ, ហារេតព្ពកយុត្តំ ភណ្ឌំ ហារេត្វា ចន្ទនស្ស បូរេមា”តិ។ តេ តថា ករិំសុ។ ចន្ទនវនេ អធិវត្ថា អមនុស្សា កុជ្ឈិត្វា – “ឥមេហិ អម្ហាកំ ចន្ទនវនំ នាសិតំ, ឃាតេស្សាម នេ”តិ ចិន្តេត្វា – “ឥធេវ ឃាតិតេសុ សព្ពំ វនំ ឯកំ កុណបំ ភវិស្សតិ, សមុទ្ទមជ្ឈេ នេសំ នាវំ ឱសីទេស្សាមា”តិ អាហំសុ។ អថ តេសំ នាវំ អារុយ្ហ មុហុត្តំ គតកាលេយេវ ឧប្បាទិកំ ឧដ្ឋបេត្វា សយម្បិ តេ អមនុស្សា ភយានកានិ រូបានិ ទស្សយិំសុ។ ភីតា មនុស្សា អត្តនោ អត្តនោ ទេវតា នមស្សន្តិ។ ថេរស្ស កនិដ្ឋោ ចូឡបុណ្ណកុដុម្ពិកោ – “មយ្ហំ ភាតា អវស្សយោ ហោតូ”តិ ថេរស្ស នមស្សមានោ អដ្ឋាសិ។

ថេរោបិ កិរ តស្មិំយេវ ខណេ អាវជ្ជិត្វា តេសំ ព្យសនុប្បត្តិំ ញត្វា វេហាសំ ឧប្បតិត្វា សម្មុខេ អដ្ឋាសិ។ អមនុស្សា ថេរំ ទិស្វា “អយ្យោ បុណ្ណត្ថេរោ ឯតី”តិ បក្កមឹសុ, ឧប្បាទិកំ សន្និសីទិ។ ថេរោ មា ភាយថាតិ តេ អស្សាសេត្វា “កហំ គន្តុកាមត្ថា”តិ បុច្ឆិ។ ភន្តេ, អម្ហាកំ សកដ្ឋានមេវ គច្ឆាមាតិ។ ថេរោ នាវំ ផលេ អក្កមិត្វា “ឯតេសំ ឥច្ឆិតដ្ឋានំ គច្ឆតូ”តិ អធិដ្ឋាសិ។ វាណិជា សកដ្ឋានំ គន្ត្វា តំ បវត្តិំ បុត្តទារស្ស អារោចេត្វា “ឯថ ថេរំ សរណំ គច្ឆាមា”តិ បញ្ចសតា អត្តនោ បញ្ចមាតុគាមសតេហិ សទ្ធិំ តីសុ សរណេសុ បតិដ្ឋាយ ឧបាសកត្តំ បដិវេទេសុំ។ តតោ នាវាយ ភណ្ឌំ ឱតារេត្វា ថេរស្ស ឯកំ កោដ្ឋាសំ កត្វា – “អយំ, ភន្តេ, តុម្ហាកំ កោដ្ឋាសោ”តិ អាហំសុ។ ថេរោ – “មយ្ហំ វិសុំ កោដ្ឋាសកិច្ចំ នត្ថិ, សត្ថា បន តុម្ហេហិ ទិដ្ឋបុព្ពោ”តិ។ ន ទិដ្ឋបុព្ពោ, ភន្តេតិ។ តេន ហិ ឥមិនា សត្ថុ មណ្ឌលមាឡំ ករោថ, ឯវំ សត្ថារំ បស្សិស្សថាតិ។ តេ សាធុ, ភន្តេតិ តេន ច កោដ្ឋាសេន អត្តនោ ច កោដ្ឋាសេហិ មណ្ឌលមាឡំ កាតុំ អារភឹសុ។

សត្ថាបិ កិរ អារទ្ធកាលតោ បដ្ឋាយ បរិភោគំ អកាសិ។ អារក្ខមនុស្សា រត្តិំ ឱភាសំ ទិស្វា “មហេសក្ខា ទេវតា អត្ថី”តិ សញ្ញំ ករិំសុ។ ឧបាសកា មណ្ឌលមាឡញ្ច ភិក្ខុសង្ឃស្ស ច សេនាសនានិ និដ្ឋបេត្វា ទានសម្ភារំ សជ្ជេត្វា – “កតំ, ភន្តេ, អម្ហេហិ អត្តនោ កិច្ចំ, សត្ថារំ បក្កោសថា”តិ ថេរស្ស អារោចេសុំ។ ថេរោ សាយន្ហសមយេ ឥទ្ធិយា សាវត្ថិំ បត្វា, “ភន្តេ, វាណិជគាមវាសិនោ តុម្ហេ ទដ្ឋុកាមា, តេសំ អនុកម្បំ ករោថា”តិ ភគវន្តំ យាចិ។ ភគវា អធិវាសេសិ។ ថេរោ ភគវតោ អធិវាសនំ វិទិត្វា សកដ្ឋានមេវ បច្ចាគតោ។

ភគវាបិ អានន្ទថេរំ អាមន្តេសិ , – “អានន្ទ, ស្វេ សុនាបរន្តេ វាណិជគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិស្សាម, ត្វំ ឯកូនបញ្ចសតានំ ភិក្ខូនំ សលាកំ ទេហី”តិ។ ថេរោ សាធុ, ភន្តេតិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស តមត្ថំ អារោចេត្វា នភចារិកា ភិក្ខូ

សលាកំ គណ្ហន្តូតិ អាហ។ តំទិវសំ កុណ្ឌធានត្ថេរោ បឋមំ សលាកំ អគ្គហេសិ។ វាណិជគាមវាសិនោបិ “ស្វេ កិរ សត្ថា អាគមិស្សតី”តិ គាមមជ្ឈេ មណ្ឌបំ កត្វា ទានគ្គំ សជ្ជយិំសុ។ ភគវា បាតោវ សរីរបដិជគ្គនំ កត្វា គន្ធកុដឹ បវិសិត្វា ផលសមាបត្តឹ អប្បេត្វា និសីទិ។ សក្កស្ស បណ្ឌុកម្ពលសិលាសនំ ឧណ្ហំ អហោសិ។ សោ កឹ ឥទន្តិ អាវជ្ជេត្វា សត្ថុ សុនាបរន្តគមនំ ទិស្វា វិស្សកម្មំ អាមន្តេសិ – “តាត អជ្ជ ភគវា តិមត្តានិ យោជនសតានិ បិណ្ឌាចារំ គមិស្សតិ, បញ្ច កូដាគារសតានិ មាបេត្វា ជេតវនទ្វារកោដ្ឋមត្ថកេ គមនសជ្ជានិ កត្វា ឋបេហី”តិ។ សោ តថា អកាសិ។ ភគវតោ កូដាគារំ ចតុមុខំ អហោសិ, ទ្វិន្នំ អគ្គសាវកានំ ទ្វិមុខានិ, សេសានិ ឯកមុខានិ។ សត្ថា គន្ធកុដិតោ និក្ខម្ម បដិបាដិយា ឋបិតកូដាគារេសុ ធុរកូដាគារំ បាវិសិ។ ទ្វេ អគ្គសាវកេ អាទឹ កត្វា ឯកូនបញ្ចភិក្ខុសតានិបិ កូដាគារំ គន្ត្វា និសិន្នា អហេសុំ។ ឯកំ តុច្ឆកូដាគារំ អហោសិ, បញ្ចបិ កូដាគារសតានិ អាកាសេ ឧប្បតឹសុ។

សត្ថា សច្ចពន្ធបព្ពតំ នាម បត្វា កូដាគារំ អាកាសេ ឋបេសិ។ តស្មិំ បព្ពតេ សច្ចពន្ធោ នាម មិច្ឆាទិដ្ឋិកតាបសោ មហាជនំ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ ឧគ្គណ្ហាបេន្តោ លាភគ្គយសគ្គប្បត្តោ ហុត្វា វសតិ។ អព្ភន្តរេ ចស្ស អន្តោចាដិយំ បទីបោ វិយ អរហត្តស្ស ឧបនិស្សយោ ជលតិ។ តំ ទិស្វា ធម្មមស្ស កថេស្សាមីតិ គន្ត្វា ធម្មំ ទេសេសិ។ តាបសោ ទេសនាបរិយោសានេ អរហត្តំ បាបុណិ, មគ្គេនេវាស្ស អភិញ្ញា អាគតា។ ឯហិភិក្ខុ ហុត្វា ឥទ្ធិមយបត្តចីវរធរោ ហុត្វា កូដាគារំ បាវិសិ។

ភគវា កូដាគារគតេហិ បញ្ចហិ ភិក្ខុសតេហិ សទ្ធឹ វាណិជគាមំ គន្ត្វា កូដាគារានិ អទិស្សមានានិ កត្វា វាណិជគាមំ បាវិសិ។ វាណិជា ពុទ្ធប្បមុខស្ស ភិក្ខុសង្ឃស្ស មហាទានំ ទត្វា សត្ថារំ មកុលការាមំ នយឹសុ។ សត្ថា មណ្ឌលមាឡំ បាវិសិ។ មហាជនោ យាវ សត្ថា ភត្តទរថំ បដិបស្សម្ភេតិ, តាវ បាតរាសំ កត្វា ឧបោសថង្គានិ សមាទាយ ពហុំ គន្ធញ្ច បុប្ផញ្ច អាទាយ ធម្មស្សវនត្ថាយ អារាមំ បច្ចាគមាសិ។ សត្ថា ធម្មំ ទេសេសិ។ មហាជនស្ស ពន្ធនមោក្ខោ ជាតោ, មហន្តំ ពុទ្ធកោលាហលំ អហោសិ។

សត្ថា មហាជនស្ស សង្គហត្ថំ កតិបាហំ តត្ថេវ វសិ, អរុណំ បន មហាគន្ធកុដិយំយេវ ឧដ្ឋបេសិ។ តត្ថ កតិបាហំ វសិត្វា វាណិជគាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា “ត្វំ ឥធេវ វសាហី”តិ បុណ្ណត្ថេរំ និវត្តេត្វា អន្តរេ នម្មទានទី នាម អត្ថិ, តស្សា តីរំ អគមាសិ។ នម្មទានាគរាជា សត្ថុ បច្ចុគ្គមនំ កត្វា នាគភវនំ បវេសេត្វា តិណ្ណំ រតនានំ សក្ការំ អកាសិ។ សត្ថា តស្ស ធម្មំ កថេត្វា នាគភវនា និក្ខមិ។ សោ – “មយ្ហំ, ភន្តេ, បរិចរិតព្ពំ ទេថា”តិ យាចិ, ភគវា នម្មទានទីតីរេ បទចេតិយំ ទស្សេសិ។ តំ វីចីសុ អាគតាសុ បិធីយតិ, គតាសុ វិវរីយតិ, មហាសក្ការប្បត្តំ អហោសិ។ សត្ថា តតោ និក្ខម្ម សច្ចពន្ធបព្ពតំ គន្ត្វា សច្ចពន្ធំ អាហ – “តយា មហាជនោ អបាយមគ្គេ ឱតារិតោ, ត្វំ ឥធេវ វសិត្វា ឯតេសំ លទ្ធឹ វិស្សជ្ជាបេត្វា និព្ពានមគ្គេ បតិដ្ឋាបេហី”តិ។ សោបិ បរិចរិតព្ពំ យាចិ។ សត្ថា ឃនបិដ្ឋិបាសាណេ អល្លមត្តិកបិណ្ឌម្ហិ លញ្ឆនំ វិយ បទចេតិយំ ទស្សេសិ, តតោ ជេតវនមេវ គតោ។ ឯតមត្ថំ សន្ធាយ **តេនេវន្តរវស្សេនា**តិអាទិ វុត្តំ។

បរិនិព្ពាយីតិ អនុបាទិសេសាយ និព្ពានធាតុយា បរិនិព្ពាយិ។ មហាជនោ ថេរស្ស សត្ត ទិវសានិ សរីរបូជំ កត្វា ពហូនិ គន្ធកដ្ឋានិ សមោធានេត្វា សរីរំ ឈាបេត្វា ធាតុយោ អាទាយ ចេតិយំ អកាសិ។ **សម្ពហុលា ភិក្ខូ**តិ ថេរស្ស អាឡាហនេ ឋិតភិក្ខូ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

បុណ្ណោវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. នន្ទកោវាទសុត្តវណ្ណនា

៣៩៨. ឯវំ មេ សុតន្តិ នន្ទកោវាទសុត្តំ។ តត្ថ **តេន ខោ បន សមយេនា**តិ ភគវា មហាបជាបតិយា យាចិតោ ភិក្ខុនិសង្ឃំ ឧយ្យោជេត្វា ភិក្ខុសង្ឃំ សន្និបាតេត្វា – “ថេរា ភិក្ខូ វារេន ភិក្ខុនិយោ ឱវទន្តូ”តិ សង្ឃស្ស ភារំ អកាសិ។ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ តត្ថ **បរិយាយេនា**តិ វារេន។ **ន ឥច្ឆតី**តិ អត្តនោ វារេ សម្បត្តេ ទូរំ គាមំ វា គន្ត្វា សូចិកម្មាទីនិ វា អារភិត្វា “អយំ នាមស្ស បបញ្ចោ”តិ វទាបេសិ។ ឥមំ បន បរិយាយេន ឱវាទំ ភគវា នន្ទកត្ថេរស្សេវ ការណា អកាសិ។ កស្មា? ឥមាសញ្ហិ ភិក្ខុនីនំ ថេរំ ទិស្វា ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ បសីទតិ។ តេន តា តស្ស ឱវាទំ សម្បដិច្ឆិតុកាមា, ធម្មកថំ សោតុកាមា។ តស្មា ភគវា – “នន្ទកោ អត្តនោ វារេ សម្បត្តេ ឱវាទំ ទស្សតិ, ធម្មកថំ កថេស្សតី”តិ វារេន ឱវាទំ អកាសិ។ ថេរោ បន អត្តនោ វារំ ន ករោតិ, កស្មាតិ ចេ? តា កិរ ភិក្ខុនិយោ បុព្ពេ ថេរស្ស ជម្ពុទីបេ រជ្ជំ ការេន្តស្ស ឱរោធា អហេសុំ។ ថេរោ បុព្ពេនិវាសញាណេន តំ ការណំ ញត្វា

ចិន្តេសិ – “មំ ឥមស្ស ភិក្ខុនិសង្ឃស្ស មជ្ឈេ និសិន្នំ ឧបមាយោ ច ការណានិ ច អាហរិត្វា ធម្មំ កថយមានំ ទិស្វា អញ្ញោ បុព្ពេនិវាសញ្ញាណលាភី ភិក្ខុ ឥមំ ការណំ ឱលោកេត្វា ‘អាយស្មា នន្ទកោ យាវជ្ជទិវសា ឱរោធេ ន វិស្សជ្ជេតិ, សោភតាយមាយស្មា ឱរោធបរិវុតោ’តិ វត្តព្ពំ មញ្ញេយ្យា”តិ។ ឯតមត្ថំ សម្បស្សមានោ ថេរោ អត្តនោ វារំ ន ករោតិ។ ឥមាសញ្ច កិរ ភិក្ខុនីនំ ថេរស្សេវ ទេសនា សប្បាយា ភវិស្សតីតិ ញត្វា **អថ ខោ ភគវា អាយស្មន្តំ នន្ទកំ អាមន្តេសិ**។

តាសំ ភិក្ខុនីនំ បុព្ពេ តស្ស ឱរោធភាវជាននត្ថំ ឥទំ វត្ថុំ – បុព្ពេ កិរ ពារាណសិយំ បញ្ច ទាសសតានិ បញ្ច ទាសិសតានិ ចាតិ ជង្ឃសហស្សំ ឯកតោវ កម្មំ កត្វា ឯកស្មិំ ឋានេ វសិ។ អយំ នន្ទកត្ថេរោ តស្មិំ កាលេ ជេដ្ឋកទាសោ ហោតិ , គោតមី ជេដ្ឋកទាសី។ សា ជេដ្ឋកទាសស្ស បាទបរិចារិកា អហោសិ បណ្ឌិតា ព្យត្តា។ ជង្ឃសហស្សម្បិ បុញ្ញកម្មំ ករោន្តំ ឯកតោ ករោតិ។ អថ វស្សូបនាយិកសមយេ បញ្ច បច្ចេកពុទ្ធា នន្ទមូលកបព្ភារតោ ឥសិបតនេ ឱតរិត្វា នគរេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា ឥសិបតនមេវ គន្ត្វា – “វស្សូបនាយិកកុដិយា អត្ថាយ ហត្ថកម្មំ យាចិស្សាមា”តិ ចីវរំ បារុបិត្វា សាយន្ហសមយេ នគរំ បវិសិត្វា សេដ្ឋិស្ស ឃរទ្វារេ អដ្ឋំសុ។ ជេដ្ឋកទាសី កុដំ គហេត្វា ឧទកតិត្ថំ គច្ឆន្តី បច្ចេកពុទ្ធេ នគរំ បវិសន្តេ អទ្ទស។ សេដ្ឋិ តេសំ អាគតការណំ សុត្វា “អម្ហាកំ ឱកាសោ នត្ថិ, គច្ឆន្តូ”តិ អាហ។

អថ តេ នគរា និក្ខមន្តេ ជេដ្ឋកទាសី កុដំ គហេត្វា បវិសន្តី ទិស្វា កុដំ ឱតារេត្វា វន្ទិត្វា ឱនមិត្វា មុខំ បិធាយ – “អយ្យា នគរំ បវិដ្ឋមត្តាវ និក្ខន្តា, កិំ នុ ខោ”តិ បុច្ឆិ។ វស្សូបនាយិកកុដិយា ហត្ថកម្មំ យាចិតុំ អាគមិម្ហាតិ។ លទ្ធំ, ភន្តេតិ។ ន លទ្ធំ ឧបាសិកេតិ? កិំ បនេសា កុដិ ឥស្សរេហេវ កាតព្ពា, ទុគ្គតេហិបិ សក្កា កាតុន្តិ។ យេន កេនចិ សក្កាតិ? សាធុ, ភន្តេ, មយំ ករិស្សាម។ ស្វេ មយ្ហំ ភិក្ខំ គណ្ហថាតិ និមន្តេត្វា ឧទកំ នេត្វា បុន កុដំ គហេត្វា អាគម្ម តិត្ថមគ្គេ ឋត្វា អាគតា អវសេសទាសិយោ “ឯត្ថេវ ហោថា”តិ វត្វា សព្ពាសំ អាគតកាលេ អាហ – “អម្ម កិំ និច្ចមេវ បរស្ស ទាសកម្មំ ករិស្សថ, ឧទាហុ ទាសភាវតោ មុច្ចិតុំ ឥច្ឆថា”តិ? អជ្ជេវ មុច្ចិតុ មិច្ឆាម អយ្យេតិ។ យទិ ឯវំ មយា បញ្ច បច្ចេកពុទ្ធា ហត្ថកម្មំ អលភន្តា ស្វាតនាយ និមន្តិតា, តុម្ហាកំ សាមិកេហិ ឯកទិវសំ ហត្ថកម្មំ ទាបេថាតិ។ តា សាធូតិ សម្បដិច្ឆិត្វា សាយំ អដវិតោ អាគតកាលេ សាមិកានំ អារោចេសុំ។ តេ សាធូតិ ជេដ្ឋកទាសស្ស គេហទ្វារេ សន្និបតឹសុ។

អថ នេ ជេដ្ឋកទាសី ស្វេ តាតា បច្ចេកពុទ្ធានំ ហត្ថកម្មំ ទេថាតិ អានិសំសំ អាចិក្ខិត្វា យេបិ ន កាតុកាមា, តេ គាឡ្ហេន ឱវាទេន តជ្ជេត្វា បដិច្ឆាបេសិ។ សា បុនទិវសេ បច្ចេកពុទ្ធានំ ភត្តំ ទត្វា សព្ពេសំ ទាសបុត្តានំ សញ្ញំ អទាសិ។ តេ តាវទេវ អរញ្ញំ បវិសិត្វា ទព្ពសម្ភារេ សមោធានេត្វា សតំ សតំ ហុត្វា ឯកេកកុដឹ ឯកេកចង្កមនាទិបរិវារំ កត្វា មញ្ចបីឋបានីយបរិភោជនីយភាជនាទីនិ ឋបេត្វា បច្ចេកពុទ្ធេ តេមាសំ តត្ថ វសនត្ថាយ បដិញ្ញំ ការេត្វា វារភិក្ខំ បដ្ឋបេសុំ។ យោ អត្តនោ វារទិវសេ ន សក្កោតិ។ តស្ស ជេដ្ឋកទាសី សកគេហតោ អាហរិត្វា ទេតិ។ ឯវំ តេមាសំ ជគ្គិត្វា ជេដ្ឋកទាសី ឯកេកំ ទាសំ ឯកេកំ សាដកំ វិស្សជ្ជាបេសិ។ បញ្ច ថូលសាដកសតានិ អហេសុំ។ តានិ បរិវត្តាបេត្វា បញ្ចន្នំ បច្ចេកពុទ្ធានំ តិចីវរានិ កត្វា អទាសិ។ បច្ចេកពុទ្ធា យថាផាសុកំ អគមំសុ។ តម្បិ ជង្ឃសហស្សំ ឯកតោ កុសលំ កត្វា កាយស្ស ភេទា ទេវលោកេ និព្ពត្តិ។ តានិ បញ្ច មាតុគាមសតានិ កាលេន កាលំ តេសំ បញ្ចន្នំ បុរិសសតានំ គេហេ ហោន្តិ, កាលេន កាលំ សព្ពាបិ ជេដ្ឋកទាសបុត្តស្សេវ គេហេ ហោន្តិ។ អថ ឯកស្មិំ កាលេ ជេដ្ឋកទាសបុត្តោ ទេវលោកតោ ចវិត្វា រាជកុលេ និព្ពត្តោ។ តាបិ បញ្ចសតា ទេវកញ្ញា មហាភោគកុលេសុ និព្ពត្តិត្វា តស្ស រជ្ជេ ឋិតស្ស គេហំ អគមំសុ។ ឯតេន និយាមេន សំសរន្តិយោ អម្ហាកំ ភគវតោ កាលេ កោលិយនគរេ ទេវទហនគរេ ច ខត្តិយកុលេសុ និព្ពត្តា។

នន្ទកត្ថេរោបិ បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បត្តោ, ជេដ្ឋកទាសិធីតា វយំ អាគម្ម សុទ្ធោទនមហារាជស្ស អគ្គមហេសិដ្ឋានេ ឋិតា, ឥតរាបិ តេសំ តេសំ រាជបុត្តានំយេវ ឃរំ គតា។ តាសំ សាមិកា បញ្ចសតា រាជកុមារា ឧទកចុម្ពដកលហេ សត្ថុ ធម្មទេសនំ សុត្វា បព្ពជិតា, រាជធីតរោ តេសំ ឧក្កណ្ឋនត្ថំ សាសនំ បេសេសុំ។ តេ ឧក្កណ្ឋិតេ ភគវា កុណាលទហំ នេត្វា សោតាបត្តិផលេ បតិដ្ឋបេត្វា មហាសមយទិវសេ អរហត្តេ បតិដ្ឋាបេសិ។ តាបិ បញ្ចសតា រាជធីតរោ និក្ខមិត្វា មហាបជាបតិយា សន្តិកេ បព្ពជឹសុ។ អយមាយស្មា នន្ទកោ ឯត្តាវ តា ភិក្ខុនិយោតិ ឯវមេតំ វត្ថុ ទីបេតព្ពំ។

រាជការាមោតិ បសេនទិនា ការិតោ នគរស្ស ទក្ខិណទិសាភាគេ ថូបារាមសទិសេ ឋានេ វិហារោ។

៣៩៩. សម្មប្បញ្ញាយ សុទិដ្ឋន្តិ ហេតុនា ការណេន វិបស្សនាបញ្ញាយ យាថាវសរសតោ ទិដ្ឋំ។

៤០១. តជ្ជំ តជ្ជន្តិ តំសភាវំ តំសភាវំ, អត្ថតោ បន តំ តំ បច្ចយំ បដិច្ច តា តា វេទនា ឧប្បជ្ជន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។

៤០២. បគេវស្ស ឆាយាតិ មូលាទីនិ និស្សាយ និព្ពត្តា ឆាយា បឋមតរំយេវ អនិច្ចា។

៤១៣. អនុបហច្ចាតិ អនុបហនិត្វា។ តត្ថ មំសំ បិណ្ឌំ បិណ្ឌំ កត្វា ចម្មំ អល្លិយាបេន្តោ មំសកាយំ ឧបហនតិ នាម។ ចម្មំ ពទ្ធំ ពទ្ធំ កត្វា មំសេ អល្លិយាបេន្តោ មំសកាយំ ឧបហនតិ នាម។ ឯវំ អកត្វា។ **វិលិមំសន្ហារុពន្ធន**ន្តិ សព្ពចម្មេ លគ្គវិលីបនមំសមេវ។ **អន្តរាកិលេសសំយោជនពន្ធន**ន្តិ សព្ពំ អន្តរកិលេសមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។

៤១៤. សត្ថ ខោ បនិមេតិ កស្មា អាហាតិ? យា ហិ ឯសា បញ្ញា កិលេសេ ឆិន្ទតីតិ វុត្តា, សា ន ឯកិកាវ អត្តនោ ធម្មតាយ ឆិន្ទិតុំ សក្កោតិ។ យថា បន កុឋារី ន អត្តនោ ធម្មតាយ ឆេជ្ជំ ឆិន្ទតិ, បុរិសស្ស តជ្ជំ វាយាមំ បដិច្ចេវ ឆិន្ទតិ, ឯវំ ន វិនា ឆហិ ពោជ្ឈង្គេហិ បញ្ញា កិលេសេ ឆិន្ទិតុំ សក្កោតិ។ តស្មា ឯវមាហ។ **តេន ហី**តិ យេន ការណេន តយា ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ, ឆ ពាហិរានិ , ឆ វិញ្ញាណកាយេ, ទីបោបមំ, រុក្ខោបមំ, គាវូបមញ្ច ទស្សេត្វា សត្តហិ ពោជ្ឈង្គេហិ អាសវក្ខយេន ទេសនា និដ្ឋបិតា, តេន ការណេន ត្វំ ស្វេបិ តា ភិក្ខុនិយោ តេនេវ ឱវាទេន ឱវទេយ្យាសីតិ។

៤១៥. សា សោតាបន្នាតិ យា សា គុណេហិ សព្ពបច្ឆិមិកា, សា សោតាបន្នា។ សេសា បន សកទាគាមិអនាគាមិនិយោ ច ខីណាសវា ច។ យទិ ឯវំ កថំ បរិបុណ្ណសង្កប្បាតិ។ អជ្ឈាសយបារិបូរិយា។ យស្សា ហិ ភិក្ខុនិយា ឯវមហោសិ – “កទា នុ ខោ អហំ អយ្យស្ស នន្ទកស្ស ធម្មទេសនំ សុណន្តី តស្មិំយេវ អាសនេ សោតាបត្តិផលំ សច្ឆិករេយ្យ”ន្តិ, សា សោតាបត្តិផលំ សច្ឆាកាសិ។ យស្សា អហោសិ “សកទាគាមិផលំ អនាគាមិផលំ អរហត្ត”ន្តិ, សា អរហត្តំ សច្ឆាកាសិ។ តេនាហ ភគវា “អត្តមនា ចេវ បរិបុណ្ណសង្កប្បា ចា”តិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

នន្ទកោវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. រាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនា

៤១៦. ឯវំ មេ សុតន្តិ រាហុលោវាទសុត្តំ។ តត្ថ **វិមុត្តិបរិបាចនីយា**តិ វិមុត្តិំ បរិបាចេន្តីតិ វិមុត្តិបរិបាចនីយា។ **ធម្មា**តិ បន្នរស ធម្មា។ តេ សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនំ វិសុទ្ធិការណវសេន វេទិតព្ពា។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “អស្សទ្ធេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ, សទ្ធេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ បសាទនីយេ សុត្តន្តេ បច្ចវេក្ខតោ ឥមេហិ តីហាការេហិ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ កុសីតេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ អារទ្ធវីរិយេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ សម្មប្បធានេ បច្ចវេក្ខតោ ឥមេហិ តីហាការេហិ វីរិយិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ មុដ្ឋស្សតី បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ ឧបដ្ឋិតស្សតី បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ សតិបដ្ឋានេ បច្ចវេក្ខតោ ឥមេហិ តីហាការេហិ សតិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ ។ អសមាហិតេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ សមាហិតេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ ឈានវិមោក្ខេ បច្ចវេក្ខតោ ឥមេហិ តីហាការេហិ សមាធិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ ទុប្បញ្ញេ បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ បញ្ញវន្តេ បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ គម្ភីរញាណចរិយំ បច្ចវេក្ខតោ ឥមេហិ តីហាការេហិ បញ្ញិន្ទ្រិយំ វិសុជ្ឈតិ។ ឥតិ ឥមេ បញ្ច បុគ្គលេ បរិវជ្ជយតោ បញ្ច បុគ្គលេ សេវតោ ភជតោ បយិរុបាសតោ បញ្ច សុត្តន្តក្ខន្ធេ បច្ចវេក្ខតោ ឥមេហិ បន្នរសហិ អាការេហិ ឥមានិ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ វិសុជ្ឈន្តី”តិ (បដិ. ម. ១.១៨៥)។

អបរេបិ បន្នរស ធម្មា វិមុត្តិបរិបាចនីយា – សទ្ធាទីនិ បញ្ចិមានិ ឥន្ទ្រិយានិ, អនិច្ចសញ្ញា, អនិច្ចេ ទុក្ខសញ្ញា, ទុក្ខេ អនត្តសញ្ញា, បហានសញ្ញា, វិរាគសញ្ញាតិ, ឥមា បញ្ច និព្ពេធភាគិយា សញ្ញា, មេឃិយត្ថេរស្ស កថិតា កល្យាណមិត្តតាទយោ បញ្ចធម្មាតិ។ កាយ បន វេលាយ ភគវតោ ឯតទហោសីតិ។ បច្ចូសសមយេ លោកំ វោលោកេន្តស្ស។

៤១៨. អនេកានំ ទេវតាសហស្សានន្តិ អាយស្មតា រាហុលេន បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ បាទមូលេ បាលិតនាគរាជកាលេ បត្ថនំ បដ្ឋបេន្តេន សទ្ធិំ បត្ថនំ បដ្ឋបិតទេវតាយេវ។ តាសុ បន កាចិ ភូមដ្ឋកា ទេវតា, កាចិ

អន្តលិក្ខកា, កាចិ ចាតុមហារាជិកា, កាចិ ទេវលោកេ, កាចិ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តា។ ឥមស្មិំ បន ទិវសេ សព្ពា ឯកដ្ឋានេ អន្ធវនស្មិំយេវ សន្និបតិតា។ **ធម្មចក្ខុ**ន្តិ ឧបាលិឱវាទ- (ម. និ. ២.៦៩) ទីឃនខសុត្តេសុ (ម. និ. ២.២០៦) បឋមមគ្គោ ធម្មចក្ខុន្តិ វុត្តោ, ព្រហ្មាយុសុត្តេ (ម. និ. ២.៣៩៥) តីណិ ផលានិ, ឥមស្មិំ សុត្តេ ចត្តារោ មគ្គា, ចត្តារិ ច ផលានិ ធម្មចក្ខុន្តិ វេទិតព្ពានិ។ តត្ថ ហិ កាចិ ទេវតា សោតាបន្នា អហេសុំ, កាចិ សកទាគាមី, អនាគាមី, ខីណាសវា។ តាសញ្ច បន ទេវតានំ ឯត្តកាតិ គណនវសេន បរិច្ឆេទោ នត្ថិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

រាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. ឆឆក្កសុត្តវណ្ណនា

៤២០. **ឯវំ មេ សុត**ន្តិ ឆឆក្កសុត្តំ។ តត្ថ **អាទិកល្យាណ**ន្តិអាទិម្ហិ កល្យាណំ ភទ្ទកំ និទ្ទោសំ កត្វា ទេសេស្សាមិ។ មជ្ឈបរិយោសានេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ ភគវា អរិយវំសំ នវហិ, មហាសតិបដ្ឋានំ សត្តហិ, មហាអស្សបុរំ សត្តហិយេវ បទេហិ ថោមេសិ។ ឥទំ បន សុត្តំ នវហិ បទេហិ ថោមេសិ។

វេទិតព្ពានីតិ សហវិបស្សនេន មគ្គេន ជានិតព្ពានិ។ មនាយតនេន តេភូមកចិត្តមេវ កថិតំ, ធម្មាយតនេន ពហិទ្ធា តេភូមកធម្មា ច, មនោវិញ្ញាណេន បបេត្វា ទ្វេ បញ្ចវិញ្ញាណានិ សេសំ ពាវីសតិវិធំ លោកិយវិបាកចិត្តំ។ ផស្សវេទនា យថាវុត្តវិបាកវិញ្ញាណសម្បយុត្តាវ។ **តណ្ហា**តិ វិបាកវេទនាបច្ចយា ជវនក្ខណេ ឧប្បន្នតណ្ហា។

៤២២. **ចក្ខុ អត្តា**តិ បាឌិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ ហេដ្ឋា កថិតានញ្ហិ ទ្វិន្នំ សច្ចានំ អនត្តភាវទស្សនត្ថំ អយំ ទេសនា អារទ្ធា។ តត្ថ **ន ឧបបជ្ជតី**តិ ន យុជ្ជតិ។ **វេតី**តិ វិគច្ឆតិ និរុជ្ឈតិ។

៤២៤. **អយំ ខោ បន, ភិក្ខវេ**តិ អយម្បិ បាឌិយេក្កោ អនុសន្ធិ។ អយញ្ហិ ទេសនា តិណ្ណំ គាហានំ វសេន វដ្ដំ ទស្សេតុំ អារទ្ធា។ ទុក្ខំ សមុទយោតិ ទ្វិន្នំ សច្ចានំ វសេន វដ្ដំ ទស្សេតុន្តិបិ វទន្តិយេវ។ **ឯតំ មមា**តិអាទីសុ តណ្ហាមានទិដ្ឋិគាហាវ វេទិតព្ពា។ **សមនុបស្សតី**តិ គាហត្តយវសេន បស្សតិ។

ឯវំ វដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តិណ្ណំ គាហានំ បដិបក្ខវសេន, និរោធោ មគ្គោតិ ឥមេសំ វា ទ្វិន្នំ សច្ចានំ វសេន វិវដ្ដំ ទស្សេតុំ **អយំ ខោ បនា**តិអាទិមាហ។ **នេតំ មមា**តិអាទីនិ តណ្ហាទីនំ បដិសេធវចនានិ។ **សមនុបស្សតី**តិ អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តាតិ បស្សតិ។

៤២៥. ឯវំ វិវដ្ដំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តិណ្ណំ អនុសយានំ វសេន បុន វដ្ដំ ទស្សេតុំ **ចក្ខុញ្ច, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អភិនន្ទតី**តិអាទីនិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេនេវ វុត្តានិ។ **អនុសេតី**តិ អប្បហីនោ ហោតិ។ **ទុក្ខស្សា**តិ វដ្ដទុក្ខកិលេសទុក្ខស្ស។

៤២៦. ឯវំ តិណ្ណំ អនុសយានំ វសេន វដ្ដំ កថេត្វា ឥទានិ តេសំ បដិក្ខេបវសេន វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ បុន ចក្ខុញ្ចាតិអាទិមាហ។ **អវិជ្ជំ បហាយា**តិ វដ្ដមូលិកំ អវិជ្ជំ បជហិត្វា។ **វិជ្ជ**ន្តិ អរហត្តមគ្គវិជ្ជំ ឧប្បាទេត្វា។

៤២៧. **ឋានមេតំ វិជ្ជតី**តិ ឯត្តកេនេវ កថាមគ្គេន វដ្ដវិវដ្ដវសេន ទេសនំ មត្ថកំ បាបេត្វា បុន តទេវ សម្បិណ្ឌេត្វា ទស្សេន្តោ **ឯវំ បស្សំ, ភិក្ខវេ**តិអាទិមាហ។ **សដ្ឋិមត្តានំ ភិក្ខូន**ន្តិ ឯត្ថ អនច្ឆរិយមេតំ, យំ សយមេវ តថាគតេ ទេសេន្តេ សដ្ឋិ ភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តា។ ឥមញ្ហិ សុត្តំ ធម្មសេនាបតិម្ហិ កថេន្តេបិ សដ្ឋិ ភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តា, មហាមោគ្គល្លានេ កថេន្តេបិ, អសីតិមហាថេរេសុ កថេន្តេសុបិ បត្តា ឯវ។ ឯតម្បិ អនច្ឆរិយំ។ មហាភិញ្ញប្បត្តា ហិ តេ សាវកា។

អបរភាគេ បន តម្ពបណ្ណិទីបេ មាលេយ្យទេវត្ថេរោ នាម ហេដ្ឋា លោហបាសាទេ ឥទំ សុត្តំ កថេសិ។ តទាបិ សដ្ឋិ ភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តា។ យថា ច លោហបាសាទេ, ឯវំ ថេរោ មហាមណ្ឌបេបិ ឥទំ សុត្តំ កថេសិ។ មហាវិហារា និក្ខមិត្វា ចេតិយបព្ពតំ គតោ, តត្ថាបិ កថេសិ។ តតោ សាកិយវំសវិហារេ, កូដាលិវិហារេ, អន្តរសោព្ភេ, មុត្តង្គណេ, វាតកបព្ពតេ, បាចិនឃរកេ, ទីឃវាបិយំ, លោកន្ទរេ, នោមណ្ឌលតលេ កថេសិ។ តេសុបិ ឋានេសុ សដ្ឋិ សដ្ឋិ ភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តា។ តតោ និក្ខមិត្វា បន ថេរោ ចិត្តលបព្ពតំ គតោ។ តទា ច ចិត្តលបព្ពតវិហារេ

អតិរេកសដ្ឋិវស្សោ មហាថេរោ, បោក្ខរណិយំ កុរុវកតិត្ថំ នាម បដិច្ឆន្នដ្ឋានំ អត្ថិ, តត្ថ ថេរោ ន្ហាយិស្សាមីតិ ឱតិណ្ណោ។ ទេវត្ថេរោ តស្ស សន្តិកំ គន្ត្វា ន្ហាបេមិ, ភន្តេតិ អាហ។ ថេរោ បដិសន្ថារេនេវ – “មាលេយ្យទេវោ នាម អត្ថីតិ វទន្តិ, សោ អយំ ភវិស្សតី”តិ ញត្វា ត្វំ ទេវោតិ អាហ។ អាម, ភន្តេតិ។ សដ្ឋិវស្សទ្ធានំ មេ, អាវុសោ, កោចិ សរីរំ ហត្ថេន ផុសិតុំ នាម ន លភិ, ត្វំ បន ន្ហាបេហីតិ ឧត្តរិត្វា តីរេ និសីទិ។

ថេរោ សព្ពម្បិ ហត្ថបាទាទិបរិកម្មំ កត្វា មហាថេរំ ន្ហាបេសិ។ តំ ទិវសញ្ច ធម្មស្សវនទិវសោ ហោតិ។ អថ មហាថេរោ – “ទេវ អម្ហាកំ ធម្មទានំ ទាតុំ វដ្ដតី”តិ អាហ។ ថេរោ សាធុ, ភន្តេតិ សម្បដិច្ឆិ។ អត្ថង្គតេ សូរិយេ ធម្មស្សវនំ ឃោសេសុំ។ អតិក្កន្តសដ្ឋិវស្សាវ សដ្ឋិ មហាថេរា ធម្មស្សវនត្ថំ អគមំសុ។ ទេវត្ថេរោ សរភាណាវសានេ ឥមំ សុត្តំ អារភិ, សុត្តន្តបរិយោសានេ ច សដ្ឋិ មហាថេរា អរហត្តំ បាបុណឹសុ។ តតោ តិស្សមហាវិហារំ គន្ត្វា កថេសិ, តស្មិម្បិ សដ្ឋិ ថេរា។ តតោ នាគមហាវិហារេ កាឡកច្ឆគាមេ កថេសិ, តស្មិម្បិ សដ្ឋិ ថេរា។ តតោ កល្យាណឹ គន្ត្វា តត្ថ ចាតុទ្ទសេ ហេដ្ឋាបាសាទេ កថេសិ, តស្មិម្បិ សដ្ឋិ ថេរា។ ឧបោសថទិវសេ ឧបរិបាសាទេ កថេសិ, តស្មិម្បិ សដ្ឋិ ថេរាតិ ឯវំ ទេវត្ថេរេយេវ ឥទំ សុត្តំ កថេន្តេ សដ្ឋិដ្ឋានេសុ សដ្ឋិ សដ្ឋិ ជនា អរហត្តំ បត្តា។

អម្ពិលកាឡកវិហារេ បន តិបិដកចូឡនាគត្ថេរេ ឥមំ សុត្តំ កថេន្តេ មនុស្សបរិសា គាវុតំ អហោសិ, ទេវបរិសា យោជនិកា។ សុត្តបរិយោសានេ សហស្សភិក្ខូ អរហត្តំ បត្តា, ទេវេសុ បន តតោ តតោ ឯកេកោវ បុថុជ្ជនោ អហោសីតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ឆឆក្កសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. មហាសឡាយតនិកសុត្តវណ្ណនា

៤២៨. ឯវំ មេ សុតន្តិ មហាសឡាយតនិកសុត្តំ។ តត្ថ **មហាសឡាយតនិក**ន្តិ មហន្តានំ ឆន្នំ អាយតនានំ ជោតកំ ធម្មបរិយាយំ។

៤២៩. អជានន្តិ សហវិបស្សនេន មគ្គេន អជានន្តោ។ **ឧបចយំ គច្ឆន្តី**តិ វុឌ្ឍឹ គច្ឆន្តិ, វសិភាវំ គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ **កាយិកា**តិ បញ្ចទ្វារិកទរថា។ **ចេតសិកា**តិ មនោទ្វារិកទរថា។ **សន្តាបាទី**សុបិ ឯសេវ នយោ។

៤៣០. កាយសុខន្តិ បញ្ចទ្វារិកសុខំ។ **ចេតោសុខ**ន្តិ មនោទ្វារិកសុខំ។ ឯត្ថ ច បញ្ចទ្វារិកជវនេន សមាបជ្ជនំ វា វុដ្ឋានំ វា នត្ថិ, ឧប្បន្នមត្តកមេវ ហោតិ។ មនោទ្វារិកេន សព្ពំ ហោតិ។ អយញ្ច មគ្គវុដ្ឋានស្ស បច្ចយភូតា ពលវវិបស្សនា, សាបិ មនោទ្វារិកេនេវ ហោតិ។

៤៣១. តថាភូតស្សាតិ កុសលចិត្តសម្បយុត្តចេតោសុខសមង្គីភូតស្ស។ **បុព្ពេវ ខោ បនស្សា**តិ អស្ស ភិក្ខុនោ វាចាកម្មន្តាជីវា បុព្ពសុទ្ធិកា នាម អាទិតោ បដ្ឋាយ បរិសុទ្ធាវ ហោន្តិ។ ទិដ្ឋិសង្កប្បវាយាមសតិសមាធិសង្ខាតានិ បន បញ្ចង្គានិ សព្ពត្ថកការាបកង្គានិ នាម។ ឯវំ លោកុត្តរមគ្គោ អដ្ឋង្គិកោ វា សត្តង្គិកោ វា ហោតិ។

វិតណ្ឌវាទី បន “យា យថាភូតស្ស ទិដ្ឋី”តិ ឥមមេវ សុត្តបទេសំ គហេត្វា “លោកុត្តរមគ្គោ បញ្ចង្គិកោ”តិ វទតិ។ សោ – “ឯវមេស្សាយំ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ភាវនាបារិបូរឹ គច្ឆតី”តិ ឥមិនា អនន្តរវចនេនេវ បដិសេធិតព្ពោ។ ឧត្តរិ ច ឯវំ សញ្ញាបេតព្ពោ – លោកុត្តរមគ្គោ បញ្ចង្គិកោ នាម នត្ថិ, ឥមានិ បន បញ្ច សព្ពត្ថកការាបកង្គានិ មគ្គក្ខណេ វិរតិវសេន បូរេន្តិ។ “យា ចតូហិ វចីទុច្ចរិតេហិ អារតិ វិរតី”តិ ឯវំ វុត្តវិរតីសុ ហិ មិច្ឆាវាចំ បជហតិ, សម្មាវាចំ ភាវេតិ, ឯវំ សម្មាវាចំ ភាវេន្តស្ស ឥមានិ បញ្ចង្គិកានិ ន វិនា, សហេវ វិរតិយា បូរេន្តិ។ សម្មាកម្មន្តាជីវេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥតិ វចីកម្មាទីនិ អាទិតោ បដ្ឋាយ បរិសុទ្ធានេវ វដ្ដន្តិ។ ឥមានិ បន បញ្ច សព្ពត្ថកការាបកង្គានិ វិរតិវសេន បរិបូរេន្តីតិ បញ្ចង្គិកោ មគ្គោ នាម នត្ថិ។ សុភទ្ទសុត្តេបិ (ទី. និ. ២.២១៤) ចេតំ វុត្តំ – “យស្មឹ ខោ, សុភទ្ទ, ធម្មវិនយេ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ”តិ។ អញ្ញេសុ ច អនេកេសុ សុត្តសតេសុ អដ្ឋង្គិកោវ មគ្គោ អាគតោតិ។

៤៣៣. ចត្តារោបិ សតិបដ្ឋានាតិ មគ្គសម្បយុត្តាវ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ សម្មប្បធានាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **យុគនន្ធា**តិ ឯកក្ខណិកយុគនន្ធា។ ឯតេហិ អញ្ញស្មឹ ខណេ សមាបត្តិ, អញ្ញស្មឹ វិបស្សនាតិ។ ឯវំ នានាខណិកាបិ ហោន្តិ, អរិយមគ្គេ បន ឯកក្ខណិកា។

វិជ្ជា ច វិមុត្តិ ចាតិ អរហត្តមគ្គវិជ្ជា ច ផលវិមុត្តិ ច។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

មហាសឡាយតនិកសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៨. នគរវិន្ទេយ្យសុត្តវណ្ណនា

៤៣៥. ឯវំ មេ សុតន្តិ នគរវិន្ទេយ្យសុត្តំ។ តត្ថ **សមវិសមំ ចរន្តី**តិ កាលេន សមំ ចរន្តិ, កាលេន វិសមំ។ **សមចរិយម្បិ ហេត**ន្តិ សមចរិយម្បិ ហិ ឯតំ។

៤៣៧. កេ អាការាតិ កានិ ការណានិ? **កេ អន្វយា**តិ កា អនុពុទ្ធិយោ? **នត្ថិ ខោ បន តត្ថា**តិ កស្មា អាហ, ននុ អរញ្ញេ ហរិតតិណចម្បកវនាទិវសេន អតិមនុញ្ញា រូបាទយោ បញ្ច កាមគុណា អត្ថីតិ? នោ នត្ថិ។ ន បនេតំ វនសណ្ឌេន កថិតំ, ឥត្ថិរូបាទីនិ បន សន្ធាយេតំ កថិតំ។ តានិ ហិ បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋន្តិ។ យថាហ – “នាហំ, ភិក្ខវេ, អញ្ញំ ឯករូបម្បិ សមនុបស្សាមិ, យំ ឯវំ បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋតិ, យថយិទំ, ភិក្ខវេ, ឥត្ថិរូបំ។ ឥត្ថិរូបំ, ភិក្ខវេ, បុរិសស្ស ចិត្តំ បរិយាទាយ តិដ្ឋតី”តិ (អ. និ. ១.១) វិត្ថារេតព្ពំ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

នគរវិន្ទេយ្យសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៩. បិណ្ឌបាតបារិសុទ្ធិសុត្តវណ្ណនា

៤៣៨. ឯវំ មេ សុតន្តិ បិណ្ឌបាតបារិសុទ្ធិសុត្តំ។ តត្ថ **បដិសល្លានា**តិ ផលសមាបត្តិតោ។

វិប្បសន្នានីតិ ឱកាសវសេនេតំ វុត្តំ។ ផលសមាបត្តិតោ ហិ វុដ្ឋិតស្ស បញ្ចហិ បសាទេហិ បតិដ្ឋិតោកាសោ វិប្បសន្នោ ហោតិ, ឆវិវណ្ណោ បរិសុទ្ធោ។ តស្មា ឯវមាហ។ **សុញ្ញតវិហារេនា**តិ សុញ្ញតផលសមាបត្តិវិហារេន។ **មហាបុរិសវិហារោ**តិ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធតថាគតមហាសាវកានំ មហាបុរិសានំ វិហារោ។ **យេន ចាហំ មគ្គេនា**តិអាទីសុ វិហារតោ បដ្ឋាយ យាវ គាមស្ស ឥន្ទខីលា ឯស បវិដ្ឋមគ្គោ នាម, អន្តោគាមំ បវិសិត្វា គេហបដិបាដិយា ចរិត្វា យាវ នគរទ្វារេន និក្ខមនា ឯស ចរិតព្ពបទេសោ នាម, ពហិ ឥន្ទខីលតោ បដ្ឋាយ យាវ វិហារា ឯស បដិក្កន្តមគ្គោ នាម។ **បដិឃំ វាបិ ចេតសោ**តិ ចិត្តេ បដិហញ្ញនកិលេសជាតំ កិញ្ចិ អត្ថិ នត្ថីតិ។ **អហោរត្តានុសិក្ខិនា**តិ ទិវសញ្ច រត្តិញ្ច អនុសិក្ខន្តេន។

៤៤០. បហីនា នុ ខោ មេ បញ្ច កាមគុណាតិអាទីសុ ឯកភិក្ខុស្ស បច្ចវេក្ខណា នានា, នានាភិក្ខូនំ បច្ចវេក្ខណា នានាតិ។ កថំ? ឯកោ ហិ ភិក្ខុ បច្ឆាភត្តំ បិណ្ឌបាតបដិក្កន្តោ បត្តចីវរំ បដិសាមេត្វា វិវិត្តោកាសេ និសិន្នោ បច្ចវេក្ខតិ “បហីនា នុ ខោ មេ បញ្ចកាមគុណា”តិ។ សោ “អប្បហីនា”តិ ញត្វា វីរិយំ បគ្គយ្ហ អនាគាមិមគ្គេន បញ្ចកាមគុណិករាគំ សមុគ្ឃាដេត្វា មគ្គានន្តរំ ផលំ ផលានន្តរំ មគ្គំ តតោ វុដ្ឋាយ បច្ចវេក្ខន្តោ “បហីនា”តិ បជានាតិ។ នីវរណាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯតេសំ បន អរហត្តមគ្គេន បហានាទីនិ ហោន្តិ, ឯវំ ឯកភិក្ខុស្ស នានាបច្ចវេក្ខណា ហោតិ។ ឯតាសុ បន បច្ចវេក្ខណាសុ អញ្ញោ ភិក្ខុ ឯកំ បច្ចវេក្ខណំ បច្ចវេក្ខតិ, អញ្ញោ ឯកន្តិ ឯវំ នានាភិក្ខូនំ នានាបច្ចវេក្ខណា ហោតិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

បិណ្ឌបាតបារិសុទ្ធិសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

១០. ឥន្ទ្រិយភាវនាសុត្តវណ្ណនា

៤៥៣. ឯវំ មេ សុតន្តិ ឥន្ទ្រិយភាវនាសុត្តំ។ តត្ថ **គជង្គលាយ**ន្តិ ឯវំនាមកេ និគមេ។ **សុវេឡុវនេ**តិ សុវេឡុ នាម ឯកា រុក្ខជាតិ, តេហិ សញ្ឆន្នោ មហាវនសណ្ឌោ, តត្ថ វិហរតិ។ **ចក្ខុនា រូបំ ន បស្សតិ, សោតេន សទ្ទំ ន សុណាតី**តិ ចក្ខុនា រូបំ ន បស្សិតព្ពំ, សោតេន សទ្ទោ ន សោតព្ពោតិ ឯវំ ទេសេតីតិ អធិប្បាយេន វទតិ។

អញ្ញថា អរិយស្ស វិនយេតិ ឥមិនា ភគវា អត្តនោ សាសនេ អសទិសាយ ឥន្ទ្រិយភាវនាយ កថនត្ថំ អាលយំ អកាសិ។ អថាយស្មា អានន្ទោ – “សត្ថា អាលយំ ទស្សេតិ, ហន្ទាហំ ឥមិស្សំ បរិសតិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឥន្ទ្រិយភាវនាកថំ ការេមី”តិ សត្ថារំ យាចន្តោ **ឯតស្ស ភគវា**តិអាទិមាហ។ អថស្ស ភគវា ឥន្ទ្រិយភាវនំ កថេន្តោ **តេន ហានន្ទា**តិអាទិមាហ។

៤៥៤. តថ **យទិទំ ឧបេក្ខា**តិ យា ឯសា វិបស្សនុបេក្ខា នាម, ឯសា សន្តា ឯសា បណីតា, អតប្បិកាតិ អត្ថោ។ ឥតិ អយំ ភិក្ខុ ចក្ខុទ្វារេ រូបារម្មណម្ហិ ឥដ្ឋេ អារម្មណេ មនាបំ, អនិដ្ឋេ អមនាបំ, មជ្ឈត្តេ មនាបាមនាបញ្ច ចិត្តំ, តស្ស រជ្ជិតុំ វា ទុស្សិតុំ វា មុយ្ហិតុំ វា អទត្វាវ បរិគ្គហេត្វា វិបស្សនំ មជ្ឈត្តេ ឋបេតិ។ **ចក្ខុមា**តិ សម្បន្នចក្ខុវិសុទ្ធនេត្តោ។ ចក្ខុពាធិកស្ស ហិ ឧទ្ធំ ឧម្មីលននិម្មីលនំ ន ហោតិ, តស្មា សោ ន គហិតោ។

៤៥៦. **ផ្លសក់បោណេ**តិ រថីសា វិយ ឧដ្ឋហិត្វា ឋិតេ។

៤៦១. **បដិកូលេ អប្បដិកូលសញ្ញី**តិអាទីសុ បដិកូលេ មេត្តាផរណេន វា ធាតុសោ ឧបសំហារេន វា អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។ អប្បដិកូលេ អសុភផរណេន វា អនិច្ចតោ ឧបសំហារេន វា បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តទុភយំ អភិនិវជ្ជេត្វាតិ មជ្ឈត្តោ ហុត្វា វិហរិតុកាមោ កឹ ករោតីតិ? ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ អាបាថគតេសុ នេវ សោមនស្សិកោ ន ទោមនស្សិកោ ហោតិ។ វុត្តញ្ហេតំ –

> “កថំ បដិកូលេ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? អនិដ្ឋស្មឹ វត្ថុស្មឹ មេត្តាយ វា ផរតិ, ធាតុតោ វា ឧបសំហរតិ, ឯវំ បដិកូលេ អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។ កថំ អប្បដិកូលេ បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? ឥដ្ឋស្មឹ វត្ថុស្មឹ អសុភាយ វា ផរតិ, អនិច្ចតោ វា ឧបសំហរតិ, ឯវំ អប្បដិកូលេ បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។ កថំ បដិកូលេ ច អប្បដិកូលេ ច អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? អនិដ្ឋស្មិញ្ច ឥដ្ឋស្មិញ្ច វត្ថុស្មឹ មេត្តាយ វា ផរតិ, ធាតុតោ វា ឧបសំហរតិ។ ឯវំ បដិកូលេ ច អប្បដិកូលេ ច អប្បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ។ កថំ អប្បដិកូលេ ច បដិកូលេ ច បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ? ឥដ្ឋស្មិញ្ច អនិដ្ឋស្មិញ្ច វត្ថុស្មឹ អសុភាយ វា ផរតិ, អនិច្ចតោ វា ឧបសំហរតិ, ឯវំ អប្បដិកូលេ ច បដិកូលេ ច បដិកូលសញ្ញី វិហរតិ ។ កថំ បដិកូលេ ច អប្បដិកូលេ ច តទុភយំ អភិនិវជ្ជេត្វា ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ? ឥធ ភិក្ខុ ចក្ខុនា រូបំ ទិស្វា នេវ សុមនោ ហោតិ ន ទុម្មនោ, ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ…បេ… មនសា ធម្មំ វិញ្ញាយ នេវ សុមនោ ហោតិ ន ទុម្មនោ, ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ។ ឯវំ បដិកូលេ ច អប្បដិកូលេ ច តទុភយំ អភិនិវជ្ជេត្វា ឧបេក្ខកោ វិហរតិ សតោ សម្បជានោ”តិ។

ឥមេសុ ច តីសុ នយេសុ បឋមនយេ មនាបំ អមនាបំ មនាបាមនាបន្តិ សំកិលេសំ វដ្ដតិ, និក្កិលេសំ វដ្ដតិ។ ទុតិយនយេ សំកិលេសំ, តតិយនយេ សំកិលេសនិក្កិលេសំ វដ្ដតិ។ បុន វុត្តំ – “បឋមំ សំកិលេសំ វដ្ដតិ, ទុតិយំ សំកិលេសម្បិ និក្កិលេសម្បិ, តតិយំ និក្កិលេសមេវ វដ្ដតី”តិ។ សេសំ សព្ពត្ថ ឧត្តានមេវាតិ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

ឥន្ទ្រិយភាវនាសុត្តវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បញ្ចមវគ្គវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឧបរិបណ្ណាសដ្ឋកថា និដ្ឋិតា។

យោ ចាយំ “សព្ពធម្មមូលបរិយាយំ វោ, ភិក្ខវេ, ទេសិស្សាមី”តិ អារទ្ធត្តា **អាទិកល្យាណោ**, មជ្ឈេ “សុត្តំ គេយ្យំ វេយ្យាករណំ គាថា ឧទានំ ឥតិវុត្តកំ ជាតកំ អព្ភុតធម្មំ វេទល្ល”ន្តិ វចនតោ **មជ្ឈេកល្យាណោ**, សន្និដ្ឋានេ “អរិយោ ភាវិតិន្ទ្រិយោ”តិ វចនតោ **បរិយោសានកល្យាណោ**តិ តិវិធកល្យាណោ មជ្ឈិមនិកាយោ “មហាវិបស្សនា នាមាយ”ន្តិ វុត្តោ, សោ វណ្ណនាវសេន សមត្តោ ហោតិ។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច –

អាយាចិតោ សុមតិនា ថេរេន **ភទន្តពុទ្ធមិត្តេន**,

បុព្ពេ មយូរទូតបដ្ដនម្ហិ សទ្ធឹ និវសន្តេន។

បរវាទវិធំសនស្ស **មជ្ឈិមនិកាយសេដ្ឋស្ស,**
យមហំ **បបញ្ចសូទនិមដ្ឋកថំ** កាតុមារភឹ។

សា ហិ មហាអដ្ឋកថាយ សារមាទាយ និដ្ឋិតា ឯសា,
សត្តត្តរសតមត្តាយ បាឡិយា ភាណវារេហិ។

ឯកូនសដ្ឋិមត្តោ វិសុទ្ធិមគ្គោបិ ភាណវារេហិ,
អត្ថប្បកាសនត្ថាយ អាគមានំ កតោ យស្មា។

តស្មា តេន សហា’យំ គាថាគណនានយេន អដ្ឋកថា,
សមធិកឆសដ្ឋិសតមិតិ វិញ្ញេយ្យា ភាណវារានំ។

សមធិកឆសដ្ឋិសតបមាណមិតិ ភាណវារតោ ឯសា,
សមយំ បកាសយន្តី មហាវិហារាធិវាសីនំ។

មូលដ្ឋកថាសារំ អាទាយ មយា ឥមំ ករោន្តេន,
យំ បញ្ញមុបចិតំ តេន ហោតុ លោកោ សទា សុខិតោតិ។

បរមវិសុទ្ធសទ្ធាពុទ្ធិវីរិយប្បដិមណ្ឌិតេន សីលាចារជ្ជវមទ្ទវាទិគុណសមុទយសមុទិតេន សកសមយសមយន្តរគហនជ្ឈោគាហនសមត្ថេន បញ្ញាវេយ្យត្តិយសមន្នាគតេន តិបិដកបរិយត្តិប្បភេទេ សាដ្ឋកថេ សត្ថុសាសនេ អប្បដិហតញាណប្បភាវេន មហាវេយ្យាករណេន ករណសម្បត្តិជនិតសុខវិនិគ្គតមធុរោទារវចនលាវណ្ណយុត្តេន យុត្តមុត្តវាទិនា វាទីវរេន មហាកវិនា បភិន្នបដិសម្ភិទាបរិវារេ ឆឡភិញ្ញាទិប្បភេទគុណប្បដិមណ្ឌិតេ ឧត្តរិមនុស្សធម្មេ សុប្បតិដ្ឋិតពុទ្ធីនំ ថេរវំសប្បទីបានំ ថេរានំ មហាវិហារវាសីនំ វំសាលង្ការភូតេន វិបុលវិសុទ្ធពុទ្ធិនា **ពុទ្ធឃោសោ**តិ គរូហិ គហិតនាមធេយ្យេន ថេរេន កតា អយំ **បបញ្ចសូទនី** នាម មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថា –

តាវ តិដ្ឋតុ លោកស្មឹ, លោកនិត្ថរណេសិនំ;
ទស្សេន្តី កុលបុត្តានំ, នយំ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិយា។

ពុទ្ធោតិ នាមម្បិ, សុទ្ធចិត្តស្ស តាទិនោ;
លោកម្ហិ លោកជេដ្ឋស្ស, បវត្តតិ មហេសិនោតិ។

បបញ្ចសូទនី នាម

មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថា សព្ពាការេន និដ្ឋិតា។